ALAZ
YAYINCILIK

Dr. Hikmet Kıvılcımlı

ve

Devrimci Hareketin Genel Otokritiği

Dr. HİKMET KIVILCIMLI
ve
DEVRİMCİ HAREKETİN
GENEL OTOKRİTİĞİ

ALAZ YAYINCILIK

ALAZ Basım Yayım ve Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
İnebey Mah. Küçüklanga Cad. No: 43/11
AKSARAY - İSTANBUL
Tel: 586 00 19

ALAZ YAYINCILIK : 1

Baskı Tarihi : EKİM 1994
Baskı : Ceylan Matbaacılık Ltd. Şti
Baskıya Hazırlık : Alaz Yayıncılık
Resimler : Direniş Gazetesi Arşivi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

HAYATI - ESERLERİ

PROLETARYA HAREKETİ ve
Dr. Hikmet KIVILCIMLI (M. Yılmazer)

DEVRİMCİ HAREKETİN GENEL OTOKRİTİĞİ

DOKTORCULUK ÜZERİNE (O. Dinçok)

SÖYLEŞİLER
Ertuğrul KÜRKÇÜ
Yalçın KÜÇÜK
Rasih Nuri İLERİ
Kerim KORCAN
Sırrı ÖZTÜRK
Zihni T. ANADOL
Şaban ORMANLAR

SUNUŞ

"Dr. Hikmet Kıvılcımlı ve Devrimci Hareketin Otokritiği", ölümünün 23. yıldönümü dolayısıyla yayınevimiz tarafından çıkartılan derleme bir kitap. Fakat ne Kıvılcımlı'yı ne de onun düşüncesinin anlatabilmek için yeterli bir kitap. Kıvılcımlı'yı anlatabilmek ve en önemlisi anlayabilmek, bütünlüklü pratik ve teorik bir çabayı gerektirir. İşte bu çabayla yola çıkarak, böyle bir kitap hazırladık. Kıvılcımlı'nın hemen hemen bütün eserleri tekrardan piyasaya sürüldü ve sürülüyor. Yeni kuşakların onu ve düşüncesini tanıyabilmeleri için bulunmaz bir fırsat. Geçmiş bir tarihin bugüne taşınabilmesi ve tekrardan yorumlanabilmesi için büyük olanak. Bu açıdan yayınevimizin çabası da Kıvılcımlı'nın görüşlerinin tekrarlanmasından öte, onu her yönüyle bugüne taşıyabilmek.

Kitaptaki "Dr. Hikmet Kıvılcımlı Hayatı ve Eserleri" başlıklı yazı, ***1979 tarihli KIVILCIM Dergisi****'nden alınmıştır. "Devrimci Hareketin Otokritiği" başlıklı yazı ise* ***KIVILCIM Gazetesi'nin Ekim 1983 tarihli ölümünün 12. yılı nedeniyle yayınlanan özel sayısının tamamından oluşmaktadır.*** *"Türkiye'de Proletarya Hareketi ve Dr. H. Kıvılcımlı" başlıklı yazı ve söyleşiler;* ***Çağdaş Yol Dergisinin Şubat 1988 tarihli 3. sayısından****, "Doktorculuk Üzerine" başlıklı yazı ise yine aynı derginin* ***Ekim 1989 tarihli 9. Sayısı****'ndan alınmıştır.*

Yayınevimiz tarafından çıkartılan bu ilk kitabın Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya ayrılması bizim için ayrı bir önem taşımaktadır. *Bundan sonraki yayınlarımızın ağırlığını, tarihimizi ve geleneğimizi genç beyinlere taşıma çabası oluşturacaktır.*

Emeği geçen tüm dostlara teşekkürü bir borç biliriz.

ÖNSÖZ

Tüm yaşamı devrim mücadelesine adanmış olan Dr. H. Kıvılcımlı'yı sosyalizmin yıkılış günlerinde anmak, insanı karmakarışık duygulara sürüklüyor. Yüreğim, "bugünleri iyi ki görmedi" diyor. Tüm ömrünü sosyalizme adayıp, yaşamının son anlarında büyük idealin pratik çöküşüne tanık olmak, sanırım yaşanacak en büyük talihsizlik olurdu. Öte yandan, bilincim bambaşka davranıyor. Yaşasaydı, engin deney ve bilgi birikimiyle, bugünleri, biz öğrencilerinden çok daha yetkin biçimde yorumlayabilirdi.

Sosyalizmin kuruluş yıllarında genç bir komünist; ülkesinin ulusal kurtuluşunda Ege'de Yörük Ali çetesinde savaşçı; iki savaş arasının faşizm yıllarında tüm bilinç ve yüreğiyle dünya partisi Komüntern'in Türkiye şubesinin liderlerinden; faşizme karşı savaş yıllarında "orduyu isyana teşvik"ten Kemalizmin zindanlarına düşüş ve dört duvar arasında yaşanan dolu dolu onbeş yıl; çok partili sözde demokrasi yıllarında "komünist tevkifatı"yla hareketin büyük bir darbe yemesi üzerine "bayrağı yere düşürmemek için" cezaevinden çıkar çıkmaz mücadeleye boylu boyunca atılış; yeniden tutuklanma ve Harbiye zindanı; aynı zamanda gençliğinin tüm coşkusu ve Ekim devriminin güçlü etkisiyle katıldığı, içinde piştiği, uğrunda işkence tezgahlarında direndiği Partisinin tasfiye oluşunu yaşama acısı; 1960 sonrası, bu acıyı, yüzünde zindanlarda uzun yıllar geçirmenin verdiği kararlı ifadesiyle ak saçlı bir genç olarak yeniden yükselen mücadeleye atılarak aşma; 12 Mart faşizminin idam menzili dışına çıkmak için yurtdışına son yolculuk...

Yaşamını sosyalizm mücadelesine adamış, Türk devletinin hakimlerine "H. Kıvılcımlı'nın komünistliği için delil arayacak kadar saf değilim" dedirtecek ölçüde sicilli olan Kıvılcımlı, son yolculuğunu "babasının evine" - Sovyetler Birliği'ne- yaptığında, kapıdan geri döndürülmek gibi korkunç bir bedel ödeyeceğini belki de bilmiyordu.

"Kardeş partiler"in çoğu bürokrat, ruhsuz komünistlerini törenlerle karşılayan Sovyetler, yarım asrı aşkın siyasi yaşamının her gününü devrim mücadelesine vermiş bir gerçek komüniste kapıların kapatarak, daha o günlerde kendi çürümüşlüğünün ip uçlarını vermiş olmuyor muydu?

Kardeş partilerin tümü büyük ağabey çökünce eriyip yok oldular. Kimilerinin bir küçük izi bile kalmadı. sosyalist sistemdeki çürümenin boyutları Pandoranın kutusu Gorbaçov tarafından açılınca, tüm çıplaklığıyla gözler önüne sergilendi. "Bu kadar da mı" dedirten pek çok acı gerçeklik bilinç ve yüreklerimizi top ateşine tuttu. Hastalık ölçülerine varan bir ihtiyatlılıkla radikal devrimcilerin büyük bir bölümüne kapılarını kapatan Sovyetler, bugün emperyalizme kapılarını ardına kadar açıyor. Gerçek komünistlerden kendisi sakınmak gibi bir hastalığa kapılan Sovyetler, emperyalizmin saldırılarından sakınamadı.

Tarihin adaleti, bazen oldukça dolambaçlı yollardan yürünerek de olsa, sonunda gerçekleşiyor. Sosyalizmin çöküşü, ödenen çok büyük bir bedel... Bedel büyük olduğuna göre, yıllardır biriktirilen hatalar da o ölçüde yaygın ve derin olmalıdır.

Devrimci yaşamında, H. Kıvılcımlı'nın Doğu Berlin'den geri çevrilişinin özel ve derin bir izi vardır. O dönemler öfke dalgasını davranışlarımıza (taktiklerimize) yansıtmadık. İnsanı şaşırtan böylesine körlüklerin ve kayıtsızlıkların derinliklerinde neler ola-

bileceğini düşünmek için bu ölçüde acı dürtüler almış olsak da, Türkiye devrimci pratiği, düşüncemizi bu bürokratik ruhlu sosyalizm üzerinde odaklaştırmak için fazla zaman bırakmadı. Bu kalıplaşmış beyinlerle aramıza bir mesafe koyarak işimize baktık.

Yıllar sonra yıkılış çok ayıltıcı oldu. Zamanında yapamadığımız eleştirilerin eksikliğini duyduk. Sosyalizmin o dönemler görebildiğimiz hatalarına "insafı elden bırakmadan" yaklaşmayı tercih etmiştik. Oysa son derece acımasız olmak gerekiyormuş. Bizim zayıf sesimiz Moskova'ya ulaşmazdı belki. Ancak sorun bu değildi. Emperyalizm-Sosyalizm dengesinin hatırına Sosyalizmin hatalarına her hoşgörülü yaklaşım, bu ruhunu çoktan yitirmiş sosyalizmin çürümesinin hızlanmasından başka bir sonuç doğurmadı. Biz, dostlar da, en az düşman kadar acımasız olabilmeliydik. Şüphesiz düşmanın acımasızlığı yere sermek içindir, dostlarınki ilişkiyi yüceltmek için olmalıydı.

H. Kıvılcımlı, son günlerindeki Anılar'ında ruhsuzlaşan Sosyalist sisteme karşı zaman zaman öfkenin kapağını kaldırmıştır. O günlerin ortamında, bizler, bu tepkileri tıkanan sosyalizme karşı yetkin bir silaha dönüştüremedik.

* * * * *

Her türlü eski kalıbın yıkıldığı günümüzde, H. Kıvılcımlı, Marksizmin sözüne değil **özüne** bağlılıkta yetkin bir örnektir. Soyut tekerlemeler yerine olayların tiryakisi olmak onun en önemli özelliğiydi. Alıntı savaşlarının yapıldığı, Marksizmin ikinci üçüncü elden bilgilerle sözde kavranıldığı günlerde, Kıvılcımlı, sürekli "Türkiye orjinalitesi"ne vurgu yapmıştır.

Vietnam Savaşı, Çin ve Küba devrimleriyle, Latin Amerika'daki gerilla savaşlarının estirdiği dalga ile

Ekim devriminin tükenmeyen etkisinin yarattığı dalganın Türkiye üzerinde kesişip, birbirinin içine girmesinden ortaya çıkan müthiş bir anaforun yaşandığı yıllarda, ülke gerçekliklerine yanılgısız yaklaşabilmek derin bir bilgi birikimi ve güçle bir devrimci sezgi gerektiriyordu. O yıllarda H. Kıvılcımlı, Türkiye topraklarında uzun yıllar mücadele yürütmüş, yalnızca pratik bir partili olmaktan öteye toplumsal yapıyı derinlemesine tahlil etmiş bir komünist olarak, bu güçlü dalgalar ortasında sağlam bir zeminde tutunmanın en önde gelen örneklerinden birisi olmuştur.

Devrimciler, siyasi ortamda, dünya deneylerinden hareketle hızla Türkiye gerçekliklerine yönelerek güçlü sentezler yaratmak yerine, genellikle dünya ölçüsünde esen güçlü dalgaların prizmasından olaylarımıza bakmakla yetindiklerinden, büyük alıntı savaşlarından sonuçta **eklektik düşünceler** ortaya çıktı. Ve bu düşünceler Mart 71 ve Eylül 80 darbelerini yediklerinde eklem yerlerinden kırılıp, büyük ölçüde tasfiye oldular.

İşçi Sınıfına uzun yıllar yeterince misyon biçilemedi. 1989 yılında sınıfın yığınsal eylemleri karşısında "haydi işçi sınıfına" parolası atıldığında hem yirmi yıl yitirilmiş oluyordu; hem de sınıflar savaşının koşulları oldukça değişerek yeni kanallara akmaya başlamış olmasına rağmen bu sefer de yeni koşullar yeterince kavranmıyordu.

Egemen sınıf finans kapital görülemeyip, "Amerika'nın gizli açık işgaline karşı" yeni bir kurtuluş savaşına girişilince savaşta saflar bulanıklığa uğratıldı. Bankalarda kenetlenmiş tekelci sermaye nihayet görüldüğünde ise, bir avuç egemen sınıfın ülke ekonomi ve siyasetindeki yeri daha yaygınlaşıp, derinleşmiş durumdaydı. Gerçek düşmanı darbelemek açısından hedef şaşılığına düşülmüş ve zaman yitirilmiştir.

Uzun süreli halk savaşıyla, kızıl bölgeler ku-

rulacak ve şehirler kırlardan kuşatılacaktı. Bu yönde, "köylü orduları" bir türlü kurulamadı. Böyle bir savaşın ancak Kürdistan'da mümkün olduğu kanıtlandı. Ancak bu sefer de, halk savaşçıları, Kürdistan'daki savaşı coşkuyla desteklemek yerine Uzun Süreli Karalama Savaşı başlattılar. Demek ki maksat üzüm yemek değil, bağcıyı dövmekti.

Eylül 1980'de Ordu çok sıkı vurunca, birden onun Türk toplumundaki geleneksel yeri yoğun bir tartışma konusu oldu. Hatta sınıflar savaşını bir kenara iten "elit-toplum" çekişkisi icad edilerek Ordu geleneğine karşı "sivil toplum" inşa etme yoluna çıkıldı.

Sadece dört örneğini verdiğim öngörü yanılgılarının devrimci harekete nelere malolduğu artık yeterince açıktır.

Gerçeklerin inatçılığı, kaçamak noktalarını daralttığı için, H. Kıvılcımlı'nın görüşleri bugün parça parça benimseniyor. Ancak, bu, çoğu zaman onun adı anılmadan ve daha çok da onun bütün düşünce sistemi benimsenmeden yapılıyor. Aslında H. Kıvılcımlı'nın Türkiye ve Ortadoğu orjinalitesiyle ilgili görüşleri düşünce zemininde misyonunu oynamıştır. Ancak örgütlü sınıflar savaşı biraz daha başka bir şeydir. Düşüncenin birebir karşılığı olarak gerçekleşmez. Bu anlamda, pratik sınıflar savaşında H. Kıvılcımlı'nın görüşlerinin daha oynayacağı güçlü bir misyon vardır.

26 Eylül 1994

Mehmet YILMAZER

DR. HİKMET KIVILCIMLI

HAYATI VE ESERLERİ

Türkiye İşçi Sınıfının yarım yüzyıllık savaşçısı Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı ve eserlerini anlatmak, üstesinden gelinmesi kolay olmayan bir iş. Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın hayatı ve eserleri, işçi sınıfımızın yarım yüzyıllık mücadelesinden ayrı düşünülemez. Bu mücadelenin çok büyük bir bölümünün yeraltında geçmiş olduğu ve bunun yanı sıra, O'nun, Türkiye İşçi Sınıfının 50 yıllık döğüşündeki teorik ve pratik çabalarının yoğunluğu ve geniş boyutları gözönüne getirilirse, bu zorluk daha iyi anlaşılır. Dr. Hikmet Kıvılcımlı, tüm hayatı boyunca, işçi sınıfı sosyalistlerine eşsiz bir düşünce ve davranış örneği olacak tarzda yaşamış ve döğüşmüştür.

ÇOCUKLUĞU ve GENÇLİĞİ

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın çocukluğu ve gençliği üzerine bildiklerimiz fazla değil. Bu konuda bizleri büsbütün karanlıkta bırakmamak düşüncesiyle olacak ki, gene kendisi, o yılların olaylarını çok kısa ifadelerle özetleme gereğini duymuş; yapılacak biyografi çalışmalarına bir sürü ipuçları vermiştir.

"Osmanlı İmparatorluğu Makedonyası'nın Priştine kasabasında Hüseyin Bey Posta-Telgraf Müdürü iken, eşi Münire Hanımdan Hikmet doğuyor. Kosova vilayetinin İştip kazasında hastalanıyor. Bir gece, Bektaşi tekkesi türbesinde yatan Ali Baba, sandukasından fırlayarak Seher teyzenin rüyasına giriyor. Çocuğun iyileşmesi isteniyorsa, Ali adıyla adlandırılmasını, o zaman Hazret'i Ali gibi "Kılıcı kuvvetli" olacağını, yoksa öleceğini bil-

diriyor: Hikmet "Ali" oluyor. Henüz konuşmasını beceremezken, Pakize teyzesinin okuduğu kız mektebine götürüldükçe, kucaktan sıralar üstüne çıkarılıp davul taklitli nutuklar çekiyor. İyi alâmet değil...

"Hüseyin Bey Yemen-Hicaz PTT Başmüdürlüğüne aktarılıyor. Gidiş o gidiş. Çocuk babanın adını bile anmıyor. Seher teyze ve subay enişte ile Koçan'a, Cumâibâlâ üzerinden Bulgar eşkiyası baskını atlatılarak Drama'ya iniyor. Serez'den dupduru hatırlayabildiği tek şey: Demiryolu üzerinde bayram eden kalabalıklar ortasına bayraklarla donanmış bir tren gelince, vagonlara sinmiş sakallı Abdülhamit paşalarının kırmızı feslerini didik didik yırtıp havaya fırlatan Hürriyet oluyor.

"Bunun üzerine, anıları silik bir İzmir-Aydın-Muğla'ya gidiş. Tekrar İzmir İkiçeşmeliği'ne dönüş..

"Balkan Harbi patladığı gün çocuk kendisini yeniden İştip'te buluyor. Ulusların kanlı göçü başlamıştır. Çocuk, birkaç güne kadar geri dönmek üzere göçmenler mahşerine kapılıyor. Bir omuzda taşınamaz Manliher tüfeği, öbüründe Kur'ân-ı Kerim kesesi. Yollarda kaybola ola, yayan Köprülü'ye bir buğday vagonuna ulaşıyor. Trenle, yarı aç inilen Selanik'te: Çocukları insan ve hayvan ayakları altında çiğneyen **Panik**'in, bezirgân yanında bir hafta **Çırak**'lığın, kırk para kazamak için yarım saat süren tesadüfî **Hammal**'lığın, yatılıp da bir daha kalkılmayan **Ölüm**'ün ne olduğunu acı acı öğreniyor.

" Bir aile kolunun bulunduğu İstabul'a geçiş. Zabit Murat dayıyla Erzurum yerine gidilen Kuşadası. "Delice Emin Efendi" nin iptidai ve rüştiye mektebi. Tahta tüfeklerle asker talimleri : Ateş - Barut - Bomba lakapları. İlk sinema salonunda :

"Bahriyeliyiz biz sağımızdan solumuzdan

Cüşân ederiz yıldırımı her dağımızdan."

"Efes harabelerinde diz çökerek hedefi 11'den sahici

mavzerle vuruş. Birinciliğe Celal Nuri'nin "Tarih' İstikbâl" kitabından ödül : Düğmesine basınca göklere uçan koltuklar. Saltanatları dinamitle havaya uçuran nihilistler. Teravihten sonra namaz kıla kıla sahura dek camide uyuya kalış. Çatıveren Birinci Cihan Harbi. Her Allah'ın puslu günü Sisam adasasında sökün edip kasabacığın üç beş yapısını delik deşik etmecesine yıldırımlar yağdıran İngiliz ve Fransiz savaş gemileri. Pâkize teyzenin 38'likle vuruluşu. İnsanların tavuk gibi öldürülüşü.

"İkinci Muğla'ya gidiş. Aydın, Söke yollarında açlıkta, bitkinlikten can vermiş "tebdil havalı" Mehmetçikler. Muğla İdadi'si, sonra Sultanisi. Tranpetçilik, Fitre, Ç ekirge mücadelesi. Nisfiye, Nay. Mezarlığını sakız ağacına bağlı, gözleri camlaşmış, kurşuna dizilen sayısız asker kaçakları. Her gece bir karakolu basan Eşkiya Demirci'nin kestiği başlar. Karakolda çeşit çeşit işkenceler. Murat dayının ölümü. Tatilde âşâr damgacılığı. Ekin harmanlarının güzelliği. Ölümden sonra daha acı gelen Osmanlı İmparatorluğunun bozgunu.

"İzmir Yunan işgalinde. Depolardan silah çekme. Kuvay-ı Milliye gönüllülüğü. Havada meteliği, tabancayla vuran Yörük Ali Efe, Zeybekler, Aydın Cephesi, Çine Köprüsü. "Köyceğiz Kuvay-i Milliye Askeri Kumandanlığı'na tayin" ediliş. Toprak beylerinin vurdum duymazlıkları ve nobranlıkları. Dağ Türkmenlerinin sıcak ana yüreklilikleri. Litoğrafya'da elle basılan **Menteşe** gazetesi. Bolşevikler, Kızıllar! Bayrağımızın rengi. Elaltından İtalyanları çağıran Mutasarrıfa karşı gizli gençlik teşkilatı ve hücumlar. Muğla ansızın İtalyan işgalinde. Yunan'a karşıymış: "Gâvur değil mi?" Yağlı boya kartal resmiyle yayan Marmaris yolları... Sıtmanın mezarlığa çevirdiği tüm köyler. Rodos'tan İstanbul'a aktarma.

"Vefa Lisesi Müdürü'nün Kuvayı Milliye kalpağını ve çizmelerini "talebeliği yakışıksız" buluşu. Ailenin kökten

işçileşmesi. Ali Kemal: "Kalpak bir alamet'i üriş oldu. Kalpaklıyı nerde görürsen vur! Sultani 9'dan İmtihan ile istanbul Tıp Fakültesine. Ölüm kalım."Tıbbiye'i Askeriye'i Şahane'ye müsabakayla müstezadlı gazel;

"Ey melce'i ulvi,ebedi hislere makes
Sail sana bikes
Ya sen de serap, sen de mi masumlara kabus
Bir talihe pabus?"

Sınıfta çıkan "Yıldız" dergisinde mistisizm:

"Çiçekten buluttan bir şenme alıp
Hu! dedik meclis'i rindane geldik
Bir lokma, bir hırka, bir külah kafi
Yunus'la bir bir imtihane geldik
Coştuk ta, yahu asumane geldik..."

"Tıbbiye Camiinde askeri imamın arkasında tek sadık cemaat: Hikmet Hüseyin Efendi ! Tıbbiye de istanbul gibi İngiliz işgali altında. "Dünyayı sarsan" broşürler, gazeteler. "Kül ya eyyühel-kafirune..." suresinden materyalizme atlayış. Türk Ocakları. Kurtuluş, Aydınlık mecmuaları. Sosyalizm...Anadolu'ya bütün sınıflarıyla geçme hazırlığı. Gelen gizli emir: "Şimdilik derslerinize çalışın!"

"Geceyarısı 101 pare topla Cumhuriyet ilanı. Cumhuriyetçi Terakkiperver Fırkası. Vazife gazetesi. Orak Çekiç dergisi. Akaret'llerde Parti Kongresi. Aydınlık dergisinin Özel Gençlik Nüshaları. Orak Çekiçli postalar. Rosa Lüksemburg ve Karl Liebkneht'i flütle anış. İhbar. 1925 (1341) yılı Tıbbiyeyi bitiriş. İngilizle Musul meselesi. Birinci Şark İsyanı: Şeyh Said. Türk Ocağı'nda söylev. Taphane Bekirağa Bölüğü'ne "Kapital" ile giriş. Ankara İstiklal Mahkemesi. "Tarikat'ı Selahiye". "Silk'i askeri". Zat'ı Şahanenin atabe'i ülyasına suikast maddesi. 10 yıl kürek.

"Ne sıraları, ne günleri sezinlenemez batıp çıkmalar. 1928 yılı yeniden "Düyunu Umumiye" borçları. Gitsinler Sultanlarından alsınlar. Demokraside mepus tayin edilmez İzmir'de? "Ameleden adamları iktidara getirmek" suçu. 4 yıl, 6 ay, 15 gün... Siverek yerine:Afyon-Konya-Adana-Müslimiye-Mardin-Diyarbakır yoluyle: "Elaziz Kürdistan'ın Payitahtıdır" ve "Alfabesinden cebr'i alasına değin" sosyalizm..." (İLKE, Ekim 1974).

Şu birkaç sayfalık özetin yeraldığı yıllar "Dünya ve Türkiye tarihinin en büyük Devrilişler ve Devrimler Günleri"ne denk düşer: Rusya'da 1905 devrimi. Türkiye'de 1908 Meşrutiyet Devrimi. Arkasından Balkan Savaşları (1912). Birinci Cihan Savaşı (1914-1918). 1917 Büyük Ekim Devrimi. Osmanlılığın Çöküşü. 1919-1922 Kurtuluş Savaşı...Vs, vs...

20. yüzyılda, kapitalist Anayurtlar (Metropoller) Tekelci Sermayeyi başa geçirince, geri ülkelerde kendilerine rakip olacak Milli Burjuva Demokratik Devrim'lerini baltaladılar. O zaman geri ülkelerin en ilerisinde, Rusya'da 1905'ten 1917'ye dek Milli Demokratik Burjuva Devrimi işçi sınıfını öncülüğe zorladı...

Dünya tarihinin bu sosyal dönemeci, ister istemez, bütün ülkeler gibi Türkiye için de etkiler yarattı. İçerde KUVAYI MİLLİYECİLİK hareketi başladı. Bu harekette, Türkiye'nin tek Orjinal özelliğine dayanan GENÇLİK (Genç Türkler) düşünce ve davranışı oldu. Her zamanki gibi o zaman da ORDU gençliği Davranış yoluna girdi; sivil AYDIN gençlik Düşünce yoluna girdi.

"Emperyalist savaşta Karaavrupası'nın üç ülkesinde okuyan GENÇ TÜRKLER, Milli Demokratik Devrimin Burjuva karekteri yerine Proletarya karakteri aldığını sezmekte gecikmediler. Hemen hepsi Sosyalizmi buldular." ("Halk Savaşının Planları", s.139-140)

Daha çocuk yaşta; "Depolardan silah çeken", Yörük Ali Efe çetesine "Kuvayı Milliye Gönüllüsü" yazılan, "El

altından İtalyanları çağıran Mutasarrıfa karşı gizli gençlik teşkilatı ve hücumları" düzenliyen genç Hikmet'in de, işgal altındaki İstanbul'da, "dünyayı sarsan broşürler, gazeteler", "Kurtuluş, Aydınlık" dergileri yolundan Sosyalizme varması kaçınılmazdı.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı savaşa bu yıllarda katılanları daha sonra "Eneski" sosyalist kuşak sayacak ve bu kuşağın karakteristiklerini şöyle belirtecektir :

"Eneski Sosyalistlerin 'kıdem'leri kısa süre gibi görünür. Ancak o kısa 5 yıl, Dünya ve Türkiye Tarihinin en büyük Devrilişler ve Devrimler günleri olduğu için, kendinden sonra gelen uzun süreye orantılanırsa, ölçülemiyecek kertede yoğun ve yaman zenginlikte mücadele ve örgüt biçimleri ve parolaları ile yüklüdür. Üstelik hareketin kuruculuğunu ve bütün korkunç yükünü Eneskiler omuzlarına aldıkları için, Sosyalizm biliminde ve hiyerarşisinde özel yerlerini tutmuşlardır. Bu oluşta ne takmalığın, ne iğretiliğin, ne yakıştırmalığın, ne kulluğun zerresi aranamaz. Herkes bıçağı hakkına yaşamıştır." ("Devrim Zorlaması...", s. 45-46).

Böylece proletaryanın örgütlü mücadelesinde dönüşü olmayan yerini almış olan genç Hikmet için artık "çıraklıkta pişme" dönemi başlıyordu.

Bu yılların bir karekteristiği de şudur: Cumhuriyet burjuvazisi daha dün emperyalist güçlere karşı sosyalistlerle ortak davranırken, hatta çoğu Kuvayımilliyeci liderler komünist yaftası takınırken, iktidar koltuğuna yerleştikten sonra ve hele finans-kapital zümresi palazlandıkça, emperyalizme hoş görünmek uğruna, hemen her yıl sosyalistlere karşı toplu tevkiflere girişilmeye başlanacaktır. Ve burjuvazinin bu kanlı terörü, proletarya hareketi içerisinde "karamıkla buğdayı birbirinden ayırmaya" yarıyacaktır.

Elazığ Hapisanesindeki dört buçuk yıllık hapis cezasına dek sürecek olan bu dönemin olaylarını ancak anaçizileriyle bilebiliyoruz :

- Aydınlık dergisinde takma adlarla yazılmış yazılar. Akaretler Kongresi'nde yer alış. Gençlik Örgütü'nün başına seçiliş. Aydınlık'ın "Fevkalade Gençlik Nüshası"nı çıkarma.

- Şeyh Said isyanı üzerine 1925 başlarında gelen Takrir'i Sükun Kanunu ve hareketin tümden yeraltına itilişi. İstiklal Mahkemesi'nde 10 yıllık kürek cezası. Bir yıl kadar sonra aftan yararlanma.

- 1927 sonlarında Vedat Nedim'lerin Partiyi polise teslim edişi. Hemen tüm Parti kadrolarının tutuklanması. Dr. Hikmet'e de 3 aylık hapis cezası.

- 1929 başlarında yeni bir tevkifat. İzmir Davası. Laz İsmail (İ. Bilen)'lerin "birkaç sopa yer yemez" tüm Partiyi ele vermeleri. Ve 4 yıl, 6 ay, 15 günlük mahkumiyet...

1929 yazında, henüz 26 - 27 yaşlarındaki genç Dr. Hikmet, arkasında çetin mücadelelerle dolu 10 yıllık bir deneyler hazinesi, yüreğinde en ağır işkencelerden bile temiz ve sağlam çıkmış olmanın güveni, kafasında "kızıl profesör" yetişme azmi ile Elazığ Hapisanesine (kendi deyimiyle "ünivesite"sine) doğru yola çıkıyordu.

1929 - 1938 YILLARI

Dr. Hikmet gerçekten Elazığ Hapishanesi'ni "üniversite"ye dönüştürmesini bildi. Bu dönemin ürünleri sayılamıyacak kadar çoktur. Bunların başında "YOL" gelir.

"YOL" için kendisi çok sonraları şunları yazacaktır:

"Dahası var. 1930 yılına dek Türkiye'de geçirdiğim ilk 10 yıllık Marksist - Leninist pratik ve teori savaşına dayanarak, 40 yıl önce "YOL" adı altında bir seri yerli orjinal araştırmalar yapmıştım. Burada, her biri ayrı kitaplar halinde; İdeoloji, Sosyal Gelişim, Parti Tarihi, Strateji planında : Burjuvazi, Proletarya, Köylü ve Milliyet ve Taktik problemleri ayrıntı ve eleştirileriyle ele alınıyordu.

"Bunu o zaman içinde bulunduğum Santral Komite'ye

bir tartışma platformu olur umuduyla verdim... Üstüste tevkifler, mahkemeler ve en sonunda 1939 (1938 olacak, y.n.) Donanma Davasında "Askeri isyana tahrik"ten 15 yıla mahkum edilişim, ideolojik tartışma özlemimi kursağımda bıraktı." (Kim Suçlamış?)

1930 yılları geride 10 yıllık bir Parti mücadelesi var. Fakat nereden kalkılıp nereye gelinmiştir? Bundan sonraki yöneliş ne olacaktır? Bunlar üzerine eğilen yok. Bu "hata"yı ortadan kaldırmak için: 1- "Öteki ülkelerin tecrübelerini hazm ve temsil" etmek, 2- " O tecrübeden çıkarılmış derslerle, kendi kendini eleştiri ve denetlemeyi bilmek" şarttır. İşte "YOL" bunu yapar.

Artık yayınlanmaya başlamış olduğu için üzerinde daha fazla durmayalım.

"Öteki ülkelerin tecrübelerini hazm ve temsil etmek" ve "o tecrübelerden çıkarılmış derslerle kendi kendini eleştiri ve denetlemeyi bilmek" nasıl olacaktır? Cevabını gene Kıvılcımlı'dan okuyalım :

Bilimcil Sosyalizmi büyük bir titizlikle "alfabesinden cebr'i alasına dek" incelemek..."Sabırlıcasına ve sistemlicesine, Marks-Engels-Lenin-Stalin'i, tarihi, ekonomi politiği, diyalektiği, tarihcil maddeciliği klasik olarak etüd" etmek...Fakat bununla da kalmıyarak, "Lenin'in öğütlediği gibi : kendi ülkesinin tarihini, ekonomi politikasını ve sınıf ilişkilerini özge orjinallikleri içinde" araştırmakla (Brejnev'e Mektup).

"YOL" ancak böylesine bir çalışmanın ürünü olabilirdi ve öyle de oldu.

Elazığ hapişanesindeki dört buçuk yıllık "ünivesite" hayatının ürünü sadece "YOL" değildi; Elazığ'dan tercüme ve telif, daha bir yığın eserle dönülmüştü.

"YOL" incelemesinin sonunda "legaliteyi zorlama" taktiğine varan Dr. Hikmet, Elazığ dönüşü, legal yayın faaliyetine geçmeyi Partiye de kabul ettirir ve 1935 yılı Marksizm Bibliyoteği'ni kurar. Daha sonra yayınlar Emekçi

Kütüphanesi ve Günün Meseleleri adıyla sürdürülür. Hapishanedeki yoğun çalışmaların ürünleri günyüzü görmeye başlar.

Marksizm Bibliyoteği ve emekçi Kütüphanesi serilerinde yayınlanmış ya da yayınlanacağı ilan edilen eserlerin listesi şöyle verilebilir:

Çeviriler :

K. Marks :

"Ücret, Fiyat, Kar"; "Gündelikçi İş ile Sermaye" (çıktı); "Enternasyonal İşçiler Cemiyetini Açış Hitabesi" (çıktı); "Kapital" (bazı fasiküller çıktı).

F. Engels :

"Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Nereden Çıktığı"; "Almanya'da Devrim ve Karşı-Devrim"; "Anti-Dühring"; "Marksizm Prensipleri" (çıktı); "Ütopik Sosyalizmden Bilimsel Sosyalizme"; "Ludvig Föyerbah" (çıktı); "Maymunun insanlaşma Prosesinde Emeğin Rolü" (çıktı).

V. İ. Lenin :

"K. Marks'ın Hayatı, Felsefesi, Sosyolojisi" (çıktı); "K. Marks'ın Ekonomi Politiği, Sosyalizmi, Taktiği" (çıktı).

Plekhanof :

"Marksizmin Temel Meseleleri".

Buharin :

"Tarihi Materyalizm Nazariyesi".

Lapidüs-Ostrovityanof :

"Kısaca Ekonomi Politik".

John Reed :

"Dünyayı Sarsan On Gün".

Kendi Eserleri:

Yayınlanmış :

"Türkiye İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı"; "Sosyete ve Teknik"; "Emperyalizm: Geberen Kapitalizm"; "Edebiyat'ı Cedide'nin Otopsisi"; "İnkılapçı Münevver Nedir? Hanri Barbüs"; "Marksizm Kalpazanları Kimlerdir? Tip No.1 - Kerim Sadi"; "Sovyetler'de Stahanof Hareketi"; "İspanya'da Neler Oluyor?"; "Marks-Engels Hayatları".

Yayınlanmamış :

"Ekonomi Politik"(Yukarıki çeviri de olabilir); "Tarihi Materyalizm" (Bu da yukarıki çeviri olabilir); "Mantık'ın Mantıksızlıkları"; "Diyalektik Materyalizm"; "Marksizm Nedir?"; "Leninizm Nedir?"; "Sosyal Rejimler"; "Sosyalizm Hareketleri"; "Din Tarihinin Materyalizmi"; "İslam Tarihinin Materyalizmi"; "Osmanlı Tarihinin Materyalizmi"; "Aşri Sofizm: Faşizm veya "Kadro"nun Kadrosu".

Buradaki eserlerde başlıca şu dört karakteristik göze çarpıyor :

1- "Marks-Engels-Lenin-Stalin'i, tarih'i, ekonomik politiği, diyalektiği, tarihcil maddeciliği klasik olarak etüd": Çeviriler başlıca bu kategoridendirler. Ayrıca, telif eserlerden, "Ekonomi Politik", "Tarihi Materyalizm", Sosyete ve Teknik", "Diyalektik Materyalizm", "Mantık'ın Mantıksızlıkları", "Marksizm Nedir?", "Leninizm Nedir?", Sosyalizm Hareketleri", "Sosyal Rejimler", "Marks-Engels: Hayatları" da bu kategoriden sayılabilirler.

2- "Lenin'in örgütlediği gibi: kendi ülkesinin tarihini, ekonomi ve politikasını ve sınıf ilişkilerini özge orjinallikleri içinde araştırmak" ; Bu katagoriden eserler ise, "Türkiye İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı, "Emperyalizm: Geberen Kapitalizm", "Edebiyat-ı Cedide'nin Otopsisi", "Marksizm Kalpazanları Kimlerdir?", "Aşri Sofizm: Faşizm veya "Kadronun kadrosu" Olarak sayılabilir.

3- Türkiye dünyadan bağımsız olamayacağına göre, is-

ter istemez, başka ülkelerin tipik aktüel sorunlarıda inceleme konusu yapılır: "İnkılapçı Münevver Nedir?", "İspanya'da Neler Oluyor?", "Sovyetlerde Stahanof Hareketi" gibi.

4- Türkiye tarihten de bağımsız olamayacağına göre,"Bugünkü Türkiye'yi anlamak için, onun, dün içinden çıktığı (daha doğrusu bir türlü içinden çıkamadığı) Osmanlı tarihine inmek gerekti. Osmanlı Tarihinin maddesine girince, onun İslam medeniyetinde bir "Rönesans" olduğu belirdi, vs..." ("Tarih-Devrim-Sosyalizm", s.5). daha sonra alabildiğine derinleşecek olan bu yöndeki çalışmaların o dönemdeki ürünleri: "Osmanlı Tarihinin Materyalizmi", "İslam Tarihinin Materyalizmi", "Din Tarihinin Materyalizmi" oluyor.

"Marks-Engels: Hayatları" kitapçığının 1970 sonlarındaki ikinci baskısına "Önsöz" de, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, yayınlar üzerinde o yıllarda sürüp giden baskıları özetledikten sonra, "kaç kitabın sansürle, kaç kitabın baskınla yok edildiğini bizde unuttuk" der.

Yukarıdaki listeden, yayınlanmış olup da bugün elde kalanların sayısı pek fazla değil. Çeviriler arasında:"Anti-Dühring" ve kısmen "Kapital" çevirileri var.

"Diyalektik Materyalizm", muhtemelen 1970'lerde aynı adla yayınlanmış olan kitapçıktır.

"Marksizm Nedir?" de, gene 1974'lerde "Kısaca Marksizm Düşünüşü (Gerçek Bilim)" adıyla yayınlanmış kitapçık olabilir.

"Osmanlı Tarihinin Materyalizmi" sonradan yeniden ve yeniden işlenerek, "Osmanlı Tarihinin Maddesi" adıyla kısmen yayınlanmış bulunuyor.

Bir anıya göre, "İslam Tarihinin Materyalizmi" incelemesiyle ilgili olarak Dr. Hikmet Kıvılcımlı şunları anlatmıştır: "- Aylarca uğraşarak, Kur an'ın Arapça aslından bu incelemeyi yapmıştım. Bir dava dolayısiyle

alınıp götürülen kitaplar arasındaydı. Adliye yangınında gözümüzün önünde yanıp gitti. Şimdi aynı şeyi yapacak vakit nerde!..."

1937 ortalarında İsmet Paşa bakanlıktan düşürüldü ve yerine Celal Bayar geçirildi. Dr. Hikmet Kıvılcımlı, ancak bu olayı işçi sınıfı açısından değerlendirir ve "Demokrasi: Türkiye Ekonomi ve Politikası Hakkında" broşürünü yayınlar. Eserin yazılış gerekçesi şöyle konur:

"1937 darbesi Naziliğin Türkiye'yi Finans- Kapital dehlizlerinden teslim alış prosesini taçlandırmıştı."

"Cumhuriyet'te Yunus Nadi, bu darbenin bir "Nöbet değiştirme" olduğunu kamuoyuna yutturmak istiyordu. Kadro kalpazanları bile, kendilerini kirli çamaşırlarıyla satın alıp adam etmiş bulunan İsmet Paşa yerine "Celal Beyin de pek güzel idare ettiği" reklamını yapıyorlardı. (...)"

"Maksadın, onlar arasındaki horoz döğüşü sırası, Türkiye'de: İşçi-Köylü-Barış problemini, Finans-Kapital tehlikesini açıklamak" (Kim suçlamış?).

Kıvılcımlı'nın bu eseri adeta bir program çalışmasıdır.

1935-1937 arası üç yıllık dönemde 20 kadar kitap ve broşür yayınlanmıştı. Yeni kadroların yetişmesinde bu eserler hayati önemde hizmet görüyorlardı. "Sansürle", "Baskınla" yok edilmeye çalışılan eserler bir yolu bulunup ta yayınlandığı zaman, aylarca yıllarca mahkemelerde süründürülmekteydi. örneğin, "Emperyalizm..." kitabı hakkında sivil mahkemelerde dava açılmıştı. Fakat, en ağır işkence ve soruşturmalara rağmen, kitap beraat etmiş bulunuyordu.

Bunun üzerine, "Naziliğin Türkiye'yi Finans-Kapital dehlizlerinden teslim alışı" tamamlandıktan sonra, 1938 başlarında önce Harp Okulu ve arkasından Donanma davaları açılarak, sivil mahkemelerin yapamadığı askercil mahkemelere yaptırılır.

Duruşmada hakim: "Bu kitaplar (Marksizm Bibliyoteği ve Emekçi Kütüphanesi yayınları kastediliyor) erbaşlar tarafından okunup benimsenmiş ve bu hal ileride Donanmanın disiplinini sarsıcı mahiyette görülmüş olduğundan, kanaat'i vicdaniye'i tamme ile..." diye giden ve belki hukuk tarihinde eşi görülmemiş gerekçesini okuyarak, Kıvılcımlı'ya 15 yıl hapis cezası verir. Daha önce ise, kendisi hakkında hiçbir delil ortaya konmadığını belirten Kıvılcımlı'ya, Savcı'nın cevabı şu olmuştur:" Biz, Dr. Hikmet için delil arayacak kadar saf değiliz!"

Pek çok şeyin en veciz ifadesi işte bu sözlerde dile geliyordu.

1939-1950 YILLARI

1929' dan 1950'ye 22 yıl eder. Dr. Hikmet Kıvılcımlı bu sürenin ancak 4-5 yılını dışarıda geçirmiştir. Dışarıda geçen yılların bellibaşlı çalışmasını gördük: Marksizm Bibliyoteği ve Emekçi Kütüphanesi yayınları...

Donanma Davasıyla birlikte, Dr. Hikmet Kıvılcımlı için bu sefer en uzun hapishane hayatı başlar ve 1950'ye dek 12 yıl sürer.

"Günlük Anılar"da göreceğiz: Bu mahkumiyetin başlarında, Harp Okulu ve Donanma Davası mahkumlarının bir geçici serbest bırakılışları vardır. Bundan yararlanarak Dr. Hikmet Kıvılcımlı kaçak olarak Suriye'ye geçer. Paris'te bulunan Şefik Hüsnü ile temas kurmaya çalışır. Kuramaz. Geri Türkiye'ye dönerken yakalanır ve cezaevine gönderilir.

Tıpkı 30 küsür yıl sonra 12 Mart faşizminden kaçtığı dönemde yaptığı gibi, o zaman da gene günlük yol anıları kaleme aldığını biliyoruz. Bir ara: "-Ne yapalım? Yazmadan edemiyoruz. Elde hiçbir kitap, not vs. olmayınca da, geriye işte böyle günlük izlenimleri not etmek kalıyor." diye izah etmişti bu davranışını. "Kaçak" adını verdiği notları, dönüşte hududu geçerken "sonra alırım"

düşüncesiyle bir yere saklamış, kendisi yakalanınca da notları orada kalmış...Günün birinde bir yerden çıkarmı bilemiyoruz.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı Hatay'dan İstanbul'a, oradan Çankırı hapishanesine gönderilir. Sonra kısa bir süre Amasya'da kalır ve nihayet Kırşehir hapishanesine gider. On yıl kadar bir süreyi orada geçirecektir.

1939 yılının İkinci Cihan Savaşının patladığı yıl olduğunu düşünelim. Öte yandan, Kırşehir hapishane yöneticilerinin O'nu diğer mahkumlardan tecrit etmek maksadıyla hapishanenin arka kapısına açılan bir odaya tek başına yerleştirildiğini göz önüne getirelim. Bu şartlarda en az on yıl, Dr. Hikmet Kıvılcımlı hiçbir dış olayın aksatamıyacağı kendi çalışma düzenini kurar ve daha önce başlamış olduğu etüdlerini alabildiğine derinleştirmeye girişir.

Elyazmalarının tümü üzerindeki çalışmalar sonuçlanmadan, hangilerinin hangi döneme ait olduğunu ve on yıllık süre içerisinde konuların nasıl bir sistematikle ele alınıp işlendiğini söylemek kolay olmayacaktır. Ne var ki, bir husus kesinlikle ileri sürülebilir: Dr. Hikmet Kıvılcımlı bu dönemde çalışmalarının ağırlığını Felsefe ve Tarih konularına vermiştir.

Eldeki yerilere göre , bu döneme ait kabul edilebilecek etüdleri şu şekilde sınıflamak mümkündür:

FELSEFE-SOSYOLOJİ

-"Metafizik Felseler": bir defterde 180 sayfa kadar eski yazı.

-"Diyalektik Felsefe": bir defterde 165 sayfa kadar eski yazı , ayrıca bir zarf içerisinde 90 sayfa kadar eski yazı.

-"Bergsonizm" : Bir defterde 95 sayfa kadar eski yazı.

-"Hegel" : Bir zarf içerisinde tümü 165 sayfa kadar çeşitli elyazmaları, notlar, vs...(Bir kısmı daha sonraki

dönemlere ait).

-"Diyalektik Nedir?" : 50 sayfa kadar eski yazı. (Sonundaki birkaç sayfa hariç, "Bilimde ve Felsefede Diyalektik Nedir?" adıyla yayınlandı.

-"Diyalektik Nasıl Kullanılır?" : 50 sayfa kadar eski yazı.

-"Diyalektik Ne değildir?" : 40 küsur sayfa eski yazı.

-"Metafizik Sosyolojiler" : 144 sayfa eski yazı. ("Metafizik Sosyolojisi eleştirileri" adıyla yayınlandı).

-"Diyalektik Sosyoloji" : 50 sayfa kadar eski yazı.

-Ayrıca, "Felsefe" konusunda 100 sayfa kadar çeşitli el yazmaları, notlar, vs...(Bir kısmı başka dönemlere ait olabilir).

TARİH ETÜDLERİ (Tarih Tezi ışığında) :

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, "Tarih Etüdleri" genel başlığı altında toplanabilecek çalışmaları daha sonraki yıllarda da her fırsatta ele alıp işlemiş ve birçok kitaplar halinde yayınlamıştır. Bunlardan ne kadarının hangi döneme ait olduğunu kestirmek, imkansız denecek kertede zordur. Ayrıca bu o kadar önemli de değildir. Bu bakımdan, "Tarih Etüdleri" konusunu, belli bir kronolojik zemine yerleştirmeye çalışmaktansa, bütünlüklü olarak ele almayı daha doğru bulduk. Bu konu ileride ele alınacaktır.

İDEOLOJİK ETÜDLER :

- "Devrim Nedir?" : Metinden de anlaşılacağı gibi, bu eser ikinci Cihan Savaşı'nın son yıllarında kaleme alınmıştır.

- "Bilimsel Sosyalizmin Doğuşu (Marks-Engels Çağı)" : Bu eserin de aynı dönemlerde kaleme alındığı söylenebilir.

ÇEŞİTLİ ETÜDLER :

- Bu döneme ait olma ihtimali büyük : "Hapishanenin İçyüzü", "Şeytana Kandil", "Kadir'in Kaderi", "Pro-

vokasyon" vb. gibi başlıklar taşıyan, kimisi 15-20 sayfa, kimisi 40-50 sayfalık yazılar...Tümü eski yazı, muhtevaları henüz belli değil.

- 1953 yılı yayınlanan "Fetih ve Medeniyet" kitapçığının arkasında "Müellifin Çıkacak İlmi Eserlerinden" başlığı altında, -diğerleri yanında- şu iki eserden de söz edilmektedir: "Ekonomi Politik" ve "Psikoloji (Psikanalizin Tenkidi Geliştirilmesi)"...Bunların da Kırşehir dönemine ait olmaları gerekir. Bu eserlerin nerede bulunduğu belli değildir.

ROMANLAR :

Dr. Hikmet Kıvılcımlı roman yazmak ihtiyacını neden hissetmiştir? diye sorulabilir. Bunun en kestirme cevabı şudur: Öyle olaylar vardır ki, bunlar ancak roman, hikaye türünden yazılarla anlatılabilir. Dr. Hikmet Kıvılcımlı, uzun mücadele ve özellikle hapisane yıllarında bu türden olaylarla sıs sık karşılaşmıştır.

Örneğin, başlıca romanlarından birinin konusuyla nasıl karşılaştığını kendisi şöyle anlatmıştı : Gene bir hapisaneye yolu düşmüştür. Hapisane Müdürü Doktor'a bir azizlik yapmak ister. Mahkumlar arasında, herkese illallah dedirtmiş, çok belalı bir cinayet suçlu vardır. Müdür, Doktor'u onun yanına yerleştirir. Yukarıdan : "Bu adamı temizletmeye bakın!" gibilerden bir buyrultu da almış olabilir. Ne var ki, işler, Müdürün umduğunun tam tersi yönde gelişir. "Katil" ile Doktor arasında büyük bir dostluk doğar. Doktor, adamın hayat hikayesini dinler; ondan, o usta yöntemiyle, Anadolu'nun toprak ilişkilerine dayalı sosyal hayatıyla ilgili öyle somut malzemeler toplar ki, bunlar sonunda büyük bir roman olur.

Bu vesileyle belirtmiş olalım : Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın, -teorik eserler ve romanlar yanında,- şiir, piyes gibi yazı türlerinde ve resim, heykel, halıcılık gibi diğer türlerde de çeşitli denemeleri, eserleri vardır.

Ayrıca, hayatı boyunca Doktorluk mesleğini de çok cid-

di bir şekilde sürdürmüştür. Elyazmaları arasında Tıp konusunda 800 sayfalık bir bölüm vardır.

VATAN PARTİSİ DÖNEMİ
(1950 - 1960 YILLARI)

1950 yılında DP iktidara gelince genel af çıkar. Dr. Hikmet Kıvılcımlı da Kırşehir'den İstanbul'a döner. Kendisi, "Günlük Anılar" da, bu dönüşü: "15 yılın 13-14'ünü yattıktan sonra, "alnımın akıyla" yüzlerce kitap dolusu yazı ile "Legal" yayınlara "hem Roman, hem Bilim eseri" ile girişmeye kararlı olarak çıkınca..." diye belirtir.

O günler, 1951-52 tevkifatı ağlarının örülmekte olduğu günlerdir. Dr. Hikmet Kıvılcımlı bu ağlara yakalanmaktan kurtulacak ve Vatan Partisi'ni kuracaktır. Legal yayınlara girişme planı en az bir on yıl ertelenmiş olacaktır.

"Yerli Parababalarımızın Demirkırat iktidarı, hem yeni efendiler yabancı Parababalarına ne kertede sadık kul olduklarını saptamak için, hem eski düşmanları kandırılmış Halk yığınlarına ve özellikle Türkiye İşçi Sınıfına gözdağı vermek için, geniş bir sosyalist sürekavına çıktılar. Uzun ve inceden inceye gizli hazırlıklardan ve provokasyonlardan sonra ansızın gece baskınları yaptılar. Kanunlara dayanan (Dr. Şefik Hüsnü adına bağlı) Emekçi Sosyalist ve (Avukat Esat Adil adına bağlı) Sosyalist Partileri ile ne kadar kurulu bağımsız İşçi Sendikaları varsa, hepsi çoktan kapatılmıştı. Şimdi Sosyalizmin son kılıç artıkları yakalanıp Kanunsuzluk suçu ile zindana atıldı.

"Böylece yerli yabancı Parababaları, Türkiye'de Sosyalizmin son erine dek "kökünü kazımış" olmakla övünüyor ve keyifle el sıkıyorlardı. Avukat Orhan Arsal adına bağlı olan küçücük bir siyasi örgüt, adını "Demokrat İşçi Partisi" yerine "İşçi Partisi"ne çevirmekten ve kızılan "Sarı Sendikalar"daki militanlarını Polis

baskınına karşı protesto makamında istifa ettirmekten daha etkin iş yapamaz durumda kalmıştı. Kimi sabahlara dek süren bitmez tükenmez demeçli tartışmalar ve çekişmeler, İşçi Partisi Genel Başkanını, bıkkınlıktan çekilmek için "Mühürü teslim edecek adam bulamaz" kötümserliğe düşürmüştü.

"İşte Vatan Partisi o panik karanlıkları içinde her ne olursa olsun İşçi Sınıfı hak ve varlığının, yaşama savaşının bayrağını yere düşürtmemek için kurulmuştu...

"Vatan Partisi savaşı: Şu veya bu iç nedenlerle açılmış gedikten hür boşalış değil, bütün tıkanık bentlerin üstünden atılış oldu. Parababalarının geçici hoşgörü sosyetesinden yararlanmadığı için, en nankör "Susuş Kumkuması" sağı solu kaplamıştı. Ömrü hep zılgıt ve susuş kumkuması ortamında geçenler için "İşçi sınıfı cephesinde yeni bir şey" yok idi. Görev: 35 yıllık deneyler açısından, Türkiye'de 1954 yılının, diyelim, 27 Mayıs gecesi İşçi Sınıfı iktidara gelse, 28 Mayıs sabahı, Türk milletine hangi tekliflerle nasıl bir uygulama sunacağını çok kısa ve çok açık anlaşılır dille belirtmekti." (İşçi Sınıfı Partisi'ne Giriş", s. 5-6).

1954 yılının 7 Ekiminde 1951-52 tevkifatıyla ilgili dava sonuçlanınca, 29 ekim günü, Vatan Partisi böyle bir "plan"la, yani Program ve Tüzük'le kuruldu. Bu koruluşun daha sonra yayınlanacak olan bir de "Kuvayımilliyeciliğimiz" adlı "Gerekçe"si vardı. "Gerekçe", 1 Mayıs tarihinde, "...pratik bir maksatla kaleme alındı. Maksat : Birinci Kuvayımilliye hareketinden çıkacak derslerle, ikinci bir Kuvayımilliye lüzumunu belirtmekti. Birinci Kuvayımilliye Seferi: Toplumumuzu boğan iç ve dış tesirli Tefeci - Bezirgan kabusuna karşı idi. İkinci Kuvayımilliye Seferi: aynı kabusa karşı, toprak reformu ve ağır sanayi temelleri üzerinde modern halk teşebbüs, teşkilat ve kontrolü altında, ekonomik ve sosyal kalkınmamızı millete maletmekti. (...) Eser Vatan Partisi'ne fikir zemini oldu."

Kuruluştan bir süre sonra "Vatandaş" gazetesi yayınlanmaya başladı. ilk sayısında : "Vatandaş gazetesinin bir hedefi var: Bizde yazılmıyanları yazmak!" deniyordu. Gerçekten, hep o günlerde "tabu" sayılan konular işlenmeye başlamıştı : "Büyük Günahımız : Ağır Sanayisizlik", "Grev Nedir?", "Sendikalar Tarihçesi", "Sendika ve Parti", "Bandög" (ilk tarafsız ülkeler konferansı), vb. "Vatandaş" ancak 3 - 4 sayı çıkabildi.

1956 yılı İstanbul Üniversitesi'nden, diğer Partiler yanında, Vatan Partisi'ne de bir mektup geldi: Anayasa konusunda görüşü soruluyordu. "V.P.'nin ANAYASA Teklifi - 15.06.1956 günü İstanbul Üniversitesi'ne" sunuldu. 27 Mayıs'tan sonra teklif kitapçık halinde yayınlandı.

1957 yılı, Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Hürriyet Partisi ve Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin bütçe görüşmeleri sırasında kayıkçı döğüşlerini ortaya koyan "Siyasetimiz (Bütçe Dolayısıyle)" broşürü yayınlandı. Vatan Partisi, bu broşürle, Meclisteki iktidar ve muhalefet partilerinin (Finans-Kapital + Tefeci-Bezirgan) soygununu gizlemeye yönelik soysuz tartışmalarını açığa çıkarttı. Ekonomik problemler işçi sınıfı bilimi açısından çözüm yolları gösterdi.

Gene bu sıralarda (1957), "Kuvayımilliyeciliğimiz (Gerekçe)" ile birlikte, bir sendika kongresindeki olayları ve daha başka konuları hicveden şiirler, "Soğan ekmek Kongresi" adıyla yayınlandı. Hemen toplatıldığı için, 1960'tan sonra yeni bir kapakla bir daha yayınlandı.

Buraya dek o dönemde yayınlanmış olan çalışmaları gördük. Bir de yayınlanmamış elyazmaları var. Bunların büyük bir kısmı tasnif edilmemiş durumda bulunuyor: Tümü (V.P. davasıyla ilgili olanlar hariç) 450 sayfa kadar. Bu 450 sayfalık elyazmaları arasında birkaç konu seçilebiliyor :

- "1951-52 Tevkifatı" ile ilgili notlar ve

değerlendirmeler (30-40 sayfa kadar eski yazı).

- "Türkiye'nin Meseleleri" başlıklı tamamlanmamış bir etüd (50 sayfa kadar, yeni yazı).

Vatan Partisi 1957 seçimlerine katıldı. Eyüp'te, Sirkeci'de, Saraçhane'de ve daha 10 yerde mitingler düzenlendi. "Seçim Kampanyası"nda çeşitli bildiriler ve konuşmalarla, Vatan Partisi'nin programı ve bezirgan partilerin içyüzü halkımıza açıklandı. V.P. toplantıları halktan büyük ilgi görüyordu.

"Vatan Partisi, 4 yıl, sağdan soldan en beyinsizce, en kan kusturucu provokasyonlara korşı koyarak yaşadı. 1957 seçimlerinde millet önüne çıkınca: binbir iftira çamuru ile ve Paris'ten yeni dönen Menderes, Zorlu ve Namık Gedik'in İstanbul Vilayet konağında bandlara alınmış seçim nutuklarımızı dinler dinlemez verdikleri emir üzerine Vatan Partisi muvakkaten kapatıldı. Üyelerinden 38 kişi 2 yıl güneş gösterilmeksizin, sivil tahkikat yapılırken Harbiye ve Sultanahmet hücrelerinde engizisyon işkencelerine uğratıldı. Millet Meclisi'ne, Muhalefet Partilerine, Basına müracaatlarımız yok farzedildi. Basının en gaddarca küfür kampanyasına uğratıldı. Her şeye rağmen, Vatan Partisi o kadar haklı düşünceye dayanıyordu ki, gangsterler iktidarının kurduğu polis tertipleri, Adliye düzenleri ortasında bile, önce siyasi tesir altında bırakılmak istenen İstanbul İkinci Ağır Ceza Mahkemesi, iftiraya uğrayanları en sonunda serbest bırakamamazlık edemedi. Nihayet, Hukuk'u Umumiye davacısı Müddeiumumi, Vatan Partisi Tüzüğünün iyi bir tüzük olduğunu bildirmesine göre beraatimizi diledi."

"1957-60 Savunmalar Kampanyası" ile ilgili belgeler herhalde Adliye dosyalarındadır. Bu arada, elde, tümü 200 sayfayı aşkın eski yazı çeşitli elyazmaları var.

"27 Mayıs denildi mi, gözönüne hemen 9 Subay olayı gelir. 9 Subay olayı, 27 Mayıs'ın başarisız bir provasıdır.

1960 Devrimini yapanlar, 6 yıldan beri nasıl canlarını dişlerine takarak ihtilal hazırladıklarını söylerler. Demek ihtilal hazırlığı 1954 yılı, tam vatan Partisi'nin kurulduğu yıl başlamış.

"1957 yılı, ihtilalci 9 subay ile Vatan Partililer Harbiye'de tutuklandıkları zaman, birbirlerinden tüm habersizdirler. Vatan Partililer mi, 9 Subay mı daha çok işkence çektiler? Kestirilemez. Vatan Partililerden, 7-8 ay geceli gündüzlü gün ışığı görmeyen, karanlık mezar darlığında hücrelerinde, sağlam dişlerinin peynir gibi kırıldığını görenler oldu. Vatan Partisi de, 9 Subay da beraat ettiler.

"Bu paralellik, başka birçok bakımlardan vatan Partisi ile 9 Subay olayları arasında uzar gider. Ne var ki, paralel, hiçbir yerde birbirlerine değmiyen çizgiler oldu. Değmemekle de kalmadı. 9 Subay, kendilerinden sonra gelen hareketlerin afokonunu kaldırdı durdu." ("27 Mayıs..." s.163-164).

Ordu meselesini Türkiye'nin orjinal sınıf ilişkileri açısından değerlendiren Dr.Hikmet Kıvılcımlı, Ordunun devrimci gelenek-göreneklerinin davranış alanına girmesini 27 Mayıs devrimi ile bir kez daha vurguladı. 1908 Meşrutiyet, 1919-23 Milli Kurtuluş ve 1960 27 Mayıs devrimlerini gerçekleştirmiş olan Ordu gençliğinin devrimci gelenek ve göreneği şöyle dile getiriliyordu:

"Niçin olan şeylerin adını koymıyalım? En son Birinci Milli Kurtuluş Savaşında olduğu gibi, 27 Mayıs ihtilalinde de Sosyal Sınıfların yönünde, neredeyse bağımsızmışça görüntüler alan bir Vurucu Güç vardır. Bu Vurucu Güç, "Devleti" ve "Memleketi" koruma ve kurtarma sorumluluğunu duyan Antika Osmanlı "Sünuf'u Devlet"inin, (İlmiyye + Seyfiyye + Mülkiyye + Kalemiyye) diye adlanmış 4 Devlet Sınıfları'nın Tarihcil ve Sosyal kalıntısıdır. Bu olumluluk, "kalıntıdır" diye hor görülemez. Zaten hor görene metelik vermez Pratikte vardır, Teoride yerini ister istemez alır.

"O Vurucu Güç belirdiği gibi, en derin ve en geniş Tarih ve Toplum olanaklarına dayanır. (...)

"Vurucu Güç: gerici iktidarı, sırası gelince, bir gecede vurup düşürebiliyor. Ondan sonrası, öne geçen Özgüç'ün niteliğine kalıyor. Bu nitelik karşı-devrimci ise, vurucu gücün devrimciliği amortize edilerek güme gider, nitelik devrimci ise Sosyal Devrim yörüngesine oturabilir." (Halk Savaşının Planları. s.193-194).

Türkiye'de Ordu meselesini bu şekilde değerlendiren Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Milli Birlik Komitesi'ne yazdığı "Açık Maktuplar"la, 27 Mayıs devriminin işçi sınıfı yörüngesine otutulmasına çalıştı. Ama hiç bir rezonans bulamadı. Bu girişimleri kendisi şöyle anlatıyor :

"1960 yılı 27 Mayıs sonrası, "kediye göre budu" bir "DEVRİM" önündeydik. "Dur bakalım napıcak?" denilemezdi. İşte orada "AŞAMA" yeni bir momentteydi. O momentin aktörlerine sunulan biri genel, ötekisi özel iki "MEKTUP" yahut "LAHİYA", sonradan basıldı : "İKİNCİ KUVAYIMİLLİYECİLİĞİMİZ". En karmaşık gelen Tarih Tezi'nin : o andaki stratejik ve taktik aşamaya karşılık düşen uygulaması, ilkokula giden çocukların anlıyabilecekleri dille yapıldı. Türk Ordusunun "DEVRİMCİ" geleneği, Türkiye gericiliğinin altta güreşen pehlivanlığı tarihcil nedenleri ile göze batırıldı.

"Ekonomi açısından, Türkiye'deki ve dünyadaki Finans-Kapital oyununun bizi ve dünyayı hangi açmazlara soktuğu, resmi istatistiklerin rakamlı diliyle teker teker açıklandı. Bir yıldır Batı dünyasını Sırat Köprüsü üzerinde sallandıran DOLAR-ALTIN oyunu sekiz yıl önce Türkiye'deki anomalileri ve yeni-sömürge belirtileriyle sayılıp döküldü. "BAĞIMSIZLIK" üzerine koparılan kuru gürültülerin, bön kişileri oyalamaya yarayan bir kayıkçı dövüşü olduğu, olaylarla 'saptandı-saplandı'.

"Ancak bütün o iki kere iki dört ederce kesin açıklamalar, hemen HALKI ÖRGÜTLEME yörüngesine

oturtuldu. 27 Mayıs "IKINCI KUVAYIMILLIYE" denilen "Demokratik İnkılap" idi. Atatürk devrimlerinin savunucusu olmakta samimi ise, tıpkı BİRİNCİ KUVAYIMİLLİYE denilen "Demokratik Devrim" üzerine Mustafa Kemal'in yaptığı gibi, Türkiye'de yeni bir SİYASİ PARTİLER ayarlanmasına gidilmesi gerektiği örnekleriyle anlatıldı.

"Baladan EMİR" alır almaz, ansızın sahneyi tutuveren "SOSYALİZM"in "keskin nişancıları" bile söylenenleri kös dinlemişçe kulaklarının ardına attılar. 27 Mayıs, sistemli kaçamaklarla önceden haber verildiği gibi, "Gürsel'i götürdü" gericiliğin antika ve modern kumunu çökertti. Yeni momentin durgun havasına göre yeniden teorik aydınlatmalar konağına girildi." (Halk Savaşının Planları, s. 24-25)

1960 - 1965 YILLARI

27 Mayıs'tan sonra, 1965 yılı kurulmuş olan Tarihsel Maddecilik Yayınları'na dek Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın nasıl bir çalışma içinde olduğuna dair elimizde fazla bir veri yok. Yalnız, daha sonraki ürünlere bakarak, bu dönemi az çok anlıyabiliyoruz: "Yeni momentin havasına göre yeniden teorik aydınlatmalar konağına girilmişti". Bunun hazırlıkları uzun yıllar alacaktı.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın ömür boyu üzerinde çalıştığı "Tarih Tezi" ile ilgili olarak o güne dek pek birşey yayınlanmış sayılmazdı. Yalnız, 1953 yılı, istanbul'un fethinin 500. yıldönümü dolayısıyle, "Tarih Tezi" açısından olayı değerlendiren "Fetih ve Medeniyet" kitapçığı çıkarılmıştı. Koca "Tarih Tezi" ve o Tez açısından yapılmış yığınla etüdler, derinliklerin derinliklerinde duruyordu. Hiç değilse Tezin bellibaşlı yönleri gün ışığına çıkarılmalıydı.

Önce, Antika Medeniyetlerin gidiş kanunları, yani "Tarih Tezi"nin belkemiği "Tarih-Devrim-Sosyalizm" adıyla yayınlandı. Daha sonra, "Tarih-Devrim-Sosyalizm

ışığında" diğer konulara geçildi. (1974 yılı "Tarih Tezi" diye kitap haline getirilecek olan metinler, başlangıçta, "Tarih-Devrim-Sosyalizm"in çeşitli bölümleri olarak düşünülmüş, fakat sonradan kitaba alınmamıştı.)

"Tarih-Devrim-Sosyalizm" Antika medeniyetlerin gidiş kanunlarıydı. Bir de Antika Tarihten Modern Tarihe (Kapitalizme) geçiş vardı. Bu nasıl olmuştu? Konu, iki ülke (İngiltere ve Japonya) örneklemesiyle ele alınacaktı.

"Tarih-Devrim-Sosyalizm" kitabının sonunda şunları okuyoruz:

"Antika Tarihin sonucu : Kapitalizm oldu. Antika Tarihten Kapitalizme geçiş, en az, bir medeniyetten ötekine geçiş kadar önemlidir. Kapitalizme geçişte Barbarlığın rolü, kadim medeniyet geçişlerinde olduğundan daha göze batıcı geçtiği halde, çok daha az önemsenmiştir. O yüzden, Kapitalizm: ya bir "IRK"ın gösterdiği mucize yerine konulup, insan anatomi ve fizyolojisine bağlanmak istenmiştir; yahut kendi kendisine var olan bir "Teknik" harika gibi anlaşılarak, gelişimdeki insanın rolünü otomatlığa çevrilebilecek mekanik görüşlere kapı açılmıştır. Onun için, buraya dek anlatılanların tamamlanması bakımından: Kapitalizmin doğuşunda (Coğrafya üretici güçleri bir yana bırakılırsa), özellikle İnsan ve Tarih üretici güçlerinin oynadıkları rolün belirtilmesi şarttı. Teknik sebeplerle ikinci cilt olarak basılmakta olan İLKEL SOSYALİZMDEN KAPİTALİZME emeği o eksiği giderecektir."

Fakat, sonradan, bu ikinci cilt denen "İlkel Sosyalizmden Kapitalizme" kitabı da ikiye bölündü: "İlk Geçiş: İngiltere" 1965 yılında yayınlandı: "Son Geçiş: Japonya" ise, "yakında çıkıyor" dendiği halde, eski yazı el-yazma olarak kaldı (150 sayfa civarında).

"Japonya" ile ilgili olarak "İlkel Sosyalizmden Kapitalizme İlk Geçiş : İngiltere" kitabının arka kapağında şunlar var :

"Japonya: Meşrutiyet Türkiye'sinin "münevver" lerini çok ilgilendirdi. Halife-Sultan Padişah, Japon Güneş Tanrısı'nın oğlu Tenno'ya (Mikado'ya) benzemiyor muydu? "Cumhuriyet Aydın"ları "Şapka İnkılabı", "Harf İnkılabı" yapılırken de Japon örneğini kurcaladılar... Bugün ileri medeniyet köyüne giden iki yol görünüyor : 1- Kapitalizm yolu 2- Sosyalizm yolu.

"19. yüzyılın 2'nci yarısında Japonya kapitalizm yolundan başarı kazandı. 20'nci yüzyılın 2'nci yarısında Türkiye Japon yolunu tutamaz mı?.. Üniversitemiz bile o konuya takıldı. "Tarih-Devrim-Sosyalizm" araştırmamızın birinci sonucu İngiltere geçişi oldu; ikinci sonuç Japonya olacaktır."

Ne var ki, 1965-66'larda Türkiye'de siyasi ortam yeniden hareketlenmeye başlıyacak ve pratiğe yönelik çalışmalar ön plana geçecek, dolayısıyle "Tarih Tezi" ile ilgili yayınlara ara verilecektir. Ancak, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, daha sonra da, çok sevdiği "Tarih" konularına her fırsatta eğilmekten geri durmayacaktır.

- "Tarih Tezi" yayınlanmış, fakat hiçbir rezonans görmemiştir. 1968 yılı TÜRK SOLU dergisinde, yeni bir sondaj kabilinden, "Tartışılacak Tarih Tezi" yazısı çıkar. Gene yankı bulmaz.

- "1967'lerde Türkiye sol ortamını bir ATÜT lafıdır kaplar. Marks'ın 100 yıl önce "Grundrisse" eserindeki kimi dahiyane sezişleri, en softaca formül tekerlemelerine dönüştürülür, hatta tarihimiz bile olmadık yönlere çekilmeye çalışılır. Dr. Hikmet Kıvılcımlı ilk defa 1967 yazında "Grundrisse" nin o bölümünü ("Kapitalizm Öncesi Ekonomi Biçimleri") ele geçirip inceleme fırsatı bulur. Zaten, 1967 Sosyalist'inin artık çıkamadığı döneme denk düştüğü için hemen aylarca sürecek yoğun bir çalışma içine giriverir ve neticede "Toplum Biçimlerinin Gelişimi" (ya da orjinal adıyla : "Marks'ta İlkel Komuna ve Tarih") eseri ortaya çıkar. Marks'ın bütün o dahiyane sezişleri "Tarih Tezi" açısından yerli yerine oturtulur.

- 1967'de MİLLİYET gazetesinin açmış olduğu "Dinin Türk Toplumuna Etkileri" yarışmasına Dr. Hikmet Kıvılcımlı da katılır. Etüd daha sonra AYDINLIK dergisinde yayınlanır. (Mart 1970)

- Gene 1967-1971 yılları arasında Dr. Hikmet Kıvılcımlı, her fırsatta 'Osmanlı Tarihinin Maddesi' eseri üzerine de eğilmekten geri durmaz. "En son sarı defter kağıdı üzerinde çift nüsha olarak formüllendirilişini 1940 yılı Çankırı Üniversitesinde kaleme aldık" dediği metinleri bir daha gözden geçirip, yeni malzemelerle yoğurarak yeniden kaleme alır. İlk iki kitap tamamlanır. Ne yazık ki son ana bölüm bitirilemez.

- En son "Kaçış" sırasında, Suriye'deki "Günlük Anılar" da, gene Tarih konuları üzerindeki düşüncelerini kağıda geçirmekten kendini alamaz.

Buraya dek "Tarih Tezi"yle ilgili olarak belirtilenler, - "Japonya" ve "Osmanlı Tarihinin Maddesi"nin son bölümü hariç,- daha çok günyüzü görmüş olan eserlerdir. Bir de henüz hiç günyüzü görmemiş olanlar var :

- "Marksizm Bibliyoteği"nden yayınlanacak eserler arasında "Din Tarihinin Materyalizmi" de sayılıyordu. Bugün, başı sonu belli böyle bir eserin elde bulunmadığı söylenebilir. Fakat, "Din Tarihinin Materyalizmi" ile ilgili çeşitli etüdler var: "Cennet Sözcüğü Nereden Gelir?" başlığını taşıyan 22 sayfalık daktilo metin, "Allah Önce Kadındı" başlığını taşıyan 15 sayfalık çeşitli elyazmaları, ayrıca bu iki konuyla ilgili 80 sayfa kadar tutan çeşitli elyazmaları...Öte yandan, üzerinde "Etüdler: Mekke-Allah'ın Doğuşu" yazılı bir zarf içerisinde 100 sayfa civarında çeşitli elyazmaları...bunlar arasında sayılabilir.

- "Eski Takvimler" başlığını taşıyan ve kısmen daktiloya geçirilmiş bir metin (10 sayfa daktilo, 4 büyük sayfa eski yazı)

- Üzerinde "Amerikan..." sözcükleri bulunan bir zarf içerisinde, Batı istilasından önceki Amerika kıtası yer-

lileriyle ilgili, çeşitli elyazmaları, notlar, vs...(35 sayfa kadar)

- "Tarih ve Sosyalizm" başlığını taşıyan 20 sayfalık daktilo bir metin.

- "Toynbee"nin eleştirisi mahiyetinde 17 sayfalık Fransızca daktilo bir metin.

- "Dünümüz ile Bugünümüz" başlığını taşıyan bir daktilo metin (33 sayfa). Bu yazı da muhtemelen bir gazete yarışması için kaleme alınmıştı. Sonradan önemli bir kısmı "Tarih-Devrim-Sosyalizm" kitabına alındı.

- Bütün bunlar dışında, tasnif edilmemiş durumda 300 sayfa kadar çeşitli elyazmaları, notlar, vs...

Bir de, çeşitli yerlerde adı geçen fakat metinlerinin nerede olduğu bilinmeyen yazılar var :

- "Marksizm Bibliyoteği" dönemine ait olanlar yukarıda belirtilmişti.

- "Tarih-Devrim-Sosyalizm" kitabının bir yerinde (s.244), "Tarihin Başlangıcı kitabımızda görüleceği gibi" diye bir not var. Ne kastedildiği belli değil.

- "Toplum Biçimlerinin Gelişimi" kitabının bir yerinde (s. 14) : "Mister Toynbee Tarih Bilimini Altüst Ediyor" başlıklı bir yazıdan söz ediliyor. Nerede olduğu belli değil.

- Gene "Toplum Biçimlerinin Gelişimi" kitabının 20. sayfasında şu cümlelere rastlıyoruz : "Aslında Gaudelier'nin yazısı ("La Notion de Mode de Production Asiatique"), Marks'ı ve açtığı çığırı anlamaksızın yalnız "Asya-Tipi Üretim" deyimini klişeleştirmekle kalmış, iyi dilekli ama dar görüşlü bir "üstada sadık öğrenci" denemesidir. Türkçe'de yayınlandığı gün eleştirisi yapıldı, fakat basılamadı." Bu eleştiri de elde yok.

- Öte yandan, "Fetih ve Medeniyet" kitapçığının arkasında bir liste var. Burada "Tarih" konusuyla ilgili olarak sayılan: "Tarih ve İnkılap (Medeniyetlerin Gidiş Kanunları)" nın sonradan "Tarih-Devrim-Sosyalizm" ha-

line dönüştürüldüğü anlaşılıyor. "Tarih ve Allah (Bay Toynbee Tarih İlmini Altüst Ediyor)" burada gene karşımıza çıkıyor. "Osmanlı Tarihinin Maddesi" konusu daha önce aydınlatıldı. Geriye: "Simavnalı Şeyh Bedrettin (Torununun elyazmasına göre)" incelemesi kalıyor. 1967 Sosyalist'lerinde bu eser tefrika edilmeye başlanmıştı. Ana metnin nerede olduğu belli değil.

"Tarih Etüdleri" konusunu böylece kronolojik bir sıraya bağlı kalmaksızın özetledikten sonra, 1960-65 dönemiyle ilgili birkaç karakteristlik noktayı daha belirtelim :

- Bu dönemdeki "Tarihsel Maddecilik Yayınları" arasında "K. Marks'ın Özel Dünyası" eseri de yer almıştır. Dikkat edilsin; Dr. Hikmet Kıvılcımlı, her ne zaman geniş kapsamlı bir yayın faaliyetine girişmişse, Marks-Engels ustalarla ilgili muhakkak bir kitapcığı da yayın gündemine almamazlık etmemiştir: "Marksizm Bibliyoteği" serisinde "Marks-Engels: Hayatları"; 1965-66 "Tarihsel Maddecilik Yayınları" arasında "K. Marks'ın Özel Dünyası"; 1970-71 "Tarihsel Maddecilik Yayınları" arasında "Marks-Engels: Hayatları"nın ikinci baskısı...

- 1965-66 "Tarihsel Maddecilik Yayınları" arasında yer almış olan "Türkçe'nin Üretme Yolları ve Dil Devrimciliğimiz" incelemesi de, gene bir gazete (yanılmıyorsak Cumhuriyet) yarışması için kaleme alınmıştı. Ancak, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın konu üzerinde düşünmeye çok eski tarihlerde başlamış olduğunu gösteren bazı ipuçları da var.

- "Türkiye Köyü ve Sosyalizm" başlığı altında SOSYALİST gazetesinde kısmen yayınlanmış olan etüd de, bu dönemde, muhtemelen gene bir gazete yarışması için kaleme alınmıştı.

- Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın, bu dönemde, ayrıca günlük gazetelerden tutunda, YÖN, SOSYAL ADALET, EYLEM, İMECE vb. gibi dergilere dek pek çok yerde, (Ha-

lim Köylü, Hikmet Kırşehirli, Haki Kırgız gibi H.K. ile başlıyan takma adlarla) çeşitli yazılar yazmış olduğunu biliyoruz. Bunların tümü henüz gün ışığına çıkarılmış değil.

- Gene bu dönemde "Yön Eleştirisi" kaleme alınmıştır. Sonradan eleştiri "27 Mayıs..." kitabının birkaç bölümünü oluşturacaktır.

- Gene sözkonusu yıllar, Sendikalar ve Toplu Sözleşme-Grev-Lokavt Kanunlarının çıktığı ve sendikal konuların çok tartışıldığı yıllar olmuştur. Gerek çevresindeki genç elemanları sendikal faaliyetlere yöneltme, gerekse sendikal konularda çeşitli yazılar kaleme alma biçiminde, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, bu tartışma ve faaliyetlerin her zaman en önünde yer almıştır. Ne yazık ki, sendikal konulardaki yazılar doğru dürüst yayınlanmış değildir. Gerek bu konularda, gerekse o dönemlere ait diğer bazı konulardaki pek çok el yazmaları yeniden değerlendirilmeyi beklemektedir.

1965 - 1971 YILLARI

"27 Mayıs Politik bir Demokratik Devrimdir. Türkiye'de, o zamana dek yalnız Finans-Kapital ve Tefeci-Bezirgan sınıflarının en ılımlısından en aşırısına (Faşistine, Irkçısına, Nurcusuna ve İlh.) verilen "kayıtsız şartsız" (hiç bir ceza kovuşturmasız) legal hürlüğü, 27 Mayıs, sözde ılımlı sosyalizme de tanıdı.

"Bu tanınış çerçevesi içinde **"protokole"** sokulan tek **"örgüt"** TİP, önce sosyalizm sözcüğünü **yasak** eden ABA'cı "lider"lerin, sonra sosyalizm tekelciliği yapmaları alanı oldu. Bu tekelciliğin hangi soysuzlaşmalara vardığına değindik. O soysuzlaşma önünde TİP dışında bırakılan sosyalistler sonuna dek tepkisiz kalamazlardı. İlkin dışarıdan bakana az tuhaf görünecek bir tarih sırası ile bu tepkileri üç basamakta derlemek olağandır: 1- **Eneski** Sosyalist, 2- **Yeni** Sosyalist, 3- **Enyeni** Sos-

yalist tepkiler.

"**Eneski Sosyalist Tepkisi:** Tekelci TİP liderlerine en önce ihtar çekti, ve **oportunizm** önünde ilk bilimcil sosyalizm eleştirisini açıkladı. **Çaltı** dergisinde 1965 yılı çıkan ve yarım bırakılan eleştiri, umulduğundan daha geniş ilgi çekti. "**Piyasa**": Yani basın-yayın alanı finans kapitalin istediğinden ala bir **Küçükburjuva Devrimci** yaygarasıyla kaplıydı. **Burjuva sosyalizmi** (ABA'cı TİP liderleri) ile **küçük burjuva devrimciliği** (YÖN liderleri) hiç anlaşmasız sıkı işbirliği içinde kültür ortamını kasıp kavuruyorlardı.

"**Eneski** Sosyalizm" 1965 yılı kurulmuş, "**Tarihsel Maddecilik**" yayınlarına devam etti. "**Türkiye'de Kapitalizm**" eseriyle, Türkiye'de herhangi ciddi bir **Politika** anlayışı için temel olacak sosyal **Ekonomi** ve **Sınıf** ilişkilerini özetledi. Türkiye: Büyük Şehirlerde birkaç **yüz** Modern **Finans Kapitalist** ile, bütün Anadolu Kasabalarında çöreklenmiş birkaç **bin Antika Tefeci-Bezirgan** ekonomik sömürüsü ve sosyal sınıf-zümre tahakkümü altındaydı. Bu **Ekonomik ve Sosyal** yapı orijinalitesi kavranılmadıkça yapılacak her **Politik** çıkış temelsiz ajitasyonlardan öteye geçemezdi.

"Bütün Anadolu kasabalarını kaplamış (yukarıda Finans-Kapitale **kul**, aşağıda milyonlarca köylüye **Efendi** kesilmiş) **Tefeci-Bezirgan** sınıfın kökleri **Antika Tarih**teydi. Onun için "**Tarih-Devrim-Sosyalizm**" ile "**İlkel Sosyalizmden Kapitalizme İlk Geçiş: İngiltere**" adlı iki **Teorik** (yani uluslararası ölçüde değerlendirilecek sosyal sınıf ilişkileri) etüdü yayınlandı. Türkiye'de Kapitalizmin orjinal karakteristiği, ancak böyle teorik araştırmalar **bütünü** içinde ve ışığında ele alınırsa tam kavranılabilirdi. Yoksa Türkiye üzerine yapılacak her yakıştırma "ideoloji", ezberlenmiş kimi sosyalist formüllerin hafızlığı olurdu. (...)

(Öte yandan) "Türkiye'de **Tekparti** ve **Çokparti** oyunlarının Ekonomik ve Sosyal içyüzlerini en **pratik**

biçimiyle özetleyen **'Vatan Partisi Gerekçesi (Kuvay-i Milliyeciliğimiz)"** alındı. Milli birlik Komitesi'ne, Vatan Partisi adına, ihtilal olur olmaz sunulan açık mektuplar yazılmıştı: Biri Genel Sosyal **Politika özeti**, ötekisi o politikanın dayandığı Özel **Ekonomi ayrıntıları** üzerine iki teklif incelemesiydi. Bunlar, **İkinci Kuvay-i Milliyeciliğimiz** adıyla yayınlandı.

"Ayrıca, günün pratiği bakımından: **"Uyarmak için Uyanmalı, Uyanmak için Uyarmalı — Türkiye İşçi Partisi'ne Teklifler"** çıkarıldı. (**Çaltı**'da başlanıp da bitirilemeyen yazının, son **"İşçi - Köylü Gönüllüleri"**yle ilgili **"Teklifler"** bölümü broşür haline getirildi).

"En sonra, hem **günlük olayları ters** yorumlardan kurtarmak, hem **"Sosyalizm Bilimi"** üzerine alfabetik elemanları kısaca sunmak, hem **27 Mayıs, TİP** liderleri, **YÖN** yönsüzlüğü çevresindeki yampiri Tabu'ları kırmak için **Sosyalist** gazetesi çıkarıldı. Bu arada, **Sosyalist** Düşünce ve Davranış alanına Finans-Kapitalin sistemlice yaydığı ve **"Küçükburjuva Devrimcileri"**nin alabildiğine geliştirdiği kargaşalığa Teorik ve Pratik bir çekidüzen verecek **"Sosyalistlerarası Konferans"** çağrısı yapıldı.

"Eneski Sosyalizmin yazıyla ve sözle yaptığı bütün o çabalar yalnız sıkı sıkıya Sansür edildi. Kimlerce? Hemen **sağlı-sollu** herkesce. **Finans-Kapital** ne yaptığını biliyordu. **Burjuva Sosyalizmi** : Polis korkusunu umacılaştırmıştı. **Küçükburjuva sosyalizmi**: "O yarimin eski huyu" ile, tavan arasında fare tıkırtılarıyla konuşarak, "Senin dükkân kapansın, benim dükkân açılsın" anlamlı ezeli **"teori"**sini düzüyordu. Aman, Eneski Sosyalizmin sesi işitilmesin!" (**Zortlama**..., s. 85-89)

TİP'in 1966 sonbaharında yapılan 2. Kongresi, Partinin başına çöreklenmiş ABA'cı oportunizmin nasıl iflah olmaz bir tutum içinde bulunduğunu açıkça göstermişti.

Bunun üzerine 1967 Ocağında SOSYALİST gazetesi yayına geçer. Hatta, bu arada Vatan Partisi'nin yeniden örgütlenmesi fikri filiz vermeye başlar

Ne var ki. SOSYALİST'in gerçekleşebilmesi, 1966 yılı boyunca Yapı İşçileri Sendikası (YİS)'in yürüttüğü sendikal çalışma ve özellikle 1966 sonlarında kazanılan Batman - İskenderun Petrol Boru Hattı İnşaatı greviyle mümkün olmuştu. YİS'in başarısı ve olanakları, en mirasyedice hovardalıklarla çarçur edilince, SOSYALİST ile birlikte her şey sil baştan oldu. Meydan, "tavan arası tıkırtılarıyla koşuşarak, senin dükkân kapansın, benim dükkân açılsın" diye bekleyen "küçükburjuva sosyalizmi"ne kaldı.

Bundan sonra, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, 1967 sonlarından 1970 başlarına dek iki yılı aşkın süre, hep başkalarının mevzilerinde dövüşerek yeni birikimler sağlamaya çalışacaktır.

Bir yandan da, "derinliklerin derinliklerinde" bekleyen kimi eserlerin yeni yazıya aktarılması sürdürülecektir. bu eserler arasında şunlar sayılabilir: **"Diyalektik Nedir?", "Metafizik Sosyolojiler", "Devrim Nedir?", "Kısaca Marksizm Düşünüşü (Gerçek Bilim)", "Bilimsel Sosyalizmin Doğuşu (Marks-Engels Çağı)", "Partide Konaklar ve Konuklar", "Parti ve Fraksiyon",** kısmen **"YOL: Genel düşünceler", "Osmanlı Tarihinin Ruhu", "Dirlik Düzeninin Kuruluşu ve İşleyişi", "Osmanlılığın Dünya Tarihi İçindeki Yeri", "Toplum Biçimlerinin Gelişimi (Marks'ta İlkel Komuna ve Tarih)", "Diyalektik Materyalizm",** sonradan **"Tarih Tezi"** adıyla yayınlanan metinler **"27 Mayıs ve Yön..."** gibi..

Bunlardan bazıları, daha sonra çeşitli yayınevlerince yayınlanacaktır. Örneğin, **"Metafizik Sosyolojiler"** 1970 başlarında Arafat Yayınevince, **"27 Mayıs ve Yön..."** Ant Yayınları tarafından gene 1970 başlarında ve **"Toplum Biçimlerinin Gelişimi"** 1970 sonlarında

Ekim Yayınları tarafından yayınlanmıştır.

TÜRK SOLU - AYDINLIK : Sosyalist 1967 Temmuz'unda kapandı, Kasım'da TÜRK SOLU yayına başladı. dergide yazı yazması talebini olumlu karşılayan Dr. Hikmet Kıvılcımlı, TÜRK SOLU'nun hemen ilk sayısında : **"Tartışabilir miyiz? Birinci Basamak : Türkiye'nin Düzeni"** başlığını taşıyan küçücük bir yazı ile işe girişir.

Sonradan **"Zortlama ..."** çıktığı zaman, çok sorulacaktır : Madem ki böyle eleştirileri vardı. Dr. Hikmet Kıvılcımlı neden bunca yıl TÜRK SOLU ve AYDINLIK dergilerinde yazılar yazdı? Bunun cevabı daha o ilk yazıcıkta vardır: "Tartışabilmek" için.

TÜRK SOLU'nda, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, —diğer aktüel olaylarla ilgilli çeşitli yazılar yanında— bilimsel sosyalist teoriyi en temelinden alıp geliştirerek vermek istemektedir. 4. sayıdaki **"Türkiye'nin Düzeni"**yle girişi yapar. 8. sayıdan itibaren, **"Üretim"** konusuyla ilgili seriye başlar. Fakat yazılar TÜRK SOLU'nda adeta sabotaja uğramaktadır : Derginin en ücra köşelerine konuluşları bir yana; yer darlığı bahane edilerek, koca koca paragraflar atılmakta, konular piç edilmektedir.

TÜRK SOLU çevresinin o günkü mantığı bellidir : **Eneski** Sosyalizmin söylediklerini hiç kavramış değillerdir; sırf Dr. Hikmet Kıvılcımlı da bizimledir görüntüsünü yaymak hesabı içindedirler.

Bunu daha ilk sayılarda gören Dr. Hikmet Kıvılcımlı TÜRK SOLU'ndan soğur. Düşündüğü seri yazıları orada sürdürmekten vazgeçer. Günlük yazılarla yetinir. Bunlarden en önemlileri : **"Gençlik Yeni Bir Dünya İstiyor, Gençliği Azıcık Anlıyalım"**, İsmet Paşa'nın o sıralarda yayınlanmaya başlayan anılarını değerlendiren **"Birinci Emperyalist Evren Savaşı ve Türkiye"** başlığı altında toplanabilecek seri yazılar ve **"Çekoslavakya Meselesi"** üzerine yazılan yazılardır.

1968 sonlarında AYDINLIK dergisi çıkmaya başlar. Aydınlıkçılar da yazı isterler. Dr. Hikmet Kıvılcımlı TÜRK SOLU için plânladığı yazı serisini AYDINLIK'ta sürdürür.

TÜRK SOLU'nda **"Üretim temeli"** konmuştu. AYDINLIK'ta önce **"Genel Olarak Sosyal Sınıflar"** (Sayı 2), arkasından **"Genel Olarak Sosyal Partiler"** (Sayı 3) çıkar. Daha sonra **"Türkiye'de Sınıflar ve Politika"** (Sayı 5). **"İşveren Sosyalizmi — İşçi Sosyalizmi"** (Sayı 8), **"Türkiye Halkının Teşkilatlandırılması"** (Sayı 10) ile seri devam eder. Nihayet, Strateji - Taktik konularına geçilir : **"Klasik Anlamıyla Strateji - Taktik Nedir?"** (Sayı 11) ve **"Genellikle Askercil ve Sosyal Strateji - Taktik"** (Sayı 14)...

İşte bu sıralarda AYDINLIK ikiye bölünür. bundan sonra, her iki taraf da, ellerinde bekletmekte oldukları değişik türden yazıları, sırf Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı kendilerinden göstermek kurnazlığıyla, zamanlı zamansız basmaya koyulurlar. Örneğin AL-AYDINLIK'ta **"Dinin Türk Toplumuna Etkileri"** yayınlanır. Öteki AK-AYDINLIK'ın elinde **"Deccal Nasıl Kapımızı Çalıyor?"** yazısı vardır, o da onu basmaya koyulur.

"Deccal..." yazısı 1969 yazında kaleme alınmıştı. Hatta o sıralarda, AKŞAM gazetesi yazıyı basmak ister mi? gibilerden, bir sondaj da yapılmıştı. Fakat cevap olumsuzdu. Seçim dönemi olduğundan yer darlığı bahane ediliyordu.

Dikkat edilirse, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, TÜRK SOLU ve AYDINLIK'taki yazılarla, tıpkı 40 yıl önce **"YOL"**da olduğu gibi, "bir tartışma platformu" oluşturmak istemektedir. Fakat, genç kuşaklar arasında belli bir birikim sağlama ötesinde, özlenen sonuç elde edilemez.

Başkalarının mevzilerinde dövüş ancak bu kadar olurdu. Netekim, Dr. Hikmet Kıvılcımlı da işin böyle

yürümeyeceğini gördüğü için, 1969 sonları ve 1970 başlarında, geçmiş yazıların bir kısmını da yeniden değerlendirerek, **"Oportünizm - Halk Savaşı - Zortlama"** üçlüsünü kaleme alır. Hatta bunu yapmakta geç bile kaldığını söyler.

SEMİNER ve KONFERANSLAR :

Önce **Tarihsel Maddecilik Yayınları** ve **Sosyalist** gazetesi, arkasından **Türk Solu** ve **Aydınlık** dergilerindeki yazıları, Dr. Hikmet Kıvılcımlı adının enyeni kuşaklar arasında yavaş da olsa yayılmasına yol açmıştı. Öte yandan, Türkiye'nin sınıflar savaşı pratiği, bu pratiğin içindeki kimi elemanları burjuva sosyalizmi ve küçükburjuva devrimciliği etkilerinden kurtulma yönünde arayışa zorluyordu.

İşte bu şartlarda, 1967 başlarından itibaren, Dr. Hikmet Kıvılcımlı çeşitli yerlerde konferanslara, seminerlere çağrılmaya başladı. Önce FKF, sonradan DEV-GENÇ gibi öğrenci gençlik örgütleri, daha sonraları kimi TİP İlçe örgütleri bu işte önayak oluyordu.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı her tarafa koşup bu talepleri yerine getiriyordu. Hele son zamanlarda, bir yandan hastalık, öte yandan taleplerin çoğalmaya başlaması, işini epey güçleştirdiği halde, gene de sık sık konuşma ve tartışmalarda yer almaktan, bunlar için uzun yolculukları göze almaktan geri durmuyordu.

Bu sıralarda alevlenen "Strateji" tartışmaları, TİP içindeki gelişmeler ve dolayısıyle Parti sorunu, Cephe sorunu, Türkiye'nin düzeni, gençlik olayları, milli mesele, ordu meselesi ve daha yığınla meseleler bu toplantılarda tartışılıyor, çözüm yolları gösteriliyordu.

Bu konferans ve seminerlerin, pek çok genç elemanın proletarya sosyalizmine kazandırılmasında önemli rolü olmuştur.

İ.P.S.D :

1967 Sosyalist'leri çıkarken, **İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği** (İPSD) adıyla bir örgütün kurulması gündeme gelmiş, fakat herşey gibi bu tasarı da gerçekleşme olanağı bulamamıştı.

1968 başlarında DEV-GÜÇ girişimleri ortaya çıkınca, **İPSD** konusu yine gündeme geldi ve 19 Mayıs 1968 günü kuruluş yapıldı. Kurucular arasında değişik çevrelerden kimseler yer almıştı.

İPSD, 12 Mart faşizmine dek üç yıl mücadele vermiş, Ankara ve İzmir'de ve İstanbul'un bazı ilçelerinde şubeler açmış, çeşitli gösteri yürüyüşleri ve toplantılar düzenlemişti.

Halkımızın en önemli iki ana sorunu olan **İşsizlik** ve **Pahalılık** manivelâsını kendine bayrak yapmış olan İPSD, bu dönemde, Dr. Hikmet Kıvılcımlı çevresinde sınırları belirsiz bir derlenişi gerçekleştirmiş ve belli bir birikim sağlamıştır.

Y.İ.S. :

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın 1960'ların başlarında çevresindeki genç elemanları sendikacılığa yöneltmiş olduğunu yukarıda belirtmiştik. Bu yöneliş, ürünlerini 1965 yılı kurulan Yapı İşçileri Sendikası (YİS) ile vermeye başlayacak, Boru-Hattı grevinin başarısıyla doruk noktasına ulaşacaktı.

Fakat tüm olanakların 5-6 aylık bir süre içerisinde çarçur edilmesiyle YİS fiilen çökmüş oldu. 1967 Mayıs'ında yapılan Genel Kurul bu çöküşe en güzel örnektir.

YİS'in temel direği olan İsmet Demir, diğer yöneticiler gibi, bu çöküşten yılmadı. O sıralar, gençliğin işçi sınıfına karşı gelişmekte olan ilgisini değerlendirerek, bu elemanlarla YİS'i yeniden diriltti. Bu şekilde, hem işçi sınıfımıza yeni yeni mücadele gelenekleri kazandırdı, hem de pek çok aydın gencin proletarya sosyalizmi saf-

larında yerlerini almalarına zemin hazırladı.

1970 başlarına gelindiğinde Türkiye'nin manzarası şudur: Sınıflar savaşı, 1968'lerden beri, evrim konağının yükseliş basamağına sıçramış durumdadır. 15-16 Haziran 1970'le birlikte bu gelişim büsbütün belirginleşecektir.

Öte yandan, gerek **Burjuva Sosyalizmi** (ABA'cı TİP Oportunizmi), gerekse **Küçükburjuva Sosyalizmi** (Türk Solu - Aydınlık) kriz içinde debelenmektedir. Ortada Proletarya Partisi yoktur. İşçi sınıfımız gerçi sendikalarda örgütlü sayılabilir ama, sendikaların da başını gangsterler tutmuştur. Geri kalan halk kesimleri tamamen örgütsüzdür. En örgütlü sayılan Gençlik devrimci eğilimiyle çıkış yolu arayışı içindedir.

Bütün bu hengâme ortasında "kafasını yitirmemiş tek insan" vardır : Dr. Hikmet Kıvılcımlı. Ama, işe bakın ki, tam bu sırada kanser illeti gelip O'nu kemirmeye başlayacaktır.

İşte, hasta haliyle, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, önce kafaları karıştıran tüm yanlış görüş ve eğilimlere tırpan atar, doğrularını ortaya koyar : **"Oportunizm Nedir?", "Halk Savaşının Planları", "Devrim Zorlaması - Demokratik Zortlama"** üçlüsü hazırlanır. Tarihsel Maddecilik Yayınları yeniden faaliyete geçer.

Arkasından, 1970 yazında, AYDINLIK dergisinin bir **"Çağrı"**sı üzerine, yakalanacak ana halka (alabildiğine dar Proletarya Partisi, alabildiğine geniş Devrimci Güçler Cephesi) en somut biçimde parolalaştırılır : **"Anarşi Yok, Büyük Derleniş!"** broşürü yayınlanır.

Ve nihayet, SOSYALİST gazetesi yeniden yayına başlar, **"Başsız Develiğimize Son"** verilecektir. Bunun somut anlamı : **"Proletarya Partisi'nin Reorganizasyonu"**dur.

SOSYALİST gazetesinde, herşeyden önce, **"Bugünkü Türkiye Ekonomi Politikası"** seri yazısıyla "ekonomi

temeli" bir kere daha konur. **"Bunalım Patlıyor", "Bunalımın Kökü"** gibi yazılarla ülkenin içinde bulunduğu kriz göze batırılır, 12 Mart darbesi önceden haber verilir.

"Halk Savaşının Plânları" kitabından devrim stratejisiyle ilgili bölümler ve **"Türkiye'nin Teorik Devrim Orjinalliği", "Pratik Devrim Orjinalliğimiz : Gençlik - Ordu"** yazılarıyla devrim sorunları işlenir. Bu arada **"Devrim Nedir?"** eseri tekşir edilir.

"Başsız Develiğimiz" seri yazısıyla, genel krizin subjektif güçler plânına yansıması gözler önüne serilir. **"Sosyalistlerin Birinci Görevi", "İşçi Sınıfının Tarihçil Görevi", "Proletarya Partisi Nedir?"** yazılarıyla, "Başsız Develiğe Son" verecek olan "Proletarya Partisi'nin Reorganizasyonu" yönünde açıklamalar yapılır. **"Vatan Partisi Tüzüğü ve Programı"**nın yeni baskısı hazırlanır. **"Sosyalizm Tarihimizden Teorik Bir Belge"** seri yazısıyla hareketin tarihiyle bağ kurulur.

Bu arada, Ortanın Solu'ndan Maoculuğa dek, çeşitli eğilim, sapıklık ve provokasyonlarla polemik yürütülür: **"Ortanın Solu ve Küçük Üretmenlerimiz", "İt Ürüyor, Demek Kervan Yürüyor", "Yeter Be! (Duyuru ve Çağrı)", "Zuhur", "CIA Sosyalizmi Nasıl Yapılır?"**, vb..

Dağınıklığı gidermek üzere pratik bir girişim olarak Ankara'da 5 Mart 1971 tarihli Açık Oturum düzenlenir. Açık Oturum'un diğer iki sözcüsü olan Mihri Belli ile Mahir Çayan toplantıya gelmezler. Ertesi gün Dr. Hikmet Kıvılcımlı **"Durum Yargılaması"** konuşmasını yapar. Bir gece önce de **Sosyalist'in Ankara Bürosu**'ndaki sohbet toplantısında konuşur.

Bu iki konuşma "Proletarya Partisi'nin Reorganizasyonu" konusunda Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın ne düşündüğü bakımından epey aydınlatıcıdır.

"Durum Yargılaması"nda, "yerüstü"ndeki beş

eğilimden ikisini (TIP ve Maoculuğu) ihanet batağında sayar. diğer üç eğilimden Gençlik **"Çete Yaratıcılığı"** yoluna girmiştir. "Gerçeğe en yakın" olan Al-Aydınlık ise **"Parti Yapıcılığı"** telaşına düşmüştür. Oysa konu: **"Parti'nin Reorganizasyonu"**dur. Sosyalist'in Ankara Bürosu'ndaki konuşmada ise, diğer iki eğilim gelmese de, Partinin Reorganizasyonu'nun elbet gerçekleştirileceği belirtilir.

Ankara'daki konuşmaların üzerinden bir hafta geçmeden **12 Mart** gelir. Dr. Hikmet Kıvılcımlı, İPSD kongresine katılmak ve Ege Üniversitesi'nde bir konferans vermek üzere İzmir'dedir. Olayı: **"Ordu Kılıcını Attı"** yazısıyla değerlendirmeye çalışır.

Bundan sonra, **Sosyalist**'te, başlıca, Finans-Kapitalin iki kanadı (Asker-Sivil) arasındaki çatlaktan yararlanarak çelişkileri derinleştirici yönde yazılar yer alacaktır: **"Türkiye'yi Kim Yönetir?", "Hükümet - Ordu - Sınıf", "Sapa Oturan Parlamentarizm", "Karma Değil: Karmakarışık", "Hükümet - Adalet -İnsan"** ve gazete için kaleme alınmış, fakat Sıkıyönetim gelince gazetenin kapanması üzerine yayınlanamamış olan **"Para - Altın - Vatan", "Tek Çıkar Yol: İşçi Sınıfının Mini Programıdır"** gibi.

SON GÜNLERİ

Daha sıkıyönetim gelmeden (12 Nisan günü) eve uğrayan bir polis memuru Dr. Hikmet Kıvılcımlı için uyarıcı olur. Bu olayın anlamı şudur: Sonradan **"83'ler Davası"** diye anılacak olan deniz subayları davasının muhbiri rolündeki Kubilay Kılıç, açıklamalarından, 10 Nisan günü deniz subayları arasındaki devrimci kıpırdanışları MİT'e haber verdiğini söyler. O sıralarda genç deniz subaylarının bir kısmı tutuklanmıştır. bunun üzerine, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, nezarete alınmaktan kurtulmak için evden kaçar ve artık gizli yaşamaya başlar.

26 Nisan'da **Sıkıyönetim** gelir. Mayıs sonlarında, iki

arkadaşıyla birlikte, Alanya civarından bir motorla Türkiye'yi terkeder, Kıbrıs'a, oradan Lübnan'a ve nihayet Suriye'ye gidilir.

Suriye makamları Dr. Hikmet Kıvılcımlı ve arkadaşlarına çok iyi muamele ederler. Ne var ki, sosyalist ülkelere gitmeye kararlıdır. Belirli temaslar sonuç vermeyince, uçağa atlanıp Sofya'ya gidilir. Orada haftalarca birtakım perde gerisi tartışmaların sonuçları beklenir. Nihayet, Temmuz ortalarında, Sofya'dan Doğu Berlin'e ve oradan da Batı Berlin'e atılırlar.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, buradan artık bir arkadaşıyla önce Paris'e oradan da Yugoslavya'ya gider.

Yugoslav makamları da Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya çok iyi muamele ederler. Eylül ortalarında üçüncü ameliyatını Belgrat'ta geçirir. Ne yazık ki her şey boşunadır.

Bu çok kısa özetin tüm ayrıntılarını bizzat Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın kaleminden okumak mümkündür. Kendisi, gizli yaşamaya başladığı günlerden itibaren, ölümüne yakın günlere dek, **"Günlük Anılar"** adı altında yüzlerce sayfayı bulan notlar tutmuştur.

Sosyalist ülkelerden geri püskürtülüşün ilk belirtileri Sofya'da **"Partiden tard"** havadisçiğiyle ortaya çıkmıştır. Dr. Hikmet Kıvılcımlı bu sözleri duyunca çok sarsılır. "Günlük Anılar"da konuyu deşmeye çalışır. İlk akla gelen **Dr. Şefik Hüsnü** olur. Eski ilişkileri gözden geçirir, fakat bir sonuca varamaz: "Eğer öyleyse çok şaşarım!" der.

Kapitalist ülkelere püskürtülüş gerçekleştikten sonra, artık mesele dupduru ortaya çıkmıştır: Bu işin gerisinde **Lâz İsmail** ve benzerleri vardır. Yugoslavya'daki bekleyiş döneminde Dr. Hikmet Kıvılcımlı oturup "Parti Anılarım" dediği **"Kim Suçlamış?"**ı kaleme alır. Nazım Hikmet, Lâz İsmail, Zeki Baştımar ve diğerleri hakkındaki izlenimlerini sergiler.

Niyeti, bundan birer nüshayı **"Parti Sekreterlerine"**

göndermektir. Sonradan bundan vazgeçer. "Kim Suçlamış?"ın özeti mahiyetinde bir mektup kaleme alır. Hem Fransızca, hem de Türkçe olarak kaleme alınmış bulunan mektubu SBKP Birinci Sekreteri Brejnev'e gönderir. Eğer herhangi bir tepki görülmezse, **"Mektup"** çoğaltılıp **"Parti Sekreterlerine"** gönderilecektir.

Bu arada, ölümünden birkaç hafta önce, **Sıkıyönetim Mahkemesine** de iki mektup yazarak, hastalığı ve yurt dışında bulunuşu dolayısıyle kullanamadığı savunma hakkını kullanır.

Büyük acılar içinde bulunmasına rağmen, metanetini ve zihni faaliyetini hiç aksatmadan son günlerine dek örnek davranışını sürdürür. Mektupların yerlerine gönderilmesi faslı bittikten sonra, boş durmamak için, **"beynimdekileri sağayım"** diyerek, aklında kalan devrimci şiir ve marşları çevresindekilere yazdırmaya girişir.

Son birkaç gününü uyuşturucu ilaçların etkisinde geçirir ve 11 Ekim günü hayata gözlerini kapar.

TÜRKİYE'DE PROLETARYA HAREKETİ VE DR. H. KIVILCIMLI

Mehmet YILMAZER

GİRİŞ

Genel olarak 1960 sonrası devrimci kuşak için Dr. H. Kıvılcımlı bilinmez kaldı. Arkasında güçlü tümenleri olmayınca bütün yaşamını proleterya davasına adamış olsa da, neticede "Bir kişi ne olabilirdi?" Hızla devrimci ortama akan "genç kuşak" için "saygı duyulan", "eski bir devrimci" olarak kaldı. Bu yanıltıcı görüntüyü yaratan, çok açık ki, sınıflar savaşında 1960'la başlayan alt üstlüktür. Dalga, eskiye oranla öyle kabardı ki, önceki uzun yılları kalın bir tabakayla örttü, hareketin tarihi olmamışa döndü. Ancak ardarda gelen her dalga, ilk kaba birikintiyi kazıdıkça temeldeki taşlara değmeden edemedi.

Bu noktada en öne çıkan isim şüphesiz ki Dr. H. Kıvılcımlı'dır. H. Kıvılcımlı'nın proleterya hareketimizdeki yeri nedir sorusuna tek bir cümle ile cevap verirsek: O, hareketin bütün tarihidir. Ama yalnızca tarihi değil, 1960 sonrası hareket ile sentezleşen tarihidir. Böylece günümüzle kopmaz bağlarını kurmuştur.

H. Kıvılcımlı'nın yaşamı ile ilgili bilgilerimiz çok eksik. Ancak onun hayatı işçi sınıfının mücadelesi ile "hal ve hamur" olduğu için çokça karanlıkta değiliz.

H. Kıvılcımlı'nın yaşamı ve mücadelesi en kaba hatları ile üç basamağa ayrılabilir. İlk basamak: 1929'lara kadar olan dönemdir. İkinci basamak: 1930'lardan 27 Mayıs öncesine gelir. Üçüncü basamak ise: 1960 sonrasından ölümüne kadar akar.

İlk dönem; Parti mücadelesinin ilk kuruluş yıllarında H. Kıvılcımlı'nın şekillenmesini, ikinci dönem; yetkinleşmesini, 1960 sonrası ise parti tarihi ile günümüz mücadelesini sentezleştirme savaşını kapsar.

İLK BASAMAK: MÜCADELEYE GİRİŞ VE ŞEKİLLENİŞ

Dönemin olayları üç başlıkta toplanabilir. Dünya açısından, Ekim Devrimi yeni bir çağ açmıştır. Bunun en doğal sonucu ise dünya devrimcilerinin gündemine RSDİP deneyinin özümsenmesini getirmiştir. Türkiye açısından Kurtuluş Savaşı yılları ülkede temelli bir alt üstlüktür. Bu yıllarda H. Kıvılcımlı bizzat Köyceğiz Kuvayi Milliyesi'nde hem halkın girişkenliğini ve yürekliliğini hem de Osmanlı artığı sınıfların satılıklığını canlı hayatta yaşar, tanır. Parti açısından ilk kuruluş yıllarıdır. M. Suphi ve Onbeşler devrimci selinin akıp geçmesinin acı deneyi, Ankara'da Halk İştirakiyun Fırkası'nın popülizmi parti tarihinin ilk açılışı olur. Aynı zamanda İstanbul'da İşçi Çiftçi Fırkası Marksizme doğru adım atar. Ve olaylar 1927'de V. Nedim Tör'lerin partiyi polise teslim eden provakasyonu ile bir dönüm noktasına gelir.

Birkaç cümleye sığdırdığımız olaylar zinciri, H. Kıvılcımlı'nın ilk şekilleniş yıllarıdır. Yıllar kısa olsa da olaylar insan düşüncesinde fırtınalı atlayışlar yaratacak zenginliktedir.

1929 yazında ardında on yıllık partili mücadele deneyi ile Elazığ hapishanesine (kendi deyimi ile

"üniversitesine") yola çıkarken H. Kıvılcımlı aynı zamanda her üye gibi önemli bir parti görevi ile de yüklüydü. 1927 provakasyonu yaşandıktan sonra partinin gündeminde köklü bir otokritik görevi vardır.

İKİNCİ BASAMAK: YETKİNLEŞME YA DA YOL OTOKRİTİĞİ VE TARİH TEZİ

"Onun için hayatı partinin yaşayışı ile hal ve hamur olmuş, saçını orada ağartmış, başını ona adamış bulunan her mücahit (militan) yoldaş, o parti (günah)ının kefaretini böyle açık seçik satırlarla ödemeye mecburdur.

"Mecburiyete uydum."

"Bu gücü ne dereceye kadar başaracağım?"

"Yalnız, elimden geldiği kadar değil - son merkez komitesinin kararlarına göre - mecbur olduğum dereceye kadar uğraşacağım." (Yol, Genel Düşünceler, s.15)

Bu otokritik çabası ve görevi 1930'a kadar geçen PARTİ tarihinin kesin bir tablosunu vermekle kalmaz, gelecek yıllar için aydınlık bir yol açar. Ortaya kapsamlı bir "YOL" etüdü çıkar. Kompleksten uzak, her okuduğunu anlayan kişi bu etütlerin yalnızca önemli birkaç bölümünü okuduğunda, o dönem varılan teorik kapsamlılık ile 1960 sonrasının teorik geriliğini çarpıcı bir şekilde görebilir. Evet, Yol etüdlerinin yalnızca bir bölümü 1970'te Sosyalist Gazetesi'nde yayımlanabildi. Geri kalanlar ancak 1977 sonrasında aydınlığa çıktı. Fakat aynı düşüncenin eri H. Kıvılcımlı oradaki teorik tezlerini 1960'lardan sonra defalarca, üstelik daha da geliştirerek döğüştürmüştür. 12 Mart'a gelindiğinde biriken malzeme az değildi. Ama yinede '60 sonrası hareketin büyük bir kesimi için bu teorik temel bilinmez kaldı, ya da bilinse de algılanmadı.

Yol etüdüne başlarken Kıvılcımlı sorunu şöyle koyar:

"Tekrar edelim yol açılmıştır. Bize düşen iş şunlardır:

1- Yolun neresinde bulunduğumuzu anlamak: Bunun için bizden öncekilerin geçerken bıraktıkları lambaları yakmalıdır. Yaşanmış denemelerin verdikleri dersleri benimseyerek partinin tarihi mevkiini belli etmelidir.

2- Bundan sonra geçilecek yolları bilince çıkarmak.

3- Yolun ve politik yapının özelliklerini elle tutulur hale getirmek. (ay.s.28)

Yalnızca bu otokritiğe başlayış yordamı bile 1960 sonrası hareketin genel karekteri ile çatışmaktadır. On yıldır, "Yol açılmıştır", "Bize düşen yaşanmış denemelerin verdikleri dersleri benimseyerek partinin tarihi mevkiini belli etmektir." 27 Mayıs sonrası durgunluğundan kopan hareket ise hem yolu ilk kendinin açtığına "benimsenecek dersler" olmadığına inanarak yürüdü.

Bu nedenle, geçmişin deneylerinden hız alamadığı için günlük pratiklerden öğrendi, zikzaklar, aşırı savrulmalar kaçınılmaz oldu. Biz geçmişten öğreneceklerimiz olduğuna inanarak o günlerin derslerini bir film şeridi gibi görelim.

"Yol" otokritiği 1930 öncesini başlıca iki konağa ayırır: Başlangıç konağı: Ütopizm: "Hazırlık konağı: Marksizme doğru."

Başlangıç ya da Ütopizm konağını"Onbeşler ve "Halk İştirakiyun Fırkası" temsil eder.

Onbeşler: "Mustafa Suphi veYoldaşları, Marks'ın Paris Komünarları için dediği gibi "Göklere sıçrayan kahramanlık" timsalidirler. Tıpkı gene Paris Komünacılarını kasıp kavuran, haddinden aşırı "saf çocukluk" vasıflarına kurban olup gittiler... Mustafa Suphi Hareketi özü itibariyle bir Bakuninizmden ibaretti. Burjuva paşasının hilesine kanarak, Bolşevik devriminin serbest bıraktığı esir Türk subay ve erlerinden alelacele yaptığı bir alayla Türkiye'de Bolşevizmi kurmaya yürüdü. (Yol: Partide Konaklar Ve Konuklar, s.101-102)

Kıvılcımlı bu eleştirisini şu şaşmaz prensipcil temele oturtur: " Türkiye marksistleri geçmişin bu acı ve kanlı hatıralarını gönüllerine ölmez izlerle yazarlarken ilk tecrübelerin niçin bozguna uğradığını da izah etmeyi bilirler. Ve bu izahta ne denli başarılı olurlarsa harekette de o derece başarılı olacaklardır." (ay.s.100)

Onbeşler'in temelli hatalarını Kıvılcımlı dört başlıkta toplar:

"1- Dünya ölçüsünde devrimde sırf dış yedek güçlere dayanmak:

Onlar dış güçlere: proletarya diktatörlüğüne dayandılar.

Pekala biliyoruz; Türk burjuvazisi de o dış güce, yani proleterya diktatörlüğüne dayandı. Bolşeviklerden para, silah, asker ve herşey aldı. Fakat bu aldığı vasıtaları Anadolu'da kurduğu siyasi, idari ve askeri burjuva teşkilatlarının çerçevesine tabi tuttu. Yani örce iç gücünü teşkilatlandırdı. Her türlü bağımsız halk hareketi ve teşkilatlanmalarını yaşatmamak için ne lazımsa her tedbiri aldı. Ve ancak özel mülkiyeti emniyet altına almak sureti ile Bolşevizm'e dayandı. O iki şeyi aynı zamanda başaramasaydı Kemalizm'in yerinde çoktan yeller eserdi.

2- Bir memleket ölçüsünde objektif ve realist olamamak:

Onbeşler'in harekete geçtikleri zaman Dünya'daki sınıf ilişkileri şiddetle devrim lehinde idi. Fakat bu ilişkilerin Türkiye'deki özelliklerini, yani Türkiye halkının devrimci eğilimlerini öldürmek isteyen faktörleri Mustafa Suphi ve yoldaşları dikkate alamadılar.

3- Öncü ölçüsünde gizli faaliyeti hiçe saymak.

4- Teşkilat yokluğu" (ay.s.106-108)

Sovyet devriminin ülkemize savurduğu bu ilk devrimci sel dört başlı hatasının kurbanı olur ve akıp geçer. Onların örnek alınacak yanları "inkılapçı kanatlanış"larıydı. Ancak ardından gelen "Halk İştirakiyun

Fırkası, 1- Onbeşler'in olumlu sahalarından çok olumsuz yanlarına mirasçı olmaktan kurtulamayacaktı. 2- Onbeşler'den bambaşka bir sahaya: Parti teşkilatı, meclis faaliyetleri ve ilh. gibi yeni yeni alanlara döküldükçe Onbeşler'de görülmeyen yepyeni ve oldukça feci hatalara düşecekti. " (ay.s. 109)

Halk İştirakiyun işçi köylü tabirlerini bol bol harcağı halde onun ağır basan tarafı sınıflar üstünde, hatta sınıflardan bambaşka bir halk tasavvur etmesidir. Böylece Bolşevizm ile burjuva insaniyetçiliğini birbirine karıştırmaktan kurtulamamıştır.

Halk İştirakiyun özlediği geniş halk yığınlarından kopuk kaldıkça "var kuvveti ile Meclis'i fethetmeye" girişti. Kemalizm karşısında açık, gizlilikten yoksun, Meclis'e umut bağlayan Halk İştirakiyun, Kemalizmin 1921'lerden sonraki dönüşü ile dağıldı.

Hareketin başlangıç konağının temsilcileri Bolşevizm'den etkilenmişlerdir, fakat özce (teori ve pratikleri ile) Bolşevizm'e değil, tersine Rusya'daki Marksizm öncesi Narodnik akımlara denk düştüler. Hiç şüphesiz ki Ekim Devrimi sonrası artık bir ülkedeki herhangi bir halk muhalefeti Bolşevizme özenmeden edemezdi. Ancak bu hareketlerin kabuğunun içindeki özü seçmek gerektiği idi.

Bizde Onbeşler ve Halk İştirakiyun, Marksizm öncesi Ütopizm ve Popülizm konağını temsil ettiler.

Onbeşler Bakü'de derlenirken aynı yıllarda önce Almanya'da "Kurtuluş" dergisi çıkar, ardından 1919'larda İstanbul'da İşçi Çiftçi Fırkası kurulur. Fakat hareketin iki kanadı, Onbeşler ve Halk İştirariyun kanadı ile İşçi Çiftçi Fırkası kanadı zamandaş olmalarına rağmen pratikte birbirlerinden kopuk kalmışlardır. Bunu yalnızca Kurtuluş Savaşı'ndaki Anadolu-İstanbul bölünmesine bağlamak yeterince açıklayıcı olamazdı.

" Teorik olarak tersine her iki hareketin birleşmekle kuvvet bulacağını fark etmek mümkündür.Ancak somut

hayatta böyle birşey olmadı. Demek olmayacaktı. Bu sahada kuru hayıflanmalardan ziyade ileri için, hareketin bütün Türkiye ölçüsünde sentezleşmesi için tarihi bir ders çıkarmak ve bu dersten Marksistçe yararlanmayı bilmek daha realistlik olur.

Bununla birlikte fiili sahada ayrı kalış bu iki hareket için sırf kötü bir tesadüften veya bir anlayamazlıktan, anlaşamazlıktan ibaret değildir. İki hareket kökten ve ana telakkiler bakımından iki ayrı aşamayı temsil ediyorlardı. Teorik temelce iki ayrı zihniyeti ifade ediyorlardı." (Yol.Partide Konuklar ve Konaklar s.131)

Bu iki ayrı aşama neydi? Onbeşler ve Halk İştirakiyun işçi sınıfı ile bağ kuramayan Ütopizm ve Popilizm dönemi oldu. Rusya'da Marksizm öncesi Narodnik harekete ve çeşitli nüanslarına denk düştüler.

1919 İşçi Çiftçi Fırkası ise daha çok 1883 Emeğin Kurtuluşu grubunun kurulmasıyla başlayan Marksizme doğru hazırlık konağına denk düştü. Legal Marksizm ve ekonomizm konaklarını yaşadı.

Bizde 1920'lerdeki Akaretler Kongresi ikinci sayılmıştı. Fakat bu hakikatte Rusya'nın 1898'deki birinci kongresine pek benzer. Her iki kongreninde öz hedefi: dört bir yana dağılmış bulunan devrimci hareketleri, şimdilik temayülleri ne olursa olsun şöyle bir derleyip toparlamak idi. Dağınık cereyancıkları Aydınlık grubu çerçevesinde partileşmeye doğru hazırlamak idi. (ay.s.140) Ancak Akaretler Kongresi devrimci hareketleri derleme adımı olduğu için doğrudan Bolşevizm olamazdı. Olmadı.

Legal Marksizm'i bizde Sadrettin Celal'in başında bulunduğu Aydınlık dergisi (1922-1927) temsil eder.

Ekonomizmi (1926-1927) V. Nedim Tör ve S. Süreyya'nın içinde bulunduğu Seka temsil eder.

"Mesela Aydınlık denince hatırımıza gelen onun sahibi Sadrettin Celal Bey olur. Aydınlık çok kere daha devrimci unsurların elinde idi. Fakat yeni hamlelere işaret

olan yazıları kiler sıçanı gibi gizli gizli sistematikman kemiren kişi Sadri'dir. Sadrettin Celal, İstiklal Mahkemesinde devrimciliğin sırf harici havadislerle alakadar olduğunu iddia etmişti. Demek istiyordu ki ben Türkiye'de Marksist devrim ile o kadar alakadar değilim. Maksadım Dünya hadiselerinde köktenci bir objektiflik göstermektir...Bu yüzden Aydınlık, gizlemeye çalışsa bile daima kanun dairesinde, mütevazi, dürüst ve hayırhah bir reform iddiası olarak kaldı." (ay.s.142)

"1926 Viyana Konferansı Aydınlıkçılığın her sahadaki darmadağınıklığına vurulmuş ilk sınır parti programının özendirilmesi oldu. (ay.s. 140)

Fakat programda birlik taktikte selameti icap ettiremezdi ve ettiremedi. Nitekim daha iki yıl 1926 ve 1927 seneleri programa rağmen Leninizmin siyasi açıklamalarında ve bütün milli hoşnutsuzluklar ölçüsünde itham ve ajitasyon taktiği: müterakipçi (Ekonomist bn.) ve legal Marksizmin iğrenç bazı zaruretler ile devamlı olan mahut Seka'ya kabul ettirilemiyordu.

" 1927 yılı her türlü asalak yapışkanlığı ve iğrenç geçinme imkanlarının birdenbire yok olduğunu gören müterakipçilik: belki hiç bir partinin tarihçesinde örneğine rastlanılmamış bir skandal ve provakasyon sarası içinde kıvranıp gömüldü. " (ay.s. 141)

Partideki bu örneğine rastlanılmamış provakasyonu hazırlayan koşullar neydi? 1920'ler Kemalist burjuvazinin ilk günleridir. İktidarını sağlamlaştırmak için Türk burjuvazisi İstanbul'da patlak veren grevler ve Şeyh Sayit Kürt isyanı ile birlikte 1925'te Takrir-i Sükun Kanunu ile İstiklal Mahkemeleri dönemini açtı. Aydınlıkçılık ve kuyrukçuluk bu birkaç yılın aldatıcı ortamının ürünü oldu.

" Mütareke ve ondan sonraki üç beş aylık aldatıcı ve mürdezad (ölü doğmuş) piç burjuva demokrasisi onların bütün dünyasıdır. O piç demokrasinin yarattığı yalancı (legalite + anti emperyalizm) hamlelerine her nasılsa

kapılmışlardır.

Niçin kapılmışlardır?

1- Legalite : Kuyrukçu küçük burjuvanın bir işe girebilmesi için o işte bir tehlike görmemeye ihtiyacı vardır.

2- Anti-emperyalizm : O zaman ki Türkiye'nin bütün sınıfları için (birkaç komprador müstesna) biricik prensipti. Küçük burjuva ve burjuva aydınları için en köktenci lafebeliği ancak anti-emperyalizm sahasında yapılabilirdi. Şu halde kuyrukçuluk, burjuva vatanperverliğinin Marksist frazeoloji ile ifade edilişinden başka bir şey değildi." (ay.s.175)

Bu Marksist lafebeliği yapan burjuva vatanperverliği partiden kopuştuktan sonra Kadro dergisi çevresinde Kemalizmin ideologluğuna soyundu. Böylece parti tarihinde bir dönem daha kapanmış oluyordu.

Kıvılcımlı parti tarihinde Aydınlık dönemini (legal Marksizm) : program sapıklığı; Viyana Konferansı sonrası Seka dönemini (Ekonomizm) : taktik sapıklık olarak tespit eder...Bu dönemler 1927 provakasyonu sonrası aşılmış olur. Hiç şüphesiz ki, zengin bir mücadele ortamında değil şark toplumunun kısırlığı ve Takrir-i Sükun zılgıtı altında olaylar artmıştır.

1927 sonrasını, Kıvılcımlı "Konak yakmak ve Bolşevikleşme" olarak görür. Ancak bu döneme daha girilir girilmez parti "dar amelecilik, komünizm softalığı: ültümatomculuk" la yüz yüze gelir.

"Bizde ultimatomculuk kuyrukçuluğun temizlenişinden sonra belirir. Sağa vurmakta fırka çizgisine uygun gidenlerden bir kısmı, kuyrukçuluğun birden bire provakasyonu ve intiharı üzerine doğan geçici dağınıklık devrinde, fırka mihverinde dümen tutturamayarak, fırtınaya tutulmuş takalar gibi mukabil kutba, sol uç kayalıklarına çarptılar."(Yol: Parti ve Fraksiyon s.50) Bu fraksiyoncu dar ameleciliğin intiharı ise 1929 İzmir tevkifatı ile olmuştur.

1934'ler sonrası özellikle 1935-38 arası parti, Kıvılcımlı'nın içinde bulunduğu "Parti Triumvirası: Kıvılcımlı, Hasan ve Vasıf" yönetiminde Yol Otokritiği doğrultusunda adımlar atmıştır. "Legaliteyi İstismar" taktiği doğrultusunda partinin o güne kadar içinde olduğu "teorik kırıntıcılığı", Marksizm Bibliyoteği, Emekçi Kütüphanesi ve Günün Meseleleri propaganda faaliyeti ile önemli ölçülerde aşılmıştır.

1938'de gelen Donanma Tevkifatı partinin bu olumlu yönelişini yeniden uzun yıllar kesintiye uğratmıştır.

"YOL" OTOKRİTİĞİNDE TÜRKİYE SINIFLAR YAPISI

Burada Yol Otokritiğine başlanırken çizilen iskeletin diğer maddelerine gelinir. "Bundan sonra geçilecek yolları iyice bilince çıkartmak, yolun ve politik yapının özelliklerini elle tutulur hale getirmek."

Kısa, ancak binbir altüstlükle yüklü on yılın Parti deneylerini, gelecek Konağı tespit eden Kıvılcımlı, buna bağlı olarak Türkiye ekonomisi-politikası ve sınıflar yapısını, aynı otoritikte "elle tutulur" hale getirmiştir.

1960 sonrası en çok tartışılan teorik sorunlardan "önümüzdeki devrimci görev", "strateji bahsi"nde şöyle belirlenir:

"Varılacak konak, gaye, hedef nedir? Bu soruya vevap vermek için keramet sahibi olmaya lüzum yok. Türkiye'de Türk burjuvazisi kendi devrimini yaptı. Bu devrimi bitirdi mi, bitirmedi mi? Bitirebilir mi, bitiremez mi? Bunu bir tarafa bırakalım. Dünyanın herhangi bir kapitalist sınıfından beklenilmeyen ve alınamayan şeyi, Demokratik Burjuva Devrimi'ni son haddine vardırmayı, bizim burjuvaziden ummak boşunadır. Türkiye sermayedarlığı ununu elemiş, eleğini duvara asmıştır. Fazlası: Fazla kar, artı-değer çekmekten ileriye geçemez. Şu halde bize, Türk proleteryasına, bütün memleketler işçi

sınıfına düşen bir görev kendini dayatıyor: Burjuvazinin bıraktığı yerden başlamak! Türk burjuvazisi, Türkiye'nin sömürge kurtuluşu mücadelesinde devrimci rolünü oynadı ve zaferden sonra kendi soygun düzenini kurdu. Zaferin ganimeti ile yaşıyor. Türk proleteryası, yarım kalan ve yarım bırakılmak istenen işi bütünleştirecek: Sömürge kurtuluşunu yapan Türkiye halkını sosyal kurtuluşa götürecektir." (Yol, Strateji Bahsi, s.9)

Tespitte hiçbir yakıştırma yoktur. Bu özlü tahlili şöyle şemalaştırabiliriz:

1- Türk burjuvazisi sömürge kurtuluşu mücadelesinde devrimci rolünü oynadı.

2- Zaferden sonra kendi soygun düzenini kurdu.

3- Bizim burjuvaziden demokratik burjuva devrimini son haddine vardırmayı ummak boşunadır.

4- Gerçek sosyal kurtuluş yarım kaldı ve yarım bırakıldı.

5- Proleteryaya düşen sömürge kurtuluşunu sosyal kurtuluşa vardırmaktır.

1960 sonrası tartışmalar hatırlansın. Burjuva devriminin tamamlandığı tezinden, kemalizmin anti-emperyalist yanına takılıp ona aşırı misyonlar yüklemeye, hatta işçi sınıfının rolünü küçümsemeye kadar varan pek çok görüş, bir on yıl kıyasıya "teorik savaş" yürüttü. Parti tarihinin derininde ise sorun basitçe, "keramete" gerek duyulmadan formüle edilmişti.

Stratejik amaç böyle konuşulunca "düşman" ve "ihtiyat" güçler tespitine geçilir.

Yol Otokritiğinde Kemalizm, bir cümle ile en çarpıcı şekilde bütün görüntülerinden soyundurulur:

"Bismarkizm, serbest rekabet devrinin Bonapartizmidir. Kemalizm mali oligarşi bismarkizmidir." (Yol, Genel Düşünceler, s.83)

Ekonomik yapı özelliklerimiz: "Özellikle banka ser-

mayesi", "tekelci sermaye", "devlet sermayesi ve kaynaşması" ve "yabancı sermaye" başlıkları altında didik didik edilir.

Birkaç kesit verelim.

"Üç büyük devlet bankasının (Ziraat, Sanayi ve Maadin, Emlak ve Eytam), halktan birer birer aldıklarını yerli burjuvaziye toptan verdiği ve üç başlı canavarın yerli milli sermayeye dadılık ederek onun palazlanmasından başka bir gaye gütmediği bir sistemdir." (Yol, Düşman: Burjuvazi s.66)

Yerli milli sermayenin yapısı, olayı daha da aydınlatır.

"Türkiye'de yerli-milli dediğimiz banka sermayesine sermayeye 1/2 oranında ve sermayenin temerküzü itibari ile onaltı misli hakim olan sermaye biricik İş Bankası'dır. 1929'da tekmil yerli-milli bankalar, 5.3 milyon küsür lira kar ediyorlar. Bunun %78'i 34 büyük bankanın...Fakat %31'i de biricik İş Bankası'nın...Yani biricik İş Bankası 34 küçük yerli milli bankanın 1/2 sermayesi ile 34 bankanın 1.5 mislinden fazla kar ediyor." (ay.s.67)

"Öte yandan Türkiye'de hemen bütün sınai şirketler, ikisi ecnebi-milli ve dördü büyük dördü küçük olmak üzere sekiz yerli-milli on bankanın elinde temerküz ediyor." (ay.s.83)

Yol otokritiğinde detaylıca irdelenen kemalist ekonomi politikanın yalnızca bir kaç paragrafını aktardık. Ancak öz belli. Türk burjuvazisinin ununu eleyip, eleğini duvara astıktan sonra soygun düzenini nasıl ve hangi yollardan kurduğu hiç bir yakıştırma ve yargıya kapılmaksızın teşhis edilir.

Hedef böyle tespit edildikten sonra, ihtiyat kuvvetlerin irdelenmesine geçilir. İhtiyatların en genel durumu şöyle tespit edilir:

"1- Garpta: amele + fakir köylü ittifakı.

2- Şarkta: amele + bütün köylülük. " (Yol, Strateji Planı s.10)

İşçi sınıfı ve köylülüğün ortak hedefi kır ilişkilerinin derin bir analizinden çıkar:

"1- Ağa (derebeyi artığı): Çalışkan köylüye hertürlü ödünç verdikçe yavaş yavaş bir nev'i ayni-tefecileşir. Kemalizm bu vetireyi körükler.

2- Tefeci: Çalışkan köylülerin mülklerini zaptettikçe büyük arazi sahibi olur ve büyük arazi sahibi sıfatı ile iş kuvvetini daimi surette borçlu ettikçe bir nevi toprak bent sahibi olur. Derebeyileşir.

3- Mali-Sermaye: Bankalar doğrudan doğruya köylüye değil, tefeci sermaye (tüccar, fabrikatör) vasıtası ile kredi açarak, tefeciliği yamanlaştırır ve genişletir. Tefecilik, mesela kredi kooparatifleri yavru bankacıklar ve ilh. yollardan bankalarla kaynaşarak mali sermayedarlaşır.

4- Devlet: Görüldüğü gibi en büyük bankerdir. Mesela tefeciliği kredi kooparatifleri ile sistemleştiren ve köylüye ancak tefeci sermaye vasıtası ile ödünç veren Ziraat Bankası, köylünün emeği ile biriktirilmiş devlet bankasıdır. Yalnız Ziraat Bankası'na bakmak Kemalist devlet cihazının ne berbat bir tefeci ve mali sermayedar cihazı olduğunu görmek için kafidir." (Yol, Müttefik: Köylü s.170)

Ve bu dört unsur bir tek vücut (Kemalizm) dir.

"Strateji planı" nın son bölümü "ihtiyat kuvvet: milliyet (Şark)" da bugün artık gazete manşetlerinden inmeyen kürt sorunu irdelenir. Yerli yerine oturtulur.

Yol Otokritiği TKP'nin ilk on yılının deneylerinden çıkartılan dersler ve aynı zamanda partinin gelecek yılları için yürünecek yolun temel taşlarıdır. Yol otokritiği Kıvılcımlı açısından, parti mücadelesine egemen olan teorik kırıntıcılığı ve ilkellikten kopuşma olur. Ancak parti aynı ilkellikten kopuşabilmiş midir? Dönem dönem bunu başarsada Yol otokritiği parti çizgisinde sürekli ve kesin

egemen olamamıştır. Partinin her tevkifattan sonra uzun dağılışlara uğraması, sapıtmalarla aşırı zayıf düşmesinin nedeni bir tek kelime ile teorik özünü, çekirdeğini pekiştirememesinde yatar. Bugünden baktığımızda devrimcilerin ancak yüzlerle sayılabildiği günlerde, teorik kofluğun, pratik açısından nedenli korkunç sonuçlar doğurabileceğini kavrayabiliriz. 1960 sonrası binlerle hatta yüzbinlerle sayıldığımız günlerde teorik ve taktik boşluklarımızın bedellerini acı acı ödedik. "Dev" gövdelerin, sağlam teorik temellere ve hassas taktik hatta oturmadığında bir darbe ile düştüğü korkunç kaosu yaşadık. Bu deneylerden sonra artık tek parti dönemi parti hareketinin sancılarını kavramak zor olmasa gerek.

Belirttik, Yol otokritiği, Kıvılcımlı açısından parti tarihindeki Popülizm, Legal Marksizm, Ekonomizm sapıtmalarından kopuşma oldu. Bu kopuşmadan sonra kıyasıya pratik savaş ancak 3-4 yıl sürebilmiştir. 1938 donanma tevkifatı ile Kıvılcımlı, yeniden onbeş yıl pratik mücadelenin canlı akışından koparılır. Kendi cümleleri ile bu yıllar şöyle özetlenir:

"Bunu (Yol Otokritiği'ni) o zaman içinde bulunduğum Santral Komiteye bir tartışma platformu olur umudu ile verdim. Üst üste tevkifler, mahkemeler ve sonunda 1939 donanma davasında (askeri isyana tahrikten onbeş yıla mahkum edilişim) ideolojik tartışma özlemimi kursağımda bıraktı." (Kim Suçlamış)

Ancak gelişim dört duvar arasına sıkıştırılsa da durmaz. Bu uzun yıllar Kıvılcımlı için özellikle Tarih Tezi'nin şekillendiriliş yılları oldu.

GERİ ÜLKELERDE DEVRİM SORUNU VE TARİH TEZİ

"Yol" otokritiğini partinin on yıllık pratik deneyi yaratmıştır. Tarih Tezi'ni doğuran koşullar nelerdir? Hiç şüphesiz ki Tarih Tezi uzun cezaevi yıllarının vakit doldurun bir aydın çabası değildir. Pratik içinde pişmiş, ken-

dini parti mücadelesine adamış H. Kıvılcımlı, pratik mücadeleden zorla koparılsa da aynı mücadelenin pratik ihtiyaçlarından kafaca koparılamazdı.

Tarih Tezi'nin genel gerekçelendirilmesini 1970'de biraz da Marksizm softalarını alaya alarak şöyle yapar:

"Böylece Antik Tarih üzerine açılan her problem ölü noktada örtbas edildi. Bu nokta mezara çevrildi. Bu mezarın kapıları İkinci Cihan Savaşı'ndan sonra ansızın açıldı. İçinden hiç umulmadık canlılıkta geri kalmış ülkelerin akıncı eğilimleri fırladı. Bunlar Çin'den Afrika'ya, Küba'ya dek Antiklikten ve egzotiklikten başka değerlerine metelik verilmeyen yeryüzü ülkeleriydi.

"Geri ülkeler, klasik burjuva mukaddes ve muazzez (kişi mülkiyeti) prensibine metelik vermeksizin doğru sosyalizme akın etmişlerdi. Avrupa yeni bir 'Ulusların Göçü'ne uğramışa döndü. Hayat gibi kültürün de bütün değerleri sarsıldı...

"Marksizm'e içten inanmış, Batılı sol düşünürler vardı. Sömürgeler dünyasındaki gidişin sırrını aramaya koyuldular. Marksizm metinlerinde üzerine oturtulmuş bir işaret bulunup bulunmadığına eğildiler. Samimiydiler. Müslüman kişiler, uçağı ve radyoyu Kuran ayetlerinde daha önce belirtilmiş görmüyorlar mıydı? Kimi Marksistler de o saf ve iyimser düşünüş ile Marks'ın dışında 'hakikat' bulunamayacağına inanmışlardı.

"Hakikatı buldular. Marks'ın İkinci Cihan Savaşı ortasında gürültüye gelmiş **Grundrisse** (Kapitalizm-öncesinde Mülkiyet Biçimleri) yazısı ortada idi." (Toplum biçimlerinin gelişimi, önsöz, s.14-15)

Tarih Tezi'nin işlenmeye başladığı yıllar 1935'lere kadar gider. Hatırlardadır, dünyada ve bizde "Asya tipi üretim tarzı", vb. tartışmalar gerçeklikleri çarpıtmak pahasına da ancak 1960'lar sonrası hız kazanmıştır. Bir objektif zorunlulukla geri ülke devrimlerinin her göze batar hale gelmesiyle.

Oysa, **geri ülkelerde devrim problemi** 1917'ler sonrası dünya gündemine girmiş, bundan dolayı Komüntern'in özel ilgi alanlarından birisi olmuştur.

İşte Tarih Tezi'ni dayatan objektif gerçeklik, geri ülkelerde **sosyal devrim imkanının gündeme gelmesidir.** Türkiye'de Osmanlılıktan çıkan, daha doğrusu bir türlü çıkamayan Antik Tarihin en son halkalarından birinin toprağı üzerinde şekilleniyordu.

Tarih Tezi'ni yaratan subjektif gerçeklik ise, 1935'lere gelindiğinde emperyalist talan güdüsüyle de olsa Antik Tarih, arkeoloji kazılarıyla mezarlarından yeryüzüne yeterince çıkarılmıştı. Bu birikim Marks-Engels çağında henüz son derece cılızdı. O nedenle Marks-Engels bu alanda dahiyane öngörüler yapmış olsalar da tüm Antik Tarihi kucaklayamamışlardır.

Sorunu en kaba görüntüleriyle koymaya çalışalım.

Antik medeniyetin beşiği olan ülkeler, bugün kapitalizm açısından geriliğin de beşiğidir. Artık medeniyet soysuz gücüyle hangi kara parçalarını yaladı ise oralar bugün çorak, geri ülkeler olarak isimlendiriliyor. Buna İtalya, İspanya, Portekiz gibi Avrupa kıtasındaki artik medeniyet beşikleri de dahildir.

Neden Çin'den Irak'a, Roma'ya dek dizilen ülkeler medeniyete ilk girdikleri halde kapitalizm, medeniyete en son giren İngiltere'de patlak vermiştir?

Ve neden 7000 yıllık batış çıkışlarına rağmen Antik Tarih'te sosyal devrim imkânı olamamış, ilk sosyal devrim "Avrupa Orta Çağı'ndan kapitalizmle atlayışla mümkün olmuştur?

Bu sorular Tarih Tezi'nin iskeletidir. Tarih Tezi hiç şüphesiz ki "bugünkü Türkiye'yi anlamak" noktasından yola çıkmıştı, soruya bulanan cevaplarsa ilk çıkış noktasını çok aşmıştır.

Tarih Tezi'ni bu yazı çerçevesinde irdelememek mümkün değil. Ancak onun en önemli unsuruna "üretici

güçler" teorisine değinmek zorundayız.

"Klasik Tarih, **metafizik** metodu yüzünden; her çağın yalnız **en mükemmel** örnek yanını ele almıştır. Doğuş ve oluş anlarını yeterince önemsememiştir. Diyalektik metodlu klasik tarihsel maddecilik; hangi çağda olursa olsun, insan toplumunun genel olarak ve son duruşmada, "ÜRETİCİ GÜÇLER"le hareket ettiğini göstermiştir. Ama, **özellikle** her çağda ve hele bir çağdan ötekine geçiş konağı içinde, o yere ve zamana göre **somut** olarak hangi "üretici güçler'in ayrı ayrı nasıl rol oynadıklarını araştırma ve bulma yetkisini artık **felsefe** yerine yalnız ve ancak olaylara dayanan sırf bilime ısmarlamıştır.

"Üretici güçleri başlıca dört bölüme ayırabiliriz:

"1- TEKNİK: (Toplumun tabiatla güreşinde kullandığı cansız araçlar ve kullanımları. Aygıtlar avadanlıklar (aletler, cihazlar) ve metodlar (usuller).

2- COĞRAFYA: Toplumu doğrudan doğruya **dışarıdan**, daha doğrusu **mekân içinde** çevreleyen maddi ortam. İklim, tabiat vs.

3- TARİH: Toplumu doğrudan doğruya **içeriden**, daha doğrusu zaman içinde çevreleyen **manevi** ortam. Gelenek, görenek kalıntıları vs.

4- İNSAN: Toplumun gerek dış-maddi ortamını, gerek iç-manevi ortamını teknik araçla işleyen **Kollektif Aksiyon (topluca eylem)**, zor ve şiddet anlamlı **"Güç"**, vs.

"**Sosyoloji** bakımından yukarıdaki dört ÜRETİCİ GÜÇLER dalından yalnız birisi, TEKNİK üretici gücü ele almak mümkündür: soyutlaştırılmış (tecrit edilmiş) sosyal olaylar hiç değilse bir kerteye dek teknikle aydınlatılabilir. Hele modern çağda teknik olağanüstü gelişkin olduğundan, öteki üç grup üretici güçler belirli süre için değişmez sayılırsa, yalnız başına teknik üretici güçler, sosyal olayların gidişine jalon (yol gösterici sırık) rolünü oynayabilir.

"**Tarih** bakımından teknikle birlikte (coğrafya - tarih -

insan) sözcükleriyle özetlediğimiz öteki üç üretici güç de ele alınmadıkça yeterli aydınlığa kavuşulamaz. Çünkü tarih son derece somut bir konudur. Robenson masalındaki gibi tek başına kalmış uyduruk insanın değil, gerçek insanın eylemidir. Gerçek insan; hem TOPLUM YARATIĞIDIR, hem TOPLUM YARATICISI'dır. Tarih o gerçek insanın; belirli geçmişinden kalma **GELENEK GÖRENEKLER**'le, içinde yaşadığı belirli **coğrafya** ve iklim şartlarına göre, belirli bir **tekniğe** ve metoda dayanarak yaptığı yaşama güreşinde, gene belirli bir seviyeye ulaşmış **kollektif aksiyonundan** doğar ve gelişir. Tarihte her şeye can veren bu kollektif aksiyondur.

"Onun için, araştırmamız SOMUT TARİH olduğu ölçüde, insan aksiyonunu manivela gücüyle on kat, yüz kat, ve ilh. büyüten **üretici tekniği** elbet başta tutacaktır. Ama, hele Antika Tarih toplumunda yalnız başına teknik insanı umutsuzluğa düşürecek kadar yavaş gelişmiştir. Buna karşılık: Her toplumun içinden çıktığı tarih **gelenek-göreneklerı**, içine girdiği **coğrafya** etki-tepkileri altında gösterilmiş, insanca **kollektif aksiyon** teknikten hızlı davranmıştır, denilebilir. Onun için, özellikle Antika tarih'te, dört küme üretici güçlerin dördünü birden hesaba katmak gerekir. yalnız teknik, olayların tümüyle aydınlanmasını değil, şemalaştırılmasını bile yapmaya yetmez.

"**Modern** Toplumda Teknik: Maddi Coğrafya ve Manevi Tarih üretici güçlerini öylesine kökten ve kolaylıkla havaya uçurabiliyor ki, toplum hareketinde yalnız teknikle kollektif aksiyon karşı karşıya kalmış gibidir. Gene de, hangi toplum biçiminde olursa olsun insan: 1- Kendinden önce gelmiş, geçmiş kuşaklardan arta kalan **gelenek-göreneklere** göre, 2- İçinde bulunduğu **coğrafya ortamına** göre, 3- Elinde tuttuğu **tekniğe** göre bir **kollektif aksiyon** başarır. Tümüyle insanlığa, dört başlı üretici güçler içinde teknik, en son duruşmada ağır basmıştır. Ama Antika Tarih't; her belirli medeniyet için, kollektif aksiyon üretic gücü azaldığı zaman,

coğrafya üretici gücü durmuş, görenek ve geleneğin üretici gücü dağılmış, teknik gerilemiştir. Böyle bir medeniyet karşısında, tekniği daha güçlü olmasa bile, yeni bir coğrafya üretici gücünü temsil eden gelenek-görenek ve kollektif aksiyon güçleri daha üstün olan geri bir barbar toplum, kolayca zafer kazanmıştır." (Tarih-Devrim-Sosyalizm, s. 18-19-20)

Antika Tarihi açıklayabilmek için, Bilimsel Sosyalizmin üretici güçler teorisi, dakikleştirilip, sistemleştirilmek zorundaydı. H. Kıvılcımlı Tarih Tezi'nde bunu yapar. Tarih'in somut gidişi, ilkel toplum, köleci toplum, feodal toplum skolastik kavrayışına sığmıyordu. B, tarihin en kaba didaktik bir anlatımı için cılız bir bilgi verebilirdi. Ancak, "Avrupa Orta Çağı"ndan gerilere 7000 yıllık Antika Tarih denizine açılındığında bu tasnifin hiçbir açıklayıcı yanı kalmaz. Orada medeniyet (kent) ile, orta ya da yukarı barbarlık konağındaki insan kümelerinin, birbirine çekilişi, tarihcil devrimlerle medeniyetlerin yıkılışı ve yeniden dirilişi yaşanmıştır.

Geri ülke devrimlerinde Tarih Tezi'nin önemi nedir? Nasıl Antik Tarihi yalnızca teknik üretici gücü ile açıklamak imkânsızsa, geri ülkelerdeki sosyal devrilişleri, yalnızca kapitalist üretimin gelişimi ile açıklamak imkânsız değilse de olayların zenginliğini kavramada yetersiz kalır. Kapitalizm buralarda henüz Batı kapitalist anayurtları ölçüsünde, **tarih** (gelenek, görenek kalıntıları) ve **insan** (kollektif aksiyon) üretici güçlerini kendi yordamınca çiğneyip, sindirip yok edememiştir. Her sosyal devrilişte bu üretici güçler şu ya da bu kılıkta ortaya çıkar. Türkiye'de, Mısır'da, Irak ve Libya'da genç subayların davranışı ya da İran'da Mollalar olayı, bunlara en güzel örneklerdir.

Öte yandan, Antik Tarih'te Medeniyet: Bezirgân ekonomisidir. Tefeci-bezirgân sermaye üretimden kopuk karakteriyle antik toplumları taşlaştırmış, küçük üretimi çoraklaştırmıştır. Bu nedenle geri ülkelerde kapitalizmin

gelişimi daima alnında tefeci-bezirgân sermayenin damgasını taşımıştır. Bu, kapitalizmin **en sancılı** gelişimine denk düşer. Bu ülkelerde kapitalizmin gelişimiyle üretim biçiminden, sosyal yapı şekillenişlerine kadar, pek çok **antika-modern** karması melez yapılar şekillenir. Ve kendi çelişkilerini sınıflar mücadelesine yansıtırlar. Örneğin Avrupa Ortaçağı'ndan kapitalizme sıçramış Batı Avrupa ülkelerinde ve Amerika'da burjuvazi kendi devletini şekillendirmiş ve devlet daima burjuva egemenlerin gölgesinde kalmıştır. Oysa Antika Tarih'in beşiği ülkelerde kapitalizmi de, hatta gerekirse "sosyalizmi" de gelenekçil devlet sınıfları getirmiş görünürler. Bu ülkelerde palazlanan burjuvazi hep devletin gölgesinde kalmıştır. Libya ve Suriye gibi ülkelerde ise, getirirse, "sosyalizmi" de "devlet" getirecektir.

Antika Tarih'ten, modern tarihe giren ülkelere Batı'nın merceğinden bakıldığında, bu olgular açıklanamaz olarak kalır.

Bütün bunlar soyut formüllerle değil, ancak Antik Tarih'in 7000 yıllık **somut gidişi**, bir zembereğin boşalıp, yeniden gerilişini andıran kalp atışları kavranmadıkça aydınlatılamaz.

Burada, pek tek yanlı ve çarpıtılmış olarak ta olsa Dr. H. Kıvılcımlı'ya yönelen saldırılar karşısında, kısa bir "savunma" yapmak durumundayız.

H. Kıvılcımlı'nın orjinal eserlerinden bir teki, Tarih Tezi'nin bütünü bile değil, yalnızca ordunun "vurucu güç" misyonu, hatta bu bile değil, 12 Mart Muhtırası sonrası Sosyalist gazetesinin "Ordu Kılıcını Attı" manşeti, eleştirilerin odağına konmuş, deyim yerindeyse H. Kıvılcımlı'nın "işi bitirilmiş"tir.

Ancak 12 Eylül sonrası ne görüyoruz? Bütün aydınlarımız ve kimi sosyalistlerimiz, son altı yıldır harıl harıl bizde "Ordu darbelerinin tarihi köklerini" aydınlatma yoluna çıktılar. Sonunda bir keşif yapıldı: Bizde toplumu sindiren bir "devlet" ya da yukarıdan buyuran

bir "elit" geleneği bulundu. Ne yapılacaktı? "Sivil toplumu" kurmalıydık! Tek yanlı zavallı eleştiriler, yine tek yanlı zavallı sonuçlara varmak zorundaydılar.

Ordunun "vurucu güç" misyonu bir realitedir. Neden böyle bir misyon Batı Anayurtlarında göze batmaz iken, eski Osmanlılık dediğimiz topraklarda ikide bir öne çıkar? Antik Tarih'ten Kılıçlar (Seyfiye) Devletin "sahibi"; köylü yığınları ise Reaya (güdülen)dir. Bin yıllar böyle işlemiştir. Kapitalizm sancılarının eşiğine gelindiğinde ise, burjuvazi cılız, tefeci -bezirgân kökenli, girişimci değil asalaklığa yatkın; işçi sınıfı zayıf; köylülük ise bin yılların reaya geleneği ile inmelidir. Böyle toplum yapılarında sınıf ilişkilerinin kilitlendiği, yeni sıçrayışlara gebe olduğu momentlerde, düğümü tek diri güç Seyfiye kılıcıyla çözmek için davranmıştır.

Ancak, kılıçlar istedikleri denli "sınıflar üstü" davranışa tutkun olsunlar, sonunda bir sınıfa dayanmaya itilirler. Realite bu ise, ona sırf "yukarıdan" geldiği için karşı çıkılamaz.

Öte yandan, bizde Kılıçların ve İlmiye'nin atılımları toplumun akışında **dönemine göre** "ilerici" rol oynamıştır. Onların bu yolda en son **açık** eylemleri 27 Mayıs, açığa çıkamayan eylemleri ise 9 Mart oldu. Neden? Tarihten akıp gelen bu gelenekçil davranış en son tahlilde, toplumun akış yönü içinde tarihçil bir **kalıntı** idi. Modern sınıf yapılanması, bu kalıntıyı kendi yeni bünyesinde sindirmeye çalışacaktı. 27 Mayıs ve ardından T. Aydemir olayı, Türkiye finans-kapitali için büyük bir uyarı oldu. 27 Mayıs'ın ilk gününden itibaren onu nötralize etmek için didindi durdu. Ve ilk kendine göre olumlu sonucu 12 Mart'ta aldı. 12 Eylül artık bu gidişin devamı oldu. Nasıl ki modern sınıflar, kendi davranış yeteneklerini açıkça ortaya koyamadıkları sürece, bu tarihcil kalıntı,kalıntı olduğuna bakmaksızın öne çıktıysa, modern sınıflar, mücadele alanında göğüs göğüse yer aldıkları yıllardan itibaren, ordunun "vurucu güç" mis-

yonu da zayıflamış ya da sınıflar savaşı gerçekliklerine uyumlanmak zorunda kalmıştır. 12 Eylül ilk gününden hiç "çağdaş reformlar" lafı etmeden 24 Ocak kararlarını uygulamaya girişmiştir. Finans-Kapital ordunun "devleti kurtarma"sına itiraz etmeyebilirdi, ancak bunu kendinden **bağımsızmışcasına** yapmaya kalkışmasına katlanamazdı.

Öte yandan, Kuvayi Milliye, 27 Mayıs geleneğine sahip çıkma iddiasında olanlar da, 12 Mart ve 12 Eylül'den ders almalıdır. İşçi sınıfı ve halka dayanılmadıkça, her girişim çözülmeye mahkûmdur.

Gelenekçil yapımız kavranmadıkça, 27 Mayıs-12 Eylül zıtlığı açıklanamaz.

Dr. H. Kıvılcımlı, bize has orijinalliklerimizi uzun yılların deneyi ve teorik yetkinliği ile bulup çıkartmış ve bunları proletaryanın mücadelesinin taktik alanı içine sokmuştur. Gerçeklikler, sığ tepkilerle görmezlikten gelinebilse de, kendilerini eninde sonunda dayatırlar.

Ancak, H. Kıvılcımlı, bütün olaylarımızı, bir tek odak noktasına, proletaryanın sınıf öncülüğü gerçekliğine dayandırmıştır. "Jön Türk" geleneğimize, "zinde güçlerle" atılım özleyen ordu gençliğine, daha sonraları Amerikan emperyalizmine karşı kurtuluş savaşına soyunan Dev-Genç geleneğimize ne oldu? Bir döneme damgasını vuran bu gelenek 12 Mart sonrası, hele 12 Eylül sonrası buharlaşıp yok mu oldu? Onlar, gerçek sınıf mücadelesinin **yolunu açtılar**. Ancak yol bir kez açılınca, saflaşmalar netleşip,yerli yerine oturunca, o geleneğin **eski canlılığıyla** bir kere daha yaşanmasını beklemek hayal olur. Ancak, bugünden kalkarak, geçmişe bakılıp, bu gelenekçil atılımı toptan mahkûm etme çabaları, kolay bir yol olsa da, sınıf mücadelesi açısından olumlu bir inkâr sayılamaz. O geleneğin olumlu yanlarını sınıf mücadelesine uyumlandırmak tek çıkar yoldur. Hayal kurmuyoruz. Fakat bir 12 Eylül'le "Kuvay-i Milliye" geleneğinin **bütünüyle** Finans-Kapital'in vurgun

düzenince **sindirilebileceğine** de inanmıyoruz. 9 Mart'ta "ezilen" atılım, gövdenin derinliklerine tepkilerini yaymıştır.

Proletarya uyanıklığıyla, kendi yolunda her imkânı, mücadelenin potasına akıtmaktan geri duramaz. Taktik zenginliği, güçleri tanımayı, momenti yakalamayı ve cesaretle atılımı şart koşar. Yenilgi alıklığı işimiz değil. Eğer olaylar gerektirirse, daha iyi teçhizatlanarak, "yenildiğimiz yere" bir kere daha gitmekten kaçınamayız. "Savunmamızı" bitirelim.

ÜÇÜNCÜ BASAMAK: 1960 SONRASI İLE SENTEZLEŞME KONAĞI

1960 sonrası proletarya hareketi **ikinci doğuşunu** yapmak zorunda kaldı. Gerçeklik bu olunca, bize yakınmak düşmez. Çelişki gibi görünse de, hareket ne kadar ileriye atılırsa, parti tarihi o kadar karanlıktan kurtulacaktır. Doğru kanallara akan işçi hareketi, kendi geçmişiyle sağlam bağlar kurmadan edemez. Bize düşen bu bağlara yeni ilmikler atabilmektir.

1960 sonrası hareket öncesiyle bağsız görünür. Oysa gerçeklikler biraz didiklenirse bu görüntü kaybolur. Topraklarımızda ilk devrimci hareketin doğuşu dünyada Ekim devriminin hemen sonrasına, Türkiye'de ise Kurtuluş Savaşı yıllarına denk düşer. Ve ister istemez biri dışarıda diğeri içeride yaşanan bu büyük alt üstlüklerden etkilenmiştir. 1960'lar sonrası hareket yeniden doğarken dışarıda Çin, Vietnam, Küba devrimlerinin, içeride 27 Mayıs politik devriminin izlerini taşıyacaktı. Hareketin birbirini inkârı bu temel çerçeveye oturtulamazsa kargaşalık kaçınılmazdır.

1960 sonrasının, öncesinin bir objektif, bir de subjektif inkârı yaşanmıştır.

Objektif inkâr, yığın hareketinin öncesiyle

kıyaslanmayacak boyutlar kazanmasıyla olmuştur. **Subjektif** planda, eskinin politik görüşleri çoğu zaman irdelenmeden "yok" sayılmıştır. Birkaç eski politik liderin ismi bazen göklere çıkarılmış, bazen yerlere batırılmıştır. Bilimsel Sosyalizm açısından hiçbir şey "yok" oluvermez. Eski, yeninin içinde koşullara göre kendine özgü biçimler alır. Ya da yeni sentezlere ulaşarak "yok" olur. Bilimsel Sosyalizmin sırf soyut mantığı açısından bakılsa bile, **eskinin** bu topyekün inkârı, "yok" sayılması, olayların zoruyla belli sentezlere akmak, atlanamaz gerçeklikler üzerinde durulmak, zaklı salınımını böyle bir odak noktası etrafında yaklaştırmak zorundaydı. İlk inkâr fırtınasından sonra, özellikle 1970'ler sonrası böyle bir süreç yaşanmıştır.

İnkârın objektif köklerini irdelemeye çalışalım.

İlk temel neden Türkiye'nin kapitalist gidişinde 1940'lar sonrası yaşanan sıçramadır. Bu gidiş, 1960'lar sonrası kendini sınıflar mücadelesindeki sıçramayla açığa vurmuştur. 1945'lere kadar devletçiliğin desteği ile palazlanan yerli Finans-Kapital, bu tarihten sonra güneşin altındaki yerini istemiştir. 1950'lerde şehirde ve kırda hızlanan Finans-Kapital soygunu, kırları önce şehir varoşlarına taşımış, daha sonra Almanya'ya kadar fırlatmıştır. Hareketin önceki cılızlığını ve sonraki gürbüzlüğünü açıklarken ilk kalkış noktası bu temel gerçekliğimiz olmak zorundadır.

İkinci objektif neden birincisinden çıka-gelir. O da 1960 öncesi ve sonrasında yaşanan **sınıf kopuşmalarının** hız ve yaygınlığıdır. 1960 öncesi sınıf kopuşmaları yok mu idi? Hiç şüphesiz ki vardı. Ancak cılız ve pısırık Türk burjuvazisi **ilk sermaye birikimini** tek parti diktötürlüğü ile yürütmek zorundaydı. Sonraki "demokrasi" denemeleri ise 12 Mart ve 12 Eylül ile kaçınılmaz mantık sonuçlarına varmıştır. Tek parti döneminde sınıf kopuşması başlıca iki kanalda yürüdü: CHP ve TKP kanallarında. Henüz tüm burjuvazi CHP

içinde idi ve küçük burjuvalar da Kemalizmin "memurun devleti" arabasına zafer şenlikleriyle birlikte koşulmuştu. Oysa kapitalizmi 1945'ler sonrası hızlı gelişimi, hem tekel dışı burjuvaları, hem de küçük burjuvaziyi Finans-Kapital ağlarından belirli seviyelerde koparmıştır. Bu fırtına, işçi sınıfının ilk kopuşmasını bir yandan hızlandırırken, öte yandan ise "ortanın solu", "MDD" ve "sosyalizm bayrağını parlamentoya dikme" çığlıkları altında bulandırmış, gelişimin üstü, güçlü akıntının tortularıyla geçici olarak örtülmüştür. Hareketin 1960 sonrası aşırı dallanıp budaklanması hızlanan sınıf kopuşmaları nedeniyledir. Ve ancak işçi sınıfı hareketinin güçlenmesiyle, dağınık akımcıklar bir çekim merkezine doğru meyledilebilirler.

Bu iki objektif neden, hareketin birbirini inkârını açıklar, ancak 1960 öncesi hareketin bire dek dağılmasını açıklayamaz. Burada **subjektif** nedenlere geliriz. Başka bir deyişle birbirinden bambaşkaymış gibi görünen iki dönemdeki hareketin **ideolojik yapılanması** bu soruya cevap olabilir.

TKP doğuş ve şekilleniş yıllarında Ekim Devrimi'nin kesin etkisi altındaydı. Bu, TKP'de işçi sınıfına tutunma güdüsü yaratmıştır. Ancak, Ekim Devrimi denli güçlü bir etkiyle de olsa işçi sınıfına yönelme, sağlam teorik temellere oturmadıkça sınıf içinde tutunamazdı. TKP tarihinde ikide bir baskın çıkan gerçeklik; **teoride primitivizm** (ilkellik) idi. Tek parti dönemindeki sınıflar savaşının ilkelliğine denk düşse de, bilimsel sosyalistler açısından **avutucu** bir neden olamaz.

Öte yandan, dönemin egemen ve henüz itibarlı ideolojisi Kemalizm, TKP içinde önemli etkiler yaratmıştır. 1927'de ki V. Nedim Tör'lerin provokasyonu, bu etkinin zirveye çıkışı, aynı zamanda partiden kopuşmasıdır. Ancak Kemalizm'in etkileri partiden hiçbir zaman **kazınamamıştır.** Fakat TKP tarihi aynı zamanda Kemalizm kuyrukçuluğu ya da başka kılıklardaki

sapıtmalarla mücadele ile geçmiştir. Ancak her mücadele ya da düzelme yeni bir tevkifatla kesintiye uğramış, hareketin kısırlığından boğulmuştur.

TKP, bütün tarihinde, doğru bir teorik ve taktik hatta hiç mi tutanamamıştır? Bu soruya genellikle kestirmeden bir "hiç" cevabı vermek, 1960'lardan beri moda oldu. Ancak parti tarihinin bu sırf olumsuz yönden inkârı, yalnızca onun 1957'ye kadar gelen **kendi tarihi** ile açıklanamaz.

Burada 1960 sonrası yükselen hareketin kendi **ideolojik yapısına** gelir dayanırız. 1960 sonrası hareket, objektif patlamasıyla, kendi öncesini yok saydı ve aştı, ancak subjektif bilinç seviyesiyle eskiyi aynı ölçüde aşabildi mi?

İlk doğan TİP işçi aristokrasisine dayanarak doğdu. Sonradan aydın aşısı aldığında popülizmden öteye gidemedi. MDD, yeniden emperyalizme karşı Milli Kurtuluş yoluna çıktı. İçeride 27 Mayıs ve YÖN hareketlerinin etkisinde kalarak doğdu, dışarıdan Çin, Vietnam, Küba devrimlerinin etkisiyle gelişti. Bu bilinç düzeyi, TKP mücadelesinde dönem dönem başarılmış, yükseltilmiş teorik seviyenin **gerisine** düşen bir inkâr oldu. Hareket pratik gövdesiyle eskiyi aşarken, teorik yapısıyla onun gerisinde kaldı. Bu gerçeklik, parti tarihi ile kopuşmayı **keskinleştirdi.**

Eğer 1960 sonrasına "güçlü" bir parti geleneği varmış olsaydı... denebilir. Gelemedi. Demek gelemeyecekti. Ancak bu "hiç" mirası yoktu anlamına gelmez. Bilimsel Sosyalist bir bakış, bütün bulantıların içinden gerçek olanı, doğru olanı seçebilir. Oysa, Kemalizm'in ardında pısırık da olsa, sınıf temeli olan Anadolu burjuvazisini göremeyen, daha da öteye Türkiye'de işçi sınıfının rolünü ciddi ciddi tartışanlar, cılız işçi hareketi tarihimizin mirasını nasıl seçebilirdi? Dolayısıyla sorun, TKP'nin 1960 sonrasına neden "güçlü" bir miras bırakmadığı sorunu olmaktan çok, bırakılan mirasın **neden** ve **nasıl** atlandığına gelir, dayanır.

Bu noktada, Dr. H. Kıvılcımlı'nın 1960 sonrası mücadelesine geliriz. H. Kıvılcımlı'nın 1960 sonrası yükselen hareketle, öncesini sentezleştirme çabası, eski hareketin varlığını ispat etme gibi basit bir yönelişten bambaşka anlamlara sahipti. Gerçeklerimizin "yeniden keşfi" kaçınılmaz bir şekilde güç ve zaman kaybı demekti. Eski ve yeninin sentezleşmesi mücadelesi bu güç ve zaman kaybını asgariye indirme mücadelesiydi.

H. Kıvılcımlı, o zamanlar beklenildiği gibi, "eski tüfeklerin" birden parti oluvermesini hiçbir zaman benimsememiştir. Partileşmenin kaçınılmazlığı açıktı. Ancak bu, pratik mücadelenin zenginliğini az çok kapsayabilen bir ürün olmalıydı. Mücadele bu yönde akmıştır.

Bütün bu çabaların sonucu ne olmuştur? 11 Ekim 1971'de gövdesi sonsuz dinlenişe geçerken artık "bir kişi" değildi. Ardında onun görüşlerini ve geleneğini, bazen toyca da olsa, savunan bir eğilim bıraktı.

İşçi sınıfı hareketi militan karakter kazandıkça onun görüşleri yaygınlaşıp, sınıf içinde somut güç oluyor, aynı zamanda sınıf bu görüşleri bünyesine kazanabildiği ölçüde militanlaşacak, bütün sınıflar mücadelesi alanını kapsayan taktik ustalığa yükselecektir.

Ustalaşmadan yenemeyeceğiz.

DEVRİMCİ HAREKETİN GENEL OTOKRİTİĞİ

I
GİRİŞ

11 Ekim 1983 Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın 12. ölüm yıldönümü.

Ölümü, 12 Mart faşizminin karanlık günlerine denk düşer. Kurtuluş Savaşı'nda "Köyceğiz KUvayi Milliye Askeri Komutanlığı" yapan; ardından gelen dönemde proletarya partisinin inşası görevinde "Bıçağının hakkına" yeralıp Kemalizmin zindanlarında en azından yirmi yıl yatan; 27 Mayıs Devrimi ve o günlerin altüst oluşunu yaşayan Hikmet Kıvılcımlı, bir faşizm döneminde aramızdan bedence ayrıldı. Şimdi Türkiye yine faşizm zılgıtı altında inletiliyor.

Fakat proletaryanın mücadelesi bu süre içinde hem yaygınlaşmış, hem de kalitece yükselmiştir. Böyle bir dönemde Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı anmak, onun hayatının her anı demek olan ***parti*** mücadelesinin gelişim seyrine ve bugünkü mücadeleyi kritik etmekle mümkün olabilir. Biz "genç kuşak" devrimcileri, hareketin *ikinci doğuşunu* yaptığı 60'lar sonrasını yaşadık ve yaşadığımız oranda kavradık. 27 Mayıs'tan sonra birden bire geniş halk yığınlarını içine çeken devrimci mücadeleye atıldığımızda sanki *o günden* başlıyor, ve yükseliyordu. Öncenin 40 yıllık mücadelesi sanki birdenbire olmamışa dönmüş, kendinden sonraki mücadeleye bir *miras* bırakmamıştı. Oysa yaşandıkça bunun bir görüntü, kaba aldanış olduğu iyice ortaya çıktı. Herşeye rağmen

TKP'nin uzun mücadele dönemi yeterince aydınlanmış ve genç kuşak devrimcileri tarafından kavranmış sayılmaz. Ve yaşanmış olan uzun illegalite yılları bu işi zorlaştırmakta, hatta bazı zaman aralıklarının aydınlanmasını, en azından şimdilik, imkansız kılmaktadır. Fakat "Gerçekler inatçıdır." Mücadelenin basamakları *yükseldikçe*; paradoks gibi görünse de parti tarihi de *daha iyi* aydınlanacaktır.

Yazımızda tarihi "aydınlatmak" gibi bir amaç taşımıyoruz. Pek çok bakımdan bu imkandan yoksunuz da. Fakat bugünkü mücadeleye ışık tutacak şekilde, geçmişin yol gösterici *işaret taşları* ortaya konabilir. Ve bugün devrimci mücadele yeni bir savaşa hazırlanırken bu gereklidir de.

BAŞLANGIÇ KONAĞI: ÜTOPİZM

Türkiye'de ilk komünist, ya da daha doğrusu komünizme yönelmiş olan eğilimlerin doğuşu; dünyada Büyük Ekim Devrimi'nin hemen sonrasına, Türkiye'de ise Kurtuluş Savaşı yıllarına denk düşer. Ve ister istemez biri dış, diğeri içte yaşanan bu büyük altüstlüklerin izlerini üzerinde taşır. Yıllar sonra devrimci hareket 1960'lar sonrası ikinci doğuşunu yaparken ise: Dışarıda Çin, Vietnam, Küba devrimlerinin, içeride de 27 Mayıs devrimini izlerini taşıyacaktır. Bu birbirini inkarın maddi zemini ve pratik sonuçları kavranmadıkça, Türkiye'deki devrimci harekete bulanık, dar, köksüz bakışlardan kurtulmak mümkün olmayacaktır.

1919'lardaki ilk konak: Ütopizm adını alır. "Onbeşler" ve "Halk İştirakiyun Fırkası"nın ismiyle anılır. Rus Devrimindeki süreçlerle kıyaslarsak, 1860'larda kırdaki serfliği ilga eden yasanın çıkışıyla birlikte kapitalizmin gelişmesi kaçınılmaz tepkisini doğurmuştur. 1860'lardan 1870 yıllarına kadar Çar'a ve oligarşinin diğer şeflerine karşı suikastleri mücadele taktiği haline getiren *"Halka doğru"* akımı şekillenmiş, Lavruf ve Bakünin'in ismiyle

anılmıştır. Ardından gelen on yılda ise (1870-1881) *"Halk Dostları"* popülist eğilimi doğmuştur. Dolayısıyla Rusya'da ütopik devrimcilik hemen hemen 20-25 yıl yaşamıştır. 1883'de yurtdışında ilk Marksist çekirdek "Emeğin Kurtuluşu" grubu kurulmuş ve "Marksizm'e doğru" yol alınmaya başlanmıştır. Bolşevizmin doğuş ve kopuşu ise 1903'de tamamlanmıştır. Dolayısıyla Marksizm'e doğru yürünen süreçte yirmi yılı almıştır.

Hiç şüphesiz ki; devrime gebe diğer ülkelerin *aynı yolu* izlemeleri diye ne bir kanun vardır ne de böyle bir kalıpçılığa özeniş olayları açıklayamamakla kalmaz, en beter mekanik kavrayışlara yol açabilir. Fakat bu aşamaların *özü* nedir, ve mücadele basamaklarındaki *genel anlamı* ne olabilir? Böyle sentez bir düşüncenin çıkarılması hiç şüphesiz kendinden sonraki mücadelelere ışık tutabilir, gerçek anlamda deney aktarabilir. Rus devrimci hareketi Marksizm'le buluşmadan önce bir 20 yıl başlıca iki eğilim yaşadı. *Önce* kapitalizmin gelişmesiyle dükkanı başına yıkılan zanaatkar, ya da ayağının altındaki küçücük toprağı ateş haline gelen köylünün tepkisi objektif olarak ülkenin siyasi havasına yayılır. Yani bu anlamda öne çıkar. Sonra bu maddi temel üzerinde genellikle iki siyasi eğilim şekillenir: Birisi düzene hazırlıksız saldırı temelinde kendini gösterir (Narodnikler). Diğeri ise gelişen burjuvaziye dilekçe veren, ona kapitalizmin kötülüklerini anlatan az çok pısırık bir hareket olarak ortaya çıkar. (Zemstvo Hareketi) Şekli, adları ve zaman aralıkları ne olursa olsun, bir geri küçük burjuvalar ülkesinde kapitalizmin gelişmesine karşı *ilk* tepkiyi şekillenmekte olan işçi sınıfından önce küçük burjuvazi gösterebiliyor. Böyle bir tarihi önceliğe sahiptirler. O nedenle Marksizm öncesi böyle bir Narodnik hareketler yaşamak bir objektif gelişimin kendini dışa vuruşundan başka bir şey değildir.

Bizde haraketin ilk konağındaki Onbeşler ve Halk İştirakiyun Fırkası, Rusya'daki bu sözü edilen döneme denk düşer. Elbette ki; çok büyük bir farkla: Rusya'da Na-

rodnik hareket 1860'lardan itibaren doğarken, Marksizm henüz dünyada devrimci eğilimler arasında bir eğilim görünümündeydi. Oysa 1919'larda Marksizm'i sonuna dek savunan ve Rusya'da iktidara getiren Bolşeviklik ve bu temelde ünlü Komünist Enternasyonel vardı. İster istemez bizdeki ütopizm konağındaki gelişmeler Marksizm ve Bolşevizm görünüşlü olmak zorundaydılar.

Onbeşler: "Mustafa Suphi ve yoldaşları, Marks'ın Paris Komünarları için dediği gibi: 'Göklere sıçrayan kahramanlık' timsalidirler. Tıpkı gene Paris Komünarcılarını kasıp kavuran, haddinden aşırı 'saf çocukluk' vasıflarına kurban olup gittiler." (Hikmet Kıvılcımlı, Yol: Partide Konaklar ve Konuklar, S. 101) "Mustafa Suphi ve hareketi özü itibariyle bir Bakuninizm'den ibaretti. Burjuva paşasının hilesine kanarak, Bolşevik devriminin serbest bıraktığı esir Türk subay ve erlerinden alelacele yaptığı bir alayla Türkiye'de Bolşevizmi kurmaya yürüdü." (ay. s. 102)

Onbeşlerin bozgununu hazırlayan nedenler nelerdi? Uzun izahlara girmeden anabaşlıklarla bu sebepleri şöyle sıralayabiliriz: "1. Dünya ölçüsende sırf yedek güçlere dayanmak. 2. Bir memleket ölçüsünde objektif ve realist olmamak. 3. Öncü ölçüsünde gizli faaliyeti hiçe saymak. 4. Teşkilat yokluğu." (ay. 107)

Kurtuluş Savaşı'nın o anacık babacık günlerinde olunsa da Kemalizm genç Sovyetler'le kimi pratik dayanışmalara girmiş olsa da, Türk burjuvazisi eninde sonunda kendi sınıf çıkarları söz konusu olunca devrimcilere tuzak kurmadan duramazdı. Onbeşler deneyinin öğrettiği en önemli şey buydu.

Halk İştirakiyun Fırkası: "1. Onbeşlerin olumlu sahalarından çok olumsuz yanlarına mirasçı olmaktan kurtulamayacaktı; 2. Onbeşlerden başka bir sahaya; parti teşkilatı, Meclis faaliyeti vb. gibi yeni yeni alanlara döküldükçe, Onbeşler'de görülmeyen yepyeni ve oldukça feci hatalara düşecekti." (ay. 109) Halk İştirakiyun "işçi,

köylü" tabirlerini bol bol harcadığı halde onun ağır basan tarafı sınıflar üstünde, hatta sınıflardan bambaşka bir halk tasavvur etmesidir. Böylece Bolşevizmle burjuva insaniyetçiliğini birbirine karıştırmaktan kurtulamamıştır.

Halk İştirakiyun, özlediği geniş halk yığınlarından kopuk kaldıkça, var gücüyle meclisi fethetmeye girişti. Kemalizm'in karşısında açık, gizlilikten yoksun, meclise umut bağlayan Halk İştirakiyun, Kemalizm'in 1920'lerden sonraki dönüşünde dağıldı.

Türkiye'de devrimci hareketin tarihindeki bu ilk konak, Bolşevik lafzı kullanmasına rağmen, henüz daha Marksizm'e doğru bir kıvılcım, bir ütopik atılış olmaktan öteye gidemedi. Gerek Onbeşlerin saf çocuk kahramanlıkları gerekse Halk İştirakiyun'un özellikle mecliste Bolşevikliği "yayması" hep Kemalist burjuvaziyle *tam bir kopuşamamayı* bünyesinde taşımıştır. Bu kopuşamamayı Onbeşler Karadeniz'de katledilerek öderken; Halk İştirakiyun Kemalist burjuvazinin 1920'lerden sonraki dönüşü karşısında dağılarak ödemişlerdir.

MARKİZME DOĞRU HAZIRLIK KONAĞI VE SONRASI

Kurtuluş Savaşı yıllarında Türkiye, Anadolu ve İstanbul diye ikiye bölünmüştür. Anadolu'da Kurtuluş Savaşı örgütlenirken, İstanbul işgal altındaydı. Bu ayırım sırf bir işgal olayına dayanmayıp, özünde Osmanlı toplum yapısından kaynak almaktaydı. Avrupa emperyalizmiyle etle tırnak gibi içli dışlı olan *komprador burjuvazi* İstanbu'da en yoğundu ve emperyalizme yüzde yüz bağımlıydı. *Anadolu burjuvasizi* ise emperyalizmle birlikte kaçınılmaz olarak bu komprador burjuvaziye karşı da mücadele etmekle yüzyüze gelmişti.

1919'larda İstanbul'da *İşçi Çiftçi Fırkası* kurulmuş, belli oranda işçi bağları kurulmuştur. Fakat işgal altındaki İstanbul'da somut bir varlık alamamıştı. Ana-

dolu'daki Onbeşler ve Halk İştirakiyun ile zamandaş olarak gelişen İşçi Çiftçi Fırkası pratikte bu hareketlerden kopuk kalmış, onlarla birleşememiştir. Bu ayrılık, kopukluk sırf o günkü şartların bir sonucu muydu? Yani bu bütünleşememenin izahı yanlızca emperyalizmin işgaliyle yapılabilir miydi?

"Teorik olarak tersine, her iki hareketin birleşmekle kuvvet bulacağını farzetmek mümkündür. Ancak somut hayatta böyle bir şey olmadı. Demek olmayacaktı. Bu sahada kuru hayıflanmalardan ziyade, ileri için, hareketin bütün Türkiye ölçüsünde sentezleşmesi için tarihi bir ders çıkarmak ve bu dersten Marksistçe yararlanmayı bilmek daha realistik olur.

"Bununla birlikte fiili sahada ayrı kalış, bu iki hareket için sırf kötü bir tesadüften veya bir anlayamazlıktan, anlaşamazlıktan ibaret edeğildir. İki hareket kökten ve ana telakiler bakımından iki ayrı aşamayı temsil ediyorlardı. Teorik temelce iki başka zihniyeti temsil ediyorlardı." (Dr. Hikmet Kıvılcımlı, aynı, s. 31)

Demek ki; birleşememenin altında iki başka "teorik temel" ve "iki ayrı aşamayı temsil" etme gerçekliği yatmaktaydı. Açıklayalım:

Onbeşler ve Halk İştirakiyun, işçi sınıfıyla bağ kuramayan *ütopizm ve popülizm* olmaktan öteye gidemediler. Rusya'daki Marksizm öncesi Narodnik harekete ya da Narodnizmin çeşitli nünaslarına denk düştüler. Rusya'da yirmi yıl süren dönem biz de dört beş yılda kapanmış mı oluyordu? Olayların diliyle konuştuğumuzda buna 'evet' demek zorundayız. Fakat bizde yaşananlar, ister istemez *Şark* toplumunun *kısırlığını, ilkelliğini,* kendine has özelliklerinin damgasını taşıyordu.

Rusya'daki hareket işçi sınıfı içine sıçrayınca *Marksizme doğru* giderken başlıca hangi sapıtmalara uğramıştı? *Legal Marksizm ve ekonomizm.* Legal Marksizm işçiler için reformları öneriyor, mücadeleyi bu çerçevede tutmaya çalışıyordu. Ekonomizm ise: iktisadi

mücadeleyi kalkış noktası alarak, buradan hareketle siyasete varmayı istiyordu. Birinci eğilim daha çok aydınlar arasında tutunurken, ekonomizm işçilere yapışıktı. Rusya'da Emeğin Kurtuluşu grubunun kuruluşu 1883 olduğuna göre, legal Marksizm ve ekonomizmle mücadele "Marksistler içinde" yirmi yıla yakın sürmüş, önce legal Marksistlerden (örneğin Struve) kopuşmuş, ardından ekonomistlerle köprüler atılmıştır ve böylece 1903 RSDİP ikinci kongresine gelinmiştir.

İşte İstanbul'daki İşçi Çiftçi Fırkası Rusya'da 1883 sonrası yaşanan sürecin kendisine denk düşer, onun başlangıcını temsil eder. İşçi Çiftçi Fırkası'nın çekirdeği o zaman Fransa, Almanya ve İsviçre'deki devrimci aydınlar tarafından atılmıştır. Almanya'da yayınlanan beş altı sayıda sönen "Kurtuluş" dergisi bu başlangıcın ilk kıvılcımıydı. Mücadelenin sırık isimleriyse Ş. Hüsnü Değmer, Sadrettin Celal ve Ethem Nejat'tır. İşçi Çiftçi Fırkası kurulmakla Marksizme doğru bir adımı temsil etse de hemen bütün eylem ve muhtevasıyla Marksist olabilmiş midir?

"Hareketin öz çekirdeği belki her zaman Marksist (bilimsel sosyalist) kaldı. Fakat Marksizmin prensipleri ne kadar malum bulunursa bulunsun o prensiplerin bizzat Türkiye hayatında hareketin akışınca geçirilecek acı ve tatlı tecrübelerle sindirilmesi ve özümlenmesi zarureti kaçınılmaz bir kural halinde idi. Kitapla hayat burada da ayrılıyordu."

"Subjektif cehitlerle (çabalarla) objektif şartların çarpışması Türkiye'de de bazı hazırlık sentezlerinden basamaklar kuracaktı. Ve bu basamaklara basıp geçmedikçe Leninist parti bilincine yükselmek imkanı yoktu." (Ay. 134)

İstanbul'da pratik adım atan hareket henüz Marksizme doğru adım atsa da bir hamlede marksist olabilir miydi?

"Rusya'da da legal Marksizm, popülizm, Kredoculuk,

ekonomizm ortalığı karman çorman ederlerken Ortodoks Marksistler yok muydu? Vardı. Fakat bu özakicedi (ortodoks fikirli) fertlere rağmen hareketin mecmu heyet (topubirden) ve devrimci topluluğun genel temayülü birden bire öz komünist olabilir mi? Hayır?" (ay. 134)

İstanbul'da başlayan hareket de önündeki kaçınılmaz basamakları çıkmadan edemezdi, edemedi. Hareketin ütopizm ve popülizm dönemi olan Onbeşler de Halk İştirakiyun döneminde daha çok duygulu ajitasyon seviyesinde kalmış olan hareket önündeki kaçınılmaz konağın program ve temel taktik konağını aşmakla yükümlüydü. Bu nedenle TKP tarihindeki 1921 ve 1927 dönemi bu konağın sancılarını yaşamıştır. Ancak bundan sonra gerçek bir teşkilattan, teşkilatlanmadan söz edilebilirdi.

Parti tarihinde 1919'lardaki Bakü kongresi "birinci" sayılmıştır. Fakat kongrenin ardından gelen dönem Onbeşlerin Karadeniz'de katledilmesi ve Halk İştirakiyun popülizmi olmuştur. 1922'lerdeki Akaretler Kongresi "ikinci sayılmıştı. Fakat bu hakikatte Rusya'nın 1898'deki birinci kongresine pek benzer. Her iki kongrenin de öz hedefi: Dört bir yana dağılmış bulunan devrimci hareketleri -şimdilik temayülleri ne olursa olsun- şöyle bir derleyip toparlamak idi. Dağınık cereyancıları Aydınlık grubu çevresinde partileşmeye doğru hazırlamak idi." (ay. 140) Ve gerçekten de ikinci kongre sonrası yaşanan olaylar bu kongrenin aslında RSDİP'in ilk kongresine denk düştüğünü göstermiştir. Henüz partideki grupların, eğilimlerin bir sentezi ortaya çıkamamış, tersine 1927'lere kadar bu yolda çabalar ve mücadele sürmüştür.

1922-1927 arasında parti içindeki mücadelenin özü: legal marksizm ve ekonomizmden kopuşmaktı. Legal Marksizm'i Aydınlık dergisi ve onun başındaki Sadrettin Celal temsil ederken ekonomizmi Şevket Süreyya ve Vedat Nedim temsil etmiştir. Bu iki eğilimin özüne geçmeden çok kısa olarak parti içindeki mücadeleyi çevreleyen or-

tama değinmeliyiz.

1922'ler Kemalist burjuvazinin ilk günleridir. Kendi iktidarını henüz oturtmaya başladığı günlerdir. Bugünlerde Aydınlık dergisi legalde çıkabilmiş, "Çok geçici ve aldatıcı" "demokrasi" günleri yaşanmıştır. Fakat Kemalizm hiç bir şekilde "demokrasi" oyununu yürütemeyeceğini daha ilk günden görmüş, İstanbul'da patlayan grevler ve Şeyh Sait Kürt isyanından sonra 1925 başlarında çıkartılan Takrir-i Sükun kanunuyla Kemalist burjuvazinin zılgıtı birden koyulaşmış ve ünlü İstiklal mahkemeleri dönemi başlamıştır. İşte bu döneme girildikten hemen sonra, "1925 tedhiş devrinden sonra Sadri daha namuslu çıktı: Bu deveyi güdümeyeceğini söyleyerek tereyağından kıl çeker gibi hareketten koparak." (ay. 143) Böylece Aydınlık'ın legal Marksizm dönemi kapanıyordu. "1926 Viyana konferansı: Aydınlıkçılığın her sahadaki darmadağınıklığına vurulmuş ilk sınır: parti programının özendirilmesiydi. Bu suretle Aydınlık devrine veda ediliyordu." (ay. 140)

Parti kendine az çok çeki düzen verip yola yeniden koyulunca, ister istemez parti içindeki kuyrukçu-ekonomistler bu gidişe ayak diremiş, gizli açık engellemeler en son 1927 provakasyonu ile son bulmuştur. V. Nedim ve Ş. Süreyya partiyi polise teslim etmiş, ve geniş bir tevkifat başlamıştır.

Böylece "kuyrukçuluk" bir bakıma kendi açık provakasyonuyla parti zemininden kendisini kazıyıp atmış oluyordu. Uzun baş ağrıtıcı mücadelelerle değil de, böyle bir açık provakasyonla keskinleşen kopuşma bir avantaj sayılabilir miydi? Hiç şüphesiz 1927'lerde TKP kendi içindeki burjuva kuyrukçularından kopuşmakla ileriye bir adım atmış oluyordu. Fakat bu kopuşma mücadelenin seviyesine, Türkiye'nin ilkelliğine denk düşen bir tarzda gerçekleşiyordu. Ortada gerçekten beyinleri aydınlatacak bir mücadele tiryakiliği, onun inkar edilmez ürünleri olmadan, tam da Şark usulleriyle gerçekleşen bu ko-

puşmalar ileriye bir adım olsa da oluşundaki ilkelliğiyle yeni tehlike ışıkları yakıyordu. Hatta 1927 kopuşmasına doğru gidilirken V. Nedim'lerin -yani Kuyrukçuların- çoğunlukta olduğu parti merkeziyle mücadeleyi partinin kendi iç dinamiğiyle yeterince sonuçlandıramayacağı anlaşılınca Komüntern duruma müdahale etmiş geçici bir yönetim oluşturarak Kuyrukçuların merkezden tasfiyesine müdahale etmiştir. Bu tasfiyeye kuyrukçular polise teslim olup, partiyi teslim ederek provakatif bir tasfiyecilikle cevap vermişlerdir.

Aydınlıkçı ve ekonomist Kuyrukçular partiye hangi dönemde ve hangi amaçla katılmışlardır?

"Mütareke ve ondan sonraki üç beş aylık aldatıcı ve 'mürdezat' (ölü doğmuş) piç burjuva demokrasisi onların bütün dünyasıdır. O piç demokrasisisin yarattığı yalancı (legalite-anti emperyalizm) hamlelerine her nasılsa kapılmışlardır.

Niçin kapılmışlardır?

"1. Legalite: Kuyrukçu küçük burjuvazinin o işte bir tehlike görmemeye ihtiyacı vardır.

2. Anti emperyalizm: O zanamki Türkiye'nin bütün sınıfları için (birkaç komprador müstesna) biricik prensipti. Küçük burjuva ve burjuva en cezri (köktenci) lafebeliği ancak anti emperyalizm sahasında yapılabilirdi. Şu halde Kuyrukçuluk, burjuva vatanperverliğinin "Marksist" frazeolojiyle ifade edilişinden başka bir şey değildi. (ay. s. 196)

Kuyrukçuluğun özü: Marksizm kılıklı "burjuva vatanperverliği" olunca onun taktik tutumu ister istemez şu çerçeveyi aşamayacaktı: "Şimdiki halde Türkiye'de kapitalizme girdik. Bu ileri ve zaruri bir yoldur. Bu yolu mesela... İstanbul ile Ankara arasındaki yola benzetelim, yolun kapitalizm kısmı İstanbul'la Eskişehir arasıdır. Eskişehir'den sonra Ankara'ya kadar sosyalizm başlar. Bugün işçi sınıfıyla kapitalist sınıfı Haydarpaşa'dan ayrı trene binmiş bulunuyor." (ay. 149) Bu anlatım o dönem

Kuyrukçularının temel mantığıdır. Onlar demokratik devrimi burjuvazinin bıraktığı yerden alıp yürütmeyi düşünmüyorlar, demokratik devrimin gelişimi için burjuvaziyle "aynı trende" gidilecek yol olabileceğini düşünüyorlardı ve Türkiye'deki şu keskin gerçekliği kavrayamıyorlardı: "Emperyalist (finans kapitalist) münasebetlerle kakırdayan Türkiye'de ikisi ortası şaşırtmaca, aldatmaca yok... Ya burjuvaziden yana olacaksın, ya proletaryadan yana... Demokrasi cambazlığı, sosyal demokrat palyaçoluğu, burjuvazinin kendi içinde ve kendi emriyle bile çıksa: Serbest Fırka fethi komedyası gibi çarçabuk skandal ve faciaya döner. (ay. 157)

Neticede 1927 kopuşmasında partiden düşen kuyrukçular çok geçmeden Kadro dergisi çevresinde, tek parti döneminin yarı faşist ideologluğuna kadar gittiler. Bu kopuşma, partide ve harekette ütopizm ve popülizm döneminden: hem de 1921 sonrası Marksizme doğru hazırlık konağında kendini gösteren burjuvaziyle sınır çizgilerini keskinleştirememe, onun "anti emperyalist"liğinden kalkarak demokratik devrim yolunda da ondan birşeymer bekleme hayallerinin tam bir yıkılış ve müthiş bir provakasyonla acı bir bedelin ödenmesiydi. Tam bu dönemde partinin içinde ister istemez temelli bir otokritik ihtiyacı doğmuştur. Hemen on yıllık deney birikimi böyle bir zorlama yaratmış, deneylerin kritiğini parti gündemine getirmiştir.

"Onun için hayatı partinin yaşayışıyla hal ve hamur olmuş, saçını orada ağartmış başını ona adamış bulanan her mücahit (militan) yoldaş, o parti ("günah")ının kefaretini böyle açık seçik satırlarla vermeye mecburdur.

"Mecburiyete uydum.

"Bu gücü ne dereceye kadar başaracağım.

"Yalnız elimden geldiği kadar değil -son merkez Komitesinin kararına göre- mecbur olduğum dereceye kadar uğraşacağım. (Yol, Genel Düşünceler, s.151)

İşte on yıllık parti hareketinin en temel eksiği olan "te-

orik kofluk" ya da "teori kırıntıcılığı" bu yılların deneyleriyle pişirilmiş olarak, 1930'larda Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ın kaleminden "Yol" etütleri biçiminde çıkarak aşılmıştır. "Aşılmıştır" derken bir noktayı belirtmeden geçmeyelim: Nasıl ki M. Suphi ve Onbeşler dahil marksizme yönelmiş, ama partinin teorik kofluktan kurtulması ve Marksist bir zemine gelmesi onyıllar almışsa, "Yol" etütleriyle çizilen Türkiye Strateji Planı'nında kavranması ve vücut bulması on yılları alacaktır. Fakat 1930'lardan sonra artık harekete gönül veren eski dönemdeki teorik kırıntılarıyla anaforlarda yuvarlanması, bu yıllardan sonra temel çerçevesiyle Dr. Hikmet Kıvılcımlı tarafından çizilen teorik temele karşı bir tutum alış olarak şekillenmiş, şekillenmek zorunda kalmıştır. Bu anlamda, parti 1927'lerden sonra legal Marksizm ve ekonomizm: yani program ve temel taktik sapıtmalarını aşmıştır ve bu gelişim kendini 1934'lerden sonra partinin legalde yürüttüğü Marksizm Bibliyoteği, emekçi Kütüphanesi ve Günün Meselesi geniş propaganda eylemiyle göstermiştir. Bu faaliyet o dönem parti yönetimi olan Hikmet Kıvılcımlı, Hasan ve Vasıf "Partinin Triumvirası" içinde Hikmet Kıvılcımlı tarafından yürütülmüştür.

Yayınlanan (yayınlanamayanlara hiç değinmiyoruz) etütlere göz atıldığında şu iskelet ortaya çıkar: "Türkiye İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı": Burada sınıfın objektif konumu ve hatta 'varlığı' onu inkar edip göremeyenlere karşı açık ve duruca konulur. "Sosyete ve Teknik": Engels'in Ailenin, Özel Mülkiyetin, Devletin kökeni eseri klavuz edinilerek, Türkiye ve Osmanlı orijinalliğinin derinliklerde kalan ilkel komünal döneminin günümüze etkilerini ilk incelemesidir. "Emperyalizm: Geberen Kapitalizm": Türkiye'nin ekonomik yapısı, bu yapıdaki egemen finans kapitalin konumu rakam rakam konulur. Kemalist ekonomi politikanın vardığı ve yürüyüp gittiği yol net ve parlak biçimde sergilenir. "Edebiyat-ı Cedidenin Otopsisi": Osmanlılığın çöküşünde gözü yaşlı, geriyi

özleyen aydınlar incelenir. "İnkilapçı Münevver Nedir? Hanri Barbüs": Parti hareketinden 1927 kopuşu bir bakıma "münevver", aydınların kopuşudur da. Gidenlerin yüzde doksanı aydındır ve o zaman parti içinde "Kahrolsun Münevver Kuyrukçuluğu" adeta bir parola olmuştur. Bu eserde gerçek işçi sınıfı aydınına örnek verilir. Ve hareket açısından aydının konumu irdelenir. "Marksizmin Kalpazanları Kimlerdir?": Bu eserde de o dönem partiyle kopuşmalar irdelenir. Yine isimlerinden konuları belli: "Sovyetlerde Stanhanof Hareketi", "İspanya'da Neler Oluyor?", "Marks-Engels Hayatları" yayınlanmıştır.

Partinin bu "legaliteyi istismar" taktiği 1938'deki geniş ve yakıcı Donanma Tevkifatı ile durmuş, parti yeni bir kriz içine girmiştir.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Donanma Tevkiatından yediği onbeş yıllık mahkumiyeti başlıca "İslam Tarihinin Maddesi", "Osmanlı Tarihinin Maddesi", "Tarih Tezi" etütleriyle taçlandırmıştır.

Bu dönemde parti içindeki kopuşma 1946'larda legale çıkan Ş. Hüsnü ismine bağlı Emekçi Partisi ve Esat Adil ismine bağlı sosyalist Parti olarak kendini ortaya koymuştur. TKP'nin kimi dökünüleri ve Aybarlar dahil Sosyalist Parti çevresinde halkalanmışlardır. Bu legal dönem altı ay sürmüş, kurulan parti ve sendikalar sıkıyönetimce kapatılmıştır.

Bu yıllardan sonra hem Türkiye egemenleri hem de devrimcileri artık yeni bir döneme itiliyorlardı. Menderes hareketi, CHP tek parti diktatörlüğüne karşı "Hürriyet ve Demokrasi" bayrağını açmıştı. Bu gidişin o dönem devrimci kadroları üstündeki etkisini ne yazık ki yeterince bilemiyoruz. Fakat o dönem ortalığa yayılan "demokrasi" havasıyla hemen bütün komünist kadroların 1951-52'de tuzağa düşürülüp tevkif edilmeleri arasında bir bağlantı olduğu da açıktır. İçine girilen dönemin gerçek yapısı yeterince kavranmayınca, "demokrasi" [illegible]rine al-

danmak bir bakıma kaçınılmaz olmuştur. Bu noktada H. Kıvılcımlı ile tevkif edilen kadrolar arasında pratik, ideolojik bir kopuşma yaşanmıştır. Bütün deneylere rağmen günlük politik dönüşlere tabi olarak yürüyen, TKP tarihine damgasını vuran pirimitivizm (ancak burnunun dibini görebilme ilkelliği) ile 1930'larda H. Kıvılcımlı tarafından örülen gerçek Marksist çizgi bir kopuşmaya uğramıştır. Bunun pratik sonucu 1954'de Vatan Partisi'nin kuruluşu olmuş, bir bir engelleme ve provakasyonlara rağmen yürütülen mücadele 1957 tevkifatıyla Harbiye Zindanlarında kesintiye uğramıştır.

II

27 MAYIS SONRASI HAREKETİN YENİDEN DOĞUŞU

1919'lardan 1960'lara kadar gelen kırk yılı aşkın kahırlı mücadele, 1960'lar sonrası kendini nasıl ortaya koymuştur, ya da daha doğrusu koyamamıştır? çok açıktır ki; birçok devrimci kadro açısından 1960'lar sonrası mücadelenin bilinmeyen karanlık bir yönü yoktur. Ya da herşey hemen hemen herkesin gözü önünde akmış, her devrimci eğilim bu gidişten çıkarttığı dersleri, kendi bakış açısına göre deney birikimine katmıştır.

Hemen akıllara takılan ilk ve en temel soru: 1960 öncesi mücadelenin neden 1960'lar sonrası sanki birden bire olmamışa dönmesi, dönebilmesidir. Hiç şüphesiz ki Marksist bilim açısından hiçbir şey "yok"oluvermez, koşullara göre ancak yeni biçimlere girebilir. Ya da yeni sentezlere ulaşarak "yok" olur. Eski, yeninin içinde daha üst sentezlere ulaşır. Bu gelişmedir.

Eğer hareketin gidişindaeki bu iki farklı dönemi değerlendirmeye başlarken sağlam bir zeminden yola çıkılmazsa "değerlendirme" kaçınılmazca subjektif yakıştırmalara, önyargılara kayar.

İlk kaba görüntü 1960 öncesi yığın hareketleri pek zayıf durumda, kendini dosta düşmana dayatır boyutlarda değildir. Oysa 1960 sonrası yığın hareketliliği (gençlik, işçi, hatta köylü bakımından) tartışılmaz ve inkar edilemez geniş boyutlara ulaşmıştır. TKP Tevkifatlarında "komünistlerin" sayısı ancak yüzlere vararken, 12 Mart'ta binleri aşmış, 12 Eylül'de yüzbine yaklaşmıştır. Hiç şüphesiz ki; böyle dev boyutta bir farklılık ne bir parti ne de bir tek sınıfın davranış yeteneğiyle açıklanamaz. Öyleyse ne olmuştur?

Türkiye ekonomi politikasında 1950 öncesiyle sonrası farklı iki dönemdir. Ekonomi tabanında neler akıp böyle her göze batar değişiklikler yaratmıştır?

Kurtuluş Savaşı'yla Anadolu burjuvazisi emperyalizme yüzde yüz bağımlı kıyı şehirlerindeki levanten komprador burjuvaziyi tasfiye etmiş kendi diktatörlüğünü kurmuştur. Ama Türkiye burjuvazisinin dayanabileceği sağlam bir üretim temeli, bunun çarklarında dönen yüksek sermaye birikimi yoktur. Zaten Anadolu burjuvazisi denen şey de: Eşref-ayan, yani tefeci bezirgan ve toprak ağasıydı. Bunların modern kapitalist üretimle fazla bir dertleri yoktu. İşte böyle bir ortamda devletçilik politikasıyla sermaye biriktirilirdi. İşçilerin ve köylülerin en küçük örgütlenme hakkı hiçe sayılarak yapılan bu sermaye birikimi, burjuvazinin zayıflığından dolayı "durgun, kemalist ekonomi-politikasıyla" büyütüldü. İnönü'nün kırlara ilk verilen traktörleri geri alışı hatırlansın. Halkın soygunu hızla yapılırsa zayıf burjuva diktatörlüğü altüst olabilirdi. Hele ikide bir başkaldıran Kürt isyanları karşısında Kemalizmin ilk hedefi "asayişi temin" olmuştur. Bu süreç ekonomi tabanında 1950'lere kadar gelmiş ve bu momentten sonra karakterini değiştirmeye başlamıştır.

1950'lerde DP iktidarı, finans kapitalin devletçilik delhizlerinde yeteri kadar semirdiğinin ve artık soygununu daha genişletme isteğinin ifadesiydi. 1950'ler sonrası hızlı dış borçlanma, "açık finansman" yani karşılıksız para basımı ve kırlara traktör akını bu uygulamanın, bu yön değiştirmenin sonuçlarıydı. Ve bu hızlı soygun on yıl içinde karşı tepkisini doğurmuş, 27 Mayıs patlamıştır. En kaba gözden bile 1950 öncesinin ekonomi politikasıyla 1950-60 arasının farklılıklarını ortaya koyabilir. Bu değişim kendini ister istemez sınıflar savaşında bir yükselmeyle de ortaya koymuştur.

İşte 1950 öncesi parti hareketinin olağanüstü kısırlığının ilk ve objektif temeli bu gerçekliğe dayanır. Tek parti dönemindeki 30 yılda kır ve şehir nüfusu neredeyse aynı kalmış fakat on yıllık DP döneminde kır nüfusundaki çözülme 8.6 kat artmıştır. Bütün bu birikimler 27 Mayıs sıçrayışıyla sonuçlanmıştır. 27 Mayıs li-

deri "Bir sosyalist partinin kurulmasına taraftarım," derken 1961'de Saraçhane'de o güne kadar yapılan en büyük işçi mitingi (yüzbini aşkın) "komünizmi telin" parolası altında Türk-İş tarafından yapılıyordu. Sözler ve davranışlar ne olursa olsun tek parti döneminin durgun ekonomisinde sıkı sıkı yerine çakılmaya çalışılan düzenin çivileri artık yeniden oynamaya başlamıştır. İşte binbir kahırla yürütülen 1950 öncesi mücadelesinin zayıf izleri üzerine 1960 sonrası çamuru ve çakılıyla geniş bir halk hareketi yürümüş, adeta o zayıf izleri bozmuş, dağıtmıştır.

Yine 1960 öncesi ve sonrası devrimci hareketin bambaşka görünmesine ikinci önemli neden, bu ekonomi değişikliğinden doğan sınıflar kopuşmasıdır. 1960 öncesi zayıf da olsa, pek çok bölünme de yaşansa, hareket, bir komünist partisi etrafında akmıştır. Oysa 1960 sonrası kısa sürede devrimci hareket dallanıp budaklanıp pek çok parçaya bölünmüş, ayrı ayrı kanallardan akmaya başlamıştır. Bu bölünmeleri, kendinden önce "güçlü bir komünist parti yokluğuna" bağlamak saflık olur.

1950 sonrası, finans kapital soygunu hızlanınca artık çeşitli küçük burjuva, hatta orta tabakalar, finans kapitalin arabasından kopuşmuş, yavaş yavaş bağımsız kimliklere bürünebilmişlerdir.

Üçüncü olarak, 27 Mayıs darbesi DP diuktatörlüğüne karşı az çok özgür bir ortam yaratmış, ve sosyalizm legalde davranma imkanları bulmuştur. Sosyalizmin hızla yaygınlaşması, ilk momentte diyalektik olarak onun muhtevaca zayıflamasına, popülizmle, küçük burjuva devrimciliğiyle karışmasına yol açmıştır.

Dördüncü olarak; binbir tevkifat, döneklikler, ideolojik zayıflıklar sonucunda bir avuç kalan eski komünist kadrolar bu "sosyalizm selinde" göze batmaz hale gelmiştir.

Sonuncu olarak; toplum yapımızın kendine has bir özelliğine değinmeliyiz. Toplumumuz ve onun insan yapısı 7000 yıllık babil artığı tefeci bezirgan sermaye

altında inlemiş, onun insan çürüten ekonomi ilişkileri topluma egemen olmuştur. Biz de ne modern burjuvazi "Varım," diyebilecek boyuta varabilmiş, ne de fakir halk yığınları tefeci bezirgan ağının kaçınılmaz izlerini davranışlarından silebilmişlerdir. Sınıfın zayıflığı, sınıfla bağların zayıflığı, parti kadrolarında ikide bir "küçük burjuvaca parçalanışlar" doğurmuştur. Bu toplum yapısının ortasında TKP -hep- provakasyon, tevkifat, dağılış, yeniden dirilme çabaları ve yeni tevkifatlar kısır çemberinde ilerlemiştir.

Olayların diliyle konuşmak için, devrimci hareketin çok önemli bir konağı: yeniden doğuş konağı olan 27 Mayıs-12 Mart zaman aralığındaki gelişmelere bakalım. Burada bir otuz yıllık "durgunluktan" çıkışın bütün özünü ve hareketlerin temel yapılanışlarını görebileceğiz.

1960 SONRASI DEVRİMCİ HAREKETE GENEL BAKIŞ:

"27 Mayısla Türkiye'deki sınıflar savaşı yeni bir döneme giriyordu. Tek parti diktatörlüğünün ve ardından Menederes zulmünün baskı ve bentlemesinden sonra, bütün gövdesiyle açığa çıkıyordu. bunun anlamı ekonomik gelişmenin kaçınılmaz sonucu olarak sınıflar arası kopuşmanın hızlanmasıdır. Yani o güne kadar finans kapitalin siyaset çemberinde oyalanıp uyutulan sınıf ve tabakalar, yavaş yavaş kendi öz eğilimlerini açığa vurmaya başlıyorlardı. Elbette bu sınıflar kopuşması ilk planda ve kaçınılmaz olarak proletarya ve burjuvazi arasında olmuş, TKP daha 1920'lerde örgütlenmiştir. Ama diğer sınıf ve tabakalar genellikle, finans kapitalin siyaset ağlarında çırpınmışlardır. İşte bu sınıf ve tabakaların finans kapital ağlarından kopuşmasının hızlandığı yıllar; 1950'ler ve en kör göze batarca açığa çıktığı yıllar ise 1960'lardır.

Bu sınıflar kopuşmasının 1960'larda kendini gösterişi, yaşadığımız toplumun geleneklerine uygun bir şekilde ol-

du. Ordu gençliği, Devleti kurtarmak için davrandı. Ve ilerisi için hemlen hiçbir açık fikre sahip olmadan kedisini iktidarda buldu. Ve işte o andan sonra vurucu gücün yönlendirilmesi toplumdaki sınıflar savaşının güçler dengesinden ayrı bir yol alamazdı. Egemen finans kapital, 27 Mayıs'ı daha birinci gününden itibaren nötralize etmek için didinmeye başladı. Ve bu, 12 Mart'a varana kadar bir on yıl sürdü gitti.

Yön ve Talat Aydemir olayı:

27 Mayıs'ta davranan ordu gençliğine yol gösteren sadece finans kapital değildi. O dönemde Vatan Partisi adına Dr. H. Kıvılcımlı MBK'ne iki açık mektupla ne yapılması gerektiğini bildirdi. Ve söylenenin esası Vatan Partisi programının uygulanmasıydı. Elbette, proletaryanın siyasi örgütlenmesinin çok cılız olduğu o günlerde, bu yol göstermelerin pratik bir sonucu olmadı. Esas olan şudur: Osmanlılığın İlb'lerinden kalan 'devlet sınıflarının' devlete sahip çıkma, halk adına davranma geleneğinin en güzel atılışı olan 27 Mayıs, kendi başına özlediğini yapamazdı. Halk için birşeyler yapmak ancak işçi sınıfına dayanarak olabilirdi. Ve bu yolda proletaryanın siyaseti Vatan Partisi, MBK'ne açık mektupla bu gerçeği açıklamıştı. İşçi sınıfının karşısında, finans kapital, MBK'ne "yol" göstermede, güçlü örgütlenmesinden dolayı kıyaslanmayacak avantajlara sahipti.

Fakat MBK'ne yol gösteren sınıflar, sırf birbirine karşıt finans kapital ve proletarya değildi. O dönemde, 1961 sonlarında yayınlanmaya başlayan Yön Dergisi çevresindekiler de 27 Mayıs'a birşeyler öğretmeye çalışıyorlardı. Yön'ün gösterdiği yol eski bir şarkının tekrarı gibiydi. Tutulması gereken yol 'devletçilik' idi. bunun başarılması için ise, aydın kadrolar seferber edilmeliydi. Böylece Yön, TKP içinden tasfiye olmuş Kemalizmin kadro ideolojisinin yeni bir biçimini savunuyordu. Bu haliyle Yön, sınıfları göremeyen bir küçük burjuva ütopyası ola-

rak şekilleniyordu. Dikkat edilsin; 27 Mayıs'la hızlanan sınıflar kopuşmasında en azından bir yayınla önde görünen Yön küçük burjuva eğilimi tamamen içinden geldiği eğilimin karakterini üzerinde taşımaktaydı. Doktrini devletçilikti, dayandığı zemin ise aydın kadrolardı. Sınıfsız bakışı ve devletçilik doktriniyle hala Kemalist burjuvazinin ideolojisinden öteye gidememişti. İşte 27 Mayıs sonrası ilk şekillenen küçük burjuva eğilim Yön böyle bir zemindeydi. Sınıflar savaşı şiddetlendikçe, küçük burjuvazinin yönelişleri elbette değişti. 12 Mart'a girmeden MDD olarak şekillendi. Ve Kemalizmin izlerinden kurtulmaya, işçi sınıfını görmeye doğru bir yol izleyen küçükburjuva devrimciliği, şimdi elbetteki 12 Mart öncesinden de daha ilerde bir siyasi çizgiye gelebilmiştir. Sınıflar savaşı küçükburjuvaziyi eğitmektedir.

Demek ki; 27 Mayıs'tan sonra ilk şekillenen küçük burjuva eğilimi 'Yön', ideolojik yapısıyla, **Kemalizm'i ve devletçiliğimizi** aşabilmiş değildir. Daha sonra 1960'larda Yön, Devrim Dergisi olarak varlığını sürdürecektir. Ve temel bakış açısı işçi sınıfı dışında **sivil asker aydın zümre**ye dayanan bir devrim anlayışını savunmak olacaktır.

27 Mayıs kaynaklı bir diğer önemli atılım da T. Aydemir'lerin, 21 Mayıs darbe girişimidir. Finans kapitalin 27 Mayıs'ı nötralize etmesine bir tepki olarak gelişen 21 Mayıs hareketi başarıya ulaşamadan bastırıldı. 21 Mayıs'ın liderlerinden Fethi Gürcan, hareketlerinin dayandığı temel mantığı şöyle açıklıyor: "Biz haklılığımızın savunmasını modern devlet görüşünde bulmaktayız. Bu görüşe göre, devletin bir fonksiyonu ve bu fonksiyonu gerçekleştirmek için de bir otoritesi vardır. Bu fonksiyonun gayesi halkın mutluluğunu sağlamaktır ve mutluluk sağlandığı müddetçe meşru bir devlet otoritesi var demektir... Bu itibarla kanunlar ve devlet müesseselerinin verdiği her türlü hukuki emirler özü itibariyle bu amaca karşı olamazlar. Aksi taktirde meşru değildirler." (F Gürcan'ın savunması, Sosyalist, s.6)

Halkın mutluluğunu sağlamayan bir devleti meşru görmeyen F. Gürcan, bu mutluluk yolunda yapılabilecekleri şöyle anlatıyor: "Olumlu bir toprak reformu, hem sosyal adaleti ve onunla birlikte hem de en azından büyük fakat aç ve çıplak Anadolu halkını besleyecek ölçüde istihsal artışını sağlayacak toprak reformu nerede?

"Bütün bunların altında nüfuz ticareti, soygunlar, akraba kayırmaları yatmakta, ve ekonomik, politik münasebetleriyle, basınıyla, diğer müesseseleriyle halkın gerçek iradesinin dışında hatta karşısında kalınmaktadır. Şimdi soruyoruz:

Bu şartlar altında 27 Mayıs öncesi statükoyu koruma, hatta restore etmek rolünde olan Başbakan'la, parlamento büyük halktan yana mı, yoksa onun karşısında mı?"

'27 Mayıs öncesi statüko'nun korunup restore edildiğini gören ordu gençliği, 'Yön' dergisi gibi fazla yazıp çizmeden doğrudan davranıyor, ve halk adına halktan kopuk kaldığı için statükonun duvarında parçalanıyordu. Elbette bizim ordu gençliğimizin bu güzel geleneğinin de kendine göre dayandığı bir tabaka vardır. Bunu da yine F. Gürcan şöyle açıklıyor: "İşte biz ulusal iradenin gerçekten tecellisi için ona engel olan politik, ekonomik ve sosyal münasebetleri ulusun çoğunluğu lehine ortadan kaldırmak istiyorduk.

"Bu münasebet yarın mutlaka koparılacaktır. Bu koparmayı kimlerin aracılığıyla yapacaktık? Kafalarıyla yeni nesil, Atatürk'ün Cumhuriyet'i emanet ettiği, aslında halkın mutluluğunu sağlamayı tavsiye ettiği gençlik ile yapacaktık. Daha doğrusu onlar yapacaktı. Bu şüphesiz dar anlamıyla gençlik değil, yurdun her yanında, her kesiminde düşüncesiyle ve yapıcılığıyla devrimci olan zinde güçtür." (ay.)

İşte 1960'lardaki küçük burjuva devrimciliği iki yönde gelişmiştir. Devletçi gelenekle aydın küçük burjuva

eğilimi Yön, 27 Mayıs'a yol gösterirken kendi aydın çemberi içinde soysuzlaşıp bayağı burjuva liberalizmine dönüşmüştür. Öte yandan ordu gençliğinden kaynak alan 21 Mayıs hareketi ise kendi geleneğini sürdürmüş, adeta sınıfların önünde davranmıştır. Yön, atalet içinde soysuzlaşırken, 21 Mayısçılar bir atakla statükoyu sarsamadan meşale gibi yanıp söndüler.

Türkiye'de sınıflar savaşının en kör göze henüz batamadığı bu yıllarda, **sınıfa dayanmadan** davranan **Genç Türk** geleneğimiz teorisi ve pratiğiyle önde göründü. Soyut halk kavramından ve onu kurtaracak **zinde güçler**den öteye gidememiş olan bilinçlenme, sınıflar savaşı yükseldikçe ister istemez değişmiştir.

TİP: Yine 1961'de kurulan, fakat sırf sendikacılar zümresinde kalan TİP, bu yıllarda genellikle sessiz ve adeta yok gibidir. Ordu gençliğinin 21 Mayıs yenilgisinden sonra 1964'lerde, TİP sesi duyulur hale gelmeye başlamıştır. Aristokrat işçi zümresi sendikacıların ve burjuva aydınların egemenliğindeki TİP, gelişmesiyle, çevresine hemen hemen o yıllarda devrimci potansiyelin tamamını toplamıştır. Küçük burjuva devrimciliğinin sınıfsız bakışına ve "zinde güçler"e dayanmasına karşılık; TİP, bir sınıfa dayandığını söylüyor ve 'halkın mutluluğu'nun yerine de soyut olarak sosyalizmi savunuyordu. Bütün bunlar devrimci hareketin genel gidişinde bir aşamaydı. Yön, 'çağdaş uygarlık'tan öteye gitmemiş ve sınıfları görmemişti. 21 Mayıs hareketi zinde güçlerle 27 Mayıs'a pratik yol göstereciliğini denemiş, ancak kendisini yakmıştı. Ve bu yıllar içinde sınıflar savaşındaki gelişim, 1963'lerde işçi sınıfının grev ve toplu sözleşme hakkını almasına kadar varmıştır. İşte bu dönemde 'Türkiye'de burjuva ve emekçi sınıfın olup olmadığı... endüstri işçisi Türkiye'de topluculuğun öncüsü olabilir mi, olamaz mı?' vb. konuları hararetle tartışmaktadır. Bunun anlamı ise işçi sınıfının kendini siyaset sahnesinde yavaş yavaş duyurması ve küçük burjuva devrimciliğinin bundan etkilenmesi demektir.

'Zinde güçler'in ne teorisi ne de pratiği 1960 sonrası devrimci hareket üzerinde etkin ve egemen olmamıştır. Sadece, henüz 27 Mayıs'ın sıcak etkinliğinin yaşandığı günlerde filizlenmiş, sonra yaşayamamış: ya kendini yakmış ya da burjuva liberalizmine soysuzlaşmıştır. 'Yön' CHP'nin yedeğinde kalmıştır. İşte bu yıllar henüz bağımsız küçük burjuva devrimciliği pek yoktur. varolan eğilimler 'devlet sınıfları' geleneğinin ötesine geçmemiştir. Yani sınıflar kopuşması henüz küçük burjuva devrimciliğinin az çok istikrarlı bir biçimde ortaya koyacak seviyede değildir.

Küçük burjuva tabakalar; özellikle köylülüğün bir kısmı ve küçük esnaflar, hatta gençliğin bir kısmı bu yıllarda CHP potasındadır. Şehir ve kasabalardaki gençliğin büyük kısmı ise, 1963'lerden sonra güçlenmeye başlayan TİP çevresindedir. O dönemde CHP 'ortanın solu', TİP de 'sosyalizm' demektir. Bu söylenenlerin sınıflar savaşı açısından anlamı şudur: O güne kadar gerek ekonomik gerekse de politik olarak finans kapitalle önemli bir çatışma içinde olmayan yaban burjuvaların (tekel dışı kapitalistler) 1950'lerden beri finans kapital vurgununun hızlanmasıyla, finans kapitalle çatışmaları yükselmiştir. Ve bunun siyasi olarak görünümü iki yönde olmuştur. Yaban burjuvaların daha irileri serbest rekabet özlemlerini 'ortanın solu' şeklindeki daha çok liberal bir anlayışla CHP'de dile getirmişler, düzenden daha çok kopuşanları ise kurtuluşu işçi sınıfı ile ittifakta yoklayarak, özlemlerini 'sosyalizm' talebiyle TİP'te gidermeye koyulmuşlardır. TİP işçi sınıfı içinde aristokrat, zengin işçilere, sendikacılara dayanmaktaydı. TİP'te egemen olan işçi aristokrasisi ve burjuva aydınları eğilimiydi. Bunlar ise sonuçta işçi sınıfı içinde burjuva nüfuzu olmaktaydılar. Bütün bu gelişmeler şunu gösteriyordu:

Proletaryanın öz eğilimi 1920'de doğmuş ve 1927'lerde sağlamca şekillenmiştir. Fakat sınıflar savaşının yüksek boyutlara varmadığı yıllarda finans kapitalin sürekli zulmü ve yoketmesi sonucunda 1960'lara gelindiğinde

dağınık ve örgütsüzdür. Bu nedenle 27 Mayıs'la 'hür'leşen ortamda işçi sınıfı adına onun öz eğilimi değil, tersine işçi içindeki egemen burjuva nüfuzu davranmış ve TİP olarak partileşmiştir. Ve henüz küçük burjuva devrimciliği de TİP içindedir. Yani sınıfsal olarak henüz sınıflar kopuşmasında işçi sınıfı ve küçük burjuva tabakalar yaban burjuvazinin takipçisi durumundadır. Ve yine aynı şekilde henüz yaban burjuvazinin, küçük burjuvazinin ve proletaryanın siyasi taleplerinin birbirinden farkı açıkça görülmemektedir. Kaba bir bakışla hepsi sanki aynı görünmektedir. Elbette bu görüntüyü sağlayan sınıflar savaşının 1965'lerdeki seviyesidir.

İşte 1960 sonrası "devlet sınıfları" gelenekli küçük burjuva devrimciliğinin kısa ataklarından sonra, devrimci harekette burjuva devrimciliği öncü davranmıştır. Onun örcülüğü "zinde güçler"in sınıfsız bakışına karşılık işçi sınıfı ve sosyalizm savunmasında olmuştur. Ama sınıflar savaşı yükselip de mücadele şartları değişince daha militan bir karakter kazanınca TİP'in burjuva devrimciliği iflas etmeye başlamıştır. Çünkü TİP'in sosyalizmi gerçekte işçi sınıfına değil, işçi içinde aristokrat bir zümreye dayanıyordu. Ve düzen değişikliğini devrimci bir tarzda düşünmeyip burjuva devrimciliğinin gereği parlamentoda 'başa güreş'tiğini söyleyerek aslında, mevcut düzenin ebedileşmesi için çalışmış oluyordu. İşte bütün bunlar geniş yığınlar tarafından 1965'lerde henüz gerçek anlamlarında bilinemiyordu. Ama özellikle 1966'lardan sonra hızla yükselmeye başlayan, sertleşen sınıflar savaşı TİP'in yaldızlarını dökmüştür. TİP içinde ve dışında partinin politik hattına karşı MDD hareketi gelişmeye başlamıştır. bunun anlamı, yükselen sınıf mücadelesi şartlarında küçük burjuva tabakalarının burjuva öncülüğünden kopuşmasıydı. Dolayısıyla sınıf mücadelesine yeni şartları bir bakıma burjuva devrimciliğinin öncülüğünü imkansız hale getiriyordu. 1960 sonrasının genellikle barışçıl geçtiği 1967 yıllarına kadar olan döneminde burjuva devrimciliğinin öncülüğü açıkça

ortadayken bu öncülük ekonomik yeni bir buhranın patlamaya yüz tuttuğu 1969'larda açıkça dağılışa girmiştir. Özellikle 1969 yılı parlamentoda başa güreşilmeyeceğini göstermiş ve TİP hızla çözülmeye başlamıştır. Daha doğru şöyle söylenebilir: Gelişen sınıflar savaşı karşısında TİP'in gittikçe gericileşmesi ve çürümesi iki olay tarafından hızla açığa çıkmıştır. İçeride, 1969 seçimlerinde uğranılan sonuç, milletvekilleri birdenbire kaybolunca, bu durum parlamenter mantıklardaki paniği hızlandırmıştır. Dışarıda ise Çekoslavakya olaylarıdır. Aybar bu olaylar karşısında bütün gericiliğini kusmuş ve sosyalizm düşmanlığını açığa vurmuştur. Bu iki olay hem TİP'in karakterini daha iyi ortaya çıkartmış, hem de çözülmeyi hızlandırmıştır.

Böylece 1969'lara gelindiğinde burjuva devrimciliğinin öncülüğü çözülürken, daha çok gençlik temelinde gelişen, küçükburjuva devrimciliğinin öncülüğü açıkça belirmeye başlamıştır. Bu değişim nasıl gercekleşmiştir? Ve nelere yol açmışıtır?

Önce Finans-Kapitalin 27 Mayıs sayesinde halka tasarruf ettirdiği birikimler montaj sanayi dış alımıyla tüketilmiş, Finans- Kapital yeni ve daha büyük sermaye birikimleri özlemiyli buhrana girmiştir. Ekonomideki bu gidiş kendini siyasette sınıflar savaşının hızlanması şeklinde göstermiştir.

Bunun sonucu olarak işçi gençlik hareketleri en yüksek noktasına 1969 yılında ulaşmıştır. 1964'de 6600 olan grevci sayısı, 1966'da 10400'e çıkmış ve 1969'da ise 23190'a varmıştır. Yine gençlik hareketleri de bu yılda en fazla olmuştur. Aynı yıllar içinde toprak işgalleri de sıklaşmıştır. Bütün bunlar ülkedeki buhranın derinleştiğine işaret etti. Ve toplumdaki sınıflar savaşı yükseldikçe kaçınılmaz olarak sınıf ve tabakaların tepkileri ve kendi öz eğilimleri daha net olarak ortaya çıkmaktadır. Kaynayan kazanda birbirine yapışık görünen sınıf ve tabakaların arasındaki çatlaklar

büyümekte ve sınıfsal kopuşmalar gerçekleşmektedir. İşte bu yıllarda şekillenmesi sonuçlanan TİP'teki MDD hareketi ve CHP'deki Ecevit hareketi sınıflar planında küçük burjuva tabakalarının kopuşmasının siyasi görünümüne denk düşer.

MDD daha çok şehirlerdeki aydın gençliğin işçi aristokrasisi ve burjuva aydınlarının siyasi zemininden kopuşması idi. Ecevit hareketi ise, aşağıdan yükselen küçük üretmenlerin tepkisiyle İ. İnönü'den daha radikal davranmak zorunluluğunu hisseden yaban burjuvaların siyasi hareketiydi. Bu hareket ister istemez küçük üretmenlerin tepkilerini dile getiriyordu. Daha doğrusu gelişen hareket yaban burjuvaları daha radikal davranmaya itiyordu.

İşte yükselen buhran içinde çabuk etkilenen ve çarcabuk ihtilalcı düşüncelere sürüklenen küçük burjuvalar hareketin kabarışının ve bilinç seviyesinin tabii sonucu olarak öne sıçramışlardır.

Küçük üretmenler İnönü'nün finans kapitalle uzlaşıcı politikasına tepkilerini yükseltirken, gençlik de devrimci hareketin gerektirdiği yeni ve daha militan mücadele yöntemlerine karşı TİP'in gösterdiği gerici tutuma, yani karşı devrime pasifçe teslim oluşuna hoşnutsuzluğunu yükseltiyordu.

1969'da artık TİP görevini tamamlamış ve kendi sınıf zeminindeki yapısı daha da netleşmiştir. 1960 sonrası en genel anlamda işçi sınıfı öncülüğü vesosyalizm propagandası yapmış, bunu yaygınlaştırmıştır. Fakat mücadele, artık bu genel sözlerden öteye daha yeni görevlerle yüzyüze gelince, kendi sınıf karakterinin sonucu hareketin öncülüğünü artık yürütemeyeceğini göstermiş oluyordu. TİP döneminde parlamentarist mücadele daima önde olmuş, işçi sınıfı içinde de sendikalizmden öteye gidilmemiştir. Ve bu mücadele tarzı belli bir dönem (1963-69) genel olarak devrimci kadrolarda açık bir tepki oluşturmazken sınıflar savaşının daha da

şiddetlenmesi ve o güne kadar biriken tepkiler açıkça ortaya çıkmış ve TİP-MDD kopuşması gerçekleşmiştir. Bu kopuşmanın objektif zemini sınıf savaşının o dönemde en yüksek noktasına varması, subjektif zemini ise, bu gidiş karşısında TİP'in tam bir teslimiyete bürünmüş olmasıdır.

Ve bu kopuşmanın en genel anlamı da devrimci hareketin belirli bir gelişme seviyesinde geçerli olabilecek olan ve belki de yaşanması bir bakıma zorlu -aynı zamanda zorluğundan dolayı öğretici de- olan burjuva devrimciliğinin öncülük döneminin bittiği veya kapandığıdır. Aynı şekilde bu dönemin kapanmasıyla birlikte o döneme ait mücadele araçları olan parlamentarizm ve sendikalizm de göz boyayıcı olmaktan çıkması demektir. Nitekim 1974 sonrası TİP'in anlı şanlı günlerini ne legalitede TSİP ne de yeraltında TKP yaşayamamış, hiçbir zaman hareketin tek odak merkezi olamamışlardır. Artık yaşanan ve derinleşen buhranla kopuşan sınıflar eski balayı dönemini bir kere daha yaşayamazlardı. Bütün yaldızları ancak bir iki yıl sürmüştür.

MDD kopuşurken yeni sınıf anlamında burjuva devrimciliğinden küçük burjuva devrimciliği kopuşurken, elbette olumluluğunun yanında olumsuz özellikleri de kaçınılmaz olarak vardı.

En genel anlamda TİP'in sırf işçici tutumuna haklı bir tepki gösterirken, aynı zamanda işçi sınıfının öncülüğünü tartışma konusu yaparak, ister istemez 'Yön' devrimciliğinin 'zinde güç'lere dayanan sınıfsız bakışının etkilerini üzerinde taşıyordu. Daha doğrusu MDD hareketi, TİP deneyi süresince yaşanan olaylardan iki gerici sonuç çıkartmıştır. İlki; işçi sınıfının pratikte öncülüğünü göremediğinden veya işçi sınıfı öncülüğünüTİP gibi zannettiğinden, 'sınıfa güvensizliği kışkırtmak. Onun yerine aydın-sivil-asker zümreyle bir bağımsızlık savaşı hayal etmek. İkincisi; TİP soysuzlaşmasından kalkarak partinin olmazlığına varmak.

Partisizliği teorileştirmek.

TİP deneyinden ancak bir küçük burjuva devrimcisi bu gerici sonuçları çıkarabilirdi. İşte MDD böyle bir zeminde şekillenmiştir. Ve sırf işçici TİP ile 'aydın kadrolar'a öncülük tanıyan 'Yön' çizgisinin eklektik bir uzlaşmasının sonucu MDD teorisi olmuştur. MDD sözde işçi sınıfının varlığını ve kendi öncülüğünü reddedemiyor, ama işçi sınıfını öncü olarak da bir türlü göremiyordu. Nitekim daha sonraki yıllarda MDD'nin diğer bütün nüansları arasındaki temel konu hep bu öncülük meselesi olmuştur.

MDD: 1969'larda işçi ve gençlik hareketlerinin en yüksek noktasına erişildiği zamanda sonuçlanan TİP-MDD kopuşmasında özellikle MDD'nin Türkiye'ye bakışını irdelemeliyiz. Elbette eleştirinin hedefi açısından bu ancak genel hatlarıyla yapılacaktır. Zaten 'MDD Zortlaması' kitapçığı bu eleştriyi momentinde ve en iyi biçimde yapmıştır.

MDD, TİP içinde özellikle 1966'larda şekillenmeye başlamıştır. Ve bu birikim sınıflar savaşının gelişim seyrinde 1969'da kopuşmayla sonuçlanmıştır. Bu kopuşma burjuva devrimciliği ile küçük burjuva devrimciliğinin bir kopuşmasıydı. Biz şimdi bu kopuşmada, Türkiye sınıflar savaşına TİP'in ve MDD'nin nasıl baktığını açıklarsak, bu, burjuva ve küçük burjuva devrimciliğinin Türkiye'ye bakışları olacaktır. Ve dolayısıyla bu eğilimlerin hangi 'düşman'a göre şekillendiği de ortaya çıkmış olacaktır. Bu 'düşman' kavramı tamamen sınıflar savaşının kapsamını, derinliğini kavrayabilmekle ilgilidir.

TİP-MDD çatışmasında en temelli konu devrimin stratejik konağıydı. TİP 'sosyalist devrim' adını, MDD 'milli demokratik devrim' adını savunuyordu. Yani TİP Kemalist burjuvazinin kendi burjuva devrimini sonuçlandırdığını, böylece kapitalizm öncesi üretim ilişkilerini tasfiye ettiğini söyleyerek, artık işçi sınıfının

sosyalizmi kurmak için davranması gerektiğini öğütlüyordu. Bunları söylemekle TİP Türkiye'deki sınıflar gelişmesini olduğundan ileri görmüş oluyordu. Bunu yaparak da çağımızda, yani burjuvazinin devrimci karakterini yitirdiği tekelci kapitalizm çağında, burjuvaziye olduğundan öteye bir devrimci misyon yüklüyordu. Oysa Kemalist burjuvazi ulusal kurtuluştan, sosyal kurtuluşa sıcrayamamıştı. Dayandığı sınıf açısından, irili ufaklı bütün Anadolu burjuvazisine dayandığından, ulusal kurtuluştan sonra kendi soygun düzenini kurmakla yetinmiştir. Ve üstelik bizde egemen *antika tefeci- bezirgan* sermaye ile uluslararası tekelciliğin sentezleşmesi ve Devletçilik fideliğinde semirmesiyle Finans-Kapital gelişmiş, dolayısıyla hiç bir temelli reform gerçekleşmemiştir.

Oysa TİP' e göre antika sermaye ve üretim ilişkileri tasfiye olmuş, üstelik bunları burjuvazi gerçekleştirmiştir. Bunun ise pratik iki sonucu vardı: Önce TİP bu tutumuyla proletaryanın önündeki demokratik görevleri görmezlikten gelmiş oluyor, dolayısıyla bu görevleri CHP'ne (burjuvaziye) ısmarlamış oluyordu. Kendisi Sosyalizm türküsüyle demokratik görevlerden kaçıyordu. İkinci sonuç ise, kapitalizmin bizdeki gelişim seviyesini ve doğurduğu çelişkileri yanlış değerlerdirdiğinden proletaryanın bugunkü müttefiklerinden kopuyor, somutça taktik cephe adımını atlıyor, hareket içinde yalnızlaşıyordu.

TİP olaylara *neden* böyle bakmaktaydı? TİP işçi sınıfı içinde burjuva *nüfuzu* olduğundan; *işçi aristokrasisi* ve *burjuva* aydın zümrelerine dayandığından, bizde kapitalizmin gelişim seviyesini abartıyordu. Çünkü hem işçi aristokrasisi (bizde zenginleşmiş sendikacılar zümresi) ve hem de burjuva aydınlar (doktor, avukat, mühendis vb.) kapitalizm bu tabakaları kendi nimetleriyle düzene daha sıkı bağlamıştır. Yani bunlar *karnı tok* politikacılardır. Dolayısıyla konumlarını *korumak* ve biraz daha iyileştirmek için genellikle eko-

nomik mücadele zemininde hapsolurlar. İşçi sınıfını ekonomik mücadele zemininde tutmak isterler. Yani işçi sınıfını önündeki acil demokratik görevlerden (işçi sınıfının asgari programı) koparıp, sosyalizm ninnisiyle *sınıf bencilliği* içine hapsetmek isterler. Mücadeleleri düzenin onarılması seviyesinde kalır.

Özetlersek, kapitalizmin yarattığı işçi aristokrasisi ve burjuva aydınları, burjuvazi ile aralarındaki çelişkiyi çözümlemeye kalkarken, sınıf adına değil de, onun zenginleşmiş bir zümresi adına davrandıklarından bu konumları onları işçi sınıfını halkın öncüsü olarak davranma perspektifinden uzaklaştırır, tersine *sınıf bencilliği* içinde davranması pratik sonucuna vardırır. Yine işçi aristokrasisi ve burjuva aydınları hali vakti yerinde bir tabaka olduğundan, mücadele tarzı ve araçları bu konumuna göre şekillenir. Daha devrimci bir ruh içinde olan unsurlarla ittifak yerine, kendi fikirlerini burjuvaziye anlatıp *ikna etme* tutumunu seçerler. Bunun ise en bilinen iki yolu *Parlamento bülbüllüğü* ile *sendikalizm* kısır döngüsüdür. İşte TİP bu yapısıyla işçi sınıfının önündeki gerçek görevleri atlayıp, sınıf içinde bir burjuva nüfuzu olduğundan işçi sınıfını müttefiklerinden koparıcı bir politika izlemiştir. Bunun teorik çerçevesi ise kaçınılmaz olarak, Sosyalist Devrim bahanesiyle, demokratik devrim görevlerinden yan çizmek olmuştur. Ve bütün mücadele 'burjuvaziye karşı' günlük ücret ve bazı hakların alınması seviyesinde ilkelleştirilmiştir.

Bunun karşısında MDD ise, doğru bir çizgi savunmamış, adeta TİP'in antitezi kılığında şekillenmiştir. Türkiye'de kapitalizmin gelişmesini olduğundan geri değerlendirmiş, 'yarı-feodal' gördüğü Türkiye'de *feodalizm* ve *sömürge* olgusunu abartmıştır. MDD 1920'lerin Türkiye'siyle 1960'lar Türkiye'si arasında fazla bir fark göremedi. TİP Kemalizm'e burjuva devrimini sonuna kadar yaptırırken, MDD 1930'lardan sonra Kemalizm'i dağdan geri kaydırıp 1919'lara kadar düşürdü. Böylece 1968'ler Türkiye'sini Emperyalizmin işgalindeki

bir yarı sömürge gibi gördü. O zamanda sırf dışarlak bir *Emperyalizm* ve onun *yerli işbirlikçilerinin* karşısına 'milli sınıfları' koydu. Böylece sınıflar savaşına kendi küçük burjuva *milliyetçiliğini* karıştırınca ortaya *'milli, 'gayrı milli'* sınıf değerlendirmesi çıkmıştır. Mesele böyle konulunca bunun mantık sonucu işçi sınıfının öncülüğünü küçümsemek olmuş, bunun yerine 1960'ların M. Kemal'i olmak yeğlenmiş, MDD Kemalizm'den kopuşamamıştır. Kemalizmin anti-emperyalist tutumunun benimsenmesi olumluluk sayılsada, esas burjuva karakteri görülemeyip, Kemalizm küçükburjuva eğilimi zannedilince, ister istemez *burjuva* etkisi altında kalınmış olunuyordu.

MDD Türkiye'de Kurtuluş Savaşı'ndan sonra gelişen kapitalizmi ve onun yarattığı sınıf ilişki-çelişkilerini göremiyordu. daha doğrusu, MDD sınıf savaşı açısından meseleye bakamıyor, Emperyalizme ve onun yerli işbirlikçilerine karşı bir bağımsızlık savaşı özlüyordu. Bu savaş 'millici sınıflar' tarafından yürütülecekti. Böylece MDD'nin tepkisinin *özü ve yönelişi* Amerikan Emperyalizmine karşı ulusal seviyede şekillenmiş oluyordu. Bu 'anti-emperyalist' savaşın sınıfsal saflaşması konusunda MDD daima bulanık kalmış ve 'Yön' eğilimiyle TİP'in eklektik bir birliği olmaktan öteye gidememiştir.

MDD'ye göre Kemalizm küçükburjuva eğilimidir. Ve 1920'lerden sonra iktidardadır. Fakat 1946'lardan sonra Amerikan emperyalizmi yerli işbirlikçileriyle bizi yarı sömürge yapmıştır. Bütün 'millici' sınıflar emperyalizmi söküp atmalıdır. Ve bu talebin temel parolası 'Tam Bağımsızlık' olmuştur. MDD bu tutumuyla *Kemalizmden* ileriye gitmiş olamıyordu. 1920'lerde Ulusal Kurtuluş tamamlandıktan sonra artık gündemde *sosyal kurtuluş* vardı. Ve bu da ancak işçi sınıfının öncülüğünde gerçekleşebilirdi. Yoksa dış düşmana karşı 'milli sınıflarla' değil.

Bu değerlendirmesiyle MDD iki şeyi açıkça ilan etmiş

oluyordu. 1930'lardan beri Türkiye'de kapitalizmin gelişmesini ve bunun sonucu şekillenen sınıf yapılarını önemsemiyor, böylece bizdeki kapitalizmi ve işçi sınıfını cılız olarak görüp, feodalizmi abartıyordu. Bunun pratik sonucu işçi sınıfı öncülüğünde *bulanıklık* oldu. İkincisi; MDD, bizde kapitalist gelişmeye gösterdiği kayıtsızlıkla, ve bunun yerine sırf bir genel düşman Emperyalizmi öne çıkartarak mücadeleye sınıfsal (işçi sınıfı) zeminden değil, ulasal (burjuva-küçükburjuva) bir zeminden baktığını anlatmış oluyordu.

MDD Türkiye'ye neden böyle bakıyordu? MDD liderliği Türkiye devrimci hareketinde, "İki Emperyalist Evren Savaşı sonrası gençlik eğilimidir'. Öte yandan MDD daha ziyade şehir ve kasabalardaki gençlik eğilimi olarak şekillendi. Bu genç küçükburjuva tabakaların en temel özelliği üzerimden kopuk olmalarıdır. Yani direkt olarak kapitalist üretim içinde değillerdir. Bu nedenle sınıfzıtlıklarını soyut olarak kavrarlar. Veya başka bir deyişle, üstlerinde duydukları ekonomik ve siyasal baskının bir sınıftan kaynak aldığını önceden kavrayamazlar. Onlara bu baskının nedeni soyut planda 'devlet' olarak gözükür. Ve öfke ile devlete karşı çıkarlar. Devletin sınıf yapısını kavrayamaz, ama bunu Amerikan Emperyalizminin bir kuklası ('Filipin tipi demokrasi') olarak görüp, bütün öfkesini Amerikan Emperyalizmine ve yerli piyonlarına yöneltir. Devletin güç kaynağını, dayanağını göremez, bunu sadece Amerikan Emperyalizmi olarak görür.

Üretimden kopuk, bu sebeple dolaysız sınıf çelişmelerinden de kopuk olan küçükburjuva tabakalarda, bu düşünceleri uyandıran başka nedenler yok muydu?

Herşeyden önce 1965 sonrası, Amerikan emperyalizminin hem dünyada, hem de Türkiye'de yeterince deşifre olduğu yıllardır. 1967 Vietnam zaferi Amerikan emperyalizminin bütün kanlı ve gerçek yüzünü ortaya koymuştur. Buna bağlı olarak Amerika'nın Türkiye'deki

durumu da gençliğin daha çok gözüne batar hale gelmiştir. Ve bütün dünyada başta Amerikan emperyalizmine karşı ulusal uurtuluş uavaşları verilmektedir. Ve Türkiye devrimcileri de bu genel görünümden elbette etkilenmezlik edemezlerdi. İşte MDD'nin şekillenmesinde etkili olan en genel ortam budur. Elbetteki sırf bu görüntülerle yetinmek kaçınılmaz yanılgıların kaynağı olacaktı. Ama ne çare ki, küçükburjuva yapısı gereği çabuk öfkelenip davranır. Üstelik bir Kurtuluş Savaşı yaşamış, Kuvayi Milliyeci bir geleneğe sahip olmak çarçabuk gençliği emperyalizme karşı yeni bir bağımsızlık savaşına sürükledi. MDD'nin temel zemini budur.

Elbette deney öğretir. Nitekim MDD hareketi de daha gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla birlikte, hemen 1969 sonlarında parçalanmalara uğradı. Bunun anlamı, TİP'e karşı devrimci hareketin gelişmesine devrimci tepkisiyle bir müddet cevap verebilen MDD, artık aşılmalıydı. Hareketin ihtiyaçlarına cevap veremez hale hızla geliyordu. Bu süreç içinde MDD nüanslara ayrılmış, kaba ve genel bakışını bir bakıma çeşitli yönlerden derinleştirmiştir.

1969 sonlarında gelişmesinin tepe noktasına varan MDD hareketi Ocak 1970'de *AL-AK Aydınlık* bölünmesine uğramıştır. Bölünmenin gerçekleştiği ortam Türkiye'nin 1960 sonrası işçi hareketlerinin en çok yoğunlaştığı bir ortamdır. Ocak 1970'de kopuşan MDD'nin *AK Aydınlık* (şimdiki SP) fraksiyonunun o zamanlar savunduğu temel görüş işçi sınıfı öncülüğünün *'objektif* ve *subjektif'* şartlarının olmadığı, ve çalışmanın bu gerçeklik üzerine oturtulması biçimindeydi.

Böyle bir görüşü tam da işçi hareketinin en yüksek olduğu zamanda savunmak ne anlama gelirdi? Bunu açıklayabilmek için AK Aydınlığın diğer görüşlerine de kısaca bakmalıyız.

'Yarı sömürge, yarı-feodal bir ülke olan yurdumuzda devrimin temel gücü köylülüktür... Devrimin... prog-

ramının özü... Toprak devrimidir... (PD Aydınlık, s. 26) Demokratik Devrimi 'Toprak Devrimi'ne indirgemek Türkiye sınıflar yapısında feodalizmin abartılmasının bir mantık sonucudur. Fakat AK Aydınlık bunla da yetinmiyor. Açıkça şunları söylüyor: 'Emperyalizmin en yakın işbirlikçisi olan tekelci sermaye, diğer bütün sömürücü sınıflara da hükmetmektedir ve sömürülen ülke halkının en amansız düşmanıdır. Ama geniş halk yığınlarının, özellikle köylülüğün hemen önündeki düşmanlar; geniş köylü yığınlarını doğrudan doğruya sömüren unsurlar, bu tekelci sermayenin gerici müttefiki yarı-feodal unsurlardır'. (PD Aydınlık, s. 26) Evet, mücadele 'doğrudan doğruya sömüren unsurlar'la olduğundan şimdilik 'tekelci sermaye' bu alanın dışında kalacaktır.

Bu mücadelenin hedeflerini de AK Aydınlık şöyle sıralar: 'Toprak reformunun yapılması, tefeciliğin kökünün kurutulması, aracılığa son verilmesi, adil kredi sağlanması' (İşçi Köylü, s.7). Bütün bu söylenenler içerik olarak CHP'nin taleplerinden daha ileri değildir. 'Aracılığa son verilmesi, adil kredi...' bütün bunlar o bir türlü görülemeyen kapitalizmin anaforunda bocalayan küçük üretmenlerin hayalleridir. Fakat bunlar eninde sonunda hayaldir ve kapitalizme vurmayı göze almadan hiçbirisinin bir anlamı yoktur.

Hedeflediği bu talepler doğrultusunda AK Aydınlık nasıl döğüşecektir? 'Biz niçin menfaatlerimizi temsil etmeyen partilere bölünelim ve niçin millet olarak bölük pörçük olalım? İki köylünün veya iki işçinin aralarında hangi menfaat ayrılığı var ki ayrı ayrı partilere bölünüyorlar?... Bizim partimiz MİLLİ KURTULUŞ CEPHESİ'dir. Bizim partimizin komutanı Mustafa Kemal'dir. Bizim partimizin üyeleri, Amerikan sömürücüleriyle ortaklık etmeyen bütün MİLLETTİR' (İşçi Köylü, s.7)

AK Aydınlığın sınıflarla bir işi yoktur. Amerikan sömürücülerine karşı 'MİLLET'çe savaşacaktır. Bu mil-

let bölünmemelidir.

Bunlar, MDD içinden çıkan bir nüansın temel görüşleridir.

Açıkça beliren karakteriyle AK Aydınlık, sınıflar savaşının hızlandığı bir momentte ve en kör gözlere batmaya başladığı zaman, bu savaşın *üstünü* örtmeye çalışıyor. Bunun tek anlamı şudur: Bu tutum yükselen işçi hareketine karşı gerici bir burjuvanın feryadıdır. Öyle bir burjuva ki, bu feryadıyle *işçi sınıfına, sosyalizme* düşmanlığını açıkça ilan etmiş olmaktadır. İşte AK Aydınlık hareketi MDD içinden, *yükselen işçi hareketine karşı şekillenen* bir gerici tepkidir. MDD devrimci eğilimi içinden böyle gerici bir eğilimin şekillenmesi nasıl açıklanabilir?

MDD-TİP karşısında Demokratik Devrim görevlerine talip olurken ve TİP'in pasif, teslimiyetçi mücadele tarzına karşı dururken, *devrimcidir*. Ama Türkiye'deki mücadeleyi 'milli', 'işbirlikçi' mücadelesine indirgediğinden ve bu temel pencereden Türkiye'ye baktığından, dolayısıyla yaşanan sınıf mücadelesini kavrayamadığından, bu sınıf savaşı *karşısındaki tepkileriyle* de gericidir. 1919'ların bağımsızlık savaşı o moment içinde devrimci bir görev yaparken, 1970'lerde aynı mantıkla davranıldığında herşeyden önce *yerli egemen sınıflara* karşı verilmesi gereken *İktisadi Kurtuluş Savaşı* görülemediğinden mücadelenin gerisine düşülmüş oluyordu. 'Bağımsızlık' parolası abartılarak 'Sosyalizm' parolası yasaklandı. 'Memleketinde Emperyalistlerin işbirlikçileri iktidara sahip çıkarken... senin hakkın yoktur 'Sosyalist Türkiye' sloganı atmaya... layık değilsin henüz ona. Ona layık olmak için, 'Sosyalist Türkiye' sloganını atabilmek için, ilk önce Türkiye'yi bağımsız hale getirelim; bağımsız ve gerçekten demokratik bir ülke haline getirelim. (Türk Solu, s.12)

Bu haliyle MDD-TİP'e tepki gösterirken aslında devrimci yanlarıyla birlikte iki önemli gerici tutumunu da

açığa vurmuş oluyordu:

Birincisi, MDD 'Sosyalizme' bugünden yarına gerici bir tepki göstermiş oluyor, bu parola yerine 'bağımsızlık'ı geçiriyordu. Yine buna bağlı olarak işçi sınıfına ve onun öncülüğüne gerici bir tepki göstermiş oluyor, bunun yerine 'milli sınıflar'ı geçiriyordu.

İşte AK Aydınlık MDD'nin bu sağ, gerici yanının yükselen işçi hareketi karşısında hızla şekillenmesi, mantık sonuçlarına varması ve ayrı bir çizgi olarak açığa çıkmasıdır. Yani MDD'nin özünde *filiz* halinde var olan *Sosyalizme ve işçi sınıfına* duyulan gerici tepki, AK Aydınlık şeklinde uç vermiştir.

AK Aydınlık; mücadeleyi Amerikan emperyalizmine karşı bütün 'millet'in savaşına indirgemiş, tekelcileri 'doğrudan sümürücü' olmadıklarından göz ardı ederek, hedefini Toprak Devrimi'yle sınırlamıştır. Ve bu yolda sınıflara bölünmemek gereklidir. Oysa 'Toprak Devrimi' dahi çağımızda ve ülkemizde ancak 'işçi sınıfı öncülüğünde' gerçekleşebilecektir. AK Aydınlık bu gerçeği reddederek bayağı bir *liberal burjuva* olduğunu açığa vurmuştur. Yine AK Aydınlık sınıflar mücadelesini görmek istemediğinden bunun mantık sonucu olarak sosyalizme düşmanlığını açıkça ilan etmiştir. Bunu o yıllarda Sovyetlerin 1956'dan sonra "revizyonistleştiğini" ve egemenliğin "Sovyet burjuvazisi"ne geçtiğini (PD.Aydınlık, s. 22) söyleyerek yapmıştır. Yani yeryüzünden Sosyalizmi kuş yapıp uçurmuş, sosyalizmin olmazlığını ispatlama yoluna girmiştir. Hep biliriz daha sonra, yani Türkiye'de işçi sınıfının mücadelesi inadına yükseldikçe, buna tepki olarak AK Aydınlık Sovyetlerin "baş emperyalist" olduğunu iddia etmeye kadar işi vardırmıştır.

Özetlersek AK Aydınlık önce sınıflar savaşını reddederek, bunun üstünü örtmeye çalışıp, burjuvalaştığını: sosyalizme düşmanlığını ilan ederek de gerici bir burjuva olduğunu açığa vurmuş oluyordu.

Olaya birde sınıflar savaşının, devrimci hareket önüne koyduğu görevler açısından bakalım.

TİP'in pasifizmine karşı bir tepki olarak şekillenen MDD ilk günlerinde, harekette belli bir seviyede devrimci adım oldu. Yani daha militan mücadele tarzlarına uyum gösterebilmesi bakımından önemli bir adımdı.Fakat hareket yükseldikçe.MDD'nin perspektifi de yetersiz kaldı. Ve bu yetersizliğin ortaya çıkması uzun yıllar gerektirmedi. MDD gelişiminin en yüksek noktasında, 1969 da, aynı zamanda zaaflarınında en çok açığa çıktığı günleri yaşıyordu. İşçi sınıfı ile ittifak kurup daha devrimci adımlar atılacaktır. Yada kararsızlığa saplanıp burjuvazinin saflarına düşülecektir. Çünkü küçükburjuva devrimcilğinin kaçınılmaz alın yazısı budur: Ya gerçekten proleterleşen, yani sürekli proletaryaya doğru objektif ortam tarafından itilen küçükburjuva tabakalarının devrimci öncüsü olarak proleterya ile ittifak sağlamlaştırılacaktır; yada devrim yolunda bir kaç adım atıldıktan sonra kendi konumunu korumakla yetinip devrimci bir atılımı göze alamayıp burjuva liberalizminin saflarına yaklaşılacaktır. Oradan en gerici saflara da atlanabilir. İşte MDD olarak yola çıkılırken Amerikan emperyalizmine tepki seviyesindeki hareket, işçi sınıfı ile ittifak yol ayrımına gelince yani çıkış noktasından daha devrimci adımlar atmakla yüzyüze kalınca, MDD hareketi içinden daha hali vakti yerinde küçükburjuvalar geriye doğru kopuştular. Ve en temel özellikleri sözde çığlıklar atmak, özde yığınların gericiliğini kışkırtmak oldu. İşte AK Aydınlık yükselen işçi hareketinin MDD'nin önüne daha devrimci görevler koyması ile, bu görevlerden geriye kaçan ve kendi konumunu korumakla yetinen ve hızla burjuvazinin saflarına yelken açan gerici küçükburjuva eğilimi olarak şekillenmiştir.

AK Aydınlık kopuşmasından 5-6 ay sonra 15-16 Haziran olayları yaşandı. Bu AK Aydınlığın işçi sınıfını görmesini sağlamış mıdır? Elbette açıkça inkar etkisini yitireceğinden, aynı inkar artık daha örtülü yapılacaktır.

esas sorun şudur: 15-16 Haziran olayları AK Aydınlık'da daha devrimci bir kıpırdanma mı yaratmıştır? Tam tersine işçi sınıfının devrimci atılımının her açığa çıkışında AK Aydınlık daha da gericileşmiştir. Çünkü onun doğuş zemini yükselen işçi hareketine bir gerici tepkidir. Nitekim 12 Mart gelmeden AK Aydınlık ünlü Sovyet Sosyal Emperyalizmi tezine varıp Amerikan emperyalizminin yükünü yarı yarıya hafifletmiştir. (70'lerin sonlarında ise, Amerikan emperyalizminin yükünü tamamen almış, onu beraat ettirmiştir.)

15-16 Haziran olayları MDD saflarında önemli bir dönüm noktasıdır. 15-16 Hazirandan hemen önce gerçekleşen AK Aydınlık bölünmesi hareketten geriye doğru, gerici bir kopuşmaydı. Haziran olaylarıyla birlikte işçi sınıfı kendini ortaya koyunca, AL Aydınlık saflarında iki tepkiye yol açtı. AL Aydınlığın pratik ve teorik tutanakları çözülüp dağılırken bu momentte, 1971 başında "Aydınlık Sosyalist Dergiye Açık Mektup"la Cephe hareketi kopuştu.

Haziran olaylarından hemen sonra 1970 sonlarına doğru Proletarya Sosyalizmi, Sosyalist gazetesiyle ve Proletarya Partisinin Reorganizasyonu parolasıyla açık tutumunu ortaya koydu. O zamana kadar Türkiye'de proletaryayı göremeyen gözler onun ideolojisini "en eski sosyalizmi"de elbette göremeyecekti. Bu nedenle Dr.H. Kıvılcımlı'nın bütün görüşleri o zamana kadar susuşa getirilmiştir. Eleştiriyle öldürülemeyen görüşler susarak olmamışa çevrilmeye çalışılıyordu. Fakat Haziran olayları proletarya sosyalizmi üzerindeki bütün örtüleri kaldırmaya yetti. Böylece ne oluyordu? TİP karşısında belli bir pratik üstünlük sağlasa da, MDD, teorik perspektifi bakımından işçi sınıfı öncülüğüne, Parti örgütlenmesine, dolayısıyla iktidar problemine yan çizmesiyle TİP karşısında hiçbir teorik üstünlüğü kuramamış, devrimci kadroların yolunu aydınlatamamıştı. Proleterya sosyalizmi ise, MDD'nin aksadığı veya sağa yalpaladığı bütün konularda devrimimizin sorunlarını, 40 yıldır ko-

runmuş haliyle, netçe ortaya koyuyordu. Bu durumda MDD teorisi eklem yerlerinden dağılmaya başladı. Küçükburjuva miliyetçiliğini gerici sonuçlara vardıran AK Aydınlık sınıfsızlığı savunarak sağa yol almaya başlamıştı bile. Bu sağa gidişe, aynı zamanda da MDD Merkez kanadı M. Belli'nin oyalamalarına, sol bir tepki şekillendi. Proleterya öncülüğünü açıkça reddedenler AK Aydınlık saflarındaydı. Proletaryanın ikirciksiz öncülüğünü savunanlar onun öz eğilimi Sosyalist artık gün gibi ortadaydı. Proleterya öncülüğünü yan çizmeden savunanların ve döğüşenlerin bu safta yer alması gerekiyordu. Ve öyle de oldu.

En kör göze batan proletaryayı açıkça inkar edemeyen, fakat küçükburjuva ütopik bakışıyla da ona bir türlü öncülüğü layık göremeyen Cephe eğilimi ise, ikisinin ortası veya eklektik toplamı olan "idolojik öncülük" görüşüne vardı. Bu proleteryayı yeteri kadar öncü göremeyen küçükburjuvaların onun adına davranmalarıydı.

Böylece Cephe, prolateryanın ideolojik öncülüğünü savunup, kırları mücadele alanı seçerek aslında olayların baskısı ile küçükburjuva devrimciliğini iyice sol bir çizgiye vardırarak, proletaryanın öncülüğünü sol'dan reddediyordu. AK Aydınlık 'objektif-subjektif şartlar' bahanesiyle iğrenç bir burjuva kuyrukçuluğuna soyunarak proletaryanın sınıf öncülüğünü reddederken, Cephe de tersine proletarya şehirlerde kuşatıldığından onun adına kırlarda davranma yoluna çıkarak, sol uçkunlukla proletaryanın sınıf öncülüğünü reddediyordu. MDD Merkez (M.Belli) kanadı ise, gerçek proletarya sosyalizminin karşısında bocalayıp, eriyip dağılıyordu.

Böylece MDD hareketi, süreç içinde iki temel kanada ayrılmıştır. MDD'nin ve aynı zamanda işçi hareketinin en yüksek noktasında yeni, daha zorlu görevlere (teorik-pratik) soyunmanın eşiğinde AK Aydınlık geriye kopuşmadır. Yine özellikle Haziran olayları ile birlikte dev-

rimci harektin genel olarak inişe geçtiği 1970 ikinci yarısında, MDD, hareketin getirdiği devirimci atılımı yapamayınca hızla dağılmaya başlamış, karşı-devrim de terörünü sistemlice yükseltmiştir. İşte böyle bir momentte, 1971 Ocağında AL Aydınlıktan kopan Cephe hareketi ise, ileri kaçık bir karakterdedir. AK Aydınlık hareket yükselirken geriye(sağa) düşmüş, Cephe ise hareket geriye çekilirken bu esnekliği gösteremeyip paniği uçkunluğa vardırıp, ileriye kaçmıştır. Dolayısıyla AK Aydınlık gericiliği teorileştirirken, Cephe de uçkunluğun teorisini yapmıştır. Bunun son durağı 'Kesintisiz Devrim' olmuştur.

Sonuçlandırırsak; TİP'in pasifizmine ve demokratik devrim görevlerinden kaçışına, yani işçi aristokrasisinin sınıf bencilliğine karşı şekillenen MDD küçükburjuva devrimciliği, 12 Mart'tan önce bizzat işçi hareketi tarafından bozguna uğratılmıştır. Ve MDD, 12 Mart'ın eşiğinde çözülmüştür. (Küçükburjuva Devrimciliğinin Eleştirisi, Kıvılcım Yayınları s.9-27)

Özetlersek: 1919' larda şekillenmeye başlayan proletarya hareketinin ayrılıkları, sapıklıkları bir bakıma kendi içinde, ve teşkilat olarak da bir (TKP) içi ve çevresinde yaşanmıştır denilebilir. Ütopik ve popülist konak (toptan Narodnik de denilebilir). Onbeşler ve Halk İştirakiyun ile yaşanmış; ardından Legal Marksizm ve Ekonomizm konağı (toptan Kuyrukçuluk da denilebilir) Aydınlık dergisi ve (sonra Kadro dergisi olan) V.Nedim ve Ş.Süreyya'lar yada ünlü"Seka"ile yaşanmıştır. Oysa, 1960'lar sonrası benzeri kopuşmalar bir teşkilat içerisinde(TİP'in bu dönemdeki konumunu unutmuyoruz) olmaktan çok, hızla ayrı kanallara akıp, kendi şekillenmelerini kurmuştur.

21 Mayıs Ordu Gençliği darbesi ve Yön hareketi bir ölçüde Popülist bir atılım olarak sayılabilirse de, hareket 27 Mayıs sonrası esas olarak TİP olayı ve ardından Dev-Genç-MDD olayı olarak akmıştır. Dolayısıyle, 1960 sonrası

yeniden doğuşa ilk damgasını vuran TIP olmuştur. Bu ne demekti: İşçi sınıfı mücadele alanını artık nicelik ve yoğunluğu ile doldurabilecek konuma gelmişti; ama öte yandan, işçi sınıfı adına ilk ve epeyce yaygın olarak öne çıkan eğilim işçi içindeki burjuva nüfusu yani aristokrat işçi eğilimiydi. Bu, hareketin ikinci yeniden doğuşunda Legal Marksizm ve Ekonomizm konağına denk düşmekteydi. Demek ki, hareket 1960 sonrası yeniden doğarken Narodnik eğilim değil , fakat işçi sınıfına yapışık ekonomist eğilim önde davranmıştır. Ya da böyle görünmüştür. Bu sapıklarıyla birlikte işçi sınıfının 1960 sonrası mücadele alanının artık önünde olacağının, olabileceğinin ilk belirtisiydi.

TİP deneyinin yukarıda sayılan olumsuzluklardan da kaynak alan az çok Narodnik karakterli Dev-Genç ve MDD hareketleriyse ancak, hareketin ikinci önemli basamağı olarak doğmuş, ama işçi hareketi kaçınılmaz yoluna bir kez girmiş olduğundan, bu hareket, 3-4 yılda en yüksek noktasına çıkıp, dağılışa geçmiştir.

12 Mart'a kadar geçen hemen hemen bir on yıllık mücadelenin idolojik çatışma noktası yada siyasetler arası mücadelenin odak noktası: Türkiye'nin Strateji Planı, ya da sınıflar yapısının tespiti ve burdan hareketle önümüzdeki devrimin temel karakterinin tartışılmasıydı.

Olayca, bu temel tespitler Türkiye Komünist hareket tarafından 1930'larda olgunlaştırılmış olmasına rağmen neden bir on yıl daha aynı konu en canlı tartışma noktası olmuştur? İlk olarak, 1950 ve 1960'lardaki önemli değişmeler, sanki öncesiyle temelden bambaşka bir görünüm yaratmış, olay özce böyle olmasada bu değişimlerin de izahıyla, 1930'lardaki tespitler zenginleştirilmeliydi. Bu objektif bir ihtiyaç olarak dayatıyordu. İkinci olarak, ve en önemlisi, devrimci, harekete neredeyse bir kaç yılda binlerce insan akmış, hareketin boyutları eskisiyle kıyaslanmayacak boyutlara

varmıştı. Elbetteki bu yeni insanlar müthiş bir enerji ve coşkuyla atıldıkları mücadelenin temel hedeflerini tartışacaklardı. Fakat elbetteki bu büyük "haklılıklar", ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, inatçı gerçeklikleride örtemezlerdi. O nedenle Proletarya Sosyalizminin, Partinin en eski tespitlerini yeni deneylerin ışığında zenginleştirerek ileri sürdüğü "Halk Savaşının Planları"ndaki Strateji Planı olayların akışıyla zahmetli yollarla da olsa gittikçe daha öne çıkmakta, aydınlanmaktadır.

12 MART SONRASI DEVRİMCİ ORTAMIN GENEL KARAKTERİ:

"Burjuva devrimciliği TİP, 12 Mart gelmeden, daha mücadele yükseldiği zamanda teslimiyet bayrağını çekmiş, yenilgisini ilan etmişti. 12 Mart, bu nedenle, özellikle MDD kökenli küçükburjuva devrimciliğinin yenilgisini getirdi. Devrim hayalleri , devrim zorlamaları pratiğin cenderesinde kırıldı . Dolayısı ile aynı hayallerin yeniden aynı kılıklarda ortaya çıkması imkansızdır. Ama mücadeleye yeni küçükburjuva yığınlar katıldıkça bu hayaller aynı ilkellikte olmasada bu anlamda tekrarlanacaktır. Her tekrar bir öncekinin basit bir kopyası değil , deneylerle zenginleştirilmiş bir üst aşaması olacaktır. Bu gerçeklik kendini şöyle göstermiştir. 12 Mart öncesi devrimci hareketin en genel karakteri sınıf eğilimleri arasındaki sınır çizgilerinin çizilmesi dönemi olmuştur. Bu kendini, 'Strateji' tartışmaları 'biçiminde açığa vurmuştur. Ve bu dönem hemen hemen 10 yıl sürmüştür. Ve sonunda en genel hatlarıyla burjuva devrimciliğinin ve proletarya sosyalizminin sınır çizgileri ortaya çıkmıştır.

Böylece 12 Marta girerken sınır çizgileri çizilmiş, dolayısıyla tartışmalar 'strateji'den program ve parti basamağına tırmanmıştır. 12 Mart karanlıkları ise, bu yarım kalan parti adımlarının sürdürülmesine denk

düşer. Ve zaten 14 Ekim seçimleri sonrasında da hızla siyasi yayın organları ve partiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu 12 mart öncesi hareketin geldiği seviyenin 12 Mart duraklamasından sonra devam etmesi demek oldu. Bu yeni dönemde tartışma konuları ise, eski deneylerin kritiği ışığında parti ve günlük politik taktikler üzerine yığılmıştır. Bunun siyasi anlamı ise şuydu: artık sınır çizgileri çizilmiş olan devrimci eğilimler arası mücadele dönemi başlıyordu. Bu ise sınıflar kopuşmasının en doğal sonucuydu. Artık burjuva, küçükburjuva, proletarya devrimciliği kendi taktik parolaları ile hergün yüzyüze , karşı karşıyaydılar. Bu nedenle temelli tartışma konusu: İttifaklar veya Halk Cephesine dönüşmüştür. Elbette bunları söylemekle mutlak bir ifadeyle her siyasi eğilimin tamamen sınır çizgilerini çizdiğinden sözetmiş olmuyoruz. Böyle bir bakış açısı hayatın kendi akışına ters düşer. Bizim söylediğimiz şey, bu karakterlerin dönemin hakim özellikleri olmasıdır .

Öyleyse 12 Mart, bu sınıflar kopuşmasını ve bunun siyasi görüntüsü olarak siyasetlerin sınır çizgilerini ortadan kaldıramayacağına, bu gelişimi geri döndüremeyeceğine göre, ancak siyasetlerin en genel stratejilerinin bir sınanması olmuştur.

12 Mart'ın en genel dersleri: Türkiye'deki sınıflar yapısını, bir avuç parababasını açığa çıkartmasıdır. Görünmeyen gerçek sınıf düşmanı inkar edilemez biçimde ortaya çıkmıştır. Amerikan emperyalizmi gibi bir dışarlak düşman hayali yıkılmış ve Finans-Kapital gerçekliği kafalarda yavaş yavaş şekillenmiştir. Ve yine "Devrim zorlamaları" veya sınıflar savaşındaki güçler dengesinin yanlış değerlendirmesi pratikte yargılanmıştır. Son olarak, sınıflar kopuşması şekillenince az çok ideolojiler netleşince bunun mantık sonucu olarak Parti konusundaki oyalamaların içyüzü daha açıkça ortaya çıkmıştır. Bütün bu gerçeklerden dolayı, 12 Mart sonrası yeniden doğuşlar bu derslerin izini kaçınılmazca üstünde taşıyacaktır". (Küçükburjuva Dev-

rimciliğinin Eleştirisi, Kıvılcım yayınları s.112-114)

Bu şekillenen sınır çizgilerini en genel hatlarıyla nasıl özetleyebiliriz?

Burjuva Sosyalizmi:

12 Mart öncesinin TİP'i 12 Mart sonrasında esas yapısını ve özünü koruyarak yeniden şekillenmiştir. 12 Mart öncesi olmayan TSİP ve "Atılım" yapan "TKP" ise 1973'lerden sonra şekillenmişdir. Yeni olmalarına rağmen özce bir yenilik taşımakta mıdırlar? TSİP, 12 Mart deneyinin hilkat garibesi çocuğudur. Öncenin deneylerinin olumsuz bir inkarıdır. MDD teorisinin, TİP'in ve H. Kıvılcımlı'nın tezlerinin "doğru" yanlarından eklektik bir ideoloji yaratmaya kalkışmış, ama bu ekleme teori eklem yerinden 1.5 yıl içinde çatlamış, gerçek burjuva özü açığa çıkmış: orta aydın tabakaların, işçi aristokrasisi eğiliminin bir varyasyonu olmuştur. "TKP" TİP yenilgisinin boşluğuna, ama özde ondan fazla farklı olmayan bir şekilde doğmuştur. Teorik lafızlarında hiç şüphesiz ki farklar olan bu eğilimlerin en temelli ortak yanı nerededir? Önümüzdeki devrim aşamasında (kimisi "demokratik devrim", kimisi "ileri demokrasi" der) baş müttefik olarak orta tabakalara (aydınlar, işçi aristokrasisi, tekel dışı burjuvalar) tutunurlar. 12 Eylül'e kadar pratik davranışları bunu defalarca ispatlamıştır. Onlar "Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasinin iki Taktiği"nde Menşevik hatta: burjuvaziyi ürkütmeden, bu anlamda "devrimin alanını daraltmadan" yürüme hattına denk düşerler.

Bu eğilim, TİP olarak 12 Mart öncesi, TİP - TSİP - TKP olarak da 12 Mart sonrası 12 Eylül'e kadar yeterli evrimlerini geçirmişler, bu anlamda oturaklaşmışlardır. Özellikle 1978 Ecevit koalisyonundan sonra yüzleri daha netçe açığa çıkmış, bir anlamda etkinlikleri zayıflamaya başlamıştır.

Küçükburjuva Sosyalizmleri:

Aşırıca çeşitliliğinden dolayı bir kaç temel süreci irdelemekle yetinmeliyiz. 12 Mart öncesinin AL Aydınlığından doğan Cephe eğiliminin içinde 12 Mart sonrası en yaygın olanı D. Yol oldu. D. Yol, Cephe ideolojisini başlıca iki yönden evrimleştirmiştir. ilki, "Amerikan emperyalizminin işgaline" karşı kurtuluşçu temeldeki tepki, "Faşizme karşı direniş'e", böylece mücadele D. Yol açısından "demokrasi programı" aşamasına gelip dayanmıştır. 12 Eylül'e gelindiğinde varılan son nokta buydu. Öte yandan, "Kesintisiz Devrim"deki işçi sınıfının "ideolojik öncülüğü" tesbiti sessizce gerilere itilirken, öne "başçelişki = oligarşi ile halk arasındadır" denerek, halk kavramı çıkarılıyordu. "İşçi Sınıfı" ideolojik olarak da "öncü" konumundan alınarak halk arasına "katılıp", sınıf bakışı eritiliyordu. Bu, küçükburjuva devrimciliği içinde birinci temel eğilimdir.

Öte yandan, 12 Mart öncesi yine Narodnik kaynaklı eğilimlerin bir kısmı (örneğin Cephe kaynaklı Kurtuluş ve THKO kaynaklı: Emeğin Birliği) eski hataların ışığında görüşlerini evrimleştirirken işçi sınıfının öncülüğünü öne çıkartan bir gelişime girmişlerdir. İlk bakışta olumlu görünen bu gelişim, kendi derinliklerinde nasıl *zaaflar* taşımaktaydı?

İşçi sınıfını daha önce görmeyen onu şu veya bu gerekçelerle reddeden Narodnik kökenli bir bakışta böyle bir dönüş, pratikte iki sonuç doğurdu, *Kurtuluş*, 12 Mart yenilgisinin ezikliğiyle, 'Bilinçlenmeyi', 'Marksizmin genel doğrularının öğrenilmesini" önüne pratik görev koydu. Haklıydı, pek basit bir gerçekliği, Türkiye'de işçi sınıfının konmunu göremeden doğüşen bir eğilimden, bir yenilgi sonrası kopuşunca, en basit, temel gerçeklerinin kavranması ilkelliğine battı. O alanda sallandı durdu. Aslında böyle yaparak işçi sınıfına *teorik teçhizatsız ve pratikçe örgütsüz* olarak yöneldiğinden, işçi sınıfı içinde ustün görünen, *burjuva etkisine* bulaşmadan edemedi.

Böylece, işçi sınıfına yöneliş, objektif olarak onun içindeki burjuva etkisine yöneliş anlamına geldi.

Emeğin Birliği :

İdeolojide ve pratikte işçi sınıfına yönelirken, işçi sınıfının objektif konumunu yaratan ekonomik ve sınıf yapısını tahlilde, Türkiye'de kapitalizmin konumunu özellikle kırlardaki durumunu, olduğundan ileride görerek, *köylü sorununu* atlıyor, bir bakıma sırf işçici bir konuma girip, işçi sınıfını gerçek müttefikinden koparıyordu. Böylece Emeğin Birliği, siyasi bakış açısı olarak, sınıfı esas müttefikinden kopardığından, sırf işçici ültimatomcu -otzovist keskinliklere de bunun tam zıddı burjuva etkilenmelere de açık bir konuma gelmiş oluyordu. Özellikle 1979'lardan yakın zamana kadar "devrimci durum" vb. tesbitleriyle birinci konumda göründüysede, şimdi ikincisine doğru keskin bir dönüş yapıyor. Neticede, 12 Mart deneylerinden sonra Narodnik kökenli hareketlerden işçi sınıfına dönüşde (ideolojik ve pratik olarak) bir eğilimdi. Ama sırf yönelmek yetmiyordu. Ve bu dönüşlerin objektif sonucu, şöyle ya da böyle burjuva sosyalizminden etkilenme, böyle bir etkiye açık olma objektifi sonucu doğmuştur.

12 Eylül Sonrası ve Sonuç:

Sonuçlandırırsak; 27 Mayıs, 12 Mart arası yeniden doğuş döneminde hareketler Türkiye'nin Strateji Planını, yani *Sınıflar Konumunu* tartıştılar. Davranışlarını ve teorilerini başlıca bu temel gerçeklik determine ediyordu. 12 Mart'ın eşiğine gelip dayanıldığında bu konak genel anlamda aşılmıştı. 12 Mart'tan sonraki dönem, strateji Planından hareketle *Programları ve Temel Taktiği*, bunlara bağlı olarak *Partileri* kurma dönemi oldu. Yine 12 Mart-12 Eylül döneminde devrimci hareket henüz filiz halinde de olsa gerçek anlamda iktidar mücadelesiyle yüzyüze geldiler. Bu onların Programlaşmalarını daha

bir acil ve zorunlu hale getirdi. Ve 12 Eylül'e girilirken hemen her devrimci hareket ya Programını, ya da Program taslağını ilan etmiş durumdaydı. Artık bundan sonraki mücadele bu anlamda daha açık ve net parolalar temelinde yürüyecektir. Bu hareket açısından önemli bir adımdır.

Program deyince ise gündeme başlıca iki sorun: *Demokrasi ve Köylü* sorunu gelir. Ve programda, Strateji Planındaki az çok soyut ve genel kavramlar daha bir pratik anlam ve somutluk kazanır.

Bugüne kadar akıp gelen mücadele içinde Proletarya Sosyalizmi dışındaki eğilimlerin, olayların akışında belli bir oranda kavrayabildikleri gerçeklik; egemen zümre *Finans-Kapitalin* varlığı ve konumudur. Ama Finans-Kapital şehirlerdeki "tekelciler" olarak kavrandığından, bugüne kadar mücadele belli bir anlamda tekellere karşı "demokrasi" mücadelesi seviyesine gelebildi. Ve sınıflar kopuşmasının seviyesi henüz, işçi sınıfını, onun içindeki burjuva nüfusu olan aristokrat işçiler eğilimlerini, özellikle şehir ve kasabadaki küçükburjuva aydın, küçük esnaf ve memurların seslerini yükselttiğinden, demokrasi mücadelesinin ufkuda bir sınırlar içinde görülmeye başlandı. Henüz Finans-Kapitalin geniş Türkiye kırlarındaki bağları, onun yedek gücü *tefecibezirgan sermaye* ve bu sermayenin ağında inleyen milyonlarca topraksız, az topraklı küçük köylülük devrimci hareketlerin bilincinde soyutluktan kurtulamamıştır. Yani bir bakıma Finans-Kapital gerçekliği görünen yanıyla kavranabilmiş, kendi iç bağları ve derinlikleriyle kavranmamıştır.

Böyle bir kavrayış ise devrimci ortamda şu iki uç şekillenmeyi ve yönelişi yaratmıştır. *İlki*, burjuva sosyalizmi dediğimiz TİP-TSİP-TKP, Finans-Kapitale karşı müdcadelede tekel dışı orta tabakaları (hem kendi sınıf yapısından, hem de bu tabakaların siyaset alanında açıkça görünmelerinden dolayı) müttefik edinmiş, böylece

tarihteki yeri Menşevizm olarak isimlendirilen, liberal burjuva kuyrukçuluğuna yönelmiştir. *İkinci eğilim*, özellikle Acil, TKEP ve İş. Sesi'nin daha çok öne çıkarttığı, Türkiye'deki köylü sorununu gelişmiş bir kapitalist ülkedeki gibi ele alışlarıyla, proletaryayı geniş, ittifak gücünden kopartır konumuna düşmüşlerdir. Bizim gibi bir ülkede köylü sorununu böyle bir atlayış, kaçınılmaz bir şekilde bu siyasetleri ya keskin işçiciliğe, ya da liberal bocalamalara itecektir. İki rahmetten biri kaçınılmazdır.

Bu ikisinin arasında bir konum gösteren D. Yol ise demokrasi ve köylülük sorununda sınıfsız bir halkçı bakış açısını daha öne çıkartmaktadır. "Halk" kavramı, halkın içindeki sınıflaşmayı örten bir seviyeye çıkartılırsa, bu yol kaçınılmazca popülist bir ideolojiye yönelir. Ve halkın bizde çoğunluğu şu ya da bu ölçüde meta üreten küçük üretmenler, ya da devlet bürokrasisidir. Yani üretim temeli olarak kapitalizme bağlı ve kapitalizmi üreten bir yapıdadır. Dolayısıyla böyle bir temele dayanan ideoloji, *en son tahlilde* kapitalizmi devrimci sözlerle rektore etme, "demokratik " olarak yeniden üretme çerçevesinde kalır.

12 Eylül'le birlikte, özellikle yeni hazırlanılan mücadele dönemi kendi özelliklerini daha açıkça ortaya koydukça, bu temel yönelişler iyice netleşecek, sınıf ve tabakaların öz eğilimleri gerçek özleriyle görünmeye başlayacaktır. Ve böyle bir gelişme, şimdi kopuk görünen 1950 öncesi mücadelesiyle 1960 sonrası mücadelesinin *bağlarını* daha gerçek temellere oturtacak, görünüşteki kopukluğu kapatacaktır.

Yeni mücadele dönemine, oldukça yüklü bir deney birikimi ve objektif olarak yaygınlaşmış, hoşnutsuzluğu artmış bir "halk" hareketinin potansiyeli ile giriyoruz. Sınıflar kopuşması gerçekliğini *bulandırmaya* çalışacak bütün girişimler ömürlerini hızla tüketeceklerdir. Artık proletaryanın devrimci öncülerinin dünyayı değiştirme azmi ve enerjileriyle, "tarihin adaleti yerine getirilecek"tir.

"DOKTORCULUK" ÜZERİNE

Orhan DİNÇOK

70'li yıllarda ülkede devrimci siyaset yapan herkesin bildiği bir deyim vardı: "Doktorculuk!" Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın teorik açılımları üstünde şekillenen gruplara dışındakiler tarafından böyle seslenilirdi. Oldukça fazla -10'a yakın- gruba bölünmüş "Doktorcular" 70'li yıllardaki kadar olmasa da halen varlıklarını sürdürüyorlar. Demek kalıcı bir eğilim söz konusudur. Çağdaş YOL Dergisi kendisini Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın görüşleri etrafında şekillendirirken çeşitli yazılarında diğer doktorcuları eleştirdi, hatta kendisinin "Doktorcu" olmadığını da belirtti. Anlatılmak istenen nedir? "Doktorcular" gerçekten Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın 50 yıllık teorik-pratik hattının devamcısı olabildiler mi? Yoksa Kıvılcımlı'nın rezil edilmesi, politik sahnede yıpratılması mıdır yaşanan?

Dr. Hikmet Kıvılcımlı; 60'lı yıllarda sürece, bütün dinamikleri kollayan ve sağlam temellerde yükselişi hedefleyen bir tarzda yaklaştı. Burjuva sosyalizmi (TİP) ve küçükburjuva sosyalizmi (MDD)'nin büyük dalgalarla yükselişini hassasça takip eden Kıvılcımlı yerinden müdahalelerle proletarya sosyalizminin bağımsız alanını açmaya çalışıyordu. Bu alan 60'lı yılların sonunda netleşti, 15-16 Haziran olaylarından sonra genişleme sürecine girdi. 12 Mart'ta kaçınılmazca içe dönük karakter kazandı. Çıkış süreci kendi doğallığını yaşayamadan tıkanmış oldu ve ilk yönelişin kazançlarıyla -ki bunlar çoğunlukla MDD'den kopuşlardı-

yetinilmek zorunda kalındı. 12 Mart içinde Kıvılcımlı'nın kaybı ve parti geleneğinin devam etmiyor oluşu, 12 Mart sonrası çıkışı o ilk kazanılanlara yaptırdı.

İşte 74-80 pratiği öyle gösterdi ki 70-71 yıllarındaki o ilk kazançlardan bir kısmı samimice proletarya sosyalizmine yönelirken, önemli bir kısmı da proletarya sosyalizmini küçükburjuvazinin o dönem yükselttiği mücadeleden kaçış konağı olarak kullandı. Kaçanlardan bir kısmının misafirliği 12 Mart çıkışına ek olsun dayanamayıp daha şekillenmeden biterken (Y. Küpeli v.b.) bir kısmı 12 Mart sonrası itibarı yükselen Kıvılcımlı'nın itibarını kullanıp aşındırdıktan sonra da tarih sahnesinden çekildi. (A. Kaçmaz, Y. Yusufoğlu, İ. Seven, vb.) En son kalanlar da uğursuz gölgelerini proletarya sosyalizminin o dönemdeki karargahı VP'nin üstüne düşürüp, partiyi parçaladıktan sonra kendi küçük dünyalarına çekildiler.

74-80 arası, "Doktorcular" içinde sürekli bir iç çatışma yaşandı. Buna şimdi biraz uzaktan bakınca, çok çeşitli konulara yayılmış da olsa bu tartışmaların biraz da misafirlerle, proletarya sosyalizmine samimice yönelmiş, kazanılmış unsurların kopuşması olarak değerlendirebiliriz. Misafirlerin bir kısmı o mücadele içinde kendi burjuva ve küçükburjuva evlerine geri döndü. Bir kısmı da proletarya sosyalizminin biçimsel alanı içinde kalarak ne olduğu belirsiz, şekilsiz yapılanmalar olarak kendilerini devam ettiriyorlar. Ancak kendi gerçek özleri ile savunduklarını iddia ettikleri teori arasındaki derin karşıtlık bunları sürekli açmazlara itmekte, tıkamakta, gelişme imkanı bulmalarını engellemektedir.

Çağdaş YOL Dergisi'nin aynı zeminde bulunduğu pratik çizginin tarafları, dışlarındaki devrimici gruplarca çoğunlukla "Doktorcu olmamakla" tanımlanır. Veya "Siz nasıl Doktorcusunuz?" sorusuna çok sık rastlanabilir. Ke-

za Kıvılcımlı çizgisi içindeki "Doktorcular" da bizlere "Doktorun inkar edildiği" suçlamasında bulunurlar. O halde ne oluyor?

74-80 arasında oluşturulan "Doktorculuk" Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın 50 yıllık politik hayatı boyunca izlediği teorik-pratik hattın deformasyonu ve iğdiş edilmesidir. Kıvılcımlı'nın onurlu mücadelesinin kazandırdığı itibar 6 yılda olmamışa çevrildi. İşte o dönemde deformasyon ve iğdiş etme girişimlerinin her adımında karşı koyan ve Kıvılcımlı'yı savunan akım bugün Çağdaş YOL'da simgelenen çizginin köküdür. Çağdaş YOL'un teorik-pratik oluşumu 74-80 yılları içinde oluşan "Doktorcu" akıma karşı Kıvılcımlı'nın teorik-pratik hattının savunması ve zenginleştirilmesiyle gerçekleşti

"Doktorculuk" kategorisini oluşturan başlıca özellikleri açarak görüşlerimizi netleştirelim.

Tarikatçılık:

Kıvılcımlı söylenecek her şeyi söylenmesi gereken şekilde söylemiş, tekrarı ile yetinilmesi gereken bir sonuçtur. Tipik idealist bakış Kıvılcımlı'yı böyle dondurdu ve kalıplaştırdı. Onun Marks-Engels-Lenin'e bile yapmadığı skolastisizm kendisine uygulandı. Kitapları papağanlar gibi ezberlendi, tezleri tartışılmadı, tekrarlandı, belli döneme özgü olarak attığı taktikler bile ebedileştirilerek karikatürize edildi. Kıvılcımlı'nın ölümünden sonra gelişen yeni süreçleri tahlil edip yeni teorik açılımlar yapmak, günün koşullarına uygun yeni taktikler üretmek "günah-inkarcılık" kabul edilerek Kıvılcımlı'nın teorik açılımları kısırlaştırıldı, pratik çizginin günün koşullarında yeniden üretilecek etkinlik kurması engellendi. Böylece Kıvılcımlı'nın tezleri ve teorik tahlilleri bir tarikatın tartışılmaz -donmuş- doğmalarına indirgenirken kendisi de tarikatın ilahi ve ulaşılmaz tanrısına dönüştürülerek ilkelleştirildi.

Kıvılcımlı 4 yıllık Elazığ Cezaevi konukluğunu kor-

kunç bir dinamizmle üniversiteye çevirerek ülkesinin orjinal maddi-kültürel ortamının ve TKP'nin politik geçmişinin analizini yaptı. Ulaştığı sonuçları ülkenin o dönemki ilkel oratmından etkilenmeden cesurca yayınlandı. Marks-Engels-Lenin'i papağanca tekrarlamadan- ve bunu defalarca üstüne basarak belirterek- ülkenin ve partinin orjinal gelişim sürecini Marksist-Leninist metotla tahlil etti ve Marksizm-Leninizm'i ülke koşullarında yeniden üretti. 40'lı yıllardaki uzun hapisliğinde ülke sınırları dışına çıkarak ülkenin de içinde bulunduğu Şark toplumlarını hala etkileyebilen antika tarihin orjinal dinamiklerini yakalamaya çalıştı.

Doktorcular Kıvılcımlı'nın hiç bir zaman düşmediği bir zemine düştüler, kalanları da hala inatla hatalarını devam ettiriyorlar. Kendilerine devredilen teorik zenginliği dondurdular, orjinal dinamiklerini yakalayarak geliştirme kalitesine ulaşamayanıca dar kafalı bir tutumla teoriyi tapılacak dogmalara kalıplara çevirdiler. Günün koşullarında politik taktik anlamında bile geliştirilmeyen pratik çizginin önü kaçınılmazca tıkanarak gelişmesi, sınıf savaşında etkinliğe belirleyiciliğe ulaşması engellendi.

Tarikatçılık, devrimci dinamizmi dıştalayan, yeniliğe kapalı, canlı-yaşayan yaşayan hayattan kopuk metafizik bir kategorinin pratikteki şekillenişidir. Devrimci, sürekli yeninin peşindedir, kendi kökünü her gelişmede zenginleştirerek devam ettirebilecek güce ve esnekliğe sahiptir. Tarikaçtı zayıftır, hayatın gürül gürül akışından rahatsız olur, durdurmaya çalışır, başaramaz, yenilir. "Doktorculuk" bugün yenilmiş, bitmiş bir akımdır.

Derlenişçilik :

60'lı yıllar, 27 Mayıs sonrasının özgür ortamında 27 Mayıs'ı da doğuran önemli nedenlerden biri olan tarihi

sınıfsal kopuşmaların yılları oldu. Maddi kopuşmalar siyasi sahnede kendi temsilcilerini doğurdu, bu sosyalizmin içine de yansıdı. Bir yerden sosyalizm ülke çapında yaygınlaşırken, proletarya dışı sınıf ve zümrelerin sosyalizme yönelişleri ve kendi sınıfsal yapılarına uygun sosyalizm anlayışlarını üretmeleri yaşandı. Ülke sathında sosyalızm epey geniş bir yığınsal sempatiye yaslanırken sosyalizm içi ayrışmalar nüve halinde gelişmiş çizgiler olmaya doğru yol aldı.

İçiçe geçen bu süreçler ister istemez sosyalizm için, dışardan bakınca bir anarşi-kaos ortamı yaratıyordu. Proletarya sosyalizminin 20'li ve 30'lu yıllarda netleştirdiği çizginin bir kez daha kendini ispatlaması, pratikteki anarşiyi dağıtarak belirleyici olabilmesinden geçiyordu. Henüz ayrımlar netleşmemiş, nüve halindeydi. Pratikte kaba bir devrimciler-oportunistler (TİP dışı-TİP) ayrımından öte netleşmiş çizgiler yoktu. Kıvılcımlı bu noktada "Anarşi Yok, Büyük Derleniş!" şiarıyla TİP-TKP dışındaki devrimcileri VP programı etrafında "Derleniş"e çağırdı.

En başta belirtmeliyiz ki bu çağrı, bir stratejik amaç değil o günkü politik ortamın yarattığı dinamiklerin doğru tahliline dayanan sıçratılabilmesi, en uygun taktik adımdı. 50'li yıllarda TKP'nin dağılma gerçekliğini somutça tahlil eden Kıvılcımlı önüne koyduğu partinin reorganizasyonu taktik amacını gerçekleştirebilmek için; o günlerde henüz tam bir stratejik-taktik ayrışmaya uğramamış ve pratikte Dev-Genç içinde, toprak işgallerinde, işçi direnişlerinde birlikte, yanyana olan devrimcileri bu reorganizasyonun yapı taşları olmaya çağırıyordu.

Kıvılcımlı "Anarşi Yok, Büyük derleniş!"e dek TİP içinde bir devrimci mayalanmayı farketti ve bunu reorganizasyonun taktik amacı haline çevirebilmek için TİP'e önerilerde bulundu. Çeşitli makaleleriyle birlikte

"Uyanmak İçin Uyarmalı, Uyarmak İçin Uyanmalı!" broşürüyle görüşlerini açıkladı. "Anarşi Yok Büyük Derleniş!" taktiğinde ise TİP zemini terkedilmiş "Derleniş Komiteleri" zemininde bir reorganizasyonun imkanı gösterilmektedir. Bu bir çelişki midir? Donuk kafalar için belki ama yapılan sadece devrimci hareket tarafından 60-69 akında TİP'in aşılması gerçekliğini saptamaktan ibarettir. Basit bir benzetme yaparsak, şayet Kıvılcımlı 69 yılında kaybedilmiş olsaydı "Doktorcular" hala TİP içinde derlenişi savunabilirlerdi. Ve bunu da Kıvılcımlı'dan yaptıkları alıntılarla destekleyeceklerdi.

İşte "Derlenişçilik"in başlangıç noktası Kıvılcımlı'nın o günün koşullarında hemen 12 Mart öncesindeki politik sürecin tahliline dayanan bir taktiğinin gerçek özelliğinden somut durumun yarattığı somut bir taktik adım olma özelliğinden koparılarak adeta bütün devrim sürecini kaplayan bir staratejik hedefe çevrilmesidir. Doktor'un ömrü boyunca hep en üstte tuttuğu "parti ve partili yaşam" böylece örgüt-süreç menşevik mantığıyla -ve Kıvılcımlı adına- somut yaşayan gerçeklikler olmaktan çıkarılıyor, ulaşılamayacak bir "cennet"e çevriliyordu. Pratikte ise Kıvılcımlı'nın Türkiye pratiğine yönelik açılımları birkaç çapsız tekke şefinin kaprisleriyle idare edilen grup ve grupçukların sonuçsuz çabalarına terkediliyordu.

Başlangıç aşamasında örgüt-süreç oportunizmine dayanarak yola çıkan "Derleniş" kavrayışı zamanla örgüt alanını aşıp politik mücadelenin tüm alanlarını baskı altına alan bir karabasana çevrildi. Teori bir tarafa politik taktik dahi üretme yeteneğinden yoksun Derlenişçi tekke şefleri hayatın her alanından üstlerine yığılan sorunlar karşısındaki acizliklerini her cümlenin başına bir Derleniş" eki koyarak, her sorunu "derlenişin olmayışına" bağlayarak kapatmaya çalıştılar. Bu yeniden üretemeyiş ve kısırlık politik mücadelenin yaşandığı alanın dışına

itilmeyi, doğal olarak kitleselleşememeyi, kısır şahsiyetçiliği ve amip gibi sürekli bölünmeleri zincirleme arkasından getirdi.

Taktik, politika sanatının en hassas ve belirleyici noktasıdır. Siz şayet politika konusunda araştırma yapan bir profesör veya ekol-akım değil de, sınıfların savaşında aktif rol alma iddiasında bir siyasi yapılanma-örgütseniz her yıl, her ay, her gün kendinizi yeniden-yeniden üretmek, hayatın tüm zenginliğiyle önünüze yığdığı sorunlara coşkuyla ve sürekli pratik yanıtlar üretmek ve sadece üretmek de yetmez, doğru yanıtlar üreterek başarılı sonuçlar almak zorundasınız. Bir önemli taktik hata on yılın başarılı pratiğini haketmediği sancılara itebilir. Taktik bütün ideolojik-politik birikimin pratiğin mihenk taşına vurulduğu bir sırat köprüsüdür. Usta politikacı odur ki sırat köprüsünden her seferinde düşmeden geçebilir.

"Derleniş" taktiği 60'lı yıllardaki somut gelişmelerin bir sonuca bağlanmaya yöneldiği 12 Mart'ın öncesindeki zaman dilimine denk düşen, düğümleşen kaosu proleter sosyalist zeminde çözmeyi amaçlayan bir politik adımdı. Pratiğe geçme olanağı bulamadan 12 Mart darbesiyle önü kesilmiştir. 12 Mart içinde ve sonrasında ise 60'lı yıllardan filizlenen siyasi çizgiler olgunlaşmış farklı sınıf ve zümrelerin sosyalizm içindeki sözcüleri noktasına ulaşmışlardır. O aşamada bu çizgilerle aynı parti içinde derlenişi savunmak, proleterya sosyalizmini burjuva ve küçükburjuva sosyalizmleriyle bulamaç yapma ve bağımsız-devrimci niteliğini sulandırma oportunizmidir. Proletarya partisinin reorganizasyonu ise Kıvılcımlı'nın görüşlerini savunan grup ve tek tek kişilerin büyük çoğunluğunun katıldığı 1977 kongresi ile sağlanmıştır. Bu somut gerçeklik bazı küçükburjuva aydınlarını tatmin etmemiş olabilir. Onları kendi tatminsizlikleriyle başbaşa bırakmaktan başka çare yok. Çağdaş YOL'un bağlı

oludğu gelenek, kökünü işte bu kongreden almakta. Kongrenin mimarı ise 12 Mart sonrasındaki cesur çıkışıyla "Kıvılcım" gazetesidir. Bugün zayıf da olsa Çağdaş YOL dışında varlıklarını devam ettirebilen "Doktor" savunucularının hepsi Derlenişçidir.

"Derlenişçilik" bugün bir yönüyle de artçılığın teorisidir. Bütün ufkunu "Derleniş"in gerçekleşeceği "o müthiş günle" sınırlayan bir yapı günlük pratikte öncü olamaz. Öncülük insiyatif almaktan, alınan insiyatifi doğru kullanarak sürekli genişlemekten ve iktidara yürüme persfektifiyle davranmaktan geçer. Derlenişçi için hem ikdidar ufku hem de pratik insiyatif "Derleniş" olmadan anlamsız hatta yanlıştır. Dikkatini kendi gücü ve pratiği üzerinde değil, derlenmeyi hayal ettiği diğer çizgilerde yoğunlaştırır. Sürekli gönderilen ve artık iyice kabak tadı veren Derleniş ricaları siyasi pratik haline dönüşür. Cevapsızlık öfkeyi doğurur, ricalar son "BTDK" toplantılarında olduğu gibi karikatürize ültimatomlara veya 16 Haziran örneğinde"evini yakarak ısınma" ve derleniş ricasını bombaların gürültüsüyle besleme çaresizliğine dönüşür. İstendiği denli ültimatom çekilsin yada gürültü çıkarılsın, derlenişçiliğin buradaki özü siyasi güçsüzlüktür. Kıvılcımlı'nın kendisi hayatının büyük bölümünde partili kalmış ve partılı mücadeleyi savunmuştur. Kıvılcımlı adına Derleniş maskesi arkasında partisizliği meşrulaştırmak, Doktor'un 50 yıllık siyasi pratiğinin reddidir.

Derlenişçiliğin izleri 77 kongresi sonrasında başka kılıklara girerek proleter hareket içinde kendi gölgesini düşürmüştür. Bu insiyatif almakta, belirleyici olmakta, herkesten önce davranıp herkesin önünde olmakta yetersizlikle kendini gösterdi. Derlenişçiliğin "siyasetler arası trafik polisi" perspektifi partinin günlük pratiğine, başkalarını eleştirip doğru pratiğe zorlamayı başa geçirmekle yansıdı. Bağımsız-devrimci tavır pratikde

öncü olup *"göstererek"* iknayı ve giderek pratik gücüyle gündemi belirleyebilmeyi başa geçirir. İşte, zaten herşeyin üstüne inşa edileceği zemin de bundan başka birşey değildir. *(1-Bugün farklı dinamiklerin oluşturduğu farklı bir zeminde komünistlerin birliği sorunu filizlenmektedir. Ayrı bir yazının konusu olacaktır.)*

Eylemsizlik-İcazetçilik:

Bütün umudunu tamamen maddi dünya üstü (uhrevi) bir büyük derlenişe bağlayan ve söylenecek herşeyin Kıvılcımlı tarafından söylendiği iddiası ile sosyal gelişmelere ilgisizleşip içine kapanarak tarikatlaşan "Doktorcu" eğilim, konumunun doğal bir sonucu olarak eylemsizleşti. Eylem pratiğin ürünüdür. Eylemliliği zorlayan, beleyen ve yükselten pratiğe duyulan ilgi ve pratiğin bizzat kendisidir. Doktorcuların ise böylesi *"küçük"* işlerle uğraşacak zamanları pek yoktur. Uğraşanları kendilerinin bulunduğunu farzettikleri teorinin yüksek katlarından eleştirmek epey daha kolay bir yol olarak tercih edilmiştir. Pratiğin çamurlu yollarında paçalarını kirletmeye cesaret edemeyenlerin, teori adına yaptıkları karamaların ise kimse tarafından ciddiye alınmadığı, alınmayacağı yaşanan bir gerçektir.

Gerçek yaşamdan kopuşan "Doktorcu" eğilim günlük pratiğe ister istemez girdiği zaman da ön açıcı-insiyatif alıcı ve halkı düzene karşı saf tutturucu bir tarzda değil, günlük-sıradan işlerin rutin akışı içinde insiyatif boğucu tarzda çalışmıştır. Günlük pratiği sıçratarak halkı düzenle karşı karşıya getirecek eylemlerin hiç zamanı gelmedi. İşte bu noktada, "Doktorcu" tekke şeflerinin küçükburjuva devrimciliğinden proletarya sosyalizmine geçişlerinin temel sebebinin bir sınıf intiharı değil, fakat küçükburjuva devrimciliğinin o dönem yükselen eylemliliğinden kaçış olduğu açığa çıkmaktadır. Eylemsizlik "Doktorcu"luğun temel kriterlerinden biridir.

Bize eylem sayılmasın! Varolan eylemler belirli bir taktik plan dahilinde değil dış ortamın fiili zorlamasıyla kaçınılmazca yapılan reflesklerdir. Eylemlilik mevcut koşulların doğru tahlili üstüne oturtulan doğru bir taktik çizgi içindeyse anlam kazanır. Gerisi ayakta kalabilmenin doğal refleksidir.

Eylemsizlik giderek kendisine bir icazet alanı yaratacaktır. Kendisine vurmayana düzen neden vursun? Tencere yuvarlanır kapağını bulur. Eylemsizleşen ve bunu bir karakter haline getiren "Doktorculuk" en ortodoks Marksist-Leninist "laf"ları etmesine rağmen düzenden darbe yemez. düzen ona "laf söylemesi ama eylem yapmaması" şartıyla bir icazet alanı açmıştır. Bu bataklık alanın gevşetici ve boğucu etkisi içine düşeni kısa zamanda esir alacak yoğunluktadır. Ve siz orada en devrimci lafları dahi etseniz onları aşındırmaktan başka bir şey yapmış olmazsınız.

Küçükburjuva devrimciliği için eylem herşeydir, amaçtır. Bütün pratiği *"marazi eylem yapma"* sübjektif isteğinin baskısı altındadır ve inmelidir. "Doktorculuk" için durum tersinedir. İcazetçilik tüm çizgi belirler ve inmelendirir.

Kıvılcımlı 50 yıllık pratiği içinde hep en önde ve hep icazet alanının dışında olmuştur. Düzen bunun bedelini Kıvılcımlı'ya epey ağır ödettirmiş ve işkence, mapusluk, kişisel hayatının belirleyicileri olmuştur. İzleyicisi olduğunu iddia eden "Doktorcular" ise anlaşılan bu pek hoş olmayan olgulardan gereken dersleri (!) çıkararak siyasi pratiklerini icazetçiliğin açtığı alan içinde topaç oynayarak geçirdiler ve geçiriyorlar. Şayet Avrupa'da bir Ortaçağ kentinde yaşasalardı, Doktor şüphesiz bir şövalye, "Doktorcular" ise hokkabaz olacaklardı.

Aydın düşmanlığı-Gençliğe güvenmeme:

Gençlik, *(Kastedilen öğrenci gençliktir)* toplumsal gelişmeye en açık ve düzenle bağlarının henüz zayıf olmasından dolayı düzenin yaşam tarzı tarafından pek örselenmemiş insancılığı ile öne atılmaya en istekli bir zümre. Türkiye'de gençliğin devrimci dinamizmi tarihselliği olan, gelenekselleşmiş bir toplumsal olgu. Devrimci bir çizginin dikkatinin önemli bir bölümünü yoğunlaştırması ve son derece ciddiye alarak değerlendirmesi gereken bir dinamik. Aydınlar ise yenilikleri en hassasça inceleyebilecek ve sosyalizmin teorisini ilk aşamada koruyabilecek bilgi potansiyeline sahip bir toplumsal zümre. Proletaryaya aktarılacak sosyalist teorinin parti tarafından kontrollü aktarıcıları propagandistler olma özelliğine sahipler.

"Doktorcu"lar gençliğe tepeden bakarak küçümsemeyi, aydınları daha ileri giderek sürekli aşağılamayı karakter özelliği haline getirdiler. Bunlara alternatif olarak proletarya göklere çıkarılıyor, böylece birbirleri ile sımsıkı kaynaşması gereken ilerici toplumsal dinamikler, düşman haline getiriliyordu. Gençliğin devrimci dinamizmi ve aydınların araştırıcı kimliği küçükburjuva maceracılığı ve lafazanlık olarak küçümsendi. Bunlara alternatif olarak somut gerçekliğinden kopartılarak göklere çıkartılan "kitabi" bir proletarya getirildi. Gerçekle karşılaşınca da proletaryanın devrimci dönüşümü değil zaaflarına tapınılması yaşandı. Tabii "Doktorcu" tekke şeflerinin hepsi üniversiteden yeni mezun olmuş aydınlardı.

Gerçekte yaşanan; icazetçilerin gençliğin eylemciliğine tepki göstermesi ve teoriyi kalıplara çevirenlerin araştırmacı kimlik karşısında kemikleşmesidir. Proletaryanın kendisi ise ne gençlik ve ne de aydın düşmanıdır. Şayet bu yönde bazı zaaflar varsa bunlar bir devrimci öncü açısından tabi olunacak değil,

aşılacak engellerdir.

Kıvılcımlı, 70 yaşına geldiği zaman dahi üniversite forumlarında 17-15 yaşlarındaki gençleri son derece ciddiye alıp coşkuyla tartışan, kendisine gençlerce yapılan sert eleştirileri, anlayışa doğru giden köprünün inşaat gürültüsü sayılabilecek denli esnek bir gençlik dostuydu. Aydınlara olan güvensizliği ise kendi siyasi pratiğinin doğal bir sonucu ve kesinlikle aydın düşmanlığıyla yozlaşmamış sınırlı bir koruma tedbirinden başkası değildi. "Doktorcu"lar 74-80 arası pratikleriyle Doktor'u gençlikten ve aydınlardan koparıp, dışardan bakana ürperti veren soğuk bir mumyaya çevirdiler. Bugün Kıvılcımlı'yla tanışan gençlik ona coşkuyla sahip çıkıyor. Bu sahip çıkış *Devrimci Direnişçi Gençlik* olgusunu yaratıp, yurt ölçüsünde yaygınlaştırabilecek seviyeye sıçrayabiliyor.

Halkın Devrimci dinamiklerini görememe:

Dışlanan sadece gençlik ve aydınlar olmadı. Proletarya dışındaki emekçilere soğuk yaklaşıldığı gibi Türkiye'nin orjinal ilerici dinamikleri görülemedi. Gençliği küçümseme zaten Dev-Genç'te somutlaşan Jön Türk geleneğine pratik müdahaleyi imkansızlaştırıyordu. Kürt sorunu konusunda eldeki hazır teorik hazine uzun müddet açığa çıkartılamayarak dört dörtlük bir berceriksizlik örneği verilirken, açığa çıkınca var olan pratik zayıflık nedeniyle değerlendirilemedi. Kürt meselesinde öne atılarak inisiyatif alınabilecekken, siyasi pısırıklık olguları kendi doğallığında akışlara itti ve sancılı bir süreç sonucunda ulusal kurtuluş hareketi proletarya sosyalizminden hiçbir ideolojik-pratik etkilenme olmaksızın tamamen bağımsız tarzda doğdu. Bunun ne gibi sonuçları doğuracağı önümüzdeki yıllırın sorunu olacaktır. Gericiliğe karşı doğal bir hakkı savunması olarak şekillenen ve tarihi boyunca hep merkezi otoriteyle

kapışmış, mevcut durumda da T.C.'de hakim sunni mezhebi tarafından baskı altında tutulan Alevi geleneğine yönelik özgün bir politika oluşturulamadı. Proletorya sosyalizmine oldukça yaygın bir kitle desteği sağlayacak ve onu zenginleştirecek milyonlarca insanın ülkemize özgü kültür bağı değerlendirilmedi.

Kıvılcımlı her üç örnek içinde orjinal araştırmaları olan ve genel olarak ülkesini, ülkesinin orjinal dinamiklerini teorik araştırmalarının ortasına koyan, yaşadığı olağanüstü kısır politik ortamda dahi bu orjinal dinamikleri proletaryanın devrimci önderliğine çekecek pratik önerilerde bulunan usta bir önderdi.

Doktorcular proletarya üzerine nutuk çekmekten, ülkenin orjinal dinamiklerini değerlendirmeye vakit bulamadılar. Proletarya tapılacak tanrıya dönüştürülerek, somutluğundan kopartıldı. Zaafları bile erdem olarak sayılmaya başlandı. Proletaryanın arkasında secdeye yatanların ona önderlik iddiaları tabii ki sınıfın kendisi tarafından ciddiye alınmadı. Doktorcular sınıf üzerine kopardıkları gürültünün yüzde biri kadar olsun sınıf içinde pratik mevzi kazanamadı.

Proletaryanın devrimci önderliği, proletaryanın zaaflarını sınıfın devrimci potansiyelini dumura uğratan ve savaşarak ezilecek engeller olarak görür. Dışardan sınıfa Man-ı aşka, etmek yerine sınıfın içinde başarılı bir pratik çizgiyle sürekli genişleyen mevziler tutar ve giderek sınıfın kontrolunu ele alır. O noktada ve tabii o noktaya gelmeden ve ilk andan başlayarak, sınıf kendi dar çıkarlarının içine kapatılmayarak, tam tersine sınıfın ilgi alanı ülkenin tümüne yayılacaktır. Ülkedeki her politik gelişme, diğer sınıf ve zümrelerin her kıpırdanışı proletaryayı doğrudan ve herkesten çok ilgilendirir. Proletaryanın öncü kolu herkesten önce olayı görüp, sınıfı öncü davranışa yönlendirebilmelidir. Sınıfın önderliği kuru bir iddia olmaktan gerçek bir olguya ancak böyle bir

pratikle çevrilebilir. Ülkenin orjinal dinamiklerini de-en iyi değerlendirip pratiği yönlendirecek olan proletarya tarafından değerlendirilmezse, düzen her an işlettiği otomatik mekanizmalarla zaten bunları emerek yoketmeye çalıştığından, işi kolaylaşmış olacaktır.

Teorisizlik:

Düşünceyi öldürmenin-yoketmenin yolunu mu arıyorsunuz? Kolay bir yol olarak o düşünceyi mumyalamak, tapılacak tabu haline getirmenizi önerebiliriz. Gerçek yaşamdan kopan düşüncenin gelişme dinamikleri körelerek yok olacak ve giderek düşüncenin kendisi taşlaşacak-kireçleşecektir.

Kıvılcımlı, Marksist--Leninist teoriyi tamamlanmış bir dogma olarak değil süreçleri açıklayan bir metod olarak gördü. Kendi pratiğinde bulunduğu ülkesini temel alarak Türkiye gerçekliğini açıkladı, oradan doğu toplumlarının orjinalliklerini inceledi. M-L'i yakalayabildiği her ucundan tutarak geliştirdi. "Doktorcular" Doktor'un bu kalitesini zerre kadar olsun yakalayamadıkları gibi kendisinin nefret ettiği mumya/tabu donmuşluğunu Doktor'a bulaştırdılar. Hala da inatla gericiliklerini devam ettiriyorlar.

Kıvılcımlı'ya uygulanan mumyalaştırma işkencesi, pratikten şeytandan kaçarcasına uzaklaşmış tarikat bozuntusu yapılanmaların sosyal konumlarının ürettiği kaçınılmaz bir olgudur. Pratiğin besleyici kanallarını kendi elleriyle kesen politikacıların, teoride hangi sıçramayı nasıl yaptıklarına dair tek bir örnek gösteremezsiniz. Burada söz konusu olan bir araştırma gurubu veya araştırmacı değil, kendilerine pratik sınıf savaşında öncü iktidar savaşçısı sıfatını takanların pratikten bir çok yolla kaçmalarının kaçınılmaz ucubeliğidir. İçe kapanarak hayattan kopan yine hayattan kopuk "derleniş" ütopyası peşinde hayal kuranların pratikte olduğu

gibi teoride de cüceleşmeleri "Doktorculuğun" hayat hikayesidir. Teori kalıplara konmuş, skolastik kafaların buz dolaplarında dondurulmuştur.

Kıvılcımlı'yı mumyalaştıranların kendilerinin orjinal teori üretebilmeleri doğal olarak imkansızlaşırken günlük taktik üretmede dahi bir başıbozukluk-dengesizlik ve hayattan kopukluk sözkonusudur. Pratikle derdi olmayanların, iktidar savaşını somut bir pratik süreç olarak göremeyenlerin taktik adına yaptıkları, kaçınılmaz partik zorlamalar sonucu ayakta kalabilme için yapılan isteksiz-baştan savma saptamalardır. Taktiğin ciddiye alınması pratiğin ciddiye alınmasının, somut başarılma ve kazanılacak pratik mevzilere duyulan yakıcı ihtiyacın ürünüdür. Dondurdukları Kıvılcımlı düşüncesine taparak yüksek teori yaptıklarını sanan politik cücelerin taktiği, sözüm ona küçümseyerek ondan kaçacakları bellidir.

Örgütlenmede modernleşemeyiş:

"Doktorculuk" örgüt planında parti düşmanlığına denk düşer. Orjinal bir parti düşmanlığı! Ülkemizde küçükburjuva devrimciliği genel olarak "hareket" tarzı orgütlenmeyi tercih eder ve partiyi sürece bırakır. "Doktorcular" ise partiyi günün en yakıcı ve en acil problemi görür, hareket tarzı örgütlenmeyi savunanları oportunistlikle suçlar ama sonuçta kendileri de hep ve sürekli partisizdirler. Hareket tarzı, örgütlenmede oportunist bulunduğundan sonuçta ortada ne olduğu belirsiz yapılanmalar kalır. Sağlıklı ama şanssız bir ananın doğurduğu ucube bebek.

Örgütlenme tarzı örgüt içi ilişkileri de doğrudan belirler. "Doktorculuğun" en temel hastalıklarından biri de "adam harcamak"-"adam kayırmak"-"mevki peşinde koşmak"....vb. pratik görüntülerinden hepimizin tanıdığı, şahsiyatçılık ve kişi tepişmelerinin pratiğin önüne geçmesidir. Doğu toplumlarında bireyselleşmenin güdük

kalmasının uzantısı şahsiyatçılığın panzehiri, modern örgüt-parti ilişkileridir. İlişkiler belirli kurallar içinde yürüyecektir. Grupçuluk veya tarikat tarzı örgütlenmede ise şef ve adamları vardır. Bu her türden kişicil çürümeyi besleyen bir mekanizmadır. "Şef'in niyeti ne olursa olsun!"

Tekrarından yarar görüyoruz. Kıvılcımlı'nın kendisi pratik politik hayatının büyük kısmını partili olarak yaşamış, ancak burjuvazinin TKP'yi fiili tasfiyesiyle objektif olarak farklı bir konuma sürüklenmiştir. Kendisinin dört yanındaki kısır kişicil çekişmelerle YOL isimli eseriyle daha baştan sınırını çizmiş ve mücadele tarzını belirlemiştir. Şahsiyatçılığa tenezzül etmeyen prensip savaşçılığı! O günün kısır koşullarında pek değer etmese de bizlere sımsıkı sarılacağımız bir gelenek bırakmıştır.

"Doktorcular"; "derlenişçi olmak" temel özelliklerinden sürekli partisizliğe ve sonuçta kısır kişisel çekişmelere, amip gibi bölünmelere mahkumdurlar. "Doktorculuk" kimi yerde komediye dönüşse de iki yönlü trajedidir. Savunulduğu iddia edilen Hikmet Kıvılcımlı, kendisinin zıddı yönden biçimsizleştirilerek öne çıkmaya yöneldiği bir momentte tecrite uğratıldı. "Doktorcular" ın kendileri ise boşa giden çabaların anlamsız nesneleri olmaya mahkum olmuşlar ve eser olarak da proletaryanın devrimci ideolojisini bir on yıllık dönemde "öldürmeye teşebbüs"ten tarih önünde suçlu durumuna düşmüşlerdir.

SÖYLEŞİLER

1 - ERTUĞRUL KÜRKÇÜ
2 - YALÇIN KÜÇÜK
3 - RASİH NURİ İLERİ
4 - KERİM KORCAN
5 - SIRRI ÖZTÜRK
6 - ZİHNİ T. ANADOL
7 - ŞABAN ORMANLAR

ERTUĞRUL KÜRKÇÜ

Çağdaş Yol: Önce genel bir sunuyla başlamak istiyorum. 12 Mart öncesi gençlik hareketinin tanınmış liderlerinden biriydiniz ve bir dönem Dev-Genç başkanlığında bulundunuz. O dönem bir gençlik lideri ve belirli bir siyasi çizginin temsilcisi olarak, Dr. Hikmet ile ilişkileriniz nasıl gelişti? Bu ilişkileri o günün ve bugünün duygularıyla nasıl değerlendiriyorsunuz?

E. Kürkçü: Ben kendim kişisel olarak sağlığında Doktor'la herhangi bir biçimde yüzyüze gelme imkanı bulamadım. Aslında, bugün baktığımda böyle bir imkanı bulamamış olmak bana epey acı geliyor. Çünkü insanların değerleri belki aramızda olmadıkları zaman daha iyi anlaşılabiliyor. Bu oldukça paradoksal bir durum. Ama sonuç olarak bugün kendi payıma, Doktor'la zamanında karşılaşmış, görüşmüş, tartışmış ya da böyle fırsatlar doğduğunda daha iyi değerlendirmiş olsaydım daha iyi olabilirdi diye düşünüyorum doğrusu. Belki biraz daha ileride bunu niye böyle düşündüğümü de daha iyi anlatabilirim.

Ancak, daha genel olarak baktığımızda aslında hepimiz de Doktor ile bir şekilde ilişki içindeydik. Bu, maddi yüzyüze gelmelerden oluşan bir ilişki değil idiyse bile Doktor, sosyalist harekette devrimci ve devrimci olmayan eğilimler birbirinden ayrışmaya başladığı zaman devrimcilerin, gıdalarını kendisinden aldıkları en önde gelen insanlardan birisi oldu. Herkes şu ya da bu şekilde Doktor'dan birşeyler öğrendi.

Biz, daha sonra TİP'e muhalif olan unsurların Aydınlık çevresinde toplandığı ve burada da yeni bir

ayrışma başladığı sırada da Doktor'dan belli bir biçimde etkilenmeye devam ettik ve onunla belli bir temas içinde olmaya çalıştık. Hatta, ayrı bir örgütlenme ilk kez söz konusu olduğunda bile biz bunda Doktor'un da bir katkısı olsun istemiştik. Ben o sırada bir gösteride tutuklanmış olmam nedeniyle hapisteydim. Fakat, Yusuf Küpeli, Münir Aktolga ve Mahir Çayan'ın kendisiyle hastanede görüşmeye gittiklerini, ancak bir görüş birliğine varamadan ayrıldıklarını biliyorum. Yani Doktor, Mihri Belli ile bir ayrılık başladığı dönemde bile bizim için çok önemli bir insandı ve kendisiyle birlikte olunmaya çalışılmıştı.

Genel bir bakışla, o dönemde Doktor'dan hangi nedenle etkilendiğimizi söyleyecek olursam, bence en önemli etken, Doktor'un Türkiye'de işçi sınıfının mevcudiyeti ve onun tarihsel devrimci öncü rolü üzerinde özellikle durmuş olmasıdır. Onun dışındaki çeşitli görüşlerini biz o dönem eleştriyle karşılamış olsak dahi, hiç kesintiye uğratmadan sürdürdüğü mücadelesi bakımından Doktor'un kendisi bizim için çok önemli bir insandı.

Öbür taraftan, Doktor, devrimciler kampında işçi sınıfının rolü ve önemini en büyük ciddiyetle vurgulayan insandı. O kampta, bu konuda yazan, görüşler ortaya koyan ve bunları oldukça sistematik biçimde ifade eden tek insandı belki. Bugünden baktığımda, Doktor aslında eski Türkiye sosyalist hareketinin tek teorisyenidir diyebilirim ve bunda da haksız olmam. Bu, sadece bir duygusal övgü değil, bıraktığı ürünler bunu zaten böyle ortaya koyuyor. 1920'lerden bu yana sosyalist hareketin tarihini incelediğimiz zaman, gördüğümüz şey budur. Doktor bu anlamda biricik olması bakımından da son derece önemli.

Ancak bunlar işin pozitif yanı. Öbür taraftan, biz devlete ilişkin tahlillerini ve pratik olarak önerilerini kendimiz için kabul edilebilir bulmadığımızdan, o zaman Doktor'la birlikte olamamıştık. Aslında ben, Doktorcuyum

diyen, yani Doktor'un görüşlerini savunduğunu söyleyen insanların da Doktor'u ne kadar anladıklarından şüpheliyim. O zaman onların pratik faaliyetlerini de pek olumlayamadığımızdan, böyle bir birlik gerçekleşmedi. Ama ne denir, sel gider, kum kalır; bütün bunlardan arta kalan Doktor'un kendisi ve eserleri oldu. Ki; ben bugün kendi payıma Türkiye üzerine, Türkiye işçi sınıfı üzerine yapılan tartışmalarda Doktor'un eserleriyle hesaplaşılmadan çok fazla bir adım atılamayacağını söyleyebilirim.

Belki bir noktanın daha altı çizilebilir. Burada Doktor'un yanısıra Mihri Belli'nin de adını anmak gerekiyor. Dr. Hikmet Kıvılcımlı ve Mihri Belli olmasaydı, biz uluslararası sosyalist hareketle dünya çapındaki Marksist tradisyonla bir bağ kuramadan kalırdık diye düşünüyorum. Bizi dünya sosyalist hareketine yaklaştıran, bu iki insan oldu. Onlar, Ekim Devrimi'nin ve Ekim Devrimi'nden sonra meydana gelmiş devrimlerin tecrübesini bize taşımak bakımından da çok ciddi bir kaynaklık görevi yaptılar.

Şüphesiz Doktor'un yaklaşımı Mihri Belli'ye göre çok daha teorik ve yüksek bir soyutlama düzeyindeydi. Ama M. Belli'de aynı görevi büyük ölçüde yerine getirdi. Bu anlamda ikisinin bir kader birliği de var. Pratik politika önerileri yönünden her ne kadar birbirleri hakkında farklı düşünseler de (bana göre benzerlikleri nispeten fazlaydı, bu bakımdan ikisiyle de pek anlaşamazdık), bir geleneğin sürdürülmesi açısından bize çok şeyler aktardıklarını söyleyebilirim. Ama bence Doktor, bu eşitlikler arasında birincilik rolünü daima korur.

Bunlar, bugün bulunduğum yerden çok rahatlıkla söyleyebileceğim şeyler. Eskiden olsaydı, bundan onbeş sene önce pratik mücadeleler dolayısıyla bunları tam olarak söyleyemeyebilirdim. Niyahet ortada bir siyasi yarışma olduğu için insanların birbirlerinin lehine konuşmaları o

kadar kolay olmayabilirdi. Ama Doktor bugün yaşamıyor. Ve onun hatırasını gözönüne alırken çok dikktali ve saygılı olmak zorundayız. Ayrıca bu ahlaki sebebin dışında dosdoğru eski sosyalist hareketin bütün teorik birikimini taşıdığı için Doktor'u böyle değerlendirmek gerekir. Tabii bu, teorik birikimin her noktada ve tamamen doğru olup olmadığı tartışmasının dışında kalıyor.

Ama şu çok kesin: Bence gündelik politika tartışmalarının ötesine geçebilen, teoriyi burada yeniden üretebilen tek insandı Doktor. O zamanlar daha önde gelen ve teoriyle daha fazla haşır neşir olan arkadaşlarımız da Doktor'un bu yaklaşım tarzından hayli etkilendiler. Doktor'un görüşlerini benimsemiş olmasalar bile, onun çalışma tarzını, teoriyi ele alış ve uygulayış tarzını kendileri için az çok bir dayanak noktası kılmışlardı. O sıralar çok genç olmalarına rağmen, Doktor'da insanları hep kendisine doğru çeken bir cazibe her anlamda vardı.

Ç.Y.: Çözüm Dergisi'nin Haziran sayısında yer alan yazınızda, FKF hareketinin başlangıcından Dev-Genç'in kuruluşuna kadar geçen dönemde, gençlik mücadelesinin dayandığı spontane halkçı ideolojinin çeşitli toplumsal etkiler sonucu mahiyet değiştirmeye ve gençliğin, sosyalizmin ana teorik sorunlarına ilgi göstermeye başladığını söylüyorsunuz. Bunda Doktor'un rolü nedir? Sanırım, burada iki eserden söz etmek gerekiyor. Birincisi, gençliğin TİP oportünizminden kopuşmasında; ikincisi, daha radikal olan MDD hareketine geçişte ve MDD'nin gerek tezleri gerekse pratik yaklaşımları itibariyle dayanaksızlığının aşılmasında Doktor'un, özellikle "TİP'e Teklifler" ve "Devrim Zortlaması"nın etkisi neydi?

E.K.: Şunu söylemek gerek, böyle bir etki var. Fakat bence bu etkiyi bütün devrimci gençlik kitlesi açısından düşünmemeliyiz. Çünkü, devrimci gençlik kitlesi, aslında pratik mücadelenin gerekleri uyarınca belli bir gelişme

gösterirken, bunların içinde teoriyle en çok haşır neşir olanlar sosyalizmin sorunları etrafında kafa yoruyorlardı. Doktor'un etkisi daha çok bu ikinci kategoriden insanlar üzerinde oldu.

Bu insanlar, hem FKF, hem de TİP içindeki tartışmalarda, doğru strateji meselesinin önemini kavramışlardı. Burada iki tane öneri vardı: Birincisi TİP yönetiminin önerisi. Bu; parlamenter mücadeleyi esas alan ve TİP'in seçimlerde çoğunluğu kazanmasıyla sosyalizmin gerçekleşeceğini vaaz eden ya da bunu vaaz etmeyi tek çıkar yol gören eğilimdi. Şöyle bir payda bırakalım, belki başka şeyler de düşünüyorlardı da söylemiyorlardı, her neyse. Ama biz onları hiçbir zaman duymadık. İnsanların dosdoğru olarak karşılarında gördükleri birinci neden buydu.

İkincisi ise, MDD hareketinin temsil ettiği, bugün baktığımızda görebileceğimiz bütün zaaflarına, eksiklerine rağmen politika ya da taktik noktasında doğru yerden yakalanılan bir mesele vardı. O da, demokratik burjuva devriminin tamamlanmadığı, demokratik burjuva devrimini tamamlamadan sosyalizme geçmenin olanaksız olduğu ve bunu yalnızca parlamenter yollardan gerçekleştirmenin imkansız olduğu yolundaki belirlemeydi. Doktor ikinci kutupta yer alıyordu ve dolayısıyla da bu kutbu benimseyenlerin teorik görüşlerinin aydınlanmasına katkıda bulunan en önemli insanlardan biriydi. Daha sonra bütün görüşler birbirinden ayrılınca aslında bu cephede çok farklı eğilimler olduğu açığa çıktı. Bir Doğu Perinçek eğilimi, bir M. Belli eğilimi, bir Dr. Hikmet eğilimi, bir de M. Çayan'ın eğilimi diyebileceğimiz belli başlı dört eğilimden söz edilebilir. Bunları teorik önderlikleri itibariyle söylüyorum. Şüphesiz, başka isimler de sayılabilir.

Bu ilk ayrışmada, yani TİP'in parlamenter mücadele yolundan oy çokluğu ile sosyalist devrim teorisine karşı,

Marksist teorinin gerekleri uyarınca, hem bir sosyoekonomik analiz, politik taktik analizi itibariyle Devrimci Marksizm'in evrensel olarak doğru önermelerini savunan kesimin önündeydi Doktor. Bu anlamda son derece etkili ve önemliydi.

Bence, ikinci bir önemli özelliği daha var: Doktor, sadece evrensel olanı ifade etmekle kalmıyor, Türkiye'de orijinal olanı yakalamaya çalışıyordu. Türkiye işçi sınıfını dünyanın öteki işçi sınıflarından başka kılan nedir? Türkiye iktisadını ve toplumunu başka kılan nedir? Bunları bulup çıkartmaya çalışıyordu. Dolayısıyla, Türkiye'de sınıfların şekillenmesinin tarihi nerede yatmaktadır ve hangi kökten gelmektedir? Buna kafa yoranlardan birisi, bence en başta geleni Doktor'du.

Öbür taraftan, bugün Türkiye'de sosyalistlerin açık olarak yeni yeni tartışmaya başladıkları bir sürü meseleyi gündeme getiriyordu. Örneğin, dinin Türk toplumuna etkilerini tartışanlardan biriydi Doktor ve biz hepimiz laik gelenekten gelen insanlar olarak Türkiye'de zaten insanların laik olduklarını varsaymak gibi bir yanılsama içindeydik. Oysa Doktor, dinin toplum zihniyetini nasıl sarıp sarmaladığını ve dinin aslında nasıl bir politik aygıt olarak egemen sınıf tarafından kullanıldığını görmüş ve bunu tahlile girişmişti. Bunu çok az kimse yapmıştır. Bu orijinal bir şeydi. Mesela, ben zannetmiyorum ki, herhangi bir Avrupa ülkesinde ya da kapitalizm bakımından gelişmiş bir ülkede dinin siyasette Türkiye'deki kadar asli bir faktör olduğu görülsün. Bu bakımdan Türkiye evrensel genellemelerden sıyrılan çok kendine özgü bir konuma sahipti ve Doktor bunu gündeme getiriyordu.

Demin de dediğim gibi bunların doğruluğu meselesini pek az tartışıyorum. çünkü problematiğin kendisinin ortaya konulmuş olması önemliydi. Problemin varolduğunun farkına varılmış olması önemliydi ve Doktor sadece farkına varmakla kalmamış, bunları gündeme ge-

tirmişti.

Tabii ben, çıkarttığı sonuçlara katılmamakla birlikte, Doktor'un ordu üzerine yaptığı tartışmaların da önemli olduğunu sanıyorum. Çünkü, çok örtük bir biçimde ilericiliği varsayılan bir kurum hakkında Doktor, açık biçimde tartışma getiriyordu. Bundan çıkarttığı sonuçlara -belki şimdi yeri değil, hatta şu sıra yeri değil, pek bir şey söylemek doğru olmayabilir- katılmıyordum. Ama bence bunun açıkça tartışılıyor olması önemliydi ve başka insanları kendi tezlerini üretmeye zorluyordu.

Keza, Doktor'un 27 Mayıs ve Yön hareketinin sınıfsal eleştrisi zımnında yazmış olduğu şeyler bence son derece önemliydi. 27 Mayıs'ı pir-ü pak bir devrimci Jakoben hareketi gibi görenlere karşı, bu hareketin gerçek köklerinin, önderliğinin mahiyetinin, bunun egemen sınıflarla ilişkisinin bir açıklamasını sunabilen gene Doktor olmuştu. Doktor aslında pratik politikanın en can yakıcı meselelerini teorileştirmek gibi bir yeteneğe sahipti ve teori yapmak yükümlülüğüyle dolu olan insanlar karşısında böylelikle önemli bir örnek oluşturuyordu.

Ama, Türkiye'de şöyle bir yaygın alışkanlık vardır. İnsanların söylediklerini tartışmak yerine onun gündelik politika anlamı üzerinde daha çok konuşulur da o söylediklerinin tarihsel önemi üzerinde daha az durulur. Doktor'un o zaman bütün bu söyledikleri gereğince tartışılmadan güme gitti. Bu anlamda eğer Doktor'un getirmiş olduğu düzeyden bir tartışma yürütebilmek mümkün olabilseydi, sosyalist hareket teorik bakımdan belki bugün bulunduğu noktadan daha ileride olabilirdi.

O bir başlangıç noktasıydı. Bu şuna benzer: Bilimin ilerlemesini göz önüne aldığımız zaman, Kepler'in güneş sistemi hakkındaki teorisi, dünya merkezli bir teoriye göre çok ileri olmamakla birlikte, daha sonraki paradigmalara göre çok daha geri bir noktadadır. Ama bu noktaya sıçranılmış olunması önemlidir. Buraya ge-

lirken, hiç de bizim zannettiğimiz gibi, ya da çoğu kere gündelik bakış açısından varsayıldığı gibi, Kepler, çok bilimsel hesaplar sonucunda değil de, başka bir tanrıbilimsel açıklamaya kanıt olmak üzere kendi sistemini kurmuştu. Ama bu durum, daha sonraki gelişmeler karşısında geri olmakla birlikte, o momentte müthiş ileri bir teorik konum sağlıyordu gökbilim için. Ben, Doktor'u biraz buna benzetiyorum. Doktor, sosyalist teori cephesinde böyle birşey yaptı.

Herkesin el kitapları üzerinden yazı yazdığı ve en evrensel doğruları çok vülger bir tarzda dile getirdiği bir dönemde, Doktor, evrensel olanı daha sistematik, Türkiye için gereken akıl yoruşu da daha özgün kılmaya çalışarak bence çok önemli bir şey yaptı. Teoriye en yakın olanları da bu anlamda olumlu olarak etkiledi.

Politika önerileri itibariyle de demokratik devrim görüşünü savunanlara TİP karşısında daha elverişli bir savunma konumu sağlıyordu. Ama, Doktor'un belli pratik faaliyetlerinin yetersizliği dolayısıyla gerçekte pratik politika alanında hakim olan, daha çok, hatta çok büyük ölçüde M. Belli idi. Bu anlamda, Doktor'un ancak yukarıdan, teoriyle yakından ilgili olanlar katından yaptığı müdahalelerden sözedebiliriz. Yoksa, pratik faaliyeti daha çok M. Belli'ye yakın olanlar yürüttüler.

Birşey daha; Doktor'un geçmiş mücadelelerden elde ettiği sonuçlar, benim anladığım kadarıyla, onu açık faaliyet yürütürken son derece ihtiyatlı olmaya zorluyordu. Bu yüzden teorik bakımdan ulaştığı birçok sonucu açıklamaksızın kalmıştı. Hatta şöyle bir tartışma hatırlıyorum: 12 Mart'tan hemen sonraydı, SBF'de bir toplantı düzenlenmişti. Doktor da konuşmacı olarak çağrılmıştı. Biz, o zaman Doktorcularla olan çekişmelerimizden dolayı, bir talihsizlik olarak o toplantıya katılmayı reddetmiştik. Ama tabii bugün olsa böyle birşey yapmazdık. Toplantıda bulunmamış olsak da

giden arkadaşlar anlattı. Daha sonra onlar yazılı olarak da çıktı. Orada, kendisine bir Aydınlıkçı tarafından Kürt meselesi hakkında görüşleri sorulduğunda, Doktor, "Bu konuda bir görüş belirtmiyorum," diyor. "Niçin?" "Sıkmıyor da ondan."

Bu, şüphesiz, Doktor açısından o mesele hakkında düşünmenin "sıkmadığı" anlamına gelmiyor. Vardığı sonuçları açıklamak, açık bir politikanın yürütüldüğü bir yerde son derece güç ve imkansız geliyordu ona. Oysa, Doktor öldükten sonra herşeyin daha rahat tartışıldığı 1974 sonrası dönemde, biz de Doktor'un bu konuda yazdığı kitapları ilk kez okuma imkanı bulabildik. İhtiyat Kuvvet: Milliyet (Şark) adındaki kitabından söz ediyorum. Doktor'un metni bu konuda Türkiye'de o güne kadar yazılmış -hatta ondan sonra da bu kadar kapsamlı bir eser bence yazılmadı- en ileri en tutarlı metindi.

Yani, Doktor'un bir de böyle bir talihsizliğinden söz etmek gerek. Teorik olarak varmış olduğu sonuçları eski pratik deneyiminin getirdiği aşırı ölçüdeki ihtiyatlılığından ileriye sürmekten kaçınmak zorunda kalmış olabilir... Ben, Doktor'un o görüşler üzerine bir çarpı çektiğini düşünmüyorum hiç. Ama onları açıklamak için durumu uygun bulmamıştır. Bu yüzden, aslında Doktor tablosu bir bakıma eksikti. Demek ki; Doktor'u söyledikleriyle değil, söyleyemedikleriyle tartmak gerekiyormuş. Ama biz o zaman, ne bunu düşünebilecek kadar veriye sahiptik ne de elde ettiğimiz verileri yorumlayıp Doktor hakkında görüş oluşturabilecek kadar esnek ve politik bakımdan olgunduk. O nedenle bizim kafamızdaki Doktor tablosu bütün bunlardan yoksun olarak kurulmuş tabloydu. Ve bir talihsizlik olarak o zaman Doktorcu olduğunu söyleyen insanların pratik faaliyetlerine bakarak Doktor'u değerlendirmek gibi bir güçlükle yüzyüze kalmamızın sonucunda O'na saygısızlık etmiş bulunduğumuz durumlar da olmuş olabilir.

Ama zaten o zaman Doktor yapabileceği kadar çok pozitif bir etkide bulunmuştu. O zaman bir tek nokta kalıyor geriye. En can yakıcı olan meseleyi en sona sakladım. Doktor'un ordunun ilericiliği hakkındaki görüşleri benim için o zaman da benimsenemeyecek olan görüşlerdi. Bugün de o konudaki düşüncemi değiştirmiş değilim. Şuna katılmadığımı söyleyeyim: Mesela, Doktor'un Tarih Tezi'ni bu politik sonucu kanıtlamam için yazmış bulunduğunu düşünmüyorum hiç. Doktor belli bir sistematik sonunda düşüne düşüne, yani düşüncenin kendi gelişimi içinde ve bu pratik verileri kendisine dayanak alarak böyle bir sonuca varmıştır.

Yanılmıyorsam Murat Belge'nin şöyle bir görüşü vardı. Ben ona katılmıyorum. "Doktor kafasına ordunun devrim yapacağını koymuş, sonra da buna kanıt ararken birşeyler ortaya çıkartmış," değil. Bence Doktor'un kaçırmış olduğu bir tek şey vardı. Aslında kendisinin çok iyi farkında olması gerekiyordu. Türkiye'de kapitalizmin ve sınıf ilişkilerinin gelişmesinin finans kapitalin teşekkülünün ve dolayısıyla herşeyin buna göre belirlenmesinin geçerli olduğu bir ortamda, bütün bu tespitlerin sahibi kendisi olduğu halde geleneklerin sürekli ve kalıcı olamayacağını gözden kaçırmıştı. O yüzden Doktor'un Tarih Tezi'nden ordunun rolüne ilişkin olarak çıkarttığı sonuçlar, diyelim 1920'ler Türkiye'si için belki geçerli olacakken 60-70'lerin Türkiye'sinde geçerli değildir. Ama ne derler, her güzelin bir kusuru olurmuş; böyle düşünüyorum ve Doktor'u sadece bundan dolayı yargılamak durumunda hissetmiyorum kendimi. Çünkü insanlar felsefi ve teorik olarak çok mükemmel bir kafaya sahip olmakla birlikte, politikada yanlış yapabilirler. Ya da doğru felsefi ve tarihsel önermelerden doğru olmayan politik sonuçlar üretebilirler. Bu apayrı birşey.

Kaldı ki; demin söylediğim gibi Doktor bir yanlızlık dünyasında yaşadı hep. Söylediği doğruyu, insanlar çoğu

zaman kendi yetersizliklerinden, yeteneksizliklerinden ötürü Doktor'un tartışma masasına getirdiği birçok şeyi tartışmadılar, tartışamadılar. Bu yüzden Doktor, hep kendi kendisiyle tartışan bir insan konumunda kaldı teorik planda. Böyle bir durumda Doktor yaşasaydı, biz de akım olarak yaşasaydık, bugün belki öyle bir tartışma yürütülebilirdi.

Kendim için çok net söyleyeyim, bütün herşey olup bittikten, af çıkıp da herkes gittikten sonra cezaevinde tek başıma kaldığımda, karşıma şöyle bir mesele koydum: Doktor'un Tarih Tezi ile bir şekilde hesaplaşmam gerektiğini düşündüm. Ancak Tarih Tezi'ni önüme aldığımda onunla hesaplaşabilmek için sadece toplum bilimleri değil, aynı zamanda doğa bilimleri alanında da, sadece tarih değil aynı zamanda felsefede de ve nihayet sadece genel teori alanında değil Türkiye'nin toplumsal yapısına ilişkin pratik veriler alanında da o kadar çok fırın ekmek yemem gerekiyordu ki ben bu işi çok sonraya bırakmak gibi bir durumla bırakmak zorunda kaldım. Velev ki; Doktor'un orada söylediği herşey teorik olarak yanlış dahi olsaydı o teorik düzeyden Doktor'la tartışmak benim için son derece güçtü. Doktor için sanırım bütün muhatapları bakımından bu aynıydı. O yüzden hep tek başına teori yapmak gibi bir durumla karşı karşıya kaldı. Belki, böyle bir tartışma düzeyi tutturabilseydik birbirimizden yeni birşeyler öğrenebilirdik. Ama işler hiç öyle gitmedi.

Ç.Y.: '65'ten sonrası devrimci gençlik eylemlerinin hızla yükseldiği, aynı zamanda işçi sınıfı ve halk arasında biriken hoşnutsuzluğun çeşitli pratik tepkilere dönüştüğü bir dönem oldu. Gençlik hareketinin gerek işçi hareketiyle, gerekse köylü eylemleriyle pratik yakınlıklar kurması, hatta onlarla kısmen içiçelikler taşıması söz konusuydu. Böyle bir ortamda Doktor gençliğe büyük bir değer verdi ve hatta eserlerini büyük ölçüde devrimci

gençliğe hitabederek kaleme aldı ve gençlik üzerinde önemli teorik etkilerde bulundu. Fakat buna rağmen Doktor'un çizgisiyle gerçek hareketin yürüdüğü çizgi belli anlamda birbirini paralel olarak izlemekle birlikte çakışamadı. Bu olguyu bugün nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu çakışmanın avantajları ya da dezavantajları var mı? İkincisi, çakışamamanın nedenleri sizce nedir? Kısmen demin verdiğiniz yanıtlardan bazı ipuçları ortaya çıkıyor fakat daha derin nedenleri olduğunu düşünüyorum.

E.K.: Yine iki olumlu noktadan başlayalım. Doktor'un bu çağrıları tamamen ynakısız kalmadı. İşçi hareketi ile gençlik hareketini birbirine yaklaştırmak bakımından, Doktor'un gerçekten çok fazla çağrısı oldu. Bunu ciddiye alan insanlar da oldu. Ama bu, gençlik hareketinin -DEV-GEÇ'in diyelim- azınlığı bakımından böyleydi. Ancak sadece Doktorcuları etkileyen bir çağrı da değildi.

Ben gayet iyi hatırlıyorum. Mesela bir YİS (Yapı İşçileri Sendikası) deneyi var ki; bu deneye başından sonuna kadar katılanlar hep daha sonra bizim THPK/C çevresinde birlikte olduğumuz arkadaşlardı. Doktor onların işçi sınıfına doğru gitmesi bakımından bir kanal oldu. Biz işçi sınıfının iktisadi örgütlenmesi ve mücadelesi ve buradan siyasete geçişi bakımından eğer bir takım deneyler alabildiysek, bu dolaylı ya da dolaysız olarak Doktor'un açtığı kanaldan olmuştur. Tabii, burada İsmet Demir gibi çok yetenekli, pratik öngörülere sahip bir sendikacının varlığı da önemliydi. Ama bence neticede İ. Demir de bir bakıma Doktor Hikmet'in bir ürünüydü.

Böyle bir kanaldan bir grup insan işçi hareketine doğru aktı. Şüphesiz başka kanallardan da. Keza İ. Demir ile birlikte Necmettin Giritlioğlu'nun, Demir Küçükaydın'ın çalışmalarından da söz etmek mümkün. Bu bir grup insanı etkiledi. Ben kendim bunlardan biriyim. O zaman bizimle birlikte hareket eden Hüseyin Ö-

r

vahir, Yusuf Küpeli, Münir Aktolga ve daha başka genç arkadaşlar da bu çağrılardan etkilendiler.

Ancak böylelikle bir bütün olarak, işçi hareketi ve devrimci gençlik hareketinin kaynaştığı da söylenemez. Çünkü Türkiye'de işçi hareketi, mesela, Rusya'da 1905 öncesinde olduğu gibi bakir bir alan oluşturmuyordu. Rusya'da işçi hareketi sosyalistler tarafından örgütlenemeyi bekleyen, başka burjuva partileri tarafından da örgütlenmemiş bir alandı. Orada işçi sınıfı gerek devrimci sosyalist hareket gerekse devrimci gençlik hareketi kendisine yöneldiğinde sınıf içgüdüleriyle yüklü, cahil ama sosyalistler tarafından eğitilmeye açık unsurlarla doluydu. Türkiye'de ise durum bence bundan farklıydı.

Biz de ilkin sendikalar, sonra sosyalist partiler örgütlendi. Rusya'da ise tersine. Ama bu biçim farklılığının ötesinde bence şu gerçeklik bulunuyor: Türkiye'de işçi hareketi, iktisadi mücadele düzeyine devrimci ya da sosyalist olmayan akımlar tarafından kapatılmıştı. Dolayısıyla devrimci gençler işçi hareketine gitmeye kalktıklarında karşılarında sadece hükümet engelini değil, bir profesyonel sendikacılar engelini de buluyorlardı. Profesyonel sendikacıların bir bölümü sosyalist düşüncelere de sahip olabilirdi, ama neticede onlar, sendikacılığı meslek olarak benimsemiş insanlardı ve işçi sınıfının iktisadi ve siyasi mücadelesi arasında hep bir ayrım olduğu görüşündeydiler. Dolayısıyla gençlik hareketinin işçi hareketine akışı bu bakımdan engellenmiş oluyordu.

İkincisi, gençlik hareketinin kendisi her ne kadar genel olarak sosyalizan fikirlerle besleniyor idiyse de gençliğin bir bütün olarak işçi haraketi içinde erimesi ya da kendisini ona vakfetmesi beklenemezdi. Netice de farklı sınıf gerçekliklerinden hareket ediyorlardı ve işçiler arasında çalışmak , aslında güç, zahmetli, yorucu

bütün hayatı adamayı gerektiren birşeydi. Bütün olarak gençliğin nesnel devrimci faaliyeti bir yana, içlerinde öznel olarak hayatını bu alana vakfetmeye hazır olan insan sayısının çok kabarık olduğunu söylemek mümkün değildi.

Gerçi, her ikisini de aynı nesnel koşullar harekete geçirdiği için gençler de, işçiler de devrimci bir tarzda davranıyorlardı. Ama problemi ideolojik, örgütsel ve diğer kademeleri bakımından ele aldığımızda, gençlik henüz bu anlamda yoğurulmuş değildi. Bu nedenle farklı maddi hayat koşullarından yola çıkan öğrenci gençlerin, işçilerin davasını kendilerinin davası gibi görmüş olduklarını söylemek güç.

Üçüncü olarak, o dönemde uluslararası plandan yükselen bir ideolojik faktör vardı. O sıralarda Çin Kültür Devrimi'nin ve genel olarak ÇKP'nin dünya görüşünün gençlik hareketi üzerinde epeyce nüfuzu vardı. Bu görüşe göre; kırlar devrimin esas alanı, köylülük devrimin esas gücü, işçi sınıfı ve kentler tali alanlar, işçiler ise ancak sonunda devrimci olabilecek bir güç gibi ifade ediliyordu. Her ne kadar bir sürü işçi sınıfı övgüsünden sonra bunlar söylense de.

Bu söylenenler, teorik bakımdan çok fazla donanmış olmayan insanların kafasında çok şematik olarak indirgendi. Köyler kentlerden, köylülük işçi sınıfından daha önemli bir güç gibi görüldü. Tabii, başka etkiler de vardı. Latin Amerika'dan akarak gelen teorik görüşler çerçevesinde işçi hareketiyle gündelik mücadelelerle, sendikal mücadelelerle uğraşmak bir çeşit oportünizme tekabül ediyor gibi görülebiliyordu. Bunun sonucunda dolaysız aktif mücadeleler dışında kalanlar ikincil olarak görülmeye başlanmıştı.

Demek ki; hepsini toparlarsak; birincisi, işçi hareketiyle gençlik hareketi arasında profesyonel sendikacılığın kurduğu bir yalıtkan alan bulunuyordu. Bu

alanı delip geçmenin bir sürü ek uğraş gerektirmesinden ötürü, nispeten sabırsız ve tahammülsüz olan gençler, bunu uğraşmaya değmez görebiliyorlardı. İkincil olarak, teorik planda işçi sınıfının tarihsel öncü rolünü yadsıyan ya da ikincil konuma indirgeyen görüşlerin gençlik hareketine bir dereceye kadar egemen olmasından söz edebiliriz.

Şunu söyleyeyim aslında. Maoculuk dediğimiz ideolojinin bir bütün olarak gençlik hareketine egemen olduğu söylenemez. Ama Türkiye'nin bir geri sömürge ülke olarak telakki edilmesi, buna ilişkin Sovyet görüşünün o dönemde çok belirsiz ve muğlak olması, buna karşılık Çin'in Sovyetler'le yürüttüğü polemiklerin daha devrimci karşılanması dolayısıyla böyle bir etki vardı. Bir de Vietnam'daki mücadelenin Çin'dekine benziyor olması ve gençliği bu yönde etkilemesi söz konusuydu. Aslında hayli konjonktürel bir durum bu ideolojik nedenler. Daha sonra bu ideolojik gerçekler kısmen ortadan kalktı ama gene de bir kaynaşma olmadı. Ancak bütün nedenleri sadece buna bağlamasak da bir faktördü.

71'den sonda mücadeleyi sürdüren unsurlara baktığımızda bunlar aslında Dev-Genç'in en önde gelen kadrolarıydı. İşçi sınıfıyla olan bağlarını kesiyor olmaları ya da işçi sınıfıyla dolaysız bağlar kurmaları hiç de mücadele etmek istememelerinden değil, başka bir ideolojik yönelim içinde bulunmalarındandı. Bu yüzden Doktor onları etkilemeyi başaramadı. Çünkü başka bir yönden etkilenmişti insanlar.

Bir başka nokta da şu: Doktor'un pratik politika bakımından bir askeri darbeyle bu işin çözülebileceğine dair bir görüşe sahip olduğu düşüncesi diğer söylediklerini de törpülüyordu; insanlarınonları görmesini güçleştiriyordu. Bu anlamda bi r dezavantajdan sözedilebilir.

Benim gerçekler ve nedenler olarak söyleyebileceğim

şeyler bunlar. Ama 74'ten sonra bazı dönüşümler oldu. İnsanlar belli birbiçimde kendi dünya görüşlerini gözden geçirdiler. Daha öne dezavantaj olduğunu söylediğim görüşlerin egemenliği önemli ölçüde sarsıldı ama buna rağmen gençlikle işçi sınıfı arasında gene bir bağ ya da bunları birbirine bağlayabilen bir örgütlenme biçimi Türkiye'de ortaya çıkmadı.

Burada başka birşeyden daha söz etmek gerek. Rusya'dan örnek verelim. Bu ülkede işçi sınıfının kendisi hep önde yürümüş, öğrenciler hep arkadan gelmişler ve işçi hareketinin yan faktörü olmuşlardı. Tarihsel olarak bu böyle.

Tek tek işçiler ne düşünürlerse düşünsünler kendileri zaten pratikte devrimciydiler. Sosyalist örgütler işçiler arasında hemen çok geniş yandaş kitleleri bulabiliyorlardı. Sadece Bolşevikler değil, SR'ler de, sadece Menşevikler değil terörcüler de pekala işçiler arasından politik muhataplar bulabildiler.

Doğrusu, Türkiye'de işçi sınıfının bu bakımdan edilgen bir konumda olduğunu düşünüyorum. Bu durum Türkiye'nin tarihsel ve sosyolojik özelliklerinden çıkar. Burada işçi sınıfının kendinde bir sınıf olduğunu henüz idrak sürecinde bulunması, köylülükle bağlarının nispeten son yirmi yıl içerisinde kopması, bu yüzden işçiler arasında köylü mentalitesinin hala yaşıyor olması, işçi sınıfının henüz devrimci atılımlar gösterdiği ülkelerden farklı olarak Türkiye'de işçi sınıfının konsantrasyon düzeyinin nispeten düşük olması gibi nedenler de sıralanabilir.

Yani sadece gençlerden gelen bir yetersizlikten değil, işçi sınıfının tarihsel olarak nispeten geriliğinden kaynaklanan bir nedenden de söz edebiliriz. Bunların çoğu Doktor Hikmet'in kendisinden bağımsız nedenler. Ama birçok genç insanın Doktor'un açtığı kanallardan işçi hareketine doğru aktığı da bir gerçek.

Ç.Y.: Sanırım bu açıklamalardan sonra doğrudan doğruya partileşme meselesi gündeme geliyor. İşçi hareketiyle devrimci gençlik hareketinin kaynaştırılması işçi sınıfı ve gençlik hareketindeki eksikliklerin ve teorik yetersizliklerin giderilmesi, geçmiş sosyalist mücadelenin deney birikiminin ve teorik mirasın tartışılıp netliğe kavuşturulması işçi sınıfı ve gençliğin bu mirası hazmedebilmesi, başlı başına proletarya partisinin organizasyonunu gerektiriyor. Nitekim Doktor 1970'de "Devrimci mücadelede varolan örgütsel ve teorik kargaşalığa son verelim, proletarya partisini örgütleyelim," parolasıyla belli girişimlere başladı. Bu çalışma M. Belli çizgisini ve devrimci gençlik çevrelerini de içine alıyordu. Siz sözlerinizde bu kesimleri devrimci kamp olarak nitelendirmiştiniz. Devrimci kampın, partileşme çalışmasına bugün nasıl bakıyorsunuz? Partileşme çalışmasının sonuçsuz kalmasında rol oynayan nedenler ve THKP/C çizgisinin gittikçe belirginleşmesi ve Doktor Hikmet'in THKP/C ile ilişkileri konusunda neler söyleyebilirsiniz?

E.K.: Bunu biraz da hafızamı yoklayarak söyleyeyim. Düşündüğüm zaman şu noktalar gözümün önünde beliriyor. Birincisi TİP'in içindeki devrimci unsurlar belirli bir zamandan sonra barınamaz hale geldiler. Bu "TİP ile birlikte mi gidelim, yoksa TİP'ten ayrı bir parti mi olsun?" tartışmalarını başlattı.

Ancak barınamaz olmanın tek sorumluluğunu yanlızca TİP yöneticilerine yıkmak da bana biraz güç geliyor. Çünkü neticede TİP programı ve tüzüğü belliydi. İnsanlar bunu kabul ederek partiye girmişlerdi. TİP'in bizzatihi kendi program ve tüzüğüne aykırı düşen bir faaliyetler toplamı TİP içinde geçekleşmeye başlayınca onu yöneten ya da düşüncesini ifade eden insanların buna karşı bir politika geliştirmeleri beklenen birşeydi.

Ben o dönemde demokratik devrimciler kampının TİP

içerisinde yaşar kılmak için gerekenlerin hepsini yaptığını düşünmüyorum. Türkiye'deki gidişatın bugün aldığı şekilleri alabileceği, belli şeylerin eksikliği halinde durumun böyle olabileceği öngürülmüş olsaydı belki başka türlü davranılabilirdi.

Yani yanlızca şunu söylemek, "TİP yöneticileri oportünisttiler, onun için devrimcileri sevmiyorlardı ve örgütlerinden attılar" şeklindeki bir mülahaza bence gerçekliği tam olarak ifade etmez. Ama sonuçta devrimci kampa bağlı unsurlar TİP içerisinde yaşayamaz hale geldiler. Yaşayamamalarının bir nedeni eğer kendi politik doğrularını TİP'e benimsetememeleri idiyse, ikinci nedeni de bunu benimsetmek için çok da tutarlı davranmamış olmalarıydı. Ama neyse, sonuçta tartışmalar şu noktaya vardı: TİP içerisinde varolmaya devam edilemez. Ayrı bir politik parti kurmak gerekir."

Bu noktada Doktor ne dedi? Benim bildiğim, Doktor, TİP'in 29-30 Ekim 1970'de yapılan son kongresine katılmak, kongrede TİP yönetimi ele geçirilemese bile orada mevzileri korumak yönünde bir politika önermişti. Yanılmıyorsam daha sonra bunu Sosyalist Gazetesi'nde de yazdı. Fakat biz o zaman Doktor'un böyle önerilerini bilmiyorduk. Gerçi bilseydik de dediğini tutar mıydık, o da ayrı mesele. Biz, mesela şöyle zannediyorduk: 29-30 Ekim kurultayına Doktor'un katılacağını, bizimle beraber meseleyi tartışacağını umuyorduk. Sonradan bunun böyle olmadığı ortaya çıktı. Doktor'un ne düşünmekte olduğunu bu konuda sonradan çıkan yazılarından öğrendik. TİP içinde kalınmasını savunmaya çalışıyordu, biz ise TİP'in politikasının, programının, taktiğinin içinde kalınarak birşey geliştirmeye çok da elverişli olmadığı düşüncesine varmıştık. Bunların bugün yeniden değerlendirilmesi ayrı mesele ama o günden farklı düşündüğümü söyleyemem.

Ama biz o kurultayda şunu gördük: Aslında TİP'in

örgütlenme, politika, mücadele konularında önerdiği şeyleri, kurultayı birlikte topladığımız M. Belli de aşağıdan yukarıya örgütlenmeyi, esas olarak örgütlenmenin legal olması gerektiğini, vs. savunuyordu. Biz o zamanlar daha farklı şeyler savunduğunu varsayıyorduk. Bütün bu farklılıklar o kongrede ortaya çıktı ve farklılıklar giderilemedi.

Doğrusu istenirse, bizim taraf, yani daha sonra THKP/C'yi meydana getireen unsurlar da M. Belli karşısında çok açık, net ve berrak bir görüşle ortaya çıkmadığından toplantı şu uzlaşmayla bağlandı: "Evet, TİP artık sosyalist hareketin gereklerini yerine getirememektedir. Bunun yerine yeni bir devrimci parti kurulması zorunludur. TİP'in devrimci muhalefeti ve buna ek olarak başka sosyalistler böyle düşünmektedir," diye ortak imzalı bir bildiri yayınlandı. DEV-GENÇ Başkanı olarak onun altında benim de imzam var.

Bugün dönüp baktığımda böyle bir bildiriyi imzalamış olmaktan utanç da duymuyorum. Neticede, bir devrimci işçi partisi kurulması gerektiğine dair bir irade beyanından başka bir şey de değildi ve bence o zaten söylenmesi gereken bir sözdü. Ama bu ne kadoar derde devaydı denirse, o apayrı bir mesele.

Zaten daha sonraki gelişmelerin seyri gösterdi ki biz M. Belli ile çok farklı düşüncelere sahiptik. Bunun ürünü olarak daha sonra THKP/C olarak bilinen örgütlenme, akım ve mücadele şekli ortaya çıktı.

Ancak buna girişmeden önce şöyle bir evreden geçtiğimizi baştan söylemiştim. Doktor'la bir birlik aramak evresinden geçmiştik. Bunda neler rol oynamış olmalı? Bence şunlar:

Birincisi, orduya ilişkin olanları dışında Doktor'un sınıf analizleri bize akla yatkın geliyordu. Bugün de benim aklıma yatkın geliyor. Doktor'un Türkiye'de ta 1920'lerden beri hakim olan üretim tarzının kapitalizm

olduğu ama bunun Türkiye'ye özgü bir kapitalizm olduğu, dolayısıyla, klasik şemada bulunmayan sınıfların üretim ve mülkiyet ilişkilerinin Türkiye'de yer aldığı şeklindeki belirlemesi bence çok doğruydu. Tüm bunlar, teorik olarak hayli sağlam kalkış noktaları veriyordu. Bunları ilk ortaya koyan insan olarak ve mücadelede tuttuğu önemli ve olumlu yer nedeniyle arkadaşlarımız Doktor'la görüşmek gerektiğini hissetmişlerdi.

İkincisi, bu insanların -ki yaşça en gençleri bendim- bir yıl önce böyle bir girişimin öncülüğünü yapacakları akıllarından bile geçmezdi. Ondan bir yıl önce de biz kendi içimizde Doktor'dan ve M. Belli'den bağımsız ilişkilere sahiptik, yani bir grup olarak varoluyorduk, ama bir yıl önce bizim aklımızdan geçmezdi ki, bütün bu eski tüfek denilen insanlar bir yanda kalacak, biz bir yanda kalacağız ve Türkiye'deki sosyalist hareketin siyasi sorumluluğunu tek başımıza üstlenmeye cüret edeceğiz.

Biz böyle düşünmüyorduk. Bu yüzden bunun da verdiği eksiklik duygusuyla arkadaşlar Doktor'la görüşmeye gittiler. Fakat anlaşma hasıl olmadı. Doktor önerilerilerimizi hem teorik olarak akla uygun bulmada, hem de kalkışmayı düşündüğümüz girişimi kendisine göre safça ve çocukça buldu. Onun için Doktor'la herhangi bir beraberlik sağlanamadı.

Aslında biz o zaman M. Belli ile karşı karşıya olduğumuz için tarihten gelen bir insanın bize destek olmasını da istemiş olmalıyız. Ama M. Belli ile ideolojik mücadele, bundan yoksun olarak sürdü.

Bir başka neden olarak da, Doktor'un "Anarşi yok. Büyük Derleniş" broşüründe yazdıkları bize çok şematik ve sadece legal planı hesaba katan bir görüş olarak gelmişti. Onu benimsememiş olduğumuzu söyleyeyim.

Hatta o zamanlar espri konusu olmuştu. Doktor, "Madem örgüt kuracaksınız, ben Çelik Palas'tayım, buyrun gelin," diyor, adres de veriyordu. Herkes, "Örgütün yeri de

belli oldu," demişti. Belli ki, orada Doktor'un yapmaya çalıştığı başka birşeydi. Doktor'un tutumunda illegaliteye zorlanmayı kabul etmemek, legal planda yapılabileceklerin hepsini yapmadan böyle bir yola girmemek gibi başka endişeler rol oynamış olmalı. Ama onun dışında örgütlenme modeli olarak, üçerli kümeler halinde büyüyen gelişme modeli de bize pek akıl karı gelmemişti. Neticede mülahazalarımız ne olursa olsun, Doktor bizimkini, biz Doktor'unkini akıl karı bulmadık ve birbirimizden ayrı düştük.

Ama bütün bunlara rağmen Doktor'un saygınlığı Cephe hareketi içinde hep varoldu. Mesela hiç kimse revizyonist, oportünist gibi yaftalardan birini Doktor'a izafe etmeyi hiçbir zaman kendisine yakıştıramadı. Doktor'la bizim aramızda garip bir hayranlık sürüp gitti.

Fakat sonraları bizim o zamanki yapı dağıldı. İnsanların ortak değerlendirme zeminleri kayboldu. O zaman THKP/C'den zuhur eden birçok farklı eğilim, Doktor'u kendine göre farklı biçimlerde yorumladı. Bir kısmı varolan birkaç harekete doğru aktılar. Bir taraftan ilerleme, öbür taraftan Aydınlık cephesine gidenler oldu. Devrimci yol, Kurtuluş ve bunların dışındaki başka eğlimlere bölününler oldu. Onlar da mensup oldukları eğilimin genel değerlendirmelerine şu ya da bu şekilde katıldılar. Fakat Doktor konusunda bir özgün değerlendirme yapma ihtiyacı bu hareketlerde pek görülmedi, ya da bunu başaramadılar, orasına birşey diyemeyeceğim.

Biz içeride kalanlar için ise Doktor, ondan sonra da bir fenomen olmaya devam etti. THKP/C içindeki bölünmede Doktor gene ortaya çıkmıştı. O zaman Yusuf ve Münir'in başını çektikleri eğilim, aslında Doktor'un tezlerinin baştan beri doğru olduğunu iddia ediyordu. Yusuf'la Münir'in eleştrileri büyük ölçüde Doktor'un tezlerine dayanıyordu. Türkiye üzerine tahlilleri bakımından Doktor'un önemliliği, geçerliliği, vs. noktaları yeniden

gündeme geldi ve biz bütün yargılamalar dönemi boyunca Doktor'la birlikte yaşadık.

Fakat ben şunu da söyleyebilirim: Bu eleştirileri getiren arkadaşların bir bölümü, Doktor'un kalkış noktalarından onun hiç varmayacağı noktalara vardılar. Mesela Münir, Doktor'un vardığı politik sonuçların tam tersine ve çok uzağına gitti. Ancak onlar bunu yaparlarken, çıkar endişesiyle hareket ettikleri için değil de, ipin ucunu kaçırdıkları için oralara kadar sürüklendiler.

Yusuf'la Münir ilk eleştrilerini ortaya getirdikleri zaman bizim için çok dar bir zamandı. Sürekli takip altındaydık. Bu ayrılıktan iki ay sonra Kızıldere olayı oldu. Herkes hapse girdi, ölen öldü, kalan kaldı. Bu zaman zarfında konunun pek doğru dürüst tartışılmış olduğunu sanmıyorum. Asıl yenilgi koşullarında tartışılmaya başlanmış olması, biraz da Doktor'un aleyhine oldu. Çünkü yenilginin nedenlerini mücadelenin biçimine bağlayan arkadaşlar, bunun tam karşıtını savunurken, Doktor'u kendilerine teorik dayanak yaptıklarından Doktor, gerçekte sahip bulunması gereken itibarın gerisinde bir düzeyden tartışılmaya başlandı.

Doktor'un görüşleri daha çok bir nevi "uzlaşma" yanlısı olanlar arasında kanıt olarak kullanılmaya başlandı. Bu da karşıt eğilimi savunanlar gözünde Doktor'u değerden düşürdü. Doktor'un kendisi, kendi hayatıyla bunu kanıtlamışken, hiç layık olmadığı bu duruma aslında biraz da Doktorcu olduklarını söyleyen insanlar yüzünden düştü. Ama bu, geri unsurlar açısından böyleydi. Aklı başında olan insanlar, Doktor'u kendi söyledikları ve yaptıkları dışında Doktorcu'yum diyenlerin yaptıklarıyla değerlendirmediler. Doktor'un tarihsel kişiliği açısından bunların fazla önemi yok belki ama yığınların karşısına çıktığında önem kazanıyor. Doktor'un hayatı hep talihsizliklerle dolu oldu. Bu da onun için bir talihsizlikti belki.

Ç.Y.: Sizin Doktor Hikmet'e karşı teorik tavır alışınızda, Y. Küpeli'lerin eleştirilerini Doktor'a dayandırmalarının payı olmuş muydu? Bunu ben de sormayı düşünüyordum.

E.K.: Bunun bir neden oluşturmadığını söyleyebilirim. Demin de belirttiğim gibi, bunlar hep ayrı düzeyler diye düşünüyorum. Yani teori bir düzey, felsefe bir düzey, politika başka bir düzey. Onların birinde hatalı bulduğum yaklaşımlarından dolayı insanların öteki alanlarda da topyekün hatalı olduklarını düşünme eğiliminde değilim. Bu nedenle Doktor bence, kendisiyle bir kez daha hesaplaşılması gereken bir konumdadır. Doktorculuğun gücünü yitirmiş olması başka birşey, teoriyi üretmekle yükümlü olan insanların bu teoriyle işlerini bitirmiş olmaları başka birşey.

Marks'ın "teorik vicdan" diye bir deyimi var. Türkiye üzerine teori yapan insanlar Doktor'la hesaplaşmadıkça teorik vicdanlarını rahat hissedemezler doğrusu. Sonuçta ya benimserler, ya reddederler, ama bu hesaplaşma yapılmalıdır. Bu anlamda Doktor'un kendisine karşı bir "susuş komplosu" olduğunu söylemesi doğrudur. Çünkü bu düzeyde hesaplaşmaya insanların gücü yetmiyor.

Bu arada Doktor'un benim için son derece pratik bir yararından sözetmek istiyorum. İçeri girmeden önce Tarih Tezi'ni okumuştum. Oradan şu kafama takılmış: Doktor birçok Doğu toplumlarının tarihsel gidişi hakkındaki kanıtlarını İbn-i Haldun'dan getiriyordu. "Doğu'nun Marks'ı" diye adlandırıyordu İbn-i Haldun'u. Yakalandıktan sonra bizi hücreye koydular. Hücreye kitap vermiyorlar. Ancak sudan edebiyat ürünleri gelebiliyor. Benim aklımda Mukaddime'yi okumak vardı. Cezaevi idaresine başvurup kitabı getirttim. Mukaddime'nin başında da "Esirgeyen, bağışlayan Allah'ın adıyla başlarım," diye başlayan bir giriş bölümü var. Kitabı getiren subaylar bıyık altından gülüyorlardı. "Ne oluyor bu-

na, din kitapları okumaya başladı!" gibisinden. İbn-i Haldun'un kim olduğunu da, kitapta neyin anlatıldığını da bilmiyorlardı. Hiç değilse o yoldan kafamızı teorik olarak yorabileceğimiz birşeyler elimize geçmişti. Doktor'u okumuş olmasaydım, İbn-i Haldun'u bilmeyecek, orada da istemeyecektim. Böyle çok pratik bir yararı da olmuştu.

Ç.Y.: Şöyle sormak istiyorum: THKP/C siyasetinin netleşmesi, bir örgüt olarak doğuşu ve ilk eylemlerinin başlamasında bir: devlet terörünün, iki: 15-16 Haziran olaylarından sonra işçi eylemleri ve halk hareketindeki inişe geçiş ve durgunluk eğiliminin, üç: eski sosyalist kuşaktan beklenenlerin gerçekleşmeyişinin etkileri var mıydı?

E.K.: Bir kere daha faktörleri sayalım. İşçi hareketindeki düşüş, eski kuşaktan beklenenlerin gerçekleşememesi ve devlet terörü. Bunların hepsinin bir şekilde payı var. Devlet terörünün kendisi, imkanlar yeterince olgunlaşmadan aksiyona geçmeye zorladı.

Eski kuşaktan beklenenlerin gerçekleşememesi ya da bu konudaki hayal kırıklığı, insanları kendilerinden başka hiç kimsenin böyle bir davranış gösteremeyeceği ve artık bu işin kendilerine düşmüş olduğu düşüncesine eriştirdi.

İşçi hareketindeki ve genel olarak yığın hareketindeki düşüş, daha özel tipten mücadele biçimlerinin, mücadelenin ağırlık merkezi haline gelmesine doğru insanları sürükledi. Bunların hepsi gerçek.

Ama, bunların dışında bir başka faktör daha var. Biz o zaman yapmakta bulunduğumuz şeyler ideolojik olarak da savunuyorduk. O yüzden bizim çok fazla sürüklendiğimiz, savrulduğumuz söylenemez. Bir anlamda belki bu demin saydığımız nedenler tek tek insanların zihinlerinde artık davranmak zamanının geldiğine dair düşünceleri olgunlaştırmış olabilir. Ama ideolojik bir çizgi olarak o zaman yapmakta bulunduğumuz

şeyler, bizim kafamızda bir şekilde sistematikleşmeye başlamıştı.

Çizginin olgunlaşması ve netleşmesi denilen şeye gelince, bu hep bir süreç halinde devam etti. Kıyaslanacak olunursa, 1969-70 ve 71'de yazılan yazılar gözönüne getirildiğinde bunlarda hep belirli bir dereceye kadar perspektif farklılıklarının olduğu ve zaman içinde bir konumdan diğerine geçildiği görülür. Ama neticede şöyle denilebilir: Biz, Guevera'nın çağrısının bizim için de geçerli olduğunu düşünüyorduk. Fakat hangi biçimde ve nasıl? Bunu da Türkiye'nin özel koşulları belirledi. Bunun içinde pekçok subjektif faktör de var. Bu nedenlerle, olayı, 'ise"lerle, "eğer"lerle açıklamaya kalktığımızda birçok yanlış şeyler söyleyebiliriz.

Ben hala şöyle birşey düşünüyorum: 1970 sonbaharında bulunduğumuz konumu sürdürebilseydik ve bunu geliştirebilseydik, Türkiye sosyalist hareketinde bir liderlik krizi bugün hiç değilse daha az yaşanıyor olurdu. Bence devrimci hareket 12 Mart'tan 12 Eylül'e göre kendi iç hayatı bakımından daha ağır kayıplarla çıktı. 12 Mart'ın yarattığı tahribat etkilerini zaman içinde gösterdi ve bence devrimci hareket içerisinde çok ciddi bir kaosa yol açtı.

Sadece THKP/C'yi değil, THKO'yu ve diğer devrimci eğilimleri de kasdederek söylüyorum, bunlar en üst düzeyde çok büyük darbelere ve yıkımlara uğradılar. Ki; onlar devrimci hareketin on yıllık faaliyetinin meyvesiydi ve heder oldu. Bir kısım insanlar manen çok büyük çöküntüye uğradılar ve yok oldular. Bu yüzden 74'den sonra devrimci hareket hafızasını ve birikimlerini bir ölçüde tüketmiş olarak çıktı. bunun acısı 1980'e kadar gelinen dönemde yaşandı. Tabii 80'de uğranılan katastrof daha ayrı ve bugün onu değerlendirmek için belki daha az elverişli durumdayız. Ama şimdi geriye bakıp 12 Mart için daha rahat konuşabiliyoruz.

O yüzden "70 sonbaharındaki konum korunabilseydi" derken kastım, fizik olarak insanlar yaşar kalabilseydi, bunu bir şekilde sağlayabilmiş olsaydık daha olumlu bir yerde bulunabilirdik. Ama hiçbir şey de boşa gitmedi doğrusu.

Ç.Y.: Sâlt THPK/C'yi değil, THKO'yu ve o dönemde mücadele eden diğer arkadaşları da birlikte düşünerek konuşuyorum. Siz Türkiye devrimci hareketinde bir misyon yarattınız ya da bir misyon başlatmış oldunuz. Herkesçe ortak konuşulduğunda, devrimci mücadelede Fransızca konuşmanın önemi ortaya çıktı ve bu, Türkiye devrimci hareketi bakımından önemli bir tecrübe oldu. Şimdi bu noktadan durumu değerlendirirsek, Dr. Hikmet'in temsil ettiği mirasla bu misyon arasında bir sentezleşmenin mümkün olup olmadığı konusunda bugün ne düşünüyorsunuz? Böyle bir özleminiz söz konusu olabilir mi?

E.K.: Devrimci mücadelenin bütün olumlu mirasının tek bir hareket halinde birbirinin içinde yoğrulmasını umuyorum ve istiyorum. Bu anlamda bizim Doktor'un mirasından edineceğimiz çok şey olduğu gibi, Doktor'un hayatını verdiği sosyalizm davasının bizim tecrübemiz hesaba katılmaksızın anlaşılıp idrak edilemeyeceğini de düşünüyorum.

Bu benim gerçek isteğimdir. Bizim geçmişte yapamadığımız ya da yapmamız mümkün olmayan şeylerden birisi de buydu. Biz, kendi temsil ettiğimiz cepheden de olsa, sosyalist hareketin geçmişiyle bir sürekliliğini kurmayı sağlayamamıştık. Umarım bugün bu yapılabilir. Doğrusu bu süreklilik içerisinde Doktor'un çok saygıdeğer bir yeri olduğunu düşünüyorum.

YALÇIN KÜÇÜK

Ç.Y.: Siz çok önemli gördüğünüz bazı düşüncelerinizi özellikle açıklamak istediğinize göre, isterseniz ben sorularımı toplu olarak yönelteyim. birbiriyle bağlantılı üç soru sormak istiyorum. bir, bugünkü mücadele açısından Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın sosyalist hareketimizdeki yeri ve önemi nedir? İki, Dr. Hikmet'in düşüncelerinin somut ve sistematik bir dile gelişi olarak Vatan Partisi olayına nasıl bakıyorsunuz? Üç, Doktor'un sınıf tahlillerini ve tabii ki en başta finans kapital tahlilini bir iktişatçı olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?

Y. Küçük: Dr. Hikmet'e bugünden bakışımızın en önemli tarafı şu olabilir. Bugün neyi anlatıyor Dr. Hikmet'in yaşamı bana? Ben 1960 yıllarında Dr. Hikmet'e baksaydım başka söyleyeceklerim olurdu. 1970 yıllarında Dr. Hikmet'e baksaydım söyleyeceklerim başka olabilirdi. Ben 12 Eylül'de geçen bir Türkiye'de 1987 yılında Dr. Hikmet'e bakıyorum. 1987'de Dr. Hikmet'e baktığımda. bir devrimciye, bir ihtilalciye bakıyorum.

1987 yılı nedir? 1987 yılında bir devrimciye bakarken şunu görüyorum: 1987 yılında dünyada ve Türkiye'de prestiji en düşük olan mal, özellik, nitelik devrimciliktir. Şu anda devrimcilik, -tırnak içinde söylüyorum- "Hiç para etmiyor." Devrimcilere egzantrik gözüyle bakıyorlar. Bunlar da yazılmış, Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkmış, her an çıkıyor. Ben Ertuğrul Özkök'ü eleştirdiğim zaman, "Hiç başkaldırdın mı, başını eğmekten sözediyorsun?" dediğim zaman, Cumhuriyet Gazetesi bana bir hafta sonra hemen cevap verip, Ertuğrul'u övüyor. Ertuğrul'un bağnaz, tutucu aydınlar dışında herkes tarafında

beğenildiğini söylüyor. Şu aşamada devrim düşüncesine bağlı olmak prestiji çok az ve aynı zamanda bağnaz, tutucu olarak nitelendirilebilen bir tutum.

Bu saptamayı yaptıktan sonra, Dr. Hikmet'e bakıyorum. Dr. Hikmet'e baktığım zaman beni mutlu eden yanısı: Dr. Hikmet devrimciliğin fiyatının çok çok düşük olduğu zamanlarda da devrimci kalmış bir insandır. Hiçbir zaman modaya uymamış, bir tek gün eylemden ve düşünmekten geri kalmamıştır. Bizim ilerici, devrimci sosyalist mücadele tarihimizde bu tür insanlar vardır. Ne yazık ki sayıları çok değildir, ama vardır. Dr. Hikmet bunların içinde yer alıyor. Bana öyle geliyor ki, ister hapiste, ister dışarıda olsun Dr. Hikmet'in bütün ömrü boyunca Türkiye devrimini düşünmediği bir anı yok. Başına dostlarından ve düşmanlarından ne geldiyse, bu nedenle geldi. Dikkat ederseniz dostlarından da diyorum. Baskı dönemlerinde rejim devrimcilere baskı yapar. Bu, karşıdakilerin baskısıdır. Böyle durumlarda devrimcilerin büyük kısmı ya geçici olarak, ya da sürekli olarak, çok .büyük bir ihtimalle de geçici olduğunu düşünüp gerçekte sürekli olarak susarlar. O sırada da susmayan olursa dostları onlara düşmanlarından daha acımasız davranır. Çünkü her türlü baskı karşısında devrimciler durup da birkaç devrimci durmadığı takdirde onlar, duranların hepsinin vicdanıdır. bu vicdanı görmemek için onlara hücum ederler. Doktor'un yazgısı bir de budur. Ama bu yazgı, bir tipolojiyi çıkarttığımız takdirde durmak bilmeyen bütün devrimciler için geçerlidir. Dr. Hikmet kadar Nazım için de geçerlidir.

Kendi adıma ben, Dr. Hikmet'le hiç tanışmadım. Ama bunu ilk defa düşünmüyorum ve kendime soruyorum. Soruyorum bir türlü cevabını bulamıyorum. O da şu: Benim kuşağım üniversiteye gittiği zaman Türkiye'de TKP 51 tevkifatı denilen darbeyi yemişti. Ben o sırada üniversitede değil, lisedeydim. O günlerden kalan ve beni çok etkilemiş

olan en önemli anılar o mahkemelerdir. Şu anda da gözümün önündedir; sanık sandalyesinde Sevim Tarı'yı hatırlarım. Sevim Hanım'la hiç karşılaşmadım. Ama benim için bir devrimci kadındı o.

Ve biz üniversiteye girdiğimizde -çok sevdiğim bir sözle- elimizde köylülerin idare lambası, komünizmi arıyorduk. Ve hemen adımız komüniste çıktı. Ama bilemezdik... 1960'dan sonra öğrendik... Sadun Aren Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde bizim profesörümüzdü. Biz onun geçmişinde solculuk olduğunu ancak 1960'dan sonra öğrendik. Bir yandan elimizde idare lambası komünizmi arıyoruz; öğrenci derneklerinde aktifiz; ben Türkiye'de ne kadar öğrenci derneği varsa hepsinin başkanıyım. Fikir Kulübü'nün genel başkanıyım; adımız komüniste çikmış, bizi Emniyet'e götürüyorlar; yanımızda kürsü profesörümüzün komünizmde geçmişi olduğunu bilmiyoruz.

İşte o sırada -çok ilginçtir- gazetelerde arada sırada Dr. Hikmet'in parti kuruluşuna dair açıklamaları yayınlanırdı, hatırlıyorum. bunu bilemezdim ben. Biz bir yandan elimizde idare lambası, komünizmi arıyorduk, bulamadık. Sonradan tarihe bakıyoruz ki; tamamen baskıyla tasfiye olduğu ortaya çıkıyor. O sırada Doktor'un Vatan Partisi açıklamaları var. Gazetede resmi çıkardı. Ama biz niye komünist partisini ararken, Dr. Hikmet'in Vatan Partisi'ni görmezdik, bilemiyorum. Acaba genellikle üniversite gençliğinde olduğu gibi gizlilik, "Komünist Partisi mutlaka gizli olur," fetişi miydi bizi etkileyen? Yoksa Dr. Hikmet'in partisinin adının Vatan Partisi olmasından mı -Vatan Partisi adını yakıştıramazdık- ? Veya herşeye rağmen kulağımıza fısıldanan Dr. Hikmet'in komünist olmadığı, partiyle ilişkisinin bulunmadığı yolundaki sözler mi? Bunu bilemiyorum. Bilmem de mümkün değil. Ama o dönemde de bildiğim bir şey var ki; 1950'li yıllarda, partiyi aradığım

sırada da Doktor faaliyetlerine devam ediyordu. Doktor'a böyle bakıyorum ve büyük bir sevgiyle bakıyorum.

Şimdi, ikinci noktaya geliyorum. Görüşleri hakkındaki düşüncelerimi Aydın Üzerine Tezler'in beşinci kitabında ayrıntısıyla ele alacağım. Burada tartışmak istemiyorum. Ama bir şekilde finans kapital sorunuyla uğraşacağım. Bugün değil.

Finans kapital kavramına bir iktisatçı olarak çok yakınlık bulamadım. Banka sermayesinin sanayi sermayesini kontrol etmesinden çok, sanayi sermayesinin şu anda banka sermayesini kontrol ettiğini düşünüyorum. Ama tekelleşmeyi anlattığı ölçüde, hele Doktor'un 1940'lar dönemi değil, 1980'ler Türkiye'sinde bu kavramla hiçbir problemim yok, bu düzeltmeleri yapmak üzere.

İkinci bakışım şu Doktor'a. Şu aşamada devrimciliğin fiyatının düşük olduğunu görüyorum. Bir de hem Doktor'u hem bugünü düşündüğüm için -ilk defa telaffuz ediyorum- bir tür sosyalist romantiklere ihtiyaç var gibi geliyor bana. Sosyalist romantizm. Çok ters görünüyor ama, sosyalist gerçekçilikten bence çok daha tutarlı bir kavramdır. Eleştirel gerçekçiliği anlıyorum ama sosyalist gerçekçiliğe çok fazla ısınamadım. Çok geliştirilememiş, çok geliştirilmesi mümkün değil.

Ancak sosyalist romantizm... Romantizmi hep insanın gücünü abartma olarak anlamışımdır ve öyle anlaşılması gerekir. Romantikler hep insanın gücünü abartırlar. Doktor'la iki ilgisini kurabiliyorum. İlk olarak onun yazılarının hepsinde devrimcilerle ilgili bir yiğitleme vardır. Ben de o yiğitlemeden yanayım. Hele finans kapital çözümlemesini bugüne getirip bir tekelci çözümleme haline getirdiğimiz takdirde sadece tekellerle mücadele etmek için değil, kuracağımız sosyalist dünyadaki insanı yaratmak için de bir sosyalist romantizme, devrimci romantizme ihtiyaç olacağını düşünüyorum. Doktor'u bir sosyalist romantik olarak görüyorum.

Burada hemen bana 1960-70 yıllarında Doktor'un etkisini soracak olursanız, Toplumsal Kurtuluş'ta bir yazım çıktı, o dönemle ilgili. Kalemimin, daktilomun ucuna geldi. Ama biraz daha çalıştıktan sonra yazmayı istiyorum. Hiç kimse bilmez. Belki de çok kızacaklar. İlk defa Toplumsal Kurtuluş'ta söyledim. THKP/C ve THKO ikisi de beraber bir yandan Yön ve TİP'in, bir yandan da Doğan Avcıoğlu ve M. Belli çizgisinin çocuklarıdır. Bir nokta daha var, onu yazmadım. Aslında bana öyle geliyor ki; THKP/C çizgisindeki yiğitleme ve yiğitlemenin dayandığı düşünceler, hatta çok giderek oligarşi, hatta toplu yazılarda geçen suni denge, vb. şeyler Doktor'un düşüncelerinin oraya yansımasıdır. Bunu çok açık olarak gösterebileceğimi zannediyorum. 1965-66'dan sonra ön plana çıkan Jakoben çizgi, sonradan da THKO, THKP/C gibi çizgilerle Doktor'un çok yakın ilgisi vardır. Doktor'un ginans kapital çözümlemesi ve bu çözümlemenin zorunlu olarak ortaya çıkarttığı yiğitleme, Dev-Genç'ten sonraki akımlarda da etkili oluyor.

Bir şey daha. Doktor'un bir de şu yazgısı vardı: Doktor tipolojisinin bize öğrettiği TKP çok ilginç bir örgüt. Hep mücadele edenleri partiden atmış. O kadar garip bir olguki bu, bulmak mümkün değil dünyada. Ve buna o kadar çok örnek verebilirim ki; başta Nazım. 1930'lu yıllarda da Dr. Hikmet'in ve Nazım'ın başına gelenleri çok açık olarak bilemiyoruz. Ancak Türkiye Üzerine Tezler'in ikinci kitabında sezgilerimle çıkarttığım, bunun için de çok korkarak yazdığım birşey vardı. Orada tarihini bilmemekle beraber, TKP'nin 1930'larda kendini tasfiye kararı aldığını ve bu kararın sonucunda da CHP'yi desteklemeye, kadrolarını CHP içinde eritmeye yöneldiği sonucunu çıkartmıştım.

Bu olgu 1943'den sonra Türkiye'den Amerikan Komünist Partisi'ne geçti. 1960'lı yıllarda da Mısır, vb. Komünist Parti'lerde de yaşandı. Bu tespitlerime çok

büyük tepkiler gelmişti.

Topçuoğlu'nun anıları ve çıkan başka kitapların da getirdiği açıklıktan sonra TKP'nin 1930 yıllarında kendisini tasfiye ettiğine dair düşüncem güçlendi. Benim fikrime göre, kendini kendi iradesiyle tasfiye eden ilk Komünist Partisi TKP'dir.

Bana öyle geliyor ki; Doktor ve Nazım, bu likidasyon kararının ve pratiğinin dışında. Nazım biyografisinde "Beni partimden attılar," diyor. Ve tabii o zaman dünyada ve Türkiye'de partinin tutucu politikasına uymayıp mücadeleye devam edenlerin hepsine yakıştırılan Troçkist suçlaması geliyor. Doktor'a böyle bir suçlamanın yapılıp yapılmadığını bilmiyorum, ama Nazım'a yapıldı. Ama bana öyle geliyor ki; Doktor alınan karara uymamış görünüyor.

TKP'nin tarihi bir bakıma içeride kalıp mücadeleyi devam ettirenlerin tasfiye tarihidir. Nazım içerde olduğu müddetçe tasfiye edilmiştir. Nazım ancak yurtdışına çıktıktan sonra TKP ile tekrar barıştı. M. Belli de öyledir. (Türkiye Üzerine Tezler'in üçüncü kitabında 1960'lı yılları M. Belli'nin iç TKP'si olarak gördüğümü yazmıştım.) Doktor öyledir, Reşat Fuat öyledir. Ama Doktor, bütün bunlardan şöyle bir ayrılık gösteriyor. Vaktini TKP'yi tekrar kazanmak, TKP'de yönetime gelmek şeklinde bir mücadeleyle geçirmek istemiyor. Kendi mücadelesini sürdürüyor.

İki noktayı daha ilave edebilirim. Belki birincisi daha kişisel. Bilmem biliyor musunuz, Doktor'u çok sevenlerden Vedat Türkali türünden, Doktor'u hiç sevmeyen Aziz Nesin türünden insanlar beni de Doktor'a benzetmişlerdir. Aziz Bey, en iyi zamanımızda bile bazen beni eleştirmek istediğinde beni Doktor' Hikmet'e benzetirdi. V. Türkali de benim yüzüme "Bak," dedi, "ben Doktor'u çok severim bilirsin, Türkiye'de bir tek sen ona benziyorsun." Ben de Vedat Bey'e, "Vedat Bey," dedim,

"bunu bana iltifat olarak söylüyorsunuz, ama ben bunu iltifat olarak almıyorum. Hatta doğru da bulmuyorum. Siz birşeyi benzetiyorsunuz, oradan gidiyorsunuz. Doktor'un çok çarpıcı teşhisleri vardır. Benim yazdıklarımı da çok çarpıcı teşhisler olarak görüyorsunuz. Ama ikimizin arasında çok çok önemli bir fark var. Dok[redacted] gerçekten doktordu. Ben meslek olarak iktisatçı ve plancıyım ve bir akademik hayattan geliyorum. Ben Doktor'daki teşhislere benzer teşhislerle ortaya çıktığım zaman onu biraz daha fazla irdeliyorum. Dipnotlarıyla gösteriyorum. Dolayısıyla sizin bu benzetmenizi bu açıdan doğru bulmuyorum."

Ama bir başka açıdan ne A. Nesin türünden Doktor'u hiç sevmeyen, ne de Vedat bey türünden Doktor'u çok seven, romanlarında ön plana çıkartan insanların benimle Doktor arasında görmedikleri, ama benim görmek istediğim (çünkü onu çok daha önemli buluyorum) bir benzerlik var. Ben şu aşamada onu görüyorum. O da şu: Doktor'un yaşamı paylaşımcıydı, bütün anılarından çıkartabileceği gibi Doktor neredeyse bir komün hayatı yaşıyordu yoldaşlarıyla. Benim Doktor'la aramda bir benzerlik bulunacaksa eğer, o da ancak budur. Ben de paylaşmayı çok seviyorum.

Doktor, yaşamı paylaşmayı çok seviyordu. Doktor'un bu yanının da ön plana çıkartılması gerekli. Bir ahlâk olarak paylaşmayı sevmeyen, yaşamda paylaşmayı sevmeyen bir insanın sosyalist olabileceğine inanmıyorum. Bu bakımdan biz, önümüzdeki dönemde vulgar Marksist-Leninistlerin -bu sözü de ilk defa kullanıyorum- vulgar Leninistlerin - söylediklerinin aksine, sosyalizmi kurmadan da sosyalist bir insanı yaratmak için çaba göstermeliyiz. Vulgar Leninistler, Marx'ın Gotha Programı'nı çok fazla önemseyerek, sosyalist insanın ancak sosyalizmin maddi temelleri kurulduktan sonra yaratılabileceğini söylüyorlar. Ben buna katılmıyorum. Sözün başına dönüyorum. Devrimci veya sosyalist ro-

mantizm, insanın güçlü olduğunu, insanın başkaldırmak zorunda olduğunu ve paylaşarak yaşaması gerektiğini göstermek durumundadır.

Bence, Dr. Hikmet'i beğenenler, düşüncelerini doğru bulanlar, önümüzdeki dönemde tıpkı daha önce yapıldığı gibi Dr. Hikmet'in kitaplarını yeniden yayınlamalıdırlar. Dönem Yayıncılık da bir kısmını yapabilir. Neden? Dr. Hikmet'in YOL dizisini yeni çalışmam için yeniden okuyorum, kartlarıma geçiyorum. Şu size özetlemeye çalıştığım bakış açısı dolayısıyla tekrar okuduğum zaman bambaşka şeyler bulacağımı düşünüyorum. Neden? Bakın, bir Soran Olursa'da yakın tarihin yeniden bir peridizasyonuna başladım. 1921, 1908 kadar önemli değil diyorum çok açık olarak. Toplumsal Kurtuluş'un gelecek sayısına yetiştirebilirsem, ilk tekrar, iki nokta üstüste, 14 Mayıs 1950 ve 12 Eylül 1980'de o kadar önemli değil - ikisi de birbirine benzer, bir bakıma bir tekrar yaşanmıştır. Eğer bunu iyice koyabilirsem, 1950 hiç önemli olmayacak. Ve bu da benim düşüncelerimi TİP, TKP ve DEV-GENÇ'in belgelerinden çok çok ayıracak.

Çünkü TİP'de, TKP'de, DEV-GENÇ'de 1950'yi bir demokratik hareket olarak görürler. Benim hiçbir yazımda bu yoktur. Nasıl bir demokratik harekettir ki, 1951 yılında bütün solcuları içeriye atabilmiştir? Bir komünist partisinin, bir işçi partisinin bütün elemanlarını hapse attıran bir hareket nasıl demokratik olabilir? Ben bunu anlamakta güçlük çekiyorum.

Başka benzetmelerim de var, bunlar değil sadece. Böyle baktığım zaman 1960'ın da önemini azaltıyorum, iskonta ediyorum. 56'yla 66 arasını demokratik mücadelenin en fazla yoğunlaştığı bir dönem olarak görüyorum. Böyle gördüğümüz zaman da çok ilginç bir durum ortaya çıkıyor. Peki nedir, nasıl oluyor da biz bütün bu yanılgılara kapılmaktan kaçınamıyoruz? Kendi adıma konuşmuyorum. Benim hiç olmazsa, o tarihle o kadar

bağlantım yok. Ben 27 Mayıs'ta özgürlüğüme kavuştum. Öğrenci lideriydim, aranıyordum, dağlardaydım. Onun için, hiç olmazsa 27 Mayıs'ı abartabilirdim. O kadar da abartmadım.

Ama, bir lâf var. Yeni kuşaklar, Türkiye'ye Marksizm-Leninizmin 27 Mayıs'tan sonra geldiğini düşündü. Şimdi size de çok garip gelebilir, bunun bir yanılma olduğunu göstermek için Dr. Hikmet'in 1930'lardaki kitaplarını yayınlamak lâzım, neden? Eğer, Dr. Hikmet'in 1930'larda yazdıklarına bakacak olursanız, Marx, Lenin gelmiş Türkiye'ye o zaman. Değil mi? Ordalar. 1930'larda yazdıklarına bakarsan, "Devlet ve İhtilal"in Türkçesine atıf yapabiliyor, "İki Taktik"e atıf yapıyor, arada sırada Fransızcasına da atıf yapıyor. Başkası olabilir mi? Dünyada Ekim Devrimi olduktan sonra Türkiye'de 1920 kuşağının Lenin'i bilmemesi mümkün mü? Bütün dünyanın devrimcileri biliyor. Ayrıca Nâzım gibi, Şevket Süreyya gibi, Sedrettin gibi Sovyetler'de okumuş olanlar var veya Spartaküs hareketine katılmış olanlar var. Bana çok farklı bir durum gibi geliyor. Şimdi bu söylediklerim ve Dr. Hikmet orada benim düşüncelerimin kanıtı olarak ortaya çıkıyor. O zaman bizim hangi kuşağın efendim 1960'tan önce Marx, Lenin bilinmiyordu, 27 Mayıs'tan sonra Türkiye'ye girdi demeye hakkı var?

Peki ne oldu? Bellek silindi 1950'lerde, soğuk savaş döneminde. Herkes, yani 1940'larda TKP hareketine katılmış olanlar da belleklerinin silinmesine razı oldular. TİP'in başına geçtikleri zaman bellekleri bir defa silinmişti. Yeni kuşak çocuklarıyla, Mahir Çayan'larla, Deniz Gezmiş'lerle birlikte Devlet İhtilali okudular. Doktor, bunların içinde değildi.Belleği canlı tutabiliyordu.

Aydın üzerine 5'in kurgusunu böyle bir düşünceye dayandırmayı tasarlıyorum. Özetle söylediğim bu nokta, başkalarına ne kadar önemli görünür bilmiyorum, ama benim bundan sonraki düşüncelerime bakmak için bana

çok önemli geliyor. Birincisi, demin söylediğim 1950 ve 1980 arasındaki benzetme genel olarak bu imkânı veriyor. İkincisi de, bizim yapabileceğimiz en önemli işin bellek silinmesine karşı mücadele etmek olduğunu gösteriyor. Doktor türünden insanları bu çerçevede algılıyorum. Dr. Hikmet, belleğin silinmesine izin vermemek, toplumun tümünün belleğinin silinmesini ortadan kaldırmak için savaşan insanlardan birisi olarak sayılabilir.

Ç.Y.: Konuşmanız sırasında TKP'nin kendini 1930'larda tasfiye ettiğine dair düşüncenizi açıkladıktan sonra Dr. Hikmet'in bu karara uymadığını ve artık partiyi doğru yola sokmak için çaba göstermekten çok kendi mücadele hattını kurmayı tercih ettiğini söylediniz. Burada Dr. Hikmet'in yoluyla TKP'nin yolu arasındaki ayrım nerde? VP'nin bu ayrımındaki rolü nedir?

Y. Küçük: Benim görebildiğim, devrimcilerin birçoğu, enerjilerinin çok önemli bir bölümünü 1960'ların ikinci yarısından itibaren TİP'ni elde etmek için harcadı. Bana çok garip geliyor. Mahir Çayan'ların, Doğu Perinçek'lerin TİP'ni elde etmek için harcadıkları çabayı TİP içerisindeki biri olarak bir türlü anlamazdım ben. Ama Doktor'un kendi içinden çıktığı bir hareketi elde etmek için bir çabasını görmüyorum. Ben TKP'yim de demiyor. Başka bir şeyim artık diyor. Bugün bu örnek bilinmiyor. TKP'nin adı üzerinde bir mücadele yapılması yanında Doktor'un tutumu, özgün bir tutum.

Eğer, bundan şunu söylemek istiyorsanız, Doktor'da anti-Sovyet bir tutum görmüyorum. Şimdi adı TBKP olan partinin taslak programını okudum. Şöyle yeni bir slogan var: Herkes çalışan insan, herşey çalışan insan için falan: Buna benzer birşey. Şaşırdım. Gülüyorum, niye böyle yapıyor benim TBKP'li arkadaşlarım? Bu kullandıkları söz, SBKP'nin yayın organı Komünist'te bir sayfanın başlığıdır. Sovyetler Birliği'ndeki dostlarımız böyle bir şeyi bulmuşlar, ondan çok daha iyisi de bulunabilir.

Şimdi, eğer Doktor'la benim aramızda bir benzetme yapacak olursam, ben Sovyetler Birliği'nde yaratılmış düşünce ürünlerinin bir kısmını beğenirim, ama hepsini almam. Nitekim, Toplumsal Kurtuluş'un 1. sayısında Gorbaçov reformlarıyla ilgili söylediklerim, bu yaklaşımın ürünüdür. SBKP'de Washington'da Gorbaçov reformlarının çok önemli olduğunu söylüyor. Türkiye'de de öyle düşünenler çok. TKP'ye göre çok önemli. Benim değerlendirmem hiç de öyle değil. Şu ana kadar yapılanların yolunu, yönünü, el atılan sorunları önemli bulmakla birlikte, henüz önemli bir düzenleme olmadığını düşünüyorum. Sovyetler Birliği'ndeki düşüncenin dışında düşünmeyi anti-Sovyetik olarak görenler olabilir. Ben öyle görmek istemiyorum. Bunları da kendimi anlatmak için değil, Doktor'u anlatmak için söylüyorum.

Benim bilebildiğim kadarıyla, Doktor 1930'larda Komintern'e son derece bağlı, Sovyetler Birliği'ne dost bir insandır. Ama, bir yerde TKP'nin dışında kalmıştır. Ölümüne yakın yazdığı, yer yer çok sert, katılmadığım o meşhur Mektup'una rağmen, Doktor'un acı çekerken tedavisinin sosyalist bir ülkede yapılmamamış olmasından büyük acı duymuşumdur.

Bazı arkadaşlarımızın Doktor'un bağımsız kafasını bir anti-Sovyetizm olarak değerlendirdiğini gördüm. Bunları doğru bulmam. Doktor, ben bu işe devam ediyorum demiştir. VP, bu devamın işaretidir ve tarih yazımında yerini almalıdır.

Ç.Y.: Dr. Hikmet ve Nazım arasında bir paralellik kurarak, ikisi arasında bir tür kader birliğinden söz ettiniz. Üzerinde çok spekülasyon yürütülen bir konu olmasına rağmen, Doktor'la Nazım arasında bir kutuplaşma söz konusu. Doktor aralarında bugün yeterince bilemediğimiz bazı görüş ayrılıkları bulunduğu halde Şefik Hüsnü ile kendi adını yanyana koymayı tercih ederdi. Bu

noktada ne diyeceksiniz? Şefik Hüsnü'yü mücadele tarihinde nereye koyuyorsanız?

Y. Küçük: Benim yaptığım çözümleme açısından, Doktor'un Nazım'la kendisini ayrı yerlerde görmesini önemli bulmam. İkisi de yer yer beraber bulunmuşlardır. En büyük cezayı da aynı davadan aldılar. Buna göre, 30'lu yıllarda Doktor'la Nazım'ın beraber çalışmaları lâzım. Kemal Tahir'e mektuplarından çıkartıyorum. Nazım sonuna kadar Doktor'a çok sıcak bakar. "Deli Doktor" der, büyük bir sevgiyle birbirlerine para yollarlar.

Dr. Hikmet, Şefik Hüsnü'yü niye kendisine yakın gösterir, bilemiyoruz. Belki de parti içinde o zamanlarda çıkan grup ayrılıkları olabilir; Doktor başka bir tarafta olabilir. Çok karanlık bir dönem, bilemeyeceğim. Şefik Hüsnü hakkında yalnız benim bilgilerim değil, herkesin bilgisi o kadar az ki.

44-45 kısmı biraz daha açık. Oradaki tutuma doğrusu Doktor'la beraberliği gerektirecek kadar sıcak bakmıyor. Bana öyle geliyor ki, Şefik Hüsnü 1943-44'ten sonra Türkiye'de sosyalizmin kurulacağına inanmış görünüyor. Ne yazık ki, 1940 kuşağında, 2. Dünya Savaşı'nın sonunda kendi çabalarının dışında Türkiye'de sosyalizmin kurulacağına dair bir ham umut görmüşümdür. O umudu hiç doğru bulmam. O umuttur 1945'ten sonraki kıraçlığı yaratan. O umut, 1951 tevkifatından sonra Doktor'un bir anlamda tek başına çıkışını yaratan koşullardan birisidir.

1940'tan 43'ten sonra, Stalingrad'tan sonra TKP üyelerinde veya TKP sempatizanı genç entelijensi ya da, Arif Damar, Enver Gökçe'de, tabii çok çiddiye almadığım Abidin Dino'da ve benzerlerinde bir hayal, kendi güçlerinin dışında sosyalizmin gerçekleşeceğine dair bir umut var. Bu umudun doğmasında ben, Şefih Hüsnü'nün rolü olduğunu düşünüyorum. O sıralarda Dr. Hikmet hapistedir.

Ha, onun ötesinde şunu soruyorsanız bana, belki de Dr. Hikmet bunu söylüyordu, ona kesin katılırım. İsmail Bilen zamanında TKP Mustafa Supli ile başlatılır. İ. Bilen'le bitirildi. Bunu kabul etmem.

1951'e kadar, net şekilde, Türkiye'deki ilerici hareket TKP içindedir. O zaman da o bizim hepimizin geçmişidir. O geçmiş bizimdir. Şu anda TKP üyesi olanlar kadar bizimdir. Bir tek yeni belgeyi okudum. İki isim geçiyor. Bir Mustafa Suphi, bir de Nazım. Bu çok kısırlaştırır, böyle şeyi düşünmek mümkün değil.

Bakın, Sovyet kitabının önsözünde -ki 80 yıllarında yazılmıştır- çok açık olarak Troçki'yi 1917'den silmenin mümkün olmadığını yazmıştım. Bugün Sovyetler de öyle yapıyor.Doğrusu da budur. Biz de tarihimize böyle bakmalıyız. Bu tarihi Şefik Hüsnü'süz, Dr. Hikmet'siz yazmak mümkün değildir. (Burada da izin verin, Dr. Hikmet'in 1930'larda yazdığı Yol dizisinde Mustafa Suphi değerlendirmesi, benim kitaplarımdaki değerlendirmeye çok çok paraleldir.

Ç.Y.: Teşekkürler...

RASİH NURİ İLERİ

R.N.İ. — Sondan başlayarak konuşmak istiyorum. Birden cenazesi aklıma geldi. Biliyorsunuz, devlet terörü dönemindeydik. Küçük bir cami. Şimdi hatırlayamayacağım, 20 kişi var idiysek, 40 tane de polis vardı. Dışarıda da üç dört askeri kamyon ve polis aracı duruyordu.

O sırada Reşat Fuat'ın cenazesini hatırlatıyorum. Şişli Camii'nin avlusundaki. "Haydi Rasih" dedi, "safa girelim." "Safta ne işimiz var" dedim. "Bırakın" dedi "bu küçük burjuva radikalizmini. Bizim geleneğimiz ölçülerimizin ardından musalla taşı karşısında safta durmaktır. Bunun dinle alakası yok, Türk geleneğidir." Bunu söylerken, yanımızdan Mihri Belli geçiyordu. "Bak, Doktor ne söylüyor" dedim. "Doğru söylüyor" dedi. Safa girdik.

Ertesi gün tercüman gazetesinde bir yazı çıktı. "Komünistler elleri kıçlarında safta duruyorlardı" diye. Altta da bir fotoğraf.

Ondan, Doktor'un bu saf hikâyesini biliyorum. Gittik, safa girdik. Hayatımda çok cenaze namazı gördüm, ama böylesini görmedim. Bekliyoruz, dini merasim yapılacak. İmam "haydi" dedi, "el-fatiha", işte bu kadar. Başlangıcıyla sonu bir oldu. İmam bizi oradan kovalar gibi söylendi: "Haydi, ne bekliyorsunuz, gidin." Gidelim.

Sadece Elfatihalı bir cenaze namazı görmemiştim. Duası gereken merasim yapılır, merhumu nasıl biliyorsunuz, hakkınızı helâl ediyormusunuz denir...

Mezarlık çok yakındı. beş-altı kadın, beş-on erkek, vasıtalarla bindik. Cenaze arabası önde, trafik arabası, polis arabaları, askeri kamyonlar arkada, gittik. Burada da-

ha da garibini yaptı imam, "Kaldırın kapağını" dedi. Kapağın üstünde cam var, Yugoslavya'da gelirken üstü camlı bir tabuta koymuşlar. Kapağı kaldırdık. "Herkes gelsin, görsün"; imam söylüyor. Baktık tabii. Kefensiz, elbiseli, Yugoslavya'dan getirildiği gibi. "Gördünüz, tamam" dedi imam. "Haydi kapandı, gidin bakalım" dedi.

Şimdi, Doktor hakkında konuşmak zor. Epey kızgınlığım, kırgınlığım da vardı arkadaşlara. Öldükten sonra iki kitabını çıkardılar. Anıları. Beni çok rahatsız etmişti. Basanlar iyi yapmadılar. Bu kitaplardan birinde kişiler hakkında aşağı yukarı hepsi aynı günde yapılmış yüz sayfalık bir inceleme var. Bu incelemenin sonunda da çok ilginç birkaç cümle geçiyor:

"Hepsi mi polis bunların? Bir ben mi kalmışım? Bu soru, hele sonuncusu kanser ağrısı gibi canımı yakıyor. Elli yılın bilançosu. Bir ben mi ayaktayım, varım. İnsan kendi kendine paranoid olmasından kuşkulanıyor."

Bu anıların neden yazıldığı belli. Yapılan şey korkunç. İsmail Bilen'in yaptığı. Bulgaristan'dan soruyorlar partiye, "Böyle bir adam geldi, ne dersin" diye. O da cevap veriyor: "İhraç edilmişti." Ağır hasta ve idamdan aranan yaşlı bir lider, sosyalist bir memlekete gidiyor ve oradan, "Sen ihraç edildin" diye hudut dışı ediyorlar. Elbette bunun acısı kolay değil, kanserin acısı yanında. Bunları o vakit yazmış. Oysa ben bir ihraç olayına da inanmıyorum, yok öyle şey.

Bir şey daha var, onu da söyleyeyim. Vatan Partisi tevkifatından dolayı hapiste yatıp çıktıktan sonra gidip gördüm. "Anılarımı yazmayı düşünüyorum. Fakat, baktım bu sıralarda Marksist yazılar çıkmaya başladı memlekette. Birçok da saçma sapan şeyler söyleniyor. anıları yazmanın zamanı değil, daha önemli şeyler yazmak zamanıdır diye anılarımı bir tarafa bıraktım. İhtiyarlayınca, yapacak eylemim kalmayınca anılarımı yazarım diye düşündüm" dedi.

Benim bu anılarda üzüldüğüm şu: Önde gelen üç kişiden yani Dr. Şefik Hüsnü, Baytar Cevdet ve Küçük Hasan dediği Hasan Ali Ediz'den tutun da Reşat, Hüsam, İsmail, daha sonra Zeki, 146. sayfada söylediği gibi hiç kimseyi ayakta bırakmıyor. Ee bu kadar ağır konuşmak gerekli miydi, bunları basmak gerekli miydi? Emin değilim. Bunları belki o vakit yazmıştır ama, zannederim ki, Doktor bunları basmak kararını alsaydı, bu şekilde basmazdı. Oysa Nazım'ı eleştirdiği halde çok da severdi. (Nakledilen olay da yanlış.)

Doktor'un asıl özelliğini unutmamak lazım. Türkiye'de poliste ifade vermeyen çok az kişi vardır. Doktor, bütün hayatı boyunca ifade vermemiş bir kişidir. Hiç unutmam, boyu posu da yerindeydi. Sorgu yapılacağını anlayınca, çok defa kendisi hücuma geçermiş. Girişip de yumruklaşmaya başlanıldığı vakit bayıltıyorlar insanı, başka çareleri yok. Bayıltınca da pek işkence yapamıyorlar. O yöntemi kullanmış.

Kendisi de hatıratında, "22 yıl hapiste kaldım" diyor. Bu hakikaten Türkiye'de bir rekordur. Reşat Fuat'ın toplu askerlik süresi 12 senedir. Doktur'unki 22 sene. Bunun olumsuz yanı da oldu. Çok önemlidir. Doktor o dönemlerde bir çok faaliyetlere katılamadı. Örneğin, Emekçi Partisi'nde yoktu. Ondan sonraki birçok örgütlenmede yoktu. Hele şu Nazım Hikmet'le birlikte tutuklandıkları "38 Olayı"ndan sonra çok uzun bir dönem hapiste kaldı, bu süre onun en faal olabileceği dönemdi.

Ama, gerçekten son derece çileli bir hayat. Kendisinin bana anlattığı bir hikâye vardı. Diyarbakır'a çağırıyorlar anasını, ifade almak için. İhtiyar kadını Diyarbakır'dan İstanbul'a kadar jandarma karakolundan jandarma karakoluna teslim ederek yolluyorlar. yüzlerce kilometre mesafe. Bunu haklı çıkartabilecek hiçbir mazeret olamaz.

Başka bir olay... Türk Solu dergisini çıkarıyoruz. Bir yazı yazmış, yazı bendedir hâlâ. Şevki Akşit "Bunu nasıl

basalım" dedi. Ezbere söyleyemeyeceğim, ama gerçekten basılamayacak bir yazıydı. İki bacağı arasında bilmem nesi, bilmem nasıl sarkan bir eşekten bahsediyor ve hükümeti de ona benzetiyor. Müthiş bir teşbih yapmış. Basmak olanağı yok. Ne yaparsan yap, basılacak gibi değil.

Canım Doktor, hakikaten bu tarz şeyler de yazıyordu. Yazdıklarında çok garip deyimler de kullanılıyordu. Konuşurken katiyen öyle bir tarafı yoktu. Neden öyle yapıyordu, bilmiyorum. Öneri olarak ortaya atacağım: Doktor'un kitaplarını yeniden yazmak lazım. Ama, ona sadık kalmak şartıyla aykırı kelimeleri, bazı ecnebi deyimleri Türkçeleştirmek lazım. Nasıl ki, Atatürk'ün Nutku Türkçeleştirildi, bence Doktor'un kitapları da gözden geçirilebilir. Buna hakkımız var mı, yok mu bilmiyorum.

Doktor'dan bahsederken, Kerim Sadi'yi hatırladım. Aralarında, biliyorsunuz, bir basın olayı vardı. Doktor bir kitap yazdı. Marksizm Kalpazanları No 1 diye. No:2'de Nazım Hikmet olacaktı. Bu No 1'de Kerim Sadi bir cevap yazdı: Marx-Engels-Lenin Enstitüsü'ne Açık Mektup. Şimdi olay ne? Doktor, Kerim Sadi'nin fikirlerini sapmayla suçluyor. Ardından Kerim Sadi cevap veriyor. Açık Mektubunda, kısa bir broşürdür. 'Ey Marx-Engels Enstitüsü yöneticileri? Söylediklerimi sizden tercüme ettim. Bu adamı yola getirin. Bana değil, size sataşıyor" diyor.

Gerçekten, Kerim Sadi'nin huyuydu, çok yapardı, başkasından alır, imzasıyla çıkarırdı. Enstitü'nün falan yazısından çevirdim demezdi. Doğrudan doğruya basıp, üstüne Kerim Sadi yazardı. Tesadüfen Doktor'un hücum ettiği yerler de o sırada yayınlanan bazı kitaplardan alınmaymış. "Bunlar da sapıklık varsa, bende değil, Enstitü'de" diyor Kerim Sadi.

Burada bir broşür var. Meriç'in broşürü. Bu broşürde Dr. Hikmet hakkında çok ilginç bir parça geçiyor: "İ. Bilen, yarıda kalmış hatıratında ve Atılım sayfalarında Hik-

met Kıvılcımlı'nın 1932'de yapılan toplantıda partiden çıkarıldığını iddia etmektedir. 1932'den sonra 34,35,36'larda yayınlanan Orak-Çekiç'lerde, işçi hareketine kendini adamış büyük devrimci Hikmet Kıvılcımlı'nın savunusunu yapan makaleler vardır. Bunlar arasında İ. Bilen'in kaleminden çıkmış makaleler de var. "Yani, "32'de partiden attık" diyor, hapisteyken. Ondan sonra 34,35,36 senelerinde çıkan Orak-Çekiç dergilerinde Bilen'in kendisini öven yazıları var Meriç, bunları partinin arşivinde gördüğünü söylüyor.

Ç. Yol — Dr. Hikmet'in parti tarihindeki yeri ve teorik görüşleri hakkında neler düşünüyorsunuz?

R.N.İ. — Gene bir anımdan bahsedeceğim. Türkiye Solu dergisini çıkartıyoruz. Kerim Sadi geldi ve Mihri Belli bir soru sordu. "Dr. Hikmet, bu safta bu kadar mücadele etti. Nasıl oluyor da, Merkez Komitesi'nin önemli bir adamı olamadı?" Kerim Sadi güldü, "Olmasına imkan yoktu. Çünkü daima içerdeydi" dedi.

Gerçekten, çok uzun zaman hapiste kaldı, 22 sene, dile kolay. Biliyorsunuz, hapiste geçen sürelerde fiilen yöneticilik diye bir şey sözkonusu değildir. Fakat, yine kendi anılarından... Reşat Fuat'ın cenazesinde verdiği demeçte, Dr. Şefih Hüsnü ile "29'a kadar çalıştığını ve MK üyesi olduğunu gayet açık olarak anlatıyor. Yani, Vedat Nedim'ler düşürüldükten sonra, 27-29 döneminde.

Ondan sonra da legal basın hayatına girişiyor. Ard arda kitaplar, broşürler çıkartıyor. Şüphesiz, bu dönemde gizli partide faal bir rol oynamasının imkânı yok. Hem Türkiye gibi Marksizmin yasak olduğu bir memlekette Marksist yayın yapacaksın, hem de illegal partide çalışacaksın. İkisi birden olmaz. Bu yayınları yaptığı dönemde parti içerisinde yönetici olarak görevli olamazdı. Nitekim, "38 senesinde, kitabı bir-iki bahriyelide bulundu diye hakkında dava açıldı. Kitabının bir yerde bulunması bile kendisini af yasasına kadar 15 sene hapis yatıracak

bir suç sayıldı.

Şimdi ne vakte geliyoruz? Vatan Partisi dönemine geliyoruz. Kendisi "niye Vatan Partisi döneminden daha çok bahsetmiyorsunuz? diye sitemde bulunmuştu bana. Hem haklı, hem haksız. Önce "46'da legal partinin olanağı vardı. Türkiye çok partili rejime geçiyordu. Öyle bir hava esti ki, altı aylık bir süre içinde 600 tane işyeri sendikası kuruldu 1800'den fazla işçi örgütlendi. Anti-Komünizm, anti-Sovyetizm diye bir hastalık henüz başlamamıştı. Anti-Komünizm de yoktu. Şefik Hüsnü'nün kurduğu TSEKP (Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi) altı ay içinde büyük bir yayılma gösterdi ve bu yayılma bir davayla durduruldu.

Oysa, VP kurulduğunda, Türkiye'deki durum çok değişmişti. DP olayı olmuştu.Büyük bir kitle şehirlere hücum etmiş ve iş bulmuştu. Yeni bir işçi sınıfı doğmuştu. İşçiler arasında anti-Sovyetizmin ve anti-Komünizmin etkileri çok yaygındı. Büyük bir baskı vardı. 51 tevkifatının sonuçları ortadaydı. O şartlarda VP adeta bir ölü parti olarak kuruldu. Çok dar bir kadroya sahipti. Bununla beraber seçimlere girdi.

Eskiden Selimiye hapishanesine düştüğümde duyduğum bir hikâyeyi anlatacağım. Korkunç bir hikâye aslında. 27 Mayıs döneminin öğrenci liderlerinden ve o zamanın talebe cemiyetleri başkanlarından Nuri diye biri vardı, avukat. Soyadı Yazıcı'ydı zannederim. O anlattı.

"Biz daha sağ-sol diye birşey bilmiyoruz. Polis bize emretti. Saraçhane başında Dr. Hikmet'in mitingi var, mitingi basın, dağıtın dedi. Biz de yürüdük ve gürültü koparmaya başladık. Gittikçe tansiyonumuz arttı, taşladık. "Taşlayınca yetkili polisler gelip bunları tutmuşlar, "kuzum ne yapıyorsunuz" demişler, "aralarında bizim çok arkadaşlarımız var, arkadaşlarımızı vuracaksınız."

Geçrekten o zamanki eylemlerde muazzam bir polis kontrolü mevcuttu. Tam bir terör dönemiydi. DP dönemi.

Hem terör dönemi, hem de işçi sınıfına henüz bir kıpırdanma yok. Çok şanssız bir dönemdi. Ben bu yüzden o harekete, "Türkiye'de solun namusunu kurtarma hareketi" diyorum.

Ondan sonra 27 Mayıs dönemi geldi. Bütün sol istisnasız İşçi Partisi'ni destekledi. O sırada VP hakkında af kararı çıkmıştı. Bu kesin af kararından sonra Dr. Hikmet, "benim partiye girme hakkım vardır" iddiasında bulundu. Aynı dönemde, TİP'in Karadeniz'de çıkan bir organında, Çatı dergisinde bir dizi eleştiri yazıları yayınlandı. Sonradan o eleştiri yazılarını bir kitapta topladı: "Uyanmak için uyarmalı, uyarmak için uyanmalı."

Bu çok candan, kardeşçe bir eleştiriydi. Bu eleştiriyi yaptıktan az sonra da Dr. Hikmet İstanbul teşkilatına kaydoldu. Kaydolunca da kıyametler koptu. İlçede faal rol oynayan Erim Süersan, Deniz Gezmiş gibi üyeler vardı. Doktor'un partiye girmesi için onlar rica etmişlerdi. İlçe kabul etti ve Aybar kıyameti kopardı. "nasıl yapıyorsunuz" diye. Yıl 1966.

Benim TİP'de Oportinist Merkeziyetçilik adlı kitabımda olay gayet açık olarak anlatılmıştır. O yüzden 17 kişi Haysiyet Divanına verildi. 17 kişiden 9'u "Kıvılcımlı Grubu" diye suçlandı.

Doktor'un partiye kaydı yapıldıktan sonra İstanbul il kongresi yapılıyor. Kongrede bir çok arkadaş ortak bir önerge veriyorlar "Dr. Hikmet Kıvılcımlı partimize kayıt olmuştur. Kendisine söz verilmesini rica ederiz." Başkanlık divanı önergeyi yürürlüğe koymayı reddediyor. Tartışmalar başlıyor. O sırada kongrede partiye kaydolan Sancar Divitçioğlu'na söz veriliyor halbuki üyeliği ilçe kademesinde kabul edilmiş olan Hikmet Kıvılcımlı'ya söz verilmiyor. İkisi arasında çok değişik bir ölçek. Bunun üzerine itiraz oluyor ve az sonra bir taraftan Sevinç grubunun (Dr. Kemal İçler ve Sevinç Özgüner) öbür taraftanda Dr. Hikmet grubunun ihracı isteniyor.

Geçmişteki partilerin İşçi Partisinde faaliyete geçirilmemesi için doğrudan doğruya suçlayıcı bir iddianame hazırlanıyor. Bu iddianamedeki, 17 arkadaş "komünistlikle" suçlanıyor ve Haysiyet Divanı bir günde hepsini aklıyor. Aybar-Boran grubunun ilk yenilgisi "17'ler olayı" olmuştur.

Ben Genel Yayın Kurulu üyesiydim ve bu olaya çok karşı çıktım hatta şunları söyledim:

"Siz" dedim. "Her bakımdan yanılıyorsunuz. Bir defa Dr. Hikmet'in yaptığı eleştiri, kardeşçe bir eleştiriydi. İkincisi partiye girmekle partinin program ve tüzüğünü kabul etmiş oluyor. Üçüncüsü, kendisi benim mahkumiyetim yok, diyor. Mahkumiyeti olsa ne olacak? Siyasi partiler kanununa göre altı ay içinde partiden çıkartın diye emir verecekler. Altı ay içinde çıkarılmazsa partinin kapatılması istenecek. Hükümet bu talepte bulunmadıktan sonra bunu yapmamıza hiç gerek yok." diye israr ettim. Partide anti-komünizm silahı kullanılmaz, arkadaşlar savcılığa çağırılıp size şahitlik ettirilirse ne yaparsınız dedim.

Ardından Malatya Kongresine gelindi. Kongrede Doktor'un kitapları satıldı ve elini sıkanlar adeta kötü kişi addedildi. Genel bir itici hava vardı. "Parti kapatılıyor, parti tehlikede, partiyi batırmak istiyorlar" Diye propaganda yapıldı. Gerçekten de Aybar'ın Boran'ın Sadun Aren'in bu suçları pek affedilecek bir suç değildir.

Biliyorsunuz, ondan sonra biz TİP'den ihraç edildik. İşçi Partisi 4'üncü kongresi yapılacakken, Ankara'da Hanif salonunda yeni bir parti kurma toplantısı düzenlendi. Dr. Hikmet Kıvılcımlı kongre başkanı olacak, açılış konuşmasını da Mihri Belli yapacaktı. Fakat Dev-Genç'in (Ertuğrul Kürkçü'nün başkanlığını yaptığı Dev-Genç'in) o zaman ki havası içinde bütün eksikliklere karşı gayet sert bir çıkışa girişildi. Bütün geçmiş baştan aşağıya kötülendi. Mihri Belli toplantıya sonradan geldi ama Dr.

Hikmet gelmedi.

Zaten o sıralarda da Doktor "Demokratik Zortlama" kitabında Mihri Belli'yi eleştirdi. Eleştirisi son derece haklıydı. MDD tezi gayet doğru bir tezdi. Fakat Mihri Belli'nin koyuş şeklinde aykırılıklar vardı. O eleştiri yapıldığı halde Mihri Belli kendisini toplantının başkanlığını yapması için davet etti.

Bundan az sonra, biliyorsunuz, 12 Mart geldi. 12 Mart davalarının birisinde Sarp Kuray ve arkadaşlarının yargılandığı "84 deniz subayı davası"nda aşağı yukarı baş sanık gene Dr. Hikmet'ti.

Sonrası malum yurdışına kaçış ve İsmail Bilen'in yaptığı o çok münasebetsiz hareket...

Toparlayalım. Elli senelik bir militan hayatı var diyorsak, bunun aşağı yukarı yarısı hapishanede geçiyor. Üst tarafın bir kısmı da, yani 33'ten 38'e kadar olan dönem, legal neşriyat dönemi sayılır. 50'den VP'nin kurulmasına kadar da sola karşı çok ağır bir taruuz ve dava süreci var. VP süresince de öyle. Yani Doktor, gerek gizli, gerekse açık bir partide çalışma olanağı bakımından çok şanssız bir kişi idi. Ondandır yaptığını yaptı, daha fazlasını fiilen yapamazdı hele 38 mahkumiyetinin nedeni hiç bir şeyle izah edilebilecek gibi değil. Bir insanda bir kitap bulunmasından dolayı, kitabın yazarının mahkum edilmesi çok aykırı bir düşünce tarzı.

Nazım'la Doktor Hikmet'in çilesi, çok garip bir çile fakat, bu çilede yine büyük bir fark var. Bir tanesi için adeta çok faydalı bir şey oldu. Nazım İpekçi'lerle çalışırken bir gevşeme haline gelmişti, mücadeleden çekilme durumuna gelmişti adeta. Çok acı bir şey, o genç yaşlarında on seneden fazla hapiste kalmak, ama o sayede Türk edebiyatı için harikalar yarattı. Dr. Hikmet içinse tam tersine. En faal olarak çalışabileceği seneler hareketin dışında kaldı. Bir tanesinin edebiyat adamı kısmı, ötekinin ise eylem adamlığı ağır basıyor ve bir eylem

adamı için içerde olmak öldürücü birşey. Edebiyat adamı Nazım'sa en güzel eserlerini hapiste yazdı.

Ç.Yol — Dr. Hikmet'in hayatının en önemli yıllarının cezaevinde ve legal neşriyat faaliyetlerinde geçirdiğini ve dolayısıyla pratik parti mücadelesinde yeterince görev almaktan uzak kaldığını söylediniz. Bu da Dr. Hikmet'in parti hareketi içerisinde neşriyatları ve teorik görünüşleri ile ön plana çıkan bir insan olduğu anlamına geliyor. Böyle mi değerlendiyorsunuz?

R.N.İ. — Hayır öyle değerlendirmek istemiyorum onun neşriyatıda bir politik faaliyet alanıdır ama legal bir politik faaliyet alanıdır. Bu demek değildir, ki, ilegal dergilerde yazı yazmamıştır. Kızıl İstanbul'da yazı yazmamıştır. Orak-Çekiç'te yazı yazmamıştır. Fakat yazı faaliyetinin büyük bir kısmı legal alanda yapılmıştır ve konspirasyonun gereği legal alanda o şekilde bir faaliyet yürütürken yönetici bir kadroda da fazla önemli bir görevi alamazdı.

Ç.Yol — Dr. Hikmet'in 1935'lerde yazdığı, ancak ölümünden çok sonra 1977-78 döneminde yayınlanabilen bir dizi eseri var: Yol serisi. İşçi sınıfı hakkında genel düşüncelerle başlayan, Parti Tarihi, Strateji, Taktik,Örgütlenme, Milli mesele ve Köylülük konularını da içeren yedi ciltlik bir eser. Doktor bu eseri o dönemde kendisinin de üyesi bulunduğunu söylediği MK'ne öneriler halinde sunduğunu başına türlü akibetler getirdiğini belirtiyor. Kıvılcımlı'nın partinin pratik, örgütlenme, taktik ve strateji sorunlarıyla yakından ilgili bir kişi olduğunu açıkça ortaya koyan "YOL" araştırması hakkında neler düşünüyorsunuz? Orada Kıvılcımlı, parti içinde yaşamış ve mücadele etmiş emektar bir militan olarak aynı zamanda bu gün TKP'nin eski tarihi ile ilgili araştırma yapan kişilerin dikkatle incelemesi gereken bir kaynak ortaya koyuyor siz neler diyorsunuz bu konuda?

R.N.İ. — Şimdi bu TKP tarihi sorunu, bir çok yönden çok sakıncalı bir soru. bir defa Dr. Hikmet için alalım. Biliyorsunuz, Dr. Hikmet bu konuda son zamanlarında konuşmaya başladı, hayatının sonunda, Reşat Fuat ise kesinlikle konuşmamak yanlısıydı.

Gerçekten de, Türkiye'nin durumu bu konunun yazılmasına pek müsait değil, bugünde doğru dürüst bir kitap yazılabileceği kanısında değilim. Şunu biliyoruz ki, bazı kimselerde bir çok belge olmasına rağmen o belgeleri bir çok bakımdan anlayamıyorlar. Anlamamaları nereden geliyor? Sırf bir dergi, bir belge meseleyi anlamamak için yeterli değil. Hele iddianameler, mahkeme kararları hiç değil. Ne kalıyor? Hatıralar kalıyor. Hatıralarda bence fazla sıhhaatli bir yol değil.

Şimdi, ben sizin sorduğunuz bu konudan kaçacağım, şöyle bir netice vereceğim: Doktor için çok faydalı bir şey yapıldı aşağı yukarı kitaplarının çoğu yayımlandı. Fakat, bence daha önemli bir şey var doğru bir yöntemle Doktor hakkında doğru dürüst kitaplar yazılması lazım. Doktor'un yazılarını bilimsel sosyalizm yöntemiyle ele alıp onlardan ciddi bir tez çıkarmak gerekir.

Şüphesiz, parti tarihi yazılacak gibi değil şimdi. Ama yazıldığı vakit, parti tarihinde hem yeri hemde büyük önemleri vardır. Bu inkar edilebilecek bir şey değil.

Zaten demin yaptığım eleştiri, herkesin partiye hücum ettiği bir sırada bu yüklenişi yayınlamak doğru değildi şeklindeydi. Doktor'un kendisinin bu şekilde yayınlamak istemeyeceğini sanıyorum. Ölüm döşeğinde yazılmış şeylerdir çoğunluğu yayınlasaydı da süzgeçten geçirirdi, bunlar özel notlardan ibarettir.

Ne yazık ki, bir bakıma yazılmış olmasının faydası var. Çünkü bir çok şeyi açığa çıkartıyor fakat bir rahatsızlık yaratıyor. Bende bir çok şeyi biliyorum. Bir çok şeyi de yazmaya gayret ediyorum belki. Ama ben onları not olarak alıyorum. Doktor'un parti tarihine katkısı değil onlar, o

niyetle yazılmış değil. İnsan not alırken başka türlü yazar, onu eser haline getirirken başka türlü ifade eder.

Şüphesiz, aynı konuda olmamakla birlikte söylediklerinin yüzde doksanı doğru, ne yazık ki doğru. Ben, sadece Doktor'un anılarını değil, asıl diğer konularda yazdıklarının da tarih üzerine ortaya attığı tezlerinde bilimsel bir yöntemle ele alınıp bir kaç doktora tezi çıkartmak gerektiği kanısındaydım.

Bakın, başkası için bunu söyleyemeyiz. Reşat Fuat'tan hatta Dr. Şefik Hüsnü'den yazılı az belge kaldı, diyebiliriz. Dr. Şefik Hüsnü'den ne kalıyor? Aydınlık döneminde ki makaleleri kalıyor. O makalelerden çıkan bir broşür kalıyor. Mao'cuların çıkardığı, Enternasyonal'deki konuşmaları kalıyor, ki onlarda tamamı değil, hiç bir tanesi tamam değil oysa çok yazdığına şüphe yok, ancak o arşivler bizde yok. Kerim Sadi'de hiç yok. Daha çok çeviri ve eleştiri. Reşat Fuat'tan kendi imzası ile iki tane makale var. Yeni Edebiyat'ta Ali Rıza Çelik diye imzaladığı yazılar var ayrıca çıkarttığı illegal yayınlar mahkeme savunmaları var. Onlar da ne yazık ki el altında değil. Dr. Hikmet'in avantajı buradadır.

DOKTOR YENİDEN DOĞUYOR

KERİM KORCAN

İşte bizde bu yılın sonunda 70 yılımızı dolduruyor, tükettiğimiz asrın neresine kadar bilmeden, yolumuza ağır aksak devam ediyoruz. Hemen belirtmeliyiz ki, tek düze, durgun bir akış değildir bu? Bazen tüylerimizi diken diken eden çığlıklarla, bazen de kavga şarkılarıyla sürüp gider kocaman bir nehir gibi yeni zamanlara doğru. Bütün sorun bu kapışmada canlıların kuru sonbahar yaprakları gibi savrulup gitmemesi, tek amacın günümüz, geleceğimiz için bilinçli tavırlar alınması, ezenlerden mi, yoksa ezilenlerden mi yana olduğumuzun kesinlikle bilinmesi, insanların bilinçle büyük kurtuluşa götürülmesidir.

Şimdi iyice biliyoruz ki, tarih bağrında kendiliğinden yer açmaz, açamaz, ama insanlar gereğinde canlarını ortaya koyaraktan en korkunç güçlere, tiranlara karşı, tarih içinde onurlu yerlerini alırlar. Bir an bile küçülmeden, kayrılmaya, ayrılmaya tenezzül etmeden, dostta değil sadece, düşmanda da saygınlık yaratarak, onurlu ömürlerini sürüp giderler. Sonunda elbet, kendileri de çekilir dünyamızdan, namları, isimleri kalır yadigar, hem ne nam, ne isim? Öğütleriyle, kavgacı örnekleriyle, ufuklarımız her an aydınlatan fikir miraslarıyla, geleceğe ışık tutarlar?

Filozof Rıza Tevfik diyor ki:

"Sabahı yok nihayetsiz karanlıklar içinde/Bir kıvılcım gibi bir an beliririz söneriz/Varlık budur benim için hatta senin içinde/Bir hakikat varmı derken bir hayale

döneriz?" İçli, Tostoy sakalıyla heybetli bir şairdi filozof, yukarıdaki dizelerininde, bizim konumuzla doğrudan bir ilgisi yok. Ama bize kesin bir dille sunduğu bu dizelerinde yanılıyordu, o metafizik, bir bir diyalektik felsefenin savunucularıyız. Bu bakımdan kendimize konu aldığımız Doktor Hikmet Kıvılcımlı:" Sabahı yok nihayetsiz karanlıklar içinde" değil, kahırlı bir ülkenin aydınlığında doğduğu gibi "Bir hakikat var mı?" derken "bir hayale"de, dönmemiştir.

Onun içindir ki: İstanbul Mehterhane, Sultanahmet, Ankara, İzmir, Diyarbakır, Elazığ, Çankırı, Amasya, Kırşehir Cezaevleri'nin zalim, isli tavanlarında, taş duvarlara karşı yirmiüç sene yılmadan yürüyen tabanlarının hürriyet hürriyet diye çağrışımlar yaratan sesi, kendi yaptığı işkence şarkısının iç ürperten acı nağmeleri var: "Yoldaş vuruyorlar yoldaş!/ Gel yaramı onar yoldaş!/ Yoldaş bağrım alkan oldu!/ Hıncım kızıl volkan oldu!"

Bir kuru dilim ekmek yiyerek, iki bardak kuru üzümle çay içerek, hiçbir kimseye, hiçbir zaman yakınmayarak, sızlanmayarak, hayranı olduğu derviş dedelerimiz gibi çile doldurdu, doldurdu ıh demeden. Evet demirden bir abide gibi çeyrek asıra meydan okuyarak, yazarak, çizerek, mazlum halkımızın ebedi kurtuluşu için kılıç gibi fikirler üretti ki, halen namuslu insanların kitaplıklarını, beyinlerini süslemektedir. Kaldı ki, bu çile kahramanlarından tek örnek de değildir o, daha bir niceleride daha bir acılar gibi, zincirlerini şakırdatarak geçtiler aynı yoldan?

Şu var ki , Dr. Hikmet, mazlum halkımız, özellikle proletaya için kendi bünyemize uygun fikirler yarattı ki, bu kavga yolunu açanların başında gelir. Marks, Engels, Lenin ve, onun gerçekleştirdiği, somutlaştırdığı, ülke özelliklerinden yola çıkarak:"Eperyalizm ve proletarya inkılapları devrinin Marksizm'ini bilinçle yaşadık. O, bir

bilimsel yazısında, istihsal, sözcüğünü geçirmişse, arkasından hemen: "Tabiattaki şeylerin ve kuvvetlerin, insan oğluna yarayacak şekilde işlenmesi " Diye açıklama yapmış, her bilimsel sırrı tabandaki insana da açmış, yığınlara öğretmekte çok çok cömert davranmıştır. Bu bakımdan, Maksim Gorki'den öğrendiğimiz , bir işçi kızın deyimiyle: "Plekhanof efendimiz, Lenin arkadaşımız?" tanımlamasının yerli ve o derece heybetli bir benzeri olmuştur. 1987 Ekim'inde, onun ölüm yıldönümü için yazılar hazırlanıyor, bunu duyarak mutlu oluyorum. Demek ki, kabiliyette de ah da yerde kalmıyor, büyük toplum kavgacıları unutulmuyor. Böylece onun bir yanıyla değil, her şeyiyle bize örnek olduğunu, yeniden onur duyarak gözler önüne koymalıyız. İnsanın her zaman nikbimiz, en umutlumuz olmuş, öldükten sonra da olsa, bunu kendi hayatıyla ispatlamıştır. Kitaplarının harıl harıl okunuyor olması, fikirlerinin üzerinde canlı verimli tartışmalar olması bunu açıkça ortaya koymuyor mu? Gönül isterki sağ olsunda o aramızda acı tatlı da olsa bu günleri yaşasın!

Ne diyor ama Aşık Veysel: "Velâkir mevtin elinden, her gelen insan ağladı!" Bunu hep biliyoruz anlamı açık: Tabiat Ana, zalim-alim, aralarında hiçbir ayırım yapmaksızın, çocuklarını yıllarca ta ölümüne kadar kucağında taşıyor, sonra zalimi çirkeflerle, halk dostu olan alimi de billur sularda yıkayarak toprağa bırakıyor. Hak savunucuları anlıyor, sonra yıllarca ter adamları arasında, sömürücüler, zalimler, sırtlan gibi lanetleniyorlardı. Bunun ömrümüzce gözlerimizle görüyor, tiksinerek yaşamıyor muyuz?Açıkça demek isteriz ki: Doktor Hikmet Kıvılcımlı'ya işkence yapan emniyet müdürleri, kısım şefleri, polisler, savcılar, hakimler, jandarmalar, mahpushane müdürleri, gardiyanlar nerede? Ama o, eserleriyle, yaratıcı fikirleriyle, toplumda bıraktığı derin izlerle, dostlarıyla, taraftarlarıyla, Türkiye'nin en enternasyonal işçi hareketinin bir parçası olarak dimdik,

onurla aramızda. Bir daha anlaşılıyor ki böylece, zalimlerin yatacağı yer yoktur. Belli bir süre insanların korkunç kâbusu olurlar, ama çoğusu kirli isimlerle, nefret yaratarak anılırlar.

Emekli Ağırceza Mahkemesi Reisi dostum, Talip Güran diyordu ki:

"Muhakemesinden ızdırap duyduğum kişilerden biri de, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'dır. Şöyle uzaktan bir bakın, ciddi ve kararlı yüzünden de anlarsınız ki, o bir inancın adamıdır. Ben değil sadece bir cellât da anlar, anlayabilir bunu. Bu gibi kişilerin suçlu diye kovalanmalarını hiçbir zaman hazmetmemişimdir, aksine bundan son derece rahatsızlık duymuşumdur. Bir kere bilimsel ağırlığı olan, eşi az bulunur bir adam. Ben onun sorularımı cevaplayan konuşmalarını bile gereğince toparlayıp, yerli yerine dikte etmekten bile rahatsız olurdum, özenerek bir yanlıştan kaçınırdım. Çünkü her alanda kat kat üstün bir adam bizden hem onun adına, hem kendi adıma yanlışlık yapmaktan kaçınırdım!"

Tarih ve teori çalışmalarına şöyle bir kuşbakışı değinilir, eserlerinin çapı,bilimsel ağırlığı gözden geçirilirse, öte yandan bir proletarya aydını olarak, gözünü bir an bile kırpmadan, en kanlı olaylarda rol sahibi olduğu göz önüne alınırsa, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın, yalnız Türkiye'de değil, dünya çapında bir eylemci olduğunu görür, teslim edersiniz.

Bu kanıyı açıklamakla, onu modern bir peygamber olarak takdim etmediğimizi, sunmadığımızı, elbette olayın derinliğini bilen bu olağanüstü drama öylece yaşanan, hoşgörülü okuyucularımız, anlayacak, bileceklerdir. Bir yazısında rastlamıştım: "İnsan hata sevap karışımıdır." sözleri ona aittir. Gördüğünüz gibi, bu konuda da pek kimseye söyleyecek, diyecek bir şey bırakmamıştır. Ama gene de diyoruz ki, ondan sonra söz alacak yetenekli yazarlar onu daha iyi değerlendirecek, geliştireceklerdir.

Zindan koridorlarında volta atarak, ah-vah çekerek değil, yazarak, çizerek kahırlı mahpus yıllarını geçirmek, dışardaki hayatında da devamlı koşmak, didinmek, onu bir sınıf savaşı öncüsü katına yüceltmekle kalmadı, kinli karşı güçleri geçin, dost bildiklerinin de düşmanlıklarını kazandırdı. Bunu kendisi çok iyi bilir, ayrıntılarıyla anlar, acı acı filozofça güler, gene bir karşı saldırı bahanesi yapmaz, yoluna, görevine kahramanca devam ederdi. İbni Sina şu sözleri onun için söylemişti sanki: "Bana yan bakıyorlar, çünkü yücelikler uğrunda çalışarak geçirdim gecelerimi. Onlar ise, sabaha kadar uyudular?"

Yukarıdan beri sözlerimi, satırlarımı, getirip bağlamak istediğim nokta şudur: Seçkin sınıf savaşçımız Dr. Hikmet, öldü, ya da öldürüldü, yıllardır da hazin bir kavga şarkısı gibi ayrıldı, uzaklaştı aramızdan? Elbette onun için şu organize anma gününde, helâlinden iki damla gözyaşımız olacak, akıtacak. Büyük kişiliğini yeniden hatırlamak üzecek, yüceltecektir bizi. Bu görevden şu veya bu küçük hesaplarla kaçınanlar, sonunda bilelim ki, kendi kişiliklerini zedeleyeceklerdir. Ben derim ki, böyle kutsal görevleri hiçbir zaman düşmanlara kaptırmayalım?

Evet Dr. Hikmet, hep biliyoruz ki aramızda yok artık? Ama şu kederli günde de ibretle konuşacağımız şeyler var. Onun eşsiz hatırası, gene bizlere acı şeyler konuşmanın fırsatını yaratmışsa kendisine şükranlarımızı en derin saygılarımızla sunmalıyız. Buradan yola çıkarak, tarihi partimizin Bakû Kongre'sinden başlayalım, sonra Mustafa Suphi ve arkadaşlarının, Karadeniz'in kanlı sularında, feryatlar içinde boğuluşlarını, gömülüşlerini hatırlayalım. Öte yandan, Halk İştirakiyyun Hareketi'nin acımasızca bastırılışını unutmayalım! Çerkez Ethem ve Kuvayı Seyyare olayını, kanlı tasfiyelerini, hiç ama hiçbir peşin hükme kapılmadan, tarihi bütünlüğü içinde, kesinlikle saptırmadan ele alalım?

İşte, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, üstün kavrayış ye-

tenekleriyle, bu olayları ele alan, aydınlığa kavuşturan, üzerindeki kin, esrar perdesini yırtan, sıyırıp yere atan adamdı. İşin gerçeğini, nesnel özünü ele alan kişiydi - Yazılmış çizilmiş de bunlar!- Öyleyse , geçip gitmeyecek geçiştirilmeyecek, unutulmaya, uyutulmaya bırakılmayacak, yeniden ele alınacaklardır. Böylece içinden çıkıp geldiğimiz kahırlı kavga hayatımız, tarihi deneylerimiz, yerli yerine oturacaktır. Böylece dünle bugün arasında sağlam bir köprü kurulacak hareketimiz yeniden bütünlüğe kavuşacaktır. İşte, buralardan yola çıkan Dr. Hikmet, parti hayatımıza, hareketimize, geniş, derin, kapsamlı eleştiriler, esaslar geliştirmiştir!!

"İyi ama, bütün bu çalışmalar bizim elimizden çıkmadı" bahanesiyle, bir siyasal kültür birikimini, elimizin tersiyle silip atamayız, görmezden gelemeyiz. Tarih önünde hiçbir kimse, hiçbir bahaneyle -Eğer gerçekten dava adamıysa- görevden kaçamaz. Bunun ağır sorumluluğundan kurtulamaz. Demek isteriz ki, birliğe götürmeyen, bütünlük sağlamayan her görüş kesinlikle sahtedir. Teorik birikim eylemde denenmiş, uygulama alanında kendini ispatlamış, yığınların özlemlerini cevaplamış, böylece yerine oturmuşsa vardır.

Sözlerimi büyük ustanın, bir kükreyişiyle bağlamak isterim.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı diyor ki:

"Türk milleti vasi istemiyor, zalimlere karşı basiteritinin bağlanmasını istemiyor. Her meslekten herkes, kendi kuyusuna gömülmesin, yurttaşlık görevi için yurt siyasetinde açıkça rol alsın. Ancak o zaman iki buçuk keşkilatlı avantürye, 25 milyon insanı koyun sürüsüne çeviremez. Ne istediğini bilen yurtdaşlar önünde saygı ile, namusu ile iş görmeye çabalar. Bu vatan ikide bir namussuzların oyuncağı olursa, bunda biraz da hepimizin siyasetten yan çizmemiz rol oynamıştır!"

SOSYAL PRATİK VE TARİH HER OLGUYU YERLİ YERİNE KOYMAKTA GECİKMEYECEKTİR

Sırrı ÖZTÜRK

Dr. Hikmet Kıvılcımlı üzerine günümüzde söz söyleyebilmek için değil devrimci olmak, önce namuslu olmak gerekiyor. Oysa, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, sosyal mücadele tarihimizde, dürüst, açık, bilimsel değerlendirmelerden uzak biçimde ele alınmak istenmiştir. Devrimci ve örnek mücadelesi, yiğit, tavizsiz ve ilkeli tutumu, bu niteliklerden nasibini almayanlarca, şarlatanlanca "tanıtıldı". Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın ilerici hareketimiz içindeki tartışmasız onurlu kimliği ve yeri birilerince gözden kaçırılmak istendi. Düşünce ve davranış dünyamıza yaptığı özverili katkılar yoğa sayıldı. Türkiye üzerine yaptığı orjinal araştırmalar, -ki, bunların tamamı hareketimizin malzemeleridir- tezler, program, taktik-strateji, örgütlenme ilkeleri, kadro sorunları, vb.- 50'yi aşkın kitap, onlarca broşür, yüzlerce makale hakettiği düzeyde, karşı tezlerle tartışılmadı. Bu çalışmaların yetkili kurullarda tartışılmasının gereği kavranamadı; tezlerin senteze kavuşturulması bir türlü öğrenilemedi. Çünkü, ülkemiz ilerici hareketi onun çapında donatımlı kadroları henüz oluşturamamıştı.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı ağabeyimizin fiziksel varlığı aramızdan ayrılalı 15 yıl oluyor; ama onun hayatını esirgemeden adadığı davası ve fikirleri yaşıyor. Mem-

leketimizin toprakları çok verimli ve bereketlidir; yerden adeta küçük burjuva ve burjuva sosyalizmi yeşeriyor! Dr. hayatı boyunca bu iki akımı karşısına aldı. Memleketimizde, aleyhteki bütün faktörlere rağmen Dr. Hikmet Kıvılcımlı gibi ciddi, üretken, yiğit adamlar da çıkmaktadır. Tıpkı bataklıklarda yetişen, en eşsiz güzellikteki nilüfer çiçekleri gibi...

Dr. Hikmet Kıvılcımlı çeşitli zamanlarda toplam 23.5 yıl hapis yattı. Bu "rekor" henüz kırılmadı. Bu türden bir hapislik hayatı, bir dervişin azabı, çilesi değildi elbette. O, bu "cezaları", işçi ve emekçi sınıflara duyulan sosyal kin ve düşmanlık duygularının karşılığı olarak çekmiştir. Dr. böyle bir hayatı yerinde ve olumlu bir biçimde değerlendirdi. Hapisten çürümeyeden çıkabilmek için hem kendisiyle hem de onu anlayamayanlarla döğüştü. O hapsihaneyi ve fabrikayı, işliğe çevirmesini bildi. Zamanını iyi planladı; hayatını düzenekoydu. Tıpkı fabrikaya giden bir işçi gibi zamanında, erkenden kalktı, sporunu yaptı, ne bulduysa yedi, yediğini paylaştı ve üretime başladı. Laklak yapmadı; okudu, yazdı, heykel yaptı; zeki ve yetekli olanlarla ilgilendi; insanımızı tanımaya çalıştı; onun ulusal ve sınıfsal kurtuluşu için kafa yordu; bunun yol, yöntem ve araçlarını düşündü. Alışkanlıklarının esiri olmadı, sigara içmedi, içenlerden uzak durdu; yatağını bile böylelerinden ayırdı; ranzasının çevresini çarşafla hudutlandırdı.

Sosyalizm lafazanlık değil, bir hayat tarzıdır. Eğer bu böyle ise, Dr.'un hayatı bir bütünlük içindedir. En umutsuz dönemlerde bile iş yaptı; taş üstüne taş koymaktan, harç olabilmekten geri durmadı; tarihsel iyimserliğimizi hiç unutmadı. Olumlu ya da olumsuzluklarıyla "Dr. Hikmet Kıvılcımlı sınıfımızın bir eridir. Onun (hepimizin) dramı ve eksikliği, Türkiye solunun, geri kalmışlığımızın, ilkelliğimizin, örgütler anarşisi hastalığımızın dramı ve eksikliğidir." (***Sırrı Öztürk***, *Par-*

tileşme Sorunu II. İSP'nin Oluşturulması, M.Ali Aybar'ın ve U. Mumcu'nun Sosyalizm Anlayışlarının Eleştirisi, Okur Eleştirileri, Sorular ve Cevaplar, s.166, Sorun Yayınları, 1987.)

Türkiye solu içindeki hakiki devrimciler, bir dönem için iç ve dış gericiliğin içimizdeki özel ulaklarınca, naylon komünistlerce kuşatılmış olabilir. Devrimcilerin işlevlerini yerine getirmesi önlenmek istenebilir. Kadrolar arası sevgi ve güven duygusu büyük ölçüde kundaklanabilir. Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın tatlı deyimiyle "örgütler anarşisi" bir altın çağ yaşayabilir. Bu çok kötü bir durumdur. Her siyasi akımın bildiğini okuduğu bir dönemin yeniden yaşanması tam da emperyalizmin düşüne göredir. Bu oyunu gecikmeden kırmak gerekiyor.

Bu ilkeli yaklaşımı, bir çok düşmanlıkları tahrik etmiştir. Dr.'un tezleri ve eleştirileri çoğu zaman suskunlukla geçiştirilmiş, adeta yok sayılmak istenmiştir. Çok efendi, dürüst, nazik ve başı dik bir devrimciye karşı girişilen sağlı "sol"lu karalamalar, yalnızca hareketimizi yaralamıştır. Ona yapılan haksızlıklar, kendi payıma, işçilik ve devrimcilik onurumuzu kırmış, ayrıca tiksindirici olmuştur.

İlerici hareketimiz adına, "minbere erken çıkan kendi cemaati dışındakileri hayin" ilan edebilmiş ve ne yazık, sosyal mücadele tarihimize vahip gelenekleriyle, yalan ve uydurmalarla sahip çıkılmaya çalışılmış ve ayrıca böyleleri zaman zaman ödüllendirilmiştir. Hakiki devrimcilerin hakları, içimizdeki eloğullarının marifetiyle çoğu kere yenmiştir. Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın taşıdığı en içten enternasyonalist kardeşlik duygusu, işçi sınıfı hareketine olan bağlılığı, yüksek seviyeli ahlakı, ciddi, ilkeli ve güvenilir bir partileşme çabası, temiz ve fukara yaşantısı hakkında hiç bir aklı başında insan asla şüpheye düşemez. Buna kalkışanlar, ya fiziksel ve ruhsal varlıkları tartışmalıdır; ya da hareketin aşındırdığı çürük

insan malzemeleridir.

Gene ne yazık, yaşadığı dönemde, işçi sınıfının bilinçli kadroları Dr. Hikmet Kıvılcımlı ile buluşamadı; o da kucaklanması gerekenleri kucaklayamadı. Kısacası, işçi sınıfı hareketi ile sosyalist hareket demiryolu misali ebediyete kadar birleşip bütünleşemeden birbirine paralel aktı gitti... Bu mücadelede hepimiz derece derece kusurluyuz.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı yoldaşı günümüzde namusluca anacaklara şunları söylemek istiyorum: Bugünkü genç kuşaklar Dr.'u tanımıyor; geçmiş iki kuşakta onu tanımıyor; birileri de (her kim iseler) zaten hepten yok sayıyor. Tezleri şu ya da bu ölçüde aşırılarak kullanılıyor; alıntı yapmak gereğini bile duymuyorlar; içeriği tartışmalı eserler yayınlıyorlar. Suskun ve sinik politikalar hala sürdürülmek isteniyor. Bazıları hiçbir verimli çalışma yapmadan onun düşüncelerinin ardına saklanıyor. Bazıları da onu tarikat ehli gibi görüp devrimci ilke ve normları gözardı ediyor. Oysa onun ateşten tecrübesi, kişiliği, işi ve görevlerinden onlarca ders çıkarılmalıydı. Dr. Hikmet Kıvılcımlı tartışılmalı, eleştirilmeli ve aşılmalıdır. Yaşasaydı, bunu kendisi yapar, "harekete yararlı olanları alın, aşınmış olanları atın" derdi.

Sosyal mücadele tarihimiz, sergilenen sosyal pratikler karşısında: Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı anlayıp yorumladığını iddia eden ve sayıları bir düzineyi geçen "yuvarlar"la, ilerici hareketimiz adına yalnızca "mihrak" olan ve kırk paçalı şeye dönüşenlerden, şimdi acı bir intikam alıyor. Oysa iki adet "ara rejim" yaşayan bir Türkiye solu, bütün bu altüst oluşlardan ileri ve ciddi sonuçlar çıkarmalıydı. Daha İSP'ni oluşturamamış, spekülasyon ve tevatür dışında işin adını bile koyamamış bir sol, beş para etmeyen kuruntularıyla didişip duruyor. Sonuç nedir?

Çok değişik ve karmaşık niyetlerin kol gezdiği bir ortamda yapılacak en doğru şey, Dr.'dan bir alıntıyla konuyu noktalamaktır:

"Parola: Anarşi Yok! Büyük Derleniş! (İttifak)

Son kerteye dek **kritik** durumdayız. Solu sola, devrimciyi devrimciye, işçiyi işçiye, köylüyü köylüye kırdırıyorlar. Bu kargaşalıkta herkesin payı büyük. Suç tek yanlı değil. Bir elin sesi çıkmaz. Finans-Kapital önünde sol devrimciliğimiz: İsrail önünde Arap Devletlerine döndüler. **Yuvarcık**'ların (Mahfillerin yağdırdıkları suçlamalar: **Kin**'den, **Dağınıklık**'tan, **Bozgun**'dan başka bir şey getirmez oldu." *(**Dr. Hikmet Kıvılcımlı**, Anarşi Yok! Büyük Derleniş! s.25, Tarihsel Maddecilik Yayınları.)*

Kim ne derse desin, sosyal pratik ve tarih her olguyu yerli yerine koymakta gecikmeyecektir.

DR. HİKMET KIVILCIMLI İÇİN

Zihni T. Anadol

Dr. Hikmet Kıvılcımlı arkadaşla ilk kez kitaplarıyla tanıştım. Onun Marksizm Bibliyoteği adı altında çeviriye başladığı ve formalar halinde sunduğu Kapital biz genç kuşaklarda bir hayli etki yapmış, bilinçlenmelerimizde önemli yardımda bulunmuştur.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı 1920 yıllarında henüz Tıbbiye okulundayken Dr. Şefik Hüsnü ve arkadaşlarının yayınladığı Aydınlık dergisinde yayın yaşamına başlamış, hem kalemi hem de devrimci eylemiyle ölümüne değin bu tutumunu sürdürmüştür. 1919 yılında Dr. Şefik Hüsnü'nün başkanlığında kurulan T.İ.Ç.S. fırkası kurulmuş, 1923'de kapatılmıştır. Aydınlık dergisi ise 1925'de Takriri Sukun Kanunu ile yayından men edilmiştir. Yazarları da ağır cezalara çarptırılmış, bilahare af yasasıyla hapisten çıkmışlardır. Bu süre içinde Partinin ve Aydınlık dergisinin yayınladığı bir çok kitap bulunmaktadır. Söz gelimi Dr. Şefik Hüsnü Manifest'i bu zamanda çevirip yayınlamıştır. Nedir ki harf devrimiyle birlikte bu kitapları genç kuşaklar okuyamaz olmuşlardır. Bundan sonra gerek Şefik Hüsnü'nün gerekse Reşat F'uat Baraner'in çeşitli takma adlarla yazdıkları yazılar kitap halinde yayınlanmıştır. Dr. Kıvılcımlı, verimli şekilde yazmasını sürdürmüş, birbir ardına kitaplar yayınlamıştır. O bu yazılarıyla toplumun her dalına dokunmuş, onları usta bir kalemle irdelemiştir.

Söz gelimi Edebiyatı Cedide'nin Otopsisi adındaki yapıtı hala Marksist gözüyle ilktoplumcu eleştirel eser olarak bilinmektedir. Bunlara gerek kendi kuşağına gerekse kendisinden sonraki kuşaklara aydınlatıcı, bilinçlendirici etkiler yapmış önemli eserlerdir.

Dr. Kıvılcımlı 1938 uydurma donanma davasıyla Nazım Hikmet ve arkadaşlarıyla onbeş yıla hüküm giymiş, ancak ellibir yıllarında hapisten çıkabilmiştir. O içerde boş durmamış, ciltlerle romanlar, şiirler, teorik eserler yazmıştır. Bunların bir kısmının hapishaneden hapishaneye gönderilirken kaybolduğunu söyler.

Onunla şahsen tanışmam 1951 yılına rastlar. Ben de 1944 Reşat Fuat ve Zeki Baştımar, Suat Derviş, Sebahatin Eyüboğlu, Hasan İzzet Dinamo ve diğer arkadaşlarla T.K.P. yöneticisi savıyla tutuklanmış, üçbuçuk yıla hüküm giymiştim. Şimdi aramızda olmayan saygı değer arkadaşım Nihat Balyoz bir gün beni Kıvılcımlı arkadaşa tanıştırmak üzere evine götürdü. Neşesini sormalı!... hemen kucaklaşıp sarmaş dolaş oluvermiştik birden... O zamanlar kaç kişiydik zaten? Birbirimizi mumla arıyorduk neredeyse.

Dr. Kıvılcımlı, Yerebatan sarayı caddesinde bir muayenehane açmıştı. Tektük gelen hastalarına bakar, onları sağlığa kavuşturmak için çırpınırdı. Ne ki pek gelen giden de olmazdı. Çünkü korkudan yanına yanaşmaya kimse pek cesaret edemezdi. O daha da ziyade kendi fikri çalışmalar yapar, yazılar yazardı.

Bir gün Nihat Balyoz ile ziyaretine gittiğimizde kendisinin bir parti programı ve tüzüğü hazırladığını söyledi ve okudu. Hatta partiye Vatan Partisi adını bile koyduğunu anlattı. Evvelâ biz duraladık. Bu zamanda hele Menderes hükümetinin bu azgın devrinde... Çünkü Demokrat Parti dördüncü yılında ekonomikman çökmüş, ilaç almaya bile döviz bulunamaz olmuştu. Bu yönden iktidar iyice hırçınlaşmış, listeler yapıp aydınları sürgüne

göndermiş, tahkikat komisyonları kurdurup CHP hakkında soruşturma açtırmıştı. Uşak'da, Kayseri'de, Topkapı'da İsmet Paşa'yı öldürme tuzakları hazırlamıştı. İnönü'nün ünlü deyimiyle havada yem arayan aç kuşlara bile komünist diyerek tüfekle saldırılıyordu. Bu ekonomik bunalımdan kurtulmak için kendini tümüyle Amerika'ya yaslamıştı. Ona yaranmak için her yerde her vesile ile Halk Cumhuriyetlerine saldırıyordu. Banduk'da Asya Afrika konferansında aynı saldırıda bulunca Çin Halk Cumhuriyetleri başbakanı Çuanley salonu terk etmiş, Hindistan Başbakanı Nehru'da konuşmacıya sırtını dönmüştü. Bu yetmezmiş gibi Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Belgrad'da Tito'yu halk cumhuriyetleri aleyhine çevirebilmek için günlerce kapı aşındırıp durmuştur.

Ayrıca Türk Solu da ardarda büyük yaralar almıştı. 1944 tutuklamaları, 1946 tutuklamaları, 1951 tutuklamaları ve 1953 tutuklamaları hala hapishanelerde yığınla arkadaşımız yatıyor, sürgünde yaşıyorlardı. Bunlardan Şefik Hüsnü onüç hapislik cezasını doldurduktan sonra şimdi de Manisa'da sürgünde bulunuyordu (1959'da orada sürgünde öldü.) Bu şartlar altında parti kurmak...bizi çok düşündürmüştü. Ama Kıvılcımlı arkadaş kararlıydı. Uzun tartışmalardan sonra eskilerden kimse partiye girmeyecek, yalnız dışarıdan destek verecekti. Bu suretle parti hedef tahtası olmaktan nisbeten kurtulmuş olacaktı. Böylece parti 1954 yılında kuruldu. Mahdut insanlardan gayrı uzun süre kimse partiye girmedi. Yahut ta girmeye cesaret edemedi. Nihayet gelip iş bize kadar dayandı, kaydolup merkez yürütme kuruluna kadar getirildim. Sonrada 1957 seçimlerde İstanbul'dan milletvekili adayı gösterildim. Ufacık mevcudumuzla seçim meydanlarında bir avuç insan etkili konuşmalar yapıyor, polis gölgesinde, taşlı sopalı saldırılar arasında oradan oraya tüm olanaklarımız kullanarak işçimizle halkımızla yüzyüze geliyor sesimizi ne demek is-

tediğimizi anlatabiliyorduk.

Ne ki, 1957 yılının tam yılbaşı gecesi evimin kapısı çalındı. Uykudan uyanan çocuklarımın feryatları arasında çekilip alındım. Sansaryan hanına götürüldüğümde Hikmet Kıvılcımlı başta olmak üzere tüm Vatan Partisi yöneticileri ve eskiler oradaydı. Böylece Kıvılcımlı'yla tam 22 ay birlikte hapis kaldıktan sonra beraat ettik, çıktık.

Dr. hapishanede kendine son derece iyi bakardı. Muntazam cimnastik yapar, muntazam yıkanırdı. Karyolasına çektiği cibinliğin altında hiç durmadan okur yazardı. o kadar ki, kendi dışındaki tartışmalardan, olaylardan hatta kavgalardan bile haberi olmazdı. Aile içindeki olaylar tabii ki burada da olacaktı ve de oluyordu. Kıvılcımlı arkadaş bunları engellemeye bile vakit bulamazdı. Bunun dışında muntazam toplantılar yapılır, bu toplantılarda teorik bilgileri noksan olan arkadaşlara usanmadan anlatır onların aydınlanması içinde elinden geleni esirgemezdi. Bir saniye boş vakit geçirmezdi. Roman, şiir, yazar teorik konuları yazdıktan sonra tartışmaya açardı. Ayrıca pek az insanda görülen büyük bir sabırla ufak heykeller yapar, bunlarla günün politik insanlarının suratlarını büyük bir ustalıkla yansıtırdı. Teorisini hemen eyleme geçirecek denli heyecanlıydı. Sayfalarca ne dediği anşılamayan eylemsiz aydınlara son derece kızardı. O yazdıklarını toprağa basan insanlar için yazar, büyük ustalara kuramlarını adeta adapte ederdi yurdumuzda... Söz gelimi bir bayram sabahı tertemiz giyinip kuşanmış, beyaz gömleği gravatıyla koğuşa çıkagelmişti. Sıradan hepimizin elini sıkıp bayramımızı kutluyordu. Herkes birden şaşırmış buda ne oluyor dercesine Kıvılcımlı'nın yüzüne bakakalmıştı. Ona göre bu bir yenilenme bir işkenceden sıkıntıdan yıkanıp arınmaktı... gerçek binlerce yıldır aranmaktaydı. O ise gerçeği pratiktir diye anlatır uygulamaya geçildiği an ha-

kikatin (gerçeğin) ta kendisi işte budur derdi. Hakikati bulmak için kitaplar dolusu yazanlara kızar, gerçek pratiktir diye sürekli pratiğe yönelirdi. Tüm yaşamı bu pratik içinde geçti: Ve ölümü de böyle olmadı mı?

ŞABAN ORMANLAR

Ç.Yol — Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı nasıl tanırsınız? Sosyalist mücadele içinde ne gibi ilişkileriniz oldu? Dr. Hikmet'in 1967'de Mihri Belli yönetiminde çıkan Türk Solu dergisiyle ilişkilerini anlatırmısınız?

Ş.O. — Dr. Hikmet Kıvılcımlı ile 1968'de karşılaşmadan yirmi yıl önce kitaplarıyla tanıştım. 1930'larda yazdığı Emperyalizm (Geberen Kapitalizm). Türkiye'de İşçi Sınıfının Sosyal Varlığı, Edebiyat-ı Cedide'nin Otopsisi, Marksizm Kalpazanları gibi kitap ve broşürlerini, öğrencilik yıllarında elden bulup okuduğumu hatırlıyorum.

Kıvılcımlı'yı ilk defa 1968 yılında Türk Solu dergisinin Cağaloğlu'daki bürosunda tanıdım. Yazılarından birini dergiye getirmişti. Sonraları dergide güncel siyasal olaylar üzerinde ve yazılar hakkında konuşmalarımız olmuştur. Ama o hareketli günlerde, karşılaşma ve kısa görüşmeleri aşan yakın ilişkilerimiz olmadı. Türk Solu çevresinden kendisiyle yakın ilişkileri sürdüren Şevki Akşit olmuştur. Akşit, İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği'nde Dr. Hikmet Kıvılcımlı ile birlikte çalışıyordu. Bir de doğal olarak, Ankara'dan İstanbul'a geldiğinde Mihri Belli ile doktorun görüşmeleri oluyordu.

Türk Solu çevresi ile Hikmet Kıvılcımlı arkadaş arasında tam bir saygı ve dostluk ilişkisi vardı. Bunun gölgeleyen herhangi bir olayla karşılaştığımı hatırlamıyorum. Öyle ki Dr. Hikmet, 1967'nin başından ortalarına kadar kendi yönetiminde çıkan Sosyalist Dergisi'nin yayınına ara veriyor, ikibuçuk yıl boyunca Aydınlık Sosyalist Dergi'de ve Türk Solu'nda yazılarını sürdürüyor. Türk Solu el değiştirinceye kadar.. Tekrar Sosyalist Dergiyi yayınlaması 1970 yılının son ayındadır.

Ç.Yol — Dr. Hikmet'in TIP içindeki proleter devrimci muhalefetle ilişikleri ve bu harekete teorik-pratik katkıları nelerdir? Aynı zamanda Mihri Belli'nin bu muhalefet içindeki konumunu izah edebilir misiniz?

Ş.O. — Bilindiği gibi, proleter devrimci hareketin geçmişini temsil eden tüm sağlıklı unsurlar, TİP'e karşı 1965 yılına kadar tam bir destek tavrı gösterdiler. Yasal engeller nedeniyle kendileri TİP'e giremezlerdi ama çevrelerindeki sosyalistleri bu partiye üye olmaya teşvik ettiler. Her tür destekten geri durmadılar. Fakat TİP yönetiminde ideolojik, politik ve örgütsel sapmalar başlayınca, önce üyelerden, sonra da dışardan sistemli uyarı ve eleştiriler yükselmeye başladı. H. Kıvılcımlı'nın 1966'da yayınladığı "Uyarmak İçin Uyanmalı, Uyanmak İçin Uyarmalı-İşçi Partisi'ne Teklif" broşürü bu yönde tipik bir girişimdir. Üye -organ ilişkisindeki boşluğu doldurma yönünde bir uyarıdır. Kıvılcımlı'nın ayrıca TİP yönetimini eleştiren çeşitli yazıları yayınlanmıştır.

Mihri Belli'nin çeşitli dergilerde süregelen yazıları, başlıca TİP'in benimsediği asgari program hedefleriyle çelişen tutumların eleştirisini hedef alıyordu. TİP'te başlayan haksız tasfiyeler üzerine, 1967'de TİP yöneticilerine M. Belli'nin yolladığı "İhtarname" de bu tasfiyelerin sosyalist harekette ciddi bölünmelere yol açacağı belirtiliyor, vehimlerden ve anti-komünizm silahından uzak durulması isteniyordu. Böylece kaçınılmaz olarak TİP yönetimine içten ve dıştan yapılan eleştiri dozu yükseldi, fakat partiye destek tutumu sürdürüldü.

Sosyalist, Aydınlık Sosyalist Dergi, Türk Solu gibi yayın organları yükselen bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinin geleneksel çizgisini günün koşullarında yorumlayarak gelişen kitle hareketlerine öncülük etmeye çalıştı. Bu, aynı zamanda TİP içinde oluşup gelişen proleter devrimci muhalefete de yol gösterdi. Öyle ki, haksız büyük tasfiyelere rağmen 1967-70 yıllarında TİP içindeki birçok yerde yönetime geçmiş durumdaydı.

Ç.Yol — TİP içinde İstanbul İl Teşkilatını bile ala-

bilmiş bu güçlü muhalefet hareketi genel kurulu neden terketti?

Ş.O. — Genel kurul terkedilmedi, ama ona katılınmadı da. Milli demokratik Devrim çizgisini benimseyen muhalefet, etkinliğini büyük ölçüde yitiren bu parti içinde kalıp TİP'in 4. Büyük Kongresine katılmaktansa, aynı günlerde Ankara'da Proleter Devrimci Kurultayı toplama kararına vardı.

Bu kurultay 29-30 Ekim 1970 tarihinde yapıldı. Önceden yapılan öneri üzerine Dr. Hikmet Kıvılcımlı kurultayın divan başkanlığına gelmeyi kabul etmişti, fakat ilerleyen hastalığı nedeniyle katılamadı.

Kurultay yeni bir partinin kurulmasına yol açamadı. Çeşitli nedenler sayılabilir.

Bir değerlendirmeye göre, bu kurultayın bir yıl kadar erken yapılması doğru olurdu. Bazı sosyalist çevrelerde yapılan görüşmelerde gecikilmiş, bu işe gönülsüz bazı gruplarla fazla zaman kaybedilmiş, henüz TİP'ten umudunu kesmemiş taşradaki tüm devrimci kadroların ikna edilmesini beklemekle hata edilmişti. Daha 1969 yılında, olanaklar ölçüsünde işçi sınıfı ve yoksul köylülüğü temsil edecek bir proleter devrimci partiyi kurmak gerekirdi. Böylece TİP içinde ve dışındaki sosyalistlerin tereddütlerini daha kısa sürede giderecek kararlı bir tutum takınılmış olacaktı.

Kuşkusuz parti kurmakla, özlenen proleter devrimci bir parti kurulmuş olmayacak, kuruluş süreci başlatılmış olacaktı.

Bu değerlendirme doğal olarak bir varsayıma dayanmaktadır. Dünya Sosyalist hareketinde tüm şiddetiyle süren bölünmenin yanında, Türkiye'nin özgün nitelikleri bir yana bırakılarak, dışardan alınan hazır devrim reçetelerine çeşitli gençlik gruplarının eğilim duyması, işçi tabanı henüz güçlü olmayan partinin kuruluş aşamasında çok başlılığı belki de yine önlenemeyecekti.

Ç.Yol — Türkiye Sosyalist hareketinin önde gelen liderleri kimlerdir? Onların ve Kıvılcımlı'nın harektteki konumu ve teorik-pratik katkıları nelerdir?

Ş.O. — Başta Mustafa Suphi ile Şefik Hüsnü'yü saymak gerekir. M. Suphi'nin Ekim devriminde ve ertesinde geniş topraklara yayılmış çeşitli müslüman halklar konusunda önemli görevleri ve katkıları oldu. Sovyetlerde 1918'de Türkiye İştirakiyyun (Sosyalist) Teşkilatı başkanlığına seçildi. Yeni Dünya Gazetesi, beş Türk lehçesinde günlük olarak yayınlanmaya başlandı. Bir parti okulu açıldı. Türk ve diğer milletlerden oluşan "Beynelmilel Şark Alayı" kuruldu. Fakat bilindiği gibi Anadolu'da başlayan Ulusal kurtuluş Hareketine aktif destek sağlamak ve yurduna dönmek için arkadaşlarıyla yaptığı girişim Karadeniz'de katledilmeleriyle sonuçlandı.

Şefik Hüsnü çağdaş marksizmi Türkiye'ye getiren adamdır. 8 yıl cephede askerlik, 1919-25 yıllarında Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası sekreterliği, 1925 Takriri Sükûn Kanunu ile başlayan uzun bir illegal dönem, Almanya'da Dimitrof ile tutuklanma, III. Enternasyonal'in yürütme komitesi üyeliğinde yıllarca süren çalışma, 1939'da Türkiye dönüş, illegal eylem, 1946'da 6 ay süren Türkiye Emekçi ve Köylü Sosyalist Partisi, 1946-50 tutuklanma ve mahkûmiyeti, 1950-51 yine illegal eylem ve tutuklanma, 1957'ye kadar hapislik ve 1958'de sürgünde ölüm. Şefik Hüsnü yazılarında Türkiye'nin sınıf tahlilini yapmış, arkadaşlarıyla hareketin programını geliştirmiş. II. Enternasyonal'de bu konuları tartışma fırsatı bulmuş, dış yayın organlarında da çeşitli sorunlarda yazılar yazmıştır.

Eskileri alırsak, Mustafa Suphi'yi, Şefik Hüsnü'yü, Reşat Fuat'ı, Hikmet Kıvılcımlı'yı, Mihri Belli'yi esas olarak aynı geleneğin önde gelen kişileri olarak kabul ediyorum.

Reşat Fuat, en elverişsiz koşullarda, illegal örgüt sorumluluğunu yüklenmiş seçkin bir liderdir. Yazıları daha çok illegal yayına yönelik olmuştur.

Mihri Belli, 1940 ve 1950'lerde Ş. Hüsnü ve R. Fuat ile aynı örgüt çatısı altında birarada bulunmuştur. 1960'tan sonra onların temsil ettiği siyasal çizgiyi, düşünce ve dav-

ranışta geliştirmeye çalışmıştır. Onun için sağ oportunizmin yıllarca yaptığı basmakalıp eleştirileri bugün tekrarlamak, işçi sınıfının belirleyici rolünü görmediğini vurgulamak gerçeklere uygun düşmez. Yukarıda sözü edilen kurultayda M. Belli'nin yaptığı konuşma ve kaleme alınan Parti Program Taslağı, işçi sınıfının belirleyici rolüne verilen önemin sayısız örneklerinden sadece bir tanesidir.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı proleter devrimci hareket içinde saymayan çevreler bile var. Bu davranış gülünçtür. Diğerleri gibi kendini işçi sınıfı davasına adamış, ömrünün yirmiyi aşkın yılını zindanlarda geçirmiş, yürekliliği, çalışkanlığı, araştırıcı ve yaratıcı tutumuyla teorik ve pratik katkılarıyla Kıvılcımlı'nın hareket içindeki yeri reddedilemez.

Diğerlerinin değişik zamanlarda aldıkları ağır cezalar yanında, özellikle Kıvılcımlı'nın sırtına binen uzun hapislik yılları nedeniyle, Kıvılcımlı ile diğer arkadaşlarını, yanılmıyorsam 1938'den sonra aynı ögrüt çatısı altında bulunmalarını engellemiştir. Ortak çalışma disiplini içinde tartışma ve eylem olanaklarının bulunamayışı, belli ölçülerde değişik terminoloji ve yorum farklılıklarını pekiştirdiğini sanıyorum. Kuşkusuz görüş ayrılıkları yok farzedilemez, ama bilimsel sosyalizmin mirası temelinde, geleneksel program üzerinde, uzlaşmaz görüş ayrılıkları olmadığı kanısındayım. Bütünsel bir biçimde tarihsel geçmişe sahip çıkılmalıdır. Kuşkusuz eleştirel bir tutumla.

Özellikle son yazılarında, tarihsel geçmişe yaptığı sert eleştirelere bakarak Kıvılcımlı'yı 70 yıla yaklaşan sosyalist hareketten neredeyse soyutlayarak, ona sahip çıkma eğilimleri bizleri farkında olmadan bir başka yanlışa götürür. Yaşarken Kıvılcımlı'nın yapmadığı şeyi, şimdi onun adına yapmaya çalışmak hata olur.

Kıvılcımlı gençlik yıllarda
Üstte Tıp Fakültesi'ne giderken

1929 İzmir Davası'ndan mahkumiyet
İzmir Cezaevi

1930'larda Elazığ Cezaevi'nde

1930'larda Elazığ Cezaevi'nde
Ortadaki annesi Münire Hanım, yanındaki Saatçi Niko

1934 yılında çekilmiş fotoğrafı

Üstte 1936'da çekilmiş bir fotoğrafı
Altta 1940 Çankırı Cezaevi Nazım Hikmet,
Kemal Tahir ve N.Hikmet'in karısı Piraye ile birlikte

1937 annesi, teyzesi ve evlatlıkları ile birlikte

Foto de Son
30 - 5 - 1929

1957-60 Vatan Partisi Davası'ndan Sultanahmet Cezaevi'nde

1935 yılında Eczacı Vasıf ve Hasan Ali Ediz ile birlikte

1938 Donanma Davası'ndan mahkumiyet.
Kemal Tahir

Hamdi Alev Şamilov, Emine Alev
ve Fatma Nudiye Yalçı ile birlikte

Yurtdışına çıkmadan önce Cerrahpaşa'da yatarken

Ölmeden önce son günlerinde, 1971 Yugoslavya.

Gerçeklerin inatçılığı, kaçamak noktalarını daralttığı için, H. Kıvılcımlı'nın görüşleri bugün parça parça benimseniyor. Ancak, bu, çoğu zaman onun adı anılmadan ve daha çok da onun bütün düşünce sistemi benimsenmeden yapılıyor. Aslında H. Kıvılcımlı'nın Türkiye ve Ortadoğu orjinalitesiyle ilgili görüşleri düşünce zemininde misyonunu oynamıştır. Ancak örgütlü sınıflar savaşı biraz daha başka bir şeydir. Düşüncenin birebir karşılığı olarak gerçekleşmez. Bu anlamda, pratik sınıflar savaşında H. Kıvılcımlı'nın görüşlerinin daha oynayacağı güçlü bir misyon vardır.

Mehmet YILMAZER